

શાશ્વતાનન્દાયક-સફલમન્ત્ર-લેન્ગાધિરાત્રજેશ્વર-શ્રોતિસ્ત્વચક્રેભ્યો નમો નમઃ ।

સફલસમીદિતપૂરક-શ્રીરાઘેશ્વરપાર્શ્વનાથો વિજયતેતમામ્ ॥

॥ શ્રીજ્ઞાતાધર્મકથાદ્વે દ્વિતીયવિભાગે પ્રસ્તાવના ॥

દુર્લભ માનવજીવન—

અનાદિઅનંતકાલથી પરિગ્રમણ કરનાર જીવોને જન્મ-જરા-મરણ-શોક-દુઃસ્વ-દરિદ્રતા-દૌર્ભાગ્ય-આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિ આદિ અનેકવિધ દુઃસ્વદાયિ ભવચક્રની પરંપરામા અનુકૂલ સાધન-સામગ્રી-સંયોગોથી મરપૂર માનવજીવન મલબું તે અતીવ દુર્લભ છે, છતાં આ પ્રાપ્ત થયેલ મનુષ્યજીવનમાં આર્યવેશ-ઉત્તમકુલ-ઉત્તમજાતિ-દીર્ઘઆયુષ્ય-પરિપૂર્ણશક્તિશાલિપાંચદ્રિયો-દેવગુરુધર્મની જોગવાઈ-ધીતરાગવાણીનું શ્રવણ-શાસનમાન્યશ્રદ્ધા-શ્રદ્ધાનુસારપરિણતિ કેલ્લવીને પ્રવૃત્તિ-નિવૃત્તિમય જીવન જીવવું એ વિગેરે સર્વની પ્રાપ્તિ થવામાં તથામભ્યશ્વ-પ્રવલપુરુષાર્થ-પ્રકૃષ્ટપુણ્યાદિ નિગેરે અમોઘ કારણો ભાગ મળવે છે, એ મૂલવા જેવું નથી.

મોક્ષપ્રાપ્તિનો પ્રકાર—

શાસનમાન્ય સાધન-સામગ્રી-સંયોગોથી મરપૂર માનવજીવનને ઉજાલનારાઓએ સમર્થ ગીતાર્થ જ્ઞાનીઓના સમાગમમાં રહીને સ્વયં જ્ઞાની બનવું અગર તે ગીતાર્થ મગવન્તોની નિશા સ્વીકારીને હેય-ઉપાદેય પદાર્થોનો વિવેક કરીને અનુક્રમે નિવૃત્તિ-પ્રવૃત્તિમય

જીવન જીવંતું, કારણ કે-તેવું જીવન જીવ્યા વગર કોઈ પણ જીવ મોક્ષમાર્ગને અનુકૂલ કલ્યાણ સાધી શક્યો નથી, અને સાધી શકશે જ નહિ. આ પ્રસંગને સ્પષ્ટ કરતાં શાસ્ત્રકારોણ જણાવ્યું છે કે “ પદમો ગીયત્યો ધીઓ ગીયત્યનિસ્તિઓ મળિઓ ” આ પદનો ભાવાર્થ એ છે કે-મોક્ષમાર્ગના અભિલાષિઓ માટે ત્રૈલોક્યનાથ ભગવંતોણ ચાર ધનધાતી કર્મ તોડીને કેવલજ્ઞાન પામવાના, અને તે પછી સકલ કર્મના હાયપૂર્વક મોક્ષ મેળવવાના વેલ માર્ગ કહેલા છે, ત્રીજા માર્ગની અનુજ્ઞા તે મગવંતોણ આપીજ નથી. તે વે માર્ગે ક્યા !, પ્રથમ માર્ગ ગીતાર્થનો, અને ધીઓ માર્ગ ગીતાર્થની નિશ્રાનો છે. આથી જેઓ મોક્ષે ગયા છે, જાય છે અને જશે તે વધાઓણ ઉપરના વે માર્ગે સ્વીકારેલા છે, સ્વીકારે છે, અને સ્વીકારશે એ ધીના નિઃસંદેહપણે સ્વીકાર્ય છે.

કલ્યાણકારિ સમાગમ—

જૈનશાસનમાન્ય-મોક્ષતત્ત્વની પરિણતિપૂર્વકના ‘ તત્ત્વસંવેદનનું આસ્વાદન કરીને મોક્ષમાર્ગે ગયેલાઓની અને મોક્ષ સન્મુલ થયેલાઓની પરંપરાનું વિવેકપૂર્વક અવલોકન કરીએ તો ઉપરની સ્પષ્ટ વાત નજર સન્મુલ સ્વહી થાય છે. હન્દ્રમૂર્તિને પ્રમુ મહાવીરનો, નવસારને મુનિસમાગમનો, ધનાસાર્થવાહને ધર્મધોપસૂરિજીનો, અમ્બૂસ્વામિને શ્રીસુધર્માસ્વામિનો, અને પંદરસો ત્રણ તાપસોને શ્રીહન્દ્રમૂર્તિનો સમાગમ થયો તે સમાગમની સાથે વીતરાગની વાળીનું શ્રવણ, શ્રદ્ધાપૂર્વકની પરિણતિ, અને વીર્યોદ્ધાસપૂર્વક સંયમનું સેવન થવાથી અનુક્રમે પામવા લાયકની અમોઘ चीज પામી ગયા છે; એમાં ચતુર્વિધસંધની કોદપણ વ્યક્તિને આ નિઃશંક-સત્ય સમજાયા વગર રહેતુંજ નથી. જિનેશ્વરોનો, કેવલિઓનો, પૂર્વધરોનો, અને વહુશુતધર-ગીતાર્થનો સમાગમ થયો એ એક અલૌકિક પુણ્યનો પ્રભાવ છે, તે પ્રવલ પુણ્યાદિપ્રભાવનાના જોરે સાધન-સામગ્રી-સંયોગ પામીને ઉત્તરોત્તર ઉત્કૃષ્ટ કોટિના પુણ્યના-સંવરના-નિર્જરાના ભાગી બનીને તેઓ સ્વજીવનને

અને તે પછી સમાગમમાં આવનારા અનેક જીવોને કલ્યાણમાર્ગે પમાડવામાં પ્રવલ ઉદ્યમવન્ત થાય છે. પ્રમુ મહાવીરના કલ્યાણકારિ-સમાગમથી હન્દ્રમૂતિ અને સુધર્માનામતા વ્રાહ્મણો શાસનના માલીક-સંચાલક બન્યા, પ્રમુ સુધર્માસ્વામિ ગણધરના કલ્યાણકારિ સમાગમથી શ્રીજમ્બૂસ્વામિ નવાણું કોડ સૈન્યા-આઠ સ્ત્રીઓ છોડવાનું સામર્થ્ય કેઝવીને શાસનમાં અન્તિમ કેવલી બન્યા; શાસનમાન્ય મહાપુરુષોના કલ્યાણકારિ સમાગમથી પ્રાદુર્ભાવ પામેલ શ્રુતગંગા-સરિતાઓ આજે પણ શાસનમાં ઠામઠામ અસ્થલિતપણે વહી રહી છે, કે જે સરિતાના સુધાસમ જલનું પાન કરીને પાપી આત્માઓ પોતાનાં પાપો સ્વપાવતા અઘાપિ-પર્યંત પાવન થઈ રહ્યા છે, અને માવિમાં પણ જરૂર યોગ્ય આત્માઓ પાવન થશે એમાં લવલેશ શંકાને સ્થાન જ નથી.

શ્રુતગંગાનું મૂલ—

વર્તમાનશાસનમાં સઘટ્ટીપ શ્રુતસંપદાઓના પદ્મહૃદસમાન મૂલ તરીકે ત્રેલોક્યનાથ મગવન્ત શ્રીવીરવિમુ છે, અને શાસનસંચાલક-પંચમગણધર શ્રીસુધર્માસ્વામિજી છે; કારણ કે અર્થથી આદેશના દેનારા મગવન્ત શ્રીમહાવીર મહારાજા છે, તે દેશનાને અનંતર શીલનારા શ્રી સુધર્માસ્વામિજી છે, અને તે દેશનાને પરંપરા શીલનારા શ્રી જમ્બૂસ્વામિજી વિગેરે છે. આથી જ અર્થથી-સુત્રથી આત્માગમ-અનંતરાગમ-પરંપરાગમના મેદ સમજનારને સ્પષ્ટ માલમ પડે છે કે અર્થથી આત્માગમ શ્રીમહાવીર મહારાજાને છે, અને સુત્રથી આત્માગમ પંચમગણધર શ્રી સુધર્માસ્વામિજીને છે.

આસન્નોપકારિ શ્રીમહાવીરમહારાજાના નિર્વાણસમયને ૨૪૭૯ લગભગ વર્ષો પસાર થઈ ગયા છતાં શાસન સ્થાપનાના અવસરે અર્થથી-સુત્રથી આત્માગમોદિ મેદોને અનુસરીને અસ્થલિત પ્રવાહરૂપે પરંપરાગત તે તે સર્વજ્ઞમાપિત-અર્થોને અને ગણધરમાપિતસૂત્રોને

પ્રાપ્ત કરવાનું સુંદરતમ-સૌમાય પ્રાપ્ત કરનાર હોય તો વર્તમાનકાલીન શાસનમાન્ય-સૂત્ર અર્થ અને પરંપરાયે પ્રમાણમૂલ શ્વેતામ્બર-મંદિરમાર્ગીય સંપ્રદાય હતો, છે, અને રહેશે.

ધર્મકથાનુયોગની વિશિષ્ટતા—

વર્તમાનમા શ્રુતસંપદાઓને સાચવી રાસનારા અનેકવિધ ગ્રંથોમાં અગીઆર અંગોનું પ્રધાનપણું અતીવ પ્રસિદ્ધ છે. તે અંગોમાં છઠ્ઠું અંગ “ શ્રીજ્ઞાતાધર્મકથાજ્ઞ ” નામે પ્રસિદ્ધ છે, અને સાથે સાથે શાસ્ત્રકારોપ ઠામ ઠામ જળાવેલું છે કે આ છઠ્ઠું અંગ સર્વવ્યાપક-યોગની ગરજ સારે છે. શાસનમાં પ્રવેશ કરનારાઓ માટે, પ્રવેશ કરેલાઓના વીર્યોજ્ઞાસની વૃદ્ધિ માટે, અને શાસનાભિમુલ્ક બનાવવાના આદાયથી અનેકાનેક મન્વ્યાત્માઓ માટે આ છઠ્ઠું અંગ વધુ ને વધુ ઉપકારક થયેલ છે, યાય છે અને થશે તે નિઃસંદેહ બીના અર્થિઓપ્ સ્મૃતિપટ પર સ્થિર કરવા જેવી છે. સર્વજ્ઞકથિત સિદ્ધાન્તોમાં શું રહસ્ય છે !, તે તે સિદ્ધાન્તોનું પાલન કરનારાઓને કેવો લાભ યયો !, તેની વિરુદ્ધ વર્તનારાઓને કેવું નુકશાન થયું !, આપત્તિકાલમાં ધૈર્ય ગુમાવનારાની શી હાલત થઈ !, અને વિમ્નોનો વિજય કરનાર કદ રીતિપ આગલ વચ્ચો !; વિગેરે વિગેરે ચરણકરણાનુયોગાદિના અનેકવિધ પ્રસંગોથી શ્રોતાના, વાંચકોના, તથા અમ્યાસકોના જીવનને નવપણવિત બનાવનાર હોય તો આ ધર્મકથાનુયોગ સ્વરૂપ-શ્રીછંદુ અંગ શ્રીજ્ઞાતાસૂત્ર છે.

દ્વિતીયવિભાગની સામગ્રીઓ—

આ છઠ્ઠા અંગ-‘ શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથાજ્ઞની પ્રથમ આવૃત્તિ સ્વ. પૂજ્ય ગુરુદેવ આગમોદ્ધારકાચાર્યની પુનીત દૃષ્ટિથી વહાર પડેલી હતી, પરન્તુ અનેક વાંચકોની માગણીના સદ્માવમાં આ ગ્રંથનું પુનઃ દ્વિતીય આવૃત્તિરૂપે વે વિભાગમાં બ્લેંચીને પ્રકાશન કરેલ છે. આ અંગના

પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના પ્રથમ અધ્યયનથી આઠ અધ્યયનો સંપૂર્ણ સાથે તેને અનુકૂલની પ્રસ્તાવના-પરિશિષ્ટો અને આઠ અધ્યયનોના સારાંશ-વિષયાનુક્રમયુક્ત-શ્રીસિદ્ધચક્રસાહિત્યપ્રચારકસમિતિનું ગત વર્ષમાં પ્રસિદ્ધ કર્યો છે, અને વાંચકો-વિચારકો-અભ્યાસકોની માંગણી વીજાભાગની શરૂ થતાં આ વીજો ભાગ પણ તેજ સમિતિનું પ્રસિદ્ધ કર્યો છે.

આ વીજા ભાગમાં યાકી રહેલા પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના નવમા અધ્યયનથી ઓગણીસમા અધ્યયન સુધીના નવે અધ્યયનોના મૂલસૂત્ર-વૃત્તિ સાથે અને ધર્મકથાઓથી ભરપૂર વીજા શ્રુતસ્કંધ પૈકી દશ વર્ગોના સર્વ અધ્યયનોના મૂલસૂત્રવૃત્તિ સાથે આ દ્વિતીય વિભાગ સંપૂર્ણ થાય છે. સાથે સાથે આ વીજા વિભાગમાં આવેલ અધ્યયનોનો સારાંશ વાંચકોને અનુકૂલ પડે તે હેતુથી આપવામાં આવેલ છે.

પ્રથમ વિભાગ માધેનો સંબંધ—

આ છઠ્ઠા અંગના પ્રથમ વિભાગમાં પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના આઠ અધ્યયનો મૂલ સૂત્ર-વૃત્તિ-સારાંશ પરિશિષ્ટો આપેલાં છે, તે અવસરે વિસ્તૃત પ્રસ્તાવનાનું આલેખન કરેલું છે. આ દ્વિતીય વિભાગની પ્રસ્તાવનાની સાથે પ્રથમ વિભાગની તે પ્રસ્તાવના સંબંધ રાખે છે, માટે વિવેકિ-વાંચકોને તે સ્થૂળે વાંચવા આગ્રહપૂર્વકની અત્ર મલામળ કરવામાં આવે છે; અને તેથી આ ચાલુ પ્રસ્તાવનામાં ઉપયોગિ પ્રકરણોનું આલેખન કરીને પુનરાવર્તન કર્યું નથી. પ્રથમ વિભાગની પ્રસ્તાવનામાં આલેખન કરેલા માનવજીવનની મહત્તા, શ્રવણની આવશ્યકતા, સમર્થ વક્તાનો યોગ, આદ્ય સદુપદેશક, આદ્ય સંચાલક-શ્રીસુધર્માસ્વામિજીનું જીવન, અંતિમ કેવલિની જીવનચર્યા, સૂત્રરચનાની મર્યાદા, શ્રુતસંપાદના માલીક, અંગોનો અનુસ્યૂત સંબંધ, આ ગ્રન્થનું નામ, આ ગ્રન્થના વૃત્તિકાર, અને ગ્રંથસાગ્રમીના પ્રકારો વિગેરે પ્રકરણોને વાંચવાથી આ ગ્રન્થના રચયિતા સૂત્રકારની, સૂત્રોને અનંતર શીલનગરા શ્રીજમ્ભૂસ્વામિજીની, અને વૃત્તિકારના વિશાલ-આશયોની સાથે

અતીવ મહત્તા સ્પષ્ટ સમજાવો તે ધ્યાનમાં રાખવા જેવું છે.
ઉપસંહાર—

આ પ્રસ્તાવનાની પરિસમાપ્તિ સાથે વાંચકોએ, વિચારકોએ અને અભ્યાસકોએ એક વાત સ્મૃતિપટ-પર સ્થિર કરવા જેવી છે, અને તે એ છે કે સ્વાદ્વાદ-જૈનદર્શને એકલા જ્ઞાનને અપનાવ્યું નથી, પરંતુ જ્ઞાનના અર્થોમાં માટે જ્ઞાનાચારના આઠે આચારોને અપનાવ્યા છે, અને તેની ક્રિમત પણ એકસરસી અકિલી છે. શબ્દશુદ્ધિ, આલેખનશુદ્ધિ, ઉચારશુદ્ધિ, અર્થશુદ્ધિ અને વાંચનશુદ્ધિના નામે “ કાલે ભગવં, અકાલે નહિ ભગવં, વિનય-બહુમાનપૂર્વક ભગવં અને એક અક્ષરના દેનાર ગુરુઓનો અપલાપ પણ ન કરવો ” એ વિગેરે પાંચ આચાર પ્રત્યે વેદરક્ષારી સેવનારાઓ સ્વ-પરહિત સાધી શક્યા નથી, સાધી શકશે નહિ, અને સાધી શકતા નથી તે નિર્વિવાદ છે. આથી આઠ આચારોના સેવન સાથે આ પ્રત્યને ભગદો-ભણાવશે તે આત્માઓ ઉત્તરોત્તર સુન્દર સાધન-સામગ્રી-સંયોગો પામીને ભાવિમાં કરુણાણ-માંંગલિકમાલો ક્રમશઃ પ્રાપ્ત કરીને અન્યાયાધ મુલના મોક્ષા વનો, એક એક શુભેચ્છા.

ભાવરકુળદલા (સૌરાષ્ટ્ર)

સૌભાગ્યપંચમી ત્રિ. ચતુર્ ૨૦૦૧

તા. ૨૨-૧૦-૫૨

લિ. ૧૭૦ શુરુદેવ ૧. ૫. આગમોદ્ધારક—

શ્રીઆનન્દસાગરસુરીશ્વર-ચરણારવિન્દચંચરીકઃ—

ચન્દ્રસાગરસુરિઃ ।

શ્રીજ્ઞાતાધર્મકથાદ્વિતીયવિભાગે—

પ્રકાશિકાનું નિવેદન.

નૂતનવર્ષમાં પ્રવેશ—

પ્રાતઃસ્મરણીય—પૂજ્યપાદ—તપાગચ્છગગનદિનમણિ—શ્રીદેવસુરસંઘપરમ્પરાસંરક્ષક—શ્રીસિદ્ધશેત્ર—સૂર્યપૂરસ્થિતશ્રીજ્ઞાનાગમમન્દિરતીર્થ—સંસ્થાપક, આગમોદ્ધારક, સ્વર્ગસ્થ—શ્રીઆનન્દસાગરસૂરીશ્વરજીના હાર્દિક આશીર્વાદથી અને તેઓશ્રીના પરમવિદ્વદ્દિનેય, શ્રીસિદ્ધ-ચક્રારાધનતીર્થ—શ્રીચન્દ્રપ્રભાસપાટણતીર્થોદ્ધારક, શ્રીસિદ્ધચક્ર—નવપદારાધકસમાજસંસ્થાપક, વૈયાકરણકેશરી, શ્રીઆનન્દવોધિની ઘૃત્તિકાર, શ્રીવર્દમાનતપોમાહાસ્ય અને વિશતિર્વિશિકા—પંચાશકશાસ્ત્રસારાંશાદિવિવિધસામગ્રીરૂપ સાહિત્યના આલેખનકાર—પૂજ્યપાદ—આચાર્ય-દેવશ્રી—ચન્દ્રસાગરસૂરિજીની શાસનસંરક્ષક પ્રેરણાથી અમારી સમિતિના મુખપત્ર શ્રીસિદ્ધચક્ર માસિકનો પ્રાદુર્ભાવ થયો, અને આરાધકોની આરાધના આરાધ્યપદને અનુસરવાની સાથે અતીવ ઉજ્જવલ બને તે હેતુથી શાસનમાન્ય સાહિત્યના પ્રકાશનાર્થે સાથે સાથે અમારી શ્રીસિદ્ધચક્રસાહિત્ય-પ્રચારક—સમિતિનો પળ જન્મ થયો. આ સમિતિની અને આ માસિકની સુન્દર કાર્યવાહીઓથી ચતુર્વિધસંવના આશીર્વાદ સાથે તન-મન-ધનની અનેકવિધ સહાયથી તે બંને (સમિતિ અને માસિક) પ્રફુલ્લ વનીને ઓગળીસમા નૂતન વર્ષમાં પ્રવેશ કરેલ છે.

અતીવ મહત્તા સ્પષ્ટ સમજાશે તે ધ્યાનમાં રાખવા જેવું છે.

ઉપસંહાર—

આ પ્રસ્તાવનાની પરિસમાપ્તિ સાથે વાંચકોએ, વિચારકોએ અને અભ્યાસકોએ એક વાત સ્મૃતિપટ-પર સ્થિર કરવા જેવી છે, અને તે એ છે કે સ્વાદ્વાદ-જૈનદર્શને એકલા જ્ઞાનને અપનાવ્યું નથી, પરંતુ જ્ઞાનના અર્થિઓ માટે જ્ઞાનાચારના આઠે આચારોને અપનાવ્યા છે, અને તેની ક્રિમત પણ એકસરસી અકિલી છે. શબ્દશુદ્ધિ, આલેક્ષનશુદ્ધિ, ઉચ્ચારશુદ્ધિ, અર્થશુદ્ધિ અને વાંચનશુદ્ધિના નામે “ કાલે ભણવું, અકાલે નહિ ભણવું, વિનય-બહુમાનપૂર્વક ભણવું અને એક અક્ષરના દેનાર ગુરુઓનો અપલાપ પણ ન કરવો ” એ વિગેરે પાંચ આચાર પ્રત્યે વેદરક્ષારી સેવનારાઓ સ્વ-પરહિત સાધી શક્યા નથી, સાધી શકશે નહિ, અને સાધી શક્તા નથી તે નિર્વિવાદ છે. આથી આઠ આચારોના સેવન સાથે આ પ્રત્યને મળશે-મળાવશે તે આત્માઓ ઉચ્ચરોચર સુન્દર સાધન-સામગ્રી-સંયોગો પામીને ભાવિમાં ફલયાળ-માંગલિકમાલ્યો ક્રમશઃ પ્રાપ્ત કરીને અવ્યાવાધ સુલભા મોક્ષા વનો, એજ એક શુભેચ્છા.

સાવરકુણ્ડલા (સૌરાષ્ટ્ર)

સૌભાગ્યપત્રમી વિ. સવત ૨૦૦૬

તા. ૨૨-૧૦-૫૨

હિ. ૦ સ્વ. ૦ ગુરુદેવ પ. પૂ. આગમોદ્ધારક—

શ્રીઆનન્દસાગરસૂરીશ્વર-ચરણારવિન્દચશ્ચરીકઃ—

ચન્દ્રસાગરસુરિઃ ।

શ્રીજ્ઞાતાધર્મકથાઙ્ગદ્વિતીયાવિભાગે—

પ્રકાશિકાનું નિવેદન.

નૂતનવર્ષમાં પ્રવેશ—

પ્રાતઃસ્મરણીય—પૂજ્યપાદ—સપાગચ્છગગનદિનમણિ—શ્રીદેવસુરસંઘપરમ્પરાસંરક્ષક—શ્રીસિદ્ધક્ષેત્ર—સૂર્યપૂરસ્થિતશ્રીજૈનાગમમન્દિરતીર્થ-સંસ્થાપક, આગમોદ્ધારક, સ્વર્ગસ્થ-શ્રીઆનન્દસાગરસૂરીશ્વરજીના હાર્દિક આશીર્વાદથી અને તેઓશ્રીના પરમવિદ્વદ્વિનેય, શ્રીસિદ્ધ-ચક્રારાધનતીર્થ-શ્રીચન્દ્રપ્રભાસપાટણતીર્થોદ્ધારક, શ્રીસિદ્ધચક્ર-નવપદારાધકસમાજસંસ્થાપક, વૈયાકરણકેશરી, શ્રીઆનન્દવોધિની વૃત્તિકાર, શ્રીવર્દમાનતપોમાહાત્મ્ય અને વિંશતિર્વિશિકા-પંચાશકશાસ્ત્રસારાંશાદિવિવિધસામગ્રીરૂપ સાહિત્યના આલેખનકાર-પૂજ્યપાદ-આચાર્ય-દેવધી-ચન્દ્રસાગરસૂરિજીની શાસનસંરક્ષક પ્રેરણાથી અમારી સમિતિના મુલ્યપત્ર શ્રીસિદ્ધચક્ર માસિકનો પ્રાદુર્ભાવ થયો, અને આરાધકોની આરાધના આરાધ્યપદને અનુસરવાની સાથે અતીવ ઉજ્જ્વલ બને તે હેતુથી શાસનમાન્ય સાહિત્યના પ્રકાશનાર્થે સાથે સાથે અમારી શ્રીસિદ્ધચક્રસાહિત્ય-પ્રચારક-સમિતિનો પણ જન્મ થયો. આ સમિતિની અને આ માસિકની સુંદર કાર્યવાહીઓથી ચતુર્વિધસંઘના આશીર્વાદ સાથે તન-મન-ધનની અનેકવિધ સહાયથી તે બન્ને (સમિતિ અને માસિક) પ્રફુલ્લ બનીને ઓગણીસમા નૂતન વર્ષમાં પ્રવેશ કરેલ છે.

હાર્દિક સન્માન—

વિશેષમાં હમારી સમિતિના મુલપત્ર શ્રીસિદ્ધચક્રમાસિકમાં મુલ્યત્વે સ્વ૦ આગમોદ્ધારકની અમોઘદેશનાદિ વિગેરેનું વાંચન એક સરસી રીતે મલવાયી અને ૫૦ આચાર્યદેવથી-ચન્દ્રસાગરચરિત્રીની વિવેકમરી નજર નીચે શાસનમાન્ય અનેકવિધ સાહિત્ય સામગ્રીઓનું સાથે સાથે વાંચકોને સુધાસ્વાદન થતું રહેવાયી વાંચકોની સંખ્યામાં દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિ થયાં જ કરે છે, અને પ્રકાશનોને વેગવંતા બનાવવા માટે આર્થિકસહાયકોની હરિફાઈ થઈ રહી છે; તેથી વજ્રેની (સમિતિની અને માસિકની) ઉજ્જવલ કાર્યવાહિઓની નોંધનો અતીવ આદરમયો સત્કાર આપવા માટે શાસનમાન્ય-ચતુર્વિધસંઘની વ્યક્તિઓને આદરપૂર્વક હાર્દિક સન્માનીયે છીએ.

ગ્રન્થપ્રસિદ્ધિ અને ઉપસંહાર—

“સમિતિનો અને માસિકનો જન્મ, વજ્રેની પ્રશંસનીય કાર્યવાહિ અને સંચાલનનું પુણ્યકાર્ય” આ ત્રણે પ્રકરણો આ ગ્રન્થના પ્રથમ વિમાગની પ્રસ્તાવનામાં આપેલાં છે, તેને વાંચકોએ પુનઃ પુનઃ વિવેકપૂર્વક વિચારવાની જરૂર છે, એમ તેઓને આગ્રહપૂર્વકની મલામણ છે. કારણ કે તેમાં સમિતિના-માસિકના વિદ્યાલ ઉદ્દેશો-હેતુઓ સ્પષ્ટપણે માલુમ પડે છે, સાથે સાથે પુણ્યબન્ધ કરવાના પરમનિમિત્તરૂપ સંચાલનના સુન્દર કાર્યની મ્હારી જવાબદારીનું અને તે વજ્રે સાથેના સેવામાવના સમ્બન્ધનું જ્ઞાન વાંચકોને સ્પષ્ટરીતિર થઈ શકે છે.

આ દ્વિતીય વિમાગરૂપે છટું અંગ શ્રીજ્ઞાતાધર્મકથાન્ન નામે પ્રકાશન થતો આ ગ્રન્થ દ્વિતીય આવૃત્તિરૂપે પ્રસિદ્ધ થાય છે, અને તેથી પ્રથમાવૃત્તિના સમ્બન્ધમાં વિસ્તૃત અલેક્ષન કરેલ છે, તેથી અત્ર તે સંબન્ધના અલેક્ષનનું પુનરાવર્તન કરવું ઉચિત નથી.

આ દ્વિતીય વિભાગના પ્રકાશનાર્થે પૂ. આચાર્યદેવ-શ્રીચન્દ્રમાગરસુરિજીના પરમવિનેય પૂ. ઉપાધ્યાય શ્રીદેવેન્દ્રમાગરજી ગણિતરના સદુપદેશુથી અમદાવાદ શાહપુર-મંગલ પારેલના સ્થાંના વિશે આવેલ ઉપાશ્રયના વહીવટદારોદ રૂ. ૨૫૦) વસો ને પચાસ રૂપીઆ આપેલ છે, તે સિવાય મદદના અમાવે પડતર ક્રિમતના માવે અમારી સમિતિ તરફથી આ ગ્રન્થ વાંચકો માટે અને અમ્યાસીઓ માટે પ્રસિદ્ધ કરાય છે.

આ ગ્રન્થને પ્રકાશક કરવામાં સંપાદનનું મગીરય કાર્ય પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી ચન્દ્રમાગરસુરિજીદ કરેલ હોવાથી, પ્રૂફાદિ સંશોધન અને સારાંશનું કાર્ય કરનાર પૂ. મુનિશ્રી ચન્દનમાગરજી મ. ને, નિયમિત અવસરે પ્રકાશન કરવામાં શ્રી મહોદય મી. પ્રેસ માલીફને અને પ્રેસ-માણસોને અત્ર યાદ કરીને વાંચકો-વિચારકો-અમ્યાસકો વાંચવા પહેલાં શુદ્ધિપત્રકથી શોધીને વાંચે-વિચારે-અમ્યાસ કરે પણ દુક શુભેચ્છા.

૧૧૪ શેતલેશ્વર સ્ટ્રીટ,

મુંબઈ નં. ૨.

સોમાગયપત્રમી. ૨૦૦૯

નિવેદક—

પાનાચન્દ રૂપચન્દ દ્વારેરી

શ્રીસિદ્ધચક્ર-માસિકના-વત્ત્રી અને શ્રીસિદ્ધચક્રસાહિત્યપ્રચારકસમિતિના પ્રધાન-સંચાલક.

हमारां प्रकाशनो ।

१ श्रीधर्मचन्द्रकृतिकुसुमावली.	१-८-०	— नूतन प्रकाशनो —	२-८-०
२ श्रीवर्द्धमानतपोमाहात्म्य.	३-०-०	१२ श्रीभानंदचन्द्रसुधासिन्धु विभाग० ३	
३ श्रीपंचप्रतिक्रमणसूत्राणि विधिसह (कमीशन वगर)	१-२-०	१३ श्री छातासूत्र भा. १-२ नो सारांश तथा	
४ श्रीपंचाशकशास्त्रसारांश-विभाग० १,	३-०-०	श्रीसूयडांगसूत्र भा. १ नो सारांश.	२-८-०
५ श्रीभानंदचन्द्रसुधासिन्धु-विभाग० १,	४-०-०	— पत्राकार —	
६ श्रीभानंदचन्द्रसुधासिन्धु- २,	३-०-०	१४ श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्क सटीक भाग १, सारांशसह	८-०-०
७ श्रीभगवतीसूत्रनी शास्त्रप्रस्तावनायी राज		१५ श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्क " भाग २, "	७-०-०
१०८ व्याख्यानो	६-१२-०	१६ श्रीसिद्धिचालचरितम्	३-०-०
८ श्रीभगमोक्षारक.	३-०-०	— व्याकरणानि —	
९ अतपोपापन.	१-१२-०	१७ श्रीसिद्धदेवचन्द्र शब्दानुशासनम्	३०-०-०
१० श्रीप्रमासपाटनतीर्थमाहात्म्य.	०-५-०	(श्रीभानंदवोधिनी टीका) भाग १,	२-०-०
११ श्रीसिद्धचक्रनी वांधेली फाईलो. वर्ष ११ थी १८		१८ श्रीसिद्धदेवचतुष्कृत्युत्तिस्यादिसमुच्चययुतम्	
प्रत्येकना. ४-०-०		प्रातिस्थान—श्रीसिद्धचक्र-साहित्य-प्रचारक-समिति	

C/o संघवी बीमनलाल सवाईचंद, गलेमदी गोळेरी, सुरत (गुजरात) W. Ry.

श्रीगणेशाय नमः ।

॥ श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गे द्वितीयविभागस्य सारांशः ॥

१--श्रीमाकन्दीदारकाव्ययन-सारांशः ।

पूर्वे आठमा अध्ययनमा मायाधी अनर्थ कही गया, हुँचे आ नवमा अध्ययनमा मोगोधी पाछा नहि हठनारने थतो अनर्थ, अने मोगोधी पाछा हठनारने थतो राम अत्र दर्सावाय छे.

हे जग्यु ! ते फाले अने ते समये चपा नामनी नगरी हती. त्यां माकदी नामनो सार्थबाह्र वसतो हतो, तेने भद्रा नामनी भार्या हती, अने तेने जिनपालित अने जिनरक्षित नामना वे पूत्रो हता. ते वन्ने पुत्रोए अन्योअन्य विचार करीने लवणसमुद्रना वाहणवटावाला, पधामाटे आपणे चारमी वस्त्र पण जुंते नखी फर्यु, अने मातापितांनी रजा मागी. मातापिताए घणु संभज्जवुं पण मान्युं नही, आयी, अनिच्छाए मातापिताए रजा आपी; अने ते बचे गया. समुद्रमा घणे दूर गया पछी वाघटोलीआ विगेरेनो सल्ल उपद्रव थयो, अने वहाणो मागी गया, अने पण माणमो छुनी गया, तथा लवेल करीयाणां पण बर्धाए समुद्रने तछीए गया. माकन्दीना ते बने पुत्रोना, हाथमां एक पाटीउं आव्यु ते पाटीयानी सदायची तरता तरता रत्नद्वीपे गया. रत्नद्वीपना पर्वतविषे थाक खाइने फलादिनी शोष करीने मेळयी-खाइने नालीयेरना पाणीधी तुप्त थया, अने नालीयेरनु तेल काढी अन्योअन्य मालीश करी वावोना पाणीयी स्नान करी स्वस्य

થયા. એક શિલા પર વેસીને “ચંપૌનગરીમાં માતાપિતાની પાસે સમુદ્રની મુસાફરીનાં વહેવાર માટે જવાની માંગણી કરવી, માતાપિતાનું નિષેધ ફરવું, અને અતિ આગ્રહથી રજા મેઠાંથી રજા મેઠાંથી, લગ્નસમુદ્રમાં ઉતરવું, વાવંટોલીયાના ઉપદ્રવથી જાનમાલની થયેલી નુકશાની, તરતા તરતા અહિં આવવું અને સોરાકમાં ફલાદિનું સાવું વિગેરેનો” વિચાર કરે છે—

તે સમયે આ રત્નદ્વીપના મધ્યભાગમાં રત્નદ્વીપ દેવતા નામે દેવી વસે છે, તે અતિ પાર્ષણી અને સ્વભાવે મયંકર છે. સદરહુ દેવી અવધિજ્ઞાનથી આ માકન્દનીના વન્ને પુત્રોને ત્યાં આવેલા જોઈને મયંકરરૂપ વિકુર્વિને ત્યાં આવીને કઠોર વચનોથી તે વન્નેને કહેવા લાગી કે—હે વન્ને માકંદિયદારકો ! તમે મ્હારી સાથે વિપુલ ભોગો ભોગવતા મ્હારી પાસે રહો, નહીં તો તમારું મસ્તક આ તલવારથી કાપી નાખીશ ! મય પામેલા તે વન્ને શ્રેષ્ઠપુત્રોએ કહ્યું કે તમારી આજ્ઞા પ્રમાણે હમે રહીશું. આ કેબુલોત લંદ તે દેવી પૌતાનાં પ્રાસાદે લંદ ગઈ અને તે વન્નેની સાથે વિપુલ એવા ભોગોને ભોગવે છે, અને હમેશાં તાજા મીઠાં ફલો લાવી—આપીને તૃપ્તિ કરાવે છે.

એક સમયે શક્રેન્દ્રના આદેશથી લવણાધિપતિ સુસ્થિત નામના દેવે રત્નદ્વીપની તે દેવીને આદેશ કર્યો કે “ત્યારે ૨૧ એકવીશવાર લગ્નસમુદ્રવિષે ફરી-ફરીને ઘાસં-પાદડાં-લાકડાં-કર્ચરો અને અંશુચિ વગેરે જે કંઈ દુર્ગન્ધવાળું હોય તે ચોક્કસું કરી દેવું !” આવા આદેશથી તે વન્ને શ્રેષ્ઠપુત્રોને તે દેવીએ કહ્યું કે—હું શક્રેન્દ્રના હુકમથી સમુદ્રની શુદ્ધિ માટે જાઉં છું, તમે અત્ર સુલે રહેશો. કદાચ તમને ન ગમે તો તમે પૂર્વ-પશ્ચિમ-ઉત્તર દિશાઓનો વનસંહ વિષે ફરવા જશો તો ત્યાં જુદી જુદી ઋતુઓના ફલો છે, તેનાથી તૃપ્તિ કરશો; અને મારી રાહ અત્રે જોશો. પરંતુ વશિષ્ઠ દિશામાં જંશોજ નહિ, કારણ કે ત્યાં એક મયંકર દષ્ટિવિષસર્પ રહે છે, તે તમારા શરીરનો નાશ કરશે. આ પ્રમાણે ત્રણવાર સાવચેતી આપી તે દેવી સમુદ્ર તરફ ગઈ.

વલ્લે શ્રેષ્ઠિપુત્રો ત્રણે વનસ્વંદોમાં ફરે છે અને આનંદ કરે છે. એક સમય ત્યાં ત્રણ દિશાના વનસ્વંદોમાં પણ નહીં આનંદ પામતા તેમને દક્ષિણ દિશામાં જવા નક્કી કર્યું, અને દક્ષિણદિશામાં કેટલેક દૂર ગયા પછી મરેલા સર્પ કરતાં પણ વધુ દુર્ગન્ધ આવતાં પોતાના વસ્ત્રવડે નાક વંધ ફરીને આગલ ચાલવા માંડ્યું, આગલ ચાલતાં અનેક હાડકાંથી બ્લાસ એવા વધસ્થાનમાં શૂલીવડે મેદાણો ફરુણસ્વરને કરતો એક પુરુષ જોયો. ઉત્પન્ન થયો છે મંય જેને એવા તે વલ્લે શ્રેષ્ઠિપુત્રોએ હકીકત પૂછતાં તે શૂલીસ્થિત પુરુષે કહ્યું કે—
 “હું મારતવર્ષની કાકંદીનો અશ્વવણિક છું. કરીયાણાં અને અશ્વો વહાણોમાં મરી લંબણસમુદ્ર વિષે ધંધા અર્થે આવેલો, પણ માર્ગમાં સમુદ્રના તોફાનથી વહાણો હુલી ગયાં, અને હું પાટીયાના આંધારે અહીં આવી પહોંચ્યો; અને પછી રત્નદ્વીપ દેવતાં નામની દેવીના મોગ-વિલાસમાં સપડાયો. ઘણો સમય તેની સાથે મોગાદિમાં ગયો, પણ એક સમયે સામાન્ય અપરાધ આવતાં આ અવસ્થા પામ્યો છું, માટે માવિમાં તમારા શરીરોનું કોળ જાણે શું થશે !” આ સાંમલીને ભયभीત થયેલા વલ્લે માહોએ પના સંકંજામાંથી છૂટવાનો ઉપાય પૂછ્યો. તેના જવાબમાં તે શૂલીથી મેદાણાં પુરુષે કહ્યું કે પૂર્વદિશામાં શૈલક નામનો યક્ષનું મંદિર છે તેમાં અશ્વરૂપને ધારણ કરતો યક્ષ વસે છે. તે શૈલક યક્ષ ચૌદશ-આઠમ-અમાવાસ્યા-પૂર્ણિમાના દિને પ્રાત્ર થયેલા સમયે મોટા શબ્દથી પૈવી રીતે બોલે છે કે—કોને તારું !, કોનું રક્ષણ કરું !; ત્યાં તમે જાવ અને તેની સેવા કરો અને જ્યારે તે બોલે ત્યારે જવાબમાં કહેજો કે હમને તારો ! હમારું રક્ષણ કરો ! રત્નદ્વીપ દેવતાનાં હાથમાંથી હમોને તારો ! આ પ્રમાણે તે પુરુષથી શ્રવણ કરી શૈલકંચક્ષનો મંદિરમાં ગયા અને તે પુરુષના કલા મુજબ સર્વે કર્યું. શૈલકંચક્ષે તેઓની માંગણી કબુલી અને કહ્યું કે સમુદ્રમધ્યે થઈ જતાં તે દેવી પ્રતિકૂલ—અનુકૂલ ઉપસર્ગો કરશે, તમે જરા પણ ક્ષોભ પામશો નહીં; તેમ ચલાયમાન પણ થશો નહીં, અને થશો તો હું મ્હોરી પીઠ પરથી નીચે નાંચી દશ ! આ વાતને તે

વંદેષ કવૂલ કરી, દટલે અશ્વરૂપ વિહુર્વિનિ તે યક્ષે પોતાની પીઠ ઉપર વેસાહ્યા અને આકાશમાર્ગે સમુદ્ર પર થઈ ચાલ્યો. હવે તે રત્નદ્વીપ દેવતા પોતાનું કાર્ય સંપૂર્ણ કરી જ્યાં પોતાના પ્રાસાદમાં આવી ત્યાં તેઓને દેહ્યા નહીં, અને આજુબાજુ તપાસતાં પળ તેમને દેહ્યા નહીં, દટલે અવધિજ્ઞાનથી ઉપયોગ મૂકતાં દરીયા પર થઈને શૈલક યક્ષની સાથે જતા તે વન્નેને જોયા, અને તલવાર હાથમાં લઈ તેમની પાસે આવી.

કંઈક કોમલ હૃદયવાહ્ય જિનરક્ષિતને જાણી અનેક પ્રકારના અનુકૂલ ઉપસર્ગો કરવા લાગી અને જ્યાં જિનરક્ષિતનું મન ચલાયમાન થયું દટલે શૈલકયક્ષે તેને પેંકી દીધો. તે દેવીપ અનેક પ્રકારે તિરસ્કાર કરી તલવાર વહે તેના દૂકડે દૂકડા કરી નાંહ્યા, અને ચારે દિશાઓને વલ્લિદાન અર્પણ કર્યું.

અન્ન યોજના—

દેવી રીતે દે શ્રમણો ! જે હમારી પાસે સંયમ ગ્રહણ કરી પાછા મનુષ્ય સમ્બન્ધિ મોગોમાં આસ્વાદ કરે છે યાવત્ તેની અમિલાપા કરે છે, તે આ મવમાં ઘણા દવા સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓને નિંદવા લાયક થાય છે; યાવત્ ઘણો સંસાર રહ્વે છે.

રત્નદ્વીપ દેવતા નામની દેવીપ તેવાર પછી જિનપાલિતને અનુકૂલ-પ્રતિકૂલ ઘણા ઉપસર્ગો કરવા માંહ્યા, પળ સર્વ ઉપસર્ગો સહન કરી જિનપાલિતે નિષ્ફલ કર્યા, તેના પરિણામનું નહિં ચલિતપણું થવાથી થાકીને તે દેવી ચાલી ગઈ. શૈલકયક્ષે નિર્ધિન્ને જિનપાલિતને વંપાના ઉદ્યાનમાં લાવી પોતાની પીઠ પરથી ઉતાર્યો અને જિનપાલિતની રજા લઈ પોતાના સ્થાને ચાલ્યો ગયો.

જિનપાલિત પોતાના ઘેર આવ્યો અને માતાપિતાને મલી જિનરક્ષિતના મરણની વાત કરી, સર્વે કુટુંબે લૌકિક કાર્યો કરી શોક

દૂર કર્યો. એક સમયે માતાપિતાએ જિનપાલિતને પૂછ્યું કે જિનરક્ષિતનું મરણ કેવી રીતે થયું !, ત્યારે તે જિનપાલિતે ઠેઠ સુધીની વાર્તા કરી. એક સમયે પ્રમુ શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર ત્યાં પધાર્યા—સમવસર્યા તેમની પાસે જિનપાલિતે ધર્મે શ્રવણ કરી સંયમને પ્રહણ કર્યું અને અગીયાર અંગ મળ્યો; યાવત્ મહીનાનું અનશન કરી કાલઘર્મ પામી સૌધર્મ દેવલોકમાં વે સાગરોપમના આયુષ્યવાલ્લો દેવ થયો. હે જન્મ ! ત્યાંથી તે ક્યવી મહાવિદેહસ્ત્રવિયે મોક્ષ પામશે.

યોજના:—પ્રવી રીતે જે સાધુઓ મનુષ્ય સમ્બન્ધી મોગોનો ત્યાગ કરી તેની વાંચ્છા આદિ કરતા નથી તે જિનપાલિતની માફક આ મવમાં પણ હુલ્લી થાય છે, અને પરમવમાં મોક્ષનાં અનુપમ સુત્તોને મોગવે છે.

इति नवम-अध्ययन सारांशः समाप्तः

૧૦ શ્રી ચન્દ્રજ્ઞાતાધ્યયનસારાંશઃ

પૂર્વના અધ્યયનમાં અવિરતિને વશ થનારને થતો અનર્થ, અને વશ ન થનારને થતો લામ વર્ણવ્યો, આ દશમા અધ્યયનમાં પ્રમાદીને થતી ગુણની હાની અને અપ્રમાદીને થતી ગુણની વૃદ્ધિ વર્ણવાય છે.

૫ પ્રમાણે નિશ્ચયે કરીને હે જન્મ ! શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર રાજગૃહી નગરીમાં સમવસર્યા હતા, ત્યારે શ્રી ગૌતમસ્વામિએ તેઓશ્રીને પૂછ્યું કે—હે મગવન્ ! જીવો ગુણની હાનિ કેવી રીતે પામે છે, અને ગુણની વૃદ્ધિ કેવી રીતે પામે છે !, આવા પ્રકારના પ્રશ્નના જવાબમાં પ્રમુ કહે છે કે:—

હે ગૌતમ ! પૂર્ણિમાના ચન્દ્રને છોડીને વદી પક્ષનો પડવાનો ચન્દ્ર વર્ણ-સૌમ્યતા-તેજ-કાન્તિ-દ્યુતિ-છાયા-યાવત્ મંડલે કરી હીળ થાય છે; તેમ વદી પક્ષના વીજનો ચન્દ્ર તેથી કરી પણ વર્ણાદિ થાય છે; યાવત્ અમાવાસ્યાનો ચન્દ્ર સંપૂર્ણ હીળ પાય છે.

તેવી રીતે જે સાધુઓ અથવા સાધ્વીઓ સંયમ ગ્રહણ કર્યા છતાં ક્ષમા-મુક્તિ-ગુણ-આર્જવ-માર્જવ વગેરે સયમના ગુણોથી હીળ થાય છે, તેઓ વદી પક્ષના પડવાના ચન્દ્રથી માંડી યાવત્ અમાવાસ્યાના ચન્દ્રની જેમ સર્વ ગુણોથી હીળ થાય છે.

હે ગૌતમ ! જેવી રીતે અમાવાસ્યાના ચન્દ્રને છોડીને શુક્લ પક્ષના પડવાનો ચન્દ્ર-વર્ણાદિ કરી અધિક થાય છે, યાવત્ પૂર્ણિમા સર્વસ્વરૂપે સંપૂર્ણ થાય છે; તેવી રીતે જે સાધુ અથવા સાધ્વી સંયમ ગ્રહણ કરી પોતાના ક્ષાન્તિ આદિ ગુણોની વૃદ્ધિ કરે છે તે અનુક્રમે પૂર્ણિમાના ચન્દ્રની જેમ સંપૂર્ણ ગુણોને પામે છે.

અત્ર નિગમન-યોજના ટીકાકારે જણાવી છે, તે નીચે પ્રમાણે:—

ચંદોઽવકાલપંક્તે પરિદાઈ પદ્ પદ્ પમાયપરો । તદ્ ઉર્ધ્વરવિંધરનૈરંગો વિ ન ય ઇચ્છિયં લહૃહ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:—કૃષ્ણ પક્ષ વિષે જેમ ચન્દ્ર હાળી પામે છે, તેવી રીતે આરંભ પરિગ્રહમાં અનાસક્ત પવો પણ સાધુ પ્રમાદમાં સત્પર હોય તો હાળી પામે છે, અને ઇચ્છિતને પામી શકો નથી.

જહ ચંદો તદ્ તાહ સંદુરોદો જંહા તદ્ પમાઓ । વર્ણોદ્ ગુણગર્ણો જંહ તદ્ સ્વમાહસમણધમ્મો ॥ ૨ ॥

માર્વાર્થ:—જેવી રીતે રાહુથી પ્રસાયેલો ચન્દ્રમા તેજ રહિત થાય છે, તેવી રીતે સાધુ પ્રમાદથી સાધુ ગુણ રહિત થાય છે. જેવી

રીતે ચન્દ્રમાનો ઘળાદિ ગુણનો સમૂહ ઘટે છે, તેવી રીતે તે સાધુના ક્ષમાદિ દશ પ્રકારના ધાર્મિક ગુણો ઘટે છે.

પુણોવિ પદ્મદિનં જહ હાયંતો સઘહા સસી નસ્સે । તહ પુણ્ણચરિત્તાવિ હુ કુસીલસંમગ્ગિમાઈહિ ॥ ૩ ॥

માવાર્થ—પૂર્ણ એવો પણ ચન્દ્રમા વદ પક્ષમા દિને ઘટતો સર્વથા નષ્ટ થાય છે, તેવી રીતે પૂર્ણ એવા ચારિત્રવાલો પણ કુચીલોની સોવતથી સર્વથા નષ્ટ-ચારિત્રવાન્ થાય છે.

જણિયપમાઓ સાહુ હાયંતો પદ્મદિનં સર્માઈહિ । જાયંદ નટ્ટચરિત્તો તત્તો દુર્મેલાદં પાવેદ ॥ ૪ ॥

માધાર્થ—ઉત્પન્ન થયો છે પ્રમાદ જેને એવો સાધુ ક્ષમાદિ ગુણોથી હંમેશા હીણ થતો નષ્ટ-ચારિત્રી થાય છે, અને દુઃખોને પામે છે.

હીણગુણાવિ હુ હોઠુ સુહગુરુજોગાદ્ઝણિયંસંવેગો । પુણ્ણસરૂવોં જાયદ વિવટ્ટમાણોં મસહોદ્ધ ॥ ૫ ॥

માધાર્થ—હીણ ગુણવાલો પણ ઉત્તમ ગુરુમહારાજથી ઉત્પન્ન થયેલો છે સંવેગ જેને તે વધતાં એવા ચન્દ્રની જેમ પૂર્ણ સ્વરૂપ-વાલો થાય છે.

इति दशमाध्ययनस्य सारांशः समाप्तः

—૩૭:૫૬—

૧૧—શ્રીદાવદ્રવ-અધ્યયન-સારાંશ:

આની પૂર્વતા, અધ્યયનમા પ્રમાદિને ગુણહાનિ, અને અપ્રમાદિને ગુણની વૃદ્ધિ જણાવી છે; આ અધ્યયનમાં માર્ગની આરાધના; અને માર્ગની વિરાધનાથી ગુણની હાનિ-વૃદ્ધિ કહે છે.

જે જન્મ્ ! તે કાલં અને સમયે રાજગૃહી નગરી વિષે ગૌતમસ્વામિણ પ્રશ્ન કર્યો કે—હે પ્રમુ ! જીવો આરાધકો અને વિરાધકો કેવી રીતે થાય છે ?—

હે ગૌતમ ! (૧) જેવી રીતે સમુદ્રના એક કાંઠે દાવદ્રવ નામનાં વૃક્ષો થાય છે, તે વૃક્ષો પત્ર-પુષ્પો-ફલો આદિથી અત્યન્ત શોભે છે. જ્યારે દ્વીપ સમ્બન્ધીના જુદી જુદી દિશાઓથી હલવા અને મહાવાયરા વાય છે, ત્યારે ઘણા એવા તે વૃક્ષો ફલાદિથી સુશોભિત થાય છે, અને તેમાંના કેટલાક વૃક્ષો સુકાદને મ્લન પામે છે; તેવી રીતે જે સાધુ અથવા સાધ્વી પ્રવજ્યા અંગીકાર કર્યે છે તે ઘણા એવા સ્વશાસનના સાધુ-સાધ્વીથી સહન કરે છે. અને અન્યતિર્થીઓથી તેમ ગૃહસ્થોથી સહન કરવાના અવસરે સહન નથી કરતા તે સાધુ-સાધ્વી દેશવિરાઘક થાય છે. (૨) જેવી રીતે સમુદ્રના એક કાંઠે દાવદ્રવ નામના વૃક્ષો થાય છે તે પત્રાદિથી અતિશય શોભે છે પરન્તુ જ્યારે વાયરાથી ઘણા એવા જૂના સુકાદ ગયેલા વૃક્ષો મ્લન પામે છે, અને કેટલાક વૃક્ષો શોભાને પામે છે તેવી રીતે જે સાધુ અથવા સાધ્વી પ્રવજ્યા અંગીકાર કર્યે છે તે અન્યતિર્થીઓથી તેમ ગૃહસ્થોથી સમ્યક્ પ્રકારે સહન કરે છે, કિન્તુ-સાધુ-સાધ્વીથી સહન કરતાં નથી તે દેશઞ્જારાઘક થાય છે. (૩) જેવી રીતે સમુદ્રના કિનારે સર્વ દાવદ્રવ નામના વૃક્ષો પત્રાદિ વહે શોભે છે પરન્તુ વાયરો વાયે સર્વે મ્લન પામે છે, તેવી રીતે જે સાધુ અથવા સાધ્વી, સાધુ-સાધ્વીઓથી તેમ અન્યતિર્થીઓ આદિથી સહન કરતો નથી તે મર્ષવિરાઘક થાય છે. (૪) જેવી રીતે સમુદ્રના કિનારે સર્વ દાવદ્રવ વૃક્ષો પત્રાદિવહે શોભે છે, અને જ્યારે વાયરા વાય છે ત્યારે પણ શોભે છે પરન્તુ મ્લની પામતા નથી તેવી રીતે જે સાધુ અથવા સાધ્વી પ્રવજ્યા અંગીકાર કર્યે છે તે સાધુ-સાધ્વીથી તેમ શ્રાવક શ્રાવિકા અને અન્યતિર્થીઓથી થતા પરિપહો સહન કરે છે તે સર્વઞ્જારાઘક થાય છે.

इति एकादश-अध्ययन-सारांश समाप्तः

૧૨-શ્રીઉદક-અધ્યયન-સારાંશ :

પૂર્વે અગીયારમા અધ્યયન વિષે ચારિત્ર ધર્મેનું વિરાઘકપણું અને આરાઘકપણું કહ્યું, અહીં સ્વભાવે કરીને મલીન એવા મહ્ય-આત્માઓનું સદ્ગુરુના સંસ્કારથી ચારિત્રનું આરાઘકપણું થાય છે તે ઉદકના દ્રષ્ટાંતથી કહે છે.

હે જન્મ્ ! તે કાલે અને તે સમયે ચંપાનગરીના પૂર્ણમદ્ર ચૈત્ય વિષે શ્રીવીરપ્રસુ સમવસર્યા, તે નગરી વિષે જિતશત્રૂ નામનો રાજા રાજ્ય કરે છે, અને તેને ધારિણી નામની રાણી તથા અદીનશત્રૂ નામનો યુવરાજ હતો; તથા શ્રમણોપાસક-સુબુદ્ધિ નામનો મુખ્ય પ્રધાન હતો. તે નગરીની બહાર દશાન દિશાએ એક સ્થાલ છે તે ઘણી ગન્ધાતી છે, તે જોઈને ગૌતમસ્વામીએ પ્રસુને પથા કર્યો કે-હે પ્રસુ ! આ આજ રૂપે રહે ! પ્રસુએ કહ્યું કે-એ અર્થમાં સમર્થતા નથી, યથી અતિમનિષ્ટગન્ધવાલ્લી પણ થાય, અને સુરમિ-ગન્ધવાલ્લી પણ થાય.

એક સમયે જિતશત્રૂ રાજા ઘણા એવા ક્ષત્રિયો-શેઠીઓ સાથે સુંદર એવું મોજન કર્યા પછી તે મોજનથી આશ્ચર્ય પામેલા રાજાએ તે મોજનના ઘણા વસ્ત્રાણ કર્યા, અને ઘણા વીજાઓએ પણ વસ્ત્રાણ કર્યા; ત્યારે સુબુદ્ધિ મંત્રીને મૌન રહેલો જોઈને તે ત્રણવાર રાજાએ પૂછ્યું. તે સમયે સુબુદ્ધિ મંત્રીએ કહ્યું કે-હે રાજન્ ! સારા લાગતા શઢના પુદ્ગલો સ્તરાવપણે પરિણમે છે, અને સ્તરાવ લાગતા શઢના પુદ્ગલો સારાપણે પરિણમે છે; સારા લાગતા રૂપવાલ્લા પુદ્ગલો સ્તરાવ રૂપપણે પરિણમે છે, તેમ સ્તરાવ લાગતા રૂપવાલ્લા પુદ્ગલો સારાપણે પરિણમે છે, તેમ સુગંધીદાર પુદ્ગલો દુર્ગન્ધી પુદ્ગલપણે પરિણમે છે, અને દુર્ગન્ધવાલ્લા પુદ્ગલો સુગંધવાલ્લા પુદ્ગલોપણે પરિણમે છે; તેવી રીતે ત્તણ અને સ્પર્શના પુદ્ગલોમાં પણ થાય છે. આથી

આ આહારોમા આશ્ચર્યે શુ પામવાનુ છેઃ અર્થાત્ આથી મને આશ્ચર્ય થતું નથી. સુબુદ્ધિ મંત્રીની આવી વાણીને રાજાએ મૌન રહીને સ્વીકારી નહીં. એક સમયે જિતશત્રુ રાજા ઘણા પરિવાર સાર્થે ઘોડા ઉપર બેસી ફરવા નિકળ્યો, નગરની (સાઠ) સાહ આવતા તેની દુર્ગન્ધથી રાજાએ પોતાનુ નાક કપડાના છેડાથી ઢાંકી દીધું, અને બીજી વાજુ ફરી ગયા. સાથે વધાયે કહેવા લાગ્યા કે- મરેલા સર્પ કરતાં પણ વધુ સરાવ ગન્ધ આની છે, તેવી રીતે તેનુ રૂપ, સ્પર્શ અને રસ પણ નિંદનીય છે આ સમયે પણ મૌન રહેલા સુબુદ્ધિ મંત્રીને રાજાએ પૂછ્યુ ત્યારે તેણે પહેલની જેમજ જવાબ આપ્યો. આ વલતે રાજાએ સુબુદ્ધિ મંત્રીને કહ્યુ કે-હે સુબુદ્ધિ ! આવી જુદી મિથ્યાભિનિવેશ વાતો ન કર ! સુબુદ્ધિ મંત્રીને વિચાર થયો કે-અહો ! આ જિતશત્રુ રાજા-સત્ય તથ્ય-અવિતથ-સદ્મૂલ એવા જિનેશ્વરે પ્રરૂપેલ માર્ગોને જાણતો નથી, માટે તે માર્ગો જણાવવા કાઠક ઉપાય કરુ ! ! આ પ્રમાણે ઇચ્છીને વિશ્વાસુ માણસો દ્વારા કુમારની દુકાનેથી નવા ઘઢા મગાવ્યા અને સંધ્યાકાળે મનુષ્યની અવરજવર વધ થયે તે સાહ(સાઠ)માથી પાણી મગાવ્યુ, અને ગઢાવી તે ઘડાઓમા મર્યું. સાત રાત્રિ સુધી તેને શરવા વીધુ અને મસ્મ-રક્ષા વિગેરે ચૂર્ણ નાલી ફરી પણ તે રીતિએ નવા ઘડાઓમા મર્યું, એમ વારંવાર સાત વલત કરતા તે પાણી સ્વચ્છ-સ્ફટિકરલ જેવુ મનોહર અને સ્વાદિષ્ટ થયુ. આ પાણીને મંત્રીએ ચાંચી જોઈ ત્વાત્રી કરી, અને પાણીને સુગંધી કરવાવાંછા દ્રવ્યોથી તે પાણીને સુગંધીવાલુ કર્યું. જિતશત્રુ રાજાના જલરક્ષકને બોલાવી મલામળ કરી કે આ પાણી તુ મોજનવેલાએ રાજાને આપજે ! જિતશત્રુ રાજાએ મોજનવેલાએ આ પાણી પી તે પાણીના ઘણા વસ્ત્રાણ કર્યાં, અને આ પાણી કયા સ્થાનેથી લાવવાંમા આવ્યુ છે, તેની તપાસ કરતા જલરક્ષકે સુબુદ્ધિમંત્રીએ આ પાણી આપ્યાનુ જાહેર કર્યું. રાજાએ સુબુદ્ધિમંત્રીને બોલાવ્યો અને કહ્યુ કે-હે મંત્રીશ્વર ! હુ તમને કયા કારણે અનિષ્ટ થયો છુ કે-તમે હમેશા મોજનવેલાએ આ ઉદકરલને ઉપસ્થિત

કરતા નથી : આ પાળી તમે કયાથી પ્રાપ્ત કર્યું : આ પ્રશ્નના જવાબમાં મંત્રીએ સર્વે વીના કહી. ત્યારે તે વાર્તા પર વિશ્વાસ નહીં લાવતા રાજાએ પોતાના અમ્યન્તર પુરુષને બોલવી મંત્રીના કહ્યા પ્રમાણે પાળી લેવી કહ્યા પ્રમાણે કરવા રાજાએ તેને તૈયાર કરેલા પાળીનો આસ્વાદ રાજાએ કરી મંત્રીના વચન ઉપર શ્રદ્ધા કરી, અને મંત્રીને બોલવીને આ તમે કયાથી શીલ્યા : જાણ્યું : તેવું પૂછ્યું. સુબુદ્ધિ મંત્રીએ જિનવચનથી વસ્તુના સ્વભાવો મેં જાણ્યા છે તેવું જણાવ્યું. જીતશત્રુ રાજાએ જિનવચનો સામઠવાની રૂઢિ જણાવતા સુબુદ્ધિ મંત્રીએ ચાર પ્રકારનો ધર્મ જિનકથિત કર્યો, તેમ મહાવ્રતો-અણુવ્રતો પણ જણાવ્યા. જિતશત્રુ રાજાએ જિનધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધા પ્રાપ્ત થવાથી મંત્રી પાસે પાંચ અણુવ્રતો અને ચાર પ્રકારનો શ્રાવકધર્મ સ્વીકાર્યો.

એક સમયે પંધારેલા સ્થવિર મુનિ મહાત્મા પાસે ધર્મ શ્રવણ કરી સુબુદ્ધિ મંત્રીને સંયમ ગ્રહણ કરવાનો રૂઢિ જણાવ્યો, અને તે હકીકત રાજાને જણાવી : વર્તે સંયમ રાજાએ રાજ્યસુલો ચાર વર્ષ સુધી ભોગવીને અતીતકુમારને રાજ્યાભિષેક કરી મોટા મહોત્સવપૂર્વક રાજાએ મંત્રી સાથે સંયમને ગ્રહણ કર્યું ચાલે અગીઆર અગ મળ્યા-વળા વર્ષો સંયમ પાળી એક માસની સંલેસના કરી વર્તે સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત કર્યું : અર્થાત્-મોક્ષે ગયા.

ઉપસંહાર-મિથ્યાત્વથી મોહિત મનવાલા પાપકાર્યોમાં આસક્ત અને ગુણ રહિત પૂર્વાઓ પણ ઉત્તમ ગુરુમહારાજના પ્રસાદથી-સંસર્ગથી દુર્ગંધવાળી આં સંલેસના પાળીની જેમ ગુણવાનો થાય છે.

इति द्वादश-उदकाध्ययन सारांशः

૧૩-શ્રીદર્દુર-અધ્યયન સારાંશ :

પૂર્વે કહેલા અધ્યયનમાં-સંસર્ગવિગ્રેષ્ઠી ગુણનો ઉત્કર્ષ થાય છે તે કહ્યું. આ તેરમા અધ્યયનમાં સંસર્ગવિશેષના અભાવથી છતાં ગુણોનું ઓછું થવું જણાવે છે.

હે જન્મ ! તે કાલ અને સમયે રાજગ્રહી નગરીમા ગુણશૈલૈસ્યવિધે પ્રમુ મહાવીર સમવસર્યા હતા, સ્વારે સૌધર્મકલ્પ નામના દેવલોક વિધે દર્દુરાવતંસક નામના વિગાનમાં સુધર્માં નામની સમા વિધે દર્દુર નામના સિદ્ધાસનપર દર્દુર નામનો દેવ હતો. તે સૂર્યામ-દેવની જેમ લીલા કરતો હતો (અત્ર વર્ણન રાયપસેનીયમાં જોવું), તેને વિપુલ પૃથ્વા અવધિજ્ઞાનવદે પ્રમુને જોઈ સમવસરણમાં આવી સૂર્યામદેવની જેમ નાટ્યવિધિ દેસાહીને તે દેવ ચાલ્યો ગયો. આ સમયે ગૌતમસ્વામિપ્ વંદન-નમસ્કાર કરી પ્રમુને પૂછ્યું કે-હે પ્રમુ ! આ મોટી આદિવાળા દર્દુર દેવની વિરુદ્ધેલી દિવ્યસમૃદ્ધિ ક્યાં ગઈ ! અને ક્યાં સમાઈ ગઈ ! પ્રમુપ શ્રી ગૌતમસ્વામિના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જણાવ્યું કે-હે ગૌતમ ! તે દિવ્ય સમૃદ્ધિ તેના શરીરમાં ગઈ અને તેના શરીરમાં સમાળી, તે શિલ્પના આકારવાળા ઘરના હૃદયંતથી જાણવું.

પુનઃ ગૌતમસ્વામિપ્ પ્રમુને પૂછ્યું કે-હે પ્રમુ ! દર્દુર નામના તે દેવે આવી દેવક્રદ્ધિ થી રીતે પ્રાપ્ત કરી અર્થાત્ ક્યાથી મલી ! દર્દુરદેવના પૂર્વમવનું કરેલું વર્ણન.

હે ગૌતમ ! આ અંદ્રદ્વીપ નામના દ્વીપ વિધે મરતલેષ્ઠમાં રાજગૃહીનગરી વિધે નંદ નામનો મણિઆર યેષ્ઠી વસતો હતો. તે કાલ અને તે સમયે હે ગૌતમ ! હું સમવસર્યો હતો, તે અવસરે શ્રેણિક રાજા વગેરે બનો પર્વદામાં દેશના શ્રવણ કરવા આવ્યા. આ વાત નેન્દમણિઆરે સાંમલી અને તેને પણ દેશના શ્રવણ કરી સમ્યક્ત્વસહિત જિનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. હમે બીજે બિહાર કરી ગયા પછી

સાધુના નહીં દેસવાથી સેવા સહિત અને શિલામળના અભાવે તથા શ્રવણ દૃષ્ટાનો અભાવ થતાં સમ્યગ્માર્ગથી સસવા લામ્યો અને મિથ્યામાર્ગમાં વધવા લાગ્યો. એક વસત ઉનાઢામાં અદુમના પચ્ચક્ષણ કરી પૌપથશાળામાં રહ્યો હતો, ત્યાં તરસ અને મૂલ્સથી પરામ્ભવ પામ્યો છતો ચિન્તવન કરવા લાગ્યો કે તે શેઠીઆઓને ધન્ય છે કે જેઓએ કૂચા-વાવઢી-પુફ્લરણી અને તલાવો-સરોવરો ફરાવ્યા છે, અને તેમાં લોકો સ્નાન કરે છે, પાણી પીએ છે, હું પણ શ્રેણિકમહારાજાની પાસે જઈ અમયકુમારની રજા લઈ પુફ્લરણી ફરાવી ફલ્યાણ ફરું, સવારમાં પૌપથ પારી મોડું મેટણું લઈ શ્રેણિક રાજા પાસે ગયો અને મેટણું કરીને પુફ્લરણી ફરાવવાની આજ્ઞા માગી. શ્રેણિક મહારાજાએ તેને આજ્ઞા આપી ઇટલે તેણે પુફ્લરણીને યોગ્ય જગા જોડીને તે સોદાવી, (ચારે ત્રુણા સરલાવાઢી વિશાઢ શ્રેણિક મહારાજાએ તેને આજ્ઞા આપી ઇટલે તેણે પુફ્લરણીને યોગ્ય જગા જોડીને તે સોદાવી, (ચારે ત્રુણા સરલાવાઢી વિશાઢ વાવઢીને પુફ્લરણી કહે છે) તે પુફ્લરણી શુદ્ધ મિષ્ટજલ અને કંમલોથી શોભવા લાગી. તે વાવઢીની ચારે વિશામાં વનસંઢ કર્યા, તેમાં (૧) પૂર્વદિશાના વનસંઢમાં એક મોટી ચિત્રસમા ફરાવી, અને લોકને વેસવા યોગ્ય તેમાં આસનો ફરાવ્યાં. ” (૨) વક્ષિણદિશાના વનસંઢમાં અનેક થાંમલાથી શોભતી મહાનશાલા-રસોઢા સહિતની વાનશાલા ફરાવી, તે વાનશાલાને અનેક શ્રમણ-માહુણો-અતિથિઓ વગેરે સેવે છે. અર્થાત્ ત્યાં આહારથી ઘૃષ્ણિ મેઢવે છે. (૩) પશ્ચિમદિશાના વનસંઢમાં અનેક સ્તમ્ભોથી શોભિત તેમિચ્છિયશાલા-મોડું વૈઢોનું ઔપધાલય-અર્થાત્ વલાલાનું ફરાવ્યું, તેમાં ઘણા વૈઢોનો દરવોઓ લામ લે છે. (૪) ઉત્તરદિશાના વનસંઢમાં-અલંકારસમા-હજામો વિગેરેની જોગવાઈ ફરાવી છે, તેમાં શ્રમાદિ દૂર ફરવા વિગેરેનો લામ લોકો લે છે; અર્થાત્ રાજગૃહીની જનતા અને પરદેશની જનતા તેનો ઉપયોગ કરી આનન્દ માને છે, અને નંદમણીઆનાં વલાણ કરે છે; નંદમણીઆર પોતાનાં વલાણ સાંમલી પોતાના આ કાર્યને પુણ્યકાર્ય માનવાનો સંતોષ લે છે.

एक समय ते नंदमणीयारश्रेष्ठिने शरीरमां सोल रोगो एक सामटा प्रगट थया, अनेक दवाओ करावी घणा उपायो कराव्या, पण एके रोगनु शुमन थयुं नहिं; अने आर्चरोद्रघ्यान वश थयो यको नंदा पोक्खरणी पर मूर्छां करतो मरीने तेज वावडीमां देडकीना पेटे देडकापणे उत्पन्न थयो. जन्म पास्या पछी यावत् मोटो थयो, ते पोक्खरणीनां अने नंदमणीयारनां वखाण त्यां आवेला जलार्थीजो करे छे, ते सांमली उदापोह करतां ते देडकांने जातिस्मरणज्ञान प्राप्त थयुं आथी पोतानो पूर्वभव याद आब्यो, अने पोतानुं जैन धर्मनुं पालवुं, तेम संसर्गना अभावथी मिथ्यात्वीओना परिणामो थवा, तेम ते पापयुक्त परिणामथी देडका तरीके जन्मवुं, विचारी घणो पद्माताप कर्यो, अने पूर्वे स्वीकारेलां पांच अणुव्रतो अने सात शिक्षाव्रतो स्वीकारी अभिग्रह कर्यो के, ज्यांसुची जीवुं त्यांसुची छट्टना पच्चवखाणमां रहेवुं अने पारणे फासु जल पीवुं, अने मनुष्योए उतारेला मेलवडे आजीविका निमाववी, आ रीते (देडकना भवमां) जीवन चलाववा लाग्यो.

ते काल अने ते समये हे गौतम । हुं राजगृही नगरीना गुणशैलचैत्य विये समोसर्यो, पर्यदा थई. आ वार्तालाप ते वावडी पर बैठला लोको अन्योअन्य करवा लाग्या. आ वार्तालापने ते देडकाए सांभल्यो, आथी अहिं आववा ते वावडीथी बहार निकली उतावलो उतावलो आवी रह्यो हतो; तेवामां श्रेणिक राजा चतुरंगी सेना सहित म्हारी पासे आवतो हतो, तेमां तेमना घोडाना पग नीचे ते आवी गयो, आथी निर्बल वनेलो ते देडको एक वाजु खसी जई कायाने वोसरावी, आराधना करतो शुभ ध्याने काल करी सौधर्म नामना देवलोकविषे दर्दुर नामना विमानमां दर्दुर नामनो देव थयो. देव थयेला तेने अवधिज्ञानथी उपयोग मूकी अहिं आवी ऋद्धि विकुर्वी हती, त्यांथी ते च्यवीने महाविदेह क्षेत्रमां मोक्षने पामशे.

ઉપસંહાર—નંદમણિયારની જેમ સંપૂર્ણ ગુણવાલો પણ આત્મા ઉત્તમ ગુરુ મહારાજના સંસર્ગથી રહિત થાય તો પ્રાપ્તે ગુણની હાનિ પામે છે માટે ઉત્તમ ગુરુના સંસર્ગમાં સર્વદા રહેવું.

इति १३-श्रीदर्दुर-अध्ययनस्य सारांशः समाप्तः ॥

૧૪--શ્રીતેતલિપુત્ર-અધ્યયન-સારાંશઃ ।

તેરમા અધ્યયનમાં સામગ્રીના અમાલે છતા ગુણોની હાનિ જળાવી, આ ચૌદમા અધ્યયનમાં તથા પ્રકારની સારી સામગ્રીનો યોગ થાય તો ગુણોની વૃદ્ધિ થાય છે તે જળાવશે.

હે જન્મ્ ! તે કાલ અને તે સમયે તેયલિપુર નામનું નગર હતું, ત્યાં પ્રમદ નામનું ઉદ્યાન હતું, ત્યાં કનકરથ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને વદ્યાવત્તી નામની રાણી હતી અને તેતલિપુત્ર નામનો પ્રધાન હતો; અને ત્યાં મૂયિકાદારક નામનો સોની હતો. તે સોનીને મદ્રા નામની સ્ત્રી હતી અને પોટિલા નામની પુત્રી હતી. એક સમયે તેતલિપુત્ર આમાત્ય કેટલાક પરિવાર સાથે ફરવા નિકળ્યો હતો, તેને એક મકાનમાં સોનાના વડાએ રમતી પોટિલાને જોઈ, તેના ઉપર આસક્તિ થઈ. આથી સ્થાને આવી તપાસ કરી તો તે મહેલ જેવું મકાન સોનીનું હતું, અને તે ચાલિકા સોનીની છે તેમ જાણ્યું. આમાત્યે પોતાના વિદ્યાસુ માણસો દ્વારાએ મુયિકાદારક સોનીને કહાણ્યું કે તારી પુત્રી પોટિલા સાથે આમાત્યને પરણવા દેખા છે. આવનાર માણસોને સોનીએ કહ્યું કે મારી પુત્રીને તેઓ વરે તો તમારો ઉપકાર માનીશ. એમ કહી તેઓનો સત્કાર કર્યો; ઘણી ધામધૂમપૂર્વક તેતલિપુત્ર આમાત્ય તે પોટિલા સાથે પરણ્યો, અને તેની

સાથે આનન્દપૂર્વક દિવસો ગમના કરે છે.

કનકરચા રાજા રાજ્યપર-રાષ્ટ્રપર-મંદિરપર અને અન્તેપુરી. ઉપર હુબ-આસક્તિવાળો થયો. તેથી જે કોઈ પોતાને ત્યાં પુત્રાદિ થાય છે તેના કોઈની હાથની આંગળીઓ, તો કોઈનો અંગુઠો, તો કોઈની આંગળીઓ, તો કોઈનો પગનો અંગુઠો, તો કોઈનું નાક, તો કોઈના કાન; એમ અંગોષાંગ છેદાવે છે, અને સ્ત્રાવ અંગ વાળા-સોડવાલા કરી દે છે; પટલે રાજ્ય મોગવવા માટે અયોગ્ય કરી દે છે, તેની પદ્માવતી રાણીએ એક વસ્ત્ર પ્રધાન વેતલિને બોલાવ્યો અને રાજ્યને; યોગ્ય, એક પુત્ર, રહે માટે તમે આ વસ્ત્રે, ગુપ્ત રાસી ઉછેરવાનું કબુલ કરો તો આ વસ્ત્રે જે પુત્ર જન્મે તે તમને ગુપ્ત રીતે આપી દઉ, પ્રધાને આ વાત કબુલ કરી. સમય પ્રાપ્ત થયે છતાં પદ્માવતી રાણીએ પુત્રરાત્રને જન્મ આપ્યો, પુત્રના જન્મતાની સાથે વેતલિપુત્ર આમાત્યને ગુપ્ત રીતે બોલાવી અર્પણ કર્યો. દૈવયોગે તે સમયે આમાત્યપત્ની પોટિલાને મરેલી પુત્રી જન્મી તે પુત્રી રાણીને ગુપ્ત રીતે અર્પણ કરી, રાજાએ મરેલી પુત્રીની મરણક્રિયા તમામ કરાવી, પોટિલાએ તે ચાલકને મોટો કર્યો અને કુટુંબિજનો સમક્ષ કનકધ્વજ નામ પાડ્યું.

પોટિલાની વીશા—

કેટલોક સમય ગયા પછી પોટિલા વેતલિપુત્ર આમાત્યને અનિષ્ટ થઈ, આથી ઉદ્વેગ પામેલી પોટિલા ઘણા દુઃખ ધમણ-માહુણ-મિથુક્રોને દાન આપતી-અપાવતી જીવન મિયાવી રહી છે. એક સમયે ઘણા પરિવાર સાથે મુલ્ય સુવ્રતા નામની સાધ્વી તે નગરમાં આવી છે, તેમાંથી વે સાધ્વીઓ વેતલિપુત્ર પ્રધાનના મહેલે મિશા-ગોચરી અર્થે પધારતાં પોટિલાએ ઉમા થઈ સન્માન કર્યું, અને આદારાદિ વહોરાવી કહેવા લાગી કે હે પૂજ્ય સાધ્વી મહારાજ ! હું પહેલાં પ્રધાનને દષ્ટ હતી, હમણાં અનિષ્ટ થઈ હું, તો તમો ચૂર્ણ-

મન્ત્ર-તન્ત્ર-વશીકરણ વગેરેમાંથી કંઈક આપો, જેથી હું તેમને દૃષ્ટ થઈ ! આના જવાબમાં સાધ્વીજીની જણાવ્યું કે હમે ! બ્રહ્મચારિણીઓ છીંદ ! હમેને આવી વાતો શ્રવણ કરવી પણ કલ્પતી નથી. આમ કહી ' જિનધર્મ તેને ; જણાવ્યો-ઉપદેશ્યો. પોટિલાને જિનધર્મપ્રત્યે શ્રદ્ધા થઈ અને તેમની પાસેથી પશ્ચગ્નુવ્રતો આદિ ગૃહસ્થધર્મ સ્વીકાર્યો યાવત તે શ્રાવિકા થઈ.

एक वलत मध्यरात्रि पोटिलाने संयम लेवाना परिणाम यथा, आधी पोताना पति तेतलिपुत्रने पोताना संयमनो भाव कळो. तेतलिपुत्र प्रधाने तुं देवलोकमां जा, त्यारे त्हारे मने प्रतिबोध करवो. आबी कवूलत तुं आपे तो हुं तने रजा आपुं, पोटिलाए आमा जवाबमां स्वपतिनी आ मांगणीनो स्वीकार क्यो. तेतलिपुत्र प्रधाने : आडम्बरपूर्वक : सुवता : साध्वीजी पासे दीक्षा अपावी. सुव्रता पासे पोटिला अगीआर अंग भणी, घणा वर्ष संयम पाळी, महीनानुं अनशन करी; आलोचन प्रतिक्रमण करी, समाधिपूर्वक : आराधना करी अने काल करी देवलोकमां देवी थई.

कनकध्वजनो राज्याभिषेक अने तेतलिप्रधानने प्रतिबोध—

कनकरथ राजा मरण पाम्या त्यारे तेओनी मरणक्रिया कर्मा पछी-अन्योन्य विचारवा लग्ना के अंगोए, करी हीण राजाना पुत्रो छे माटे राज्यसिंहासन पर कोने वेसाडवो ! छेवटे तेतलिपुत्र मन्त्रीने पुछ्युं त्यारे मन्त्रीए पद्मावती राणीना एक कनकध्वज नामना पुत्रने पोते गुसरति केवी रीते मोटो क्यो विगेरेनुं आमूल वर्णन क्युं, अने सर्व रीते योग्य एवा ते कनकध्वजकुमारनो राज्याभिषेक सर्वेए मली क्यो. पद्मावती माताए पुत्रने तेतलिपुत्र मन्त्रीना उपकारो जणावी सर्वे भलमणो करी. कनकध्वजराजा तेतलिमन्त्रीनुं सर्व रीते विशेषे करी सन्मान करे छे.

पोट्टिलादेवी तेतलिने चारंवार जैनधर्मनो बोध करे छे, परन्तु तेतलिने प्रतिबोध थतो नथी. आधी देवीने विचार थयो के ज्यांसुधी नृपतिनो आदर छे त्यांसुधी चारंवार मारो फरातो प्रतिबोध फलीमूत थतो नथी, माटे अनादर प्राप्त थाय तेम करं तेवो विचार करी अनादर उत्पन्न कर्यो.

त्यारवाद् तेतलिमन्त्री ज्यां राजसभामां गयो त्यां तो राजाए ते महामन्त्री तेतलिने जोइने पोते पराक्रमुल्ल कर्युं, अने मौन रही मन्त्रीनो अनादर कर्यो. आधी तेतलिपुत्र महामन्त्रीने विचार थयो के अप्रीतिवाळो आ राजा मने मारी नंखावशे माटे चाल्या जवुं श्रेय छे, आम धारी मन्त्री घोडा उपर बेसी घर तरफ चाल्यो. मार्गमां आवता शेठीआ वगेरे उभा थइने जे मान आपवुं जोइए ते आपता नथी, तेम हाथ पण जोडता नथी. घरे पण बाह्यपर्यदाना माणसो पण आदर आपता नथी; तेम नोकर-चाकरो अनादर करे छे. पिता-माता वगेरे पण आदर कर्ता नथी. आ प्रकारना असख अनादरथी आपघात करवा माटे मुलमां तालपुट-विप नाख्युं पण ते परिणम्युं नहिं, तलवारथी पोतानी खांघे घा कर्यो तो तलवार ज बुझी थइ गइ, गले फांसो खाथ्यो तो दोरहुं-रसी ज नूटी गइ. आम मरवा माटे घणा उपायो कर्या पण तेना मर्वे उपायो निष्फल गया स्यारे जिनधर्म प्रत्ये श्रद्धा लाववा लाग्यो. पोट्टिलादेवी तेतलिपुत्रमहामन्त्रीने जिनधर्म प्रत्ये स्थिर करी हितशिक्षा आपी स्वस्थाने चाली गइ.

तेतलिपुत्रने शुभ अद्यवसायथी जातिस्मरणज्ञान उत्पन्न थयुं. आधी पोताना पूर्वभवो जोया तेमां जोयुं केहुं महाविदेहश्रेत्रमां पोक्खला-वतीविजयविषे पुंडरीगिणी राजधानीमां महापद्म नामनो राजा हतो. त्यां स्थविरमुनिओ पसेथी धर्म श्रवण करी दीक्षा में लीधी हती. चौदपूर्वी थयो हतो. घणा वर्षो संयम पाली मासनी संस्लेखनापूर्वक काल करी महाशुक्र नामना देवलोकमां देव थयो हतो. त्यांथी

ચ્યવીને હું આ તેતલિ પ્રધાનેને ત્યાં પુત્રપણે અન્યો છું. અપૂર્વ વૈરાગ્યથી સ્વયમેવ પશ્ચમહાશ્વતો ઉચ્ચરી સંયમપ્રહણ કર્યું યાવત્ પૂર્વે અમ્યાસ કરેલા ચોદે પૂર્વોનું જ્ઞાન પણ સ્વામાવિક જ થયું. શુભ પરિણામની વધતી ધારાએ કેવલજ્ઞાન પામ્યા. આકાશમાં દેવદુન્દભિજો વાગવા લાગી પંચ વર્ણના પુણ્યોની ઘટ્ટિ થઈ, કનકરુદ્ધજ રાજા આ શ્રવણ કરી ત્યાં આવ્યો અને તેમનો ઉપદેશ શ્રવણ કરી શ્રાવક થયો તેમ પાંચ અણુવતો, સાત શિક્ષાશ્વતોને પ્રહણ કર્યા. તેતલિપુત્ર કેવલિપણામાં ઘણા વર્ષ કેવલિપર્યાય પાલી યાવત્ મોક્ષે સિધાલ્યા.

કરતા નથી.

इति चतुर्दश-अध्ययन-सारांशः समाप्तः ॥

॥ ૧૫-શ્રીનન્દીફલ-અધ્યયનસારાંશઃ ॥

ચૌદમા અધ્યયનમાં અપમાનથી વિપયોનો સ્થાગ પ્રતિપાદન કર્યો, આ પંદરમા અધ્યયનમાં જિનેશ્વર પ્રમુના ઉપદેશથી વિપયોનો સ્થાગ પ્રતિપાદન કરારો, પટલે સર્વજ્ઞકથિત ઉપદેશ પ્રમાણે વર્વે તો અર્થની પ્રાપ્તિ થાય અને ન વર્વે તો અનર્થની પ્રાપ્તિ થાય તે અન્ન કહેવારો.

હે જન્મુ ! તે કાલ અને તે સમયે ચંપા નામની નગરી હતી, ત્યાં પૂર્ણમદ્રયક્ષનું ચૈત્ય છે. અન્ન જિતશત્રૂ નામનો રાજા છે, અને ધનાલ્ય ધન નામનો સાર્થવાહ હતો. ચંપાનગરીની પૂર્વોત્તરદિશામાં ઘણે દૂર અહિછત્રા નામની નગરી હતી, ત્યાં કનકકેતુ નામનો

રાજા રાજ્ય કરતો હતો.

एक समये धनसार्थवाहने करीआणां वगेरे : लह . अहिछत्रा नगरीए जवाना माव थवाथी गाढां विगेरे तैयार . करावी : पडहो यगदाव्यो फे जेने जे सहाय जोइशे ते हुं आपीश ! आवा प्रकारना साद पडावाथी शुभ मुहूर्ते घणा वेपारीओ, गृहस्थो, चरक विगेरे भिक्षुको आव्या तेओने लहने मुखे समाधे धनसार्थवाह जर राणा छे . अंगदेशना छेडे . आवतां एक : मोडुं वन , आव्युं : पटले धनसार्थवाहे वै ज्ञणवार साद पडावया द्वाराए चेतवणी आपी के आ जंगलमां घणा एवा नंदीनामना वृक्षो छे . ते वृक्षोनां मूल-छाल-पत्र-पुष्प-फल कोइ खादो नही , तेम तेनी छायामां पण कोइ बेसशो नही . जे कोइ तेनां मूलीयां विगेरे खादो अगर तेनी छायामां बेसशो तेने आरंभमां ठीक लागदो पण अकाले ते मृत्युने पामशे !!! माटे नन्दीवृक्ष सिवायना वृक्षो सेवशो अने नन्दीवृक्ष सिवायना फलो मादो तेनो दांधो नथी . काम जणाव्या छतां जेओए धनसार्थवाहना ना वचनो उपर विश्वास न राख्यो अने उलटा वत्त्या तेमने तेमनां अकाले जीवन गुमाव्या अने जे धनसार्थवाहना आ वचनो उपर विश्वास घरावी तेमना वचन प्रमाणे वत्त्या ते सुखी थया . तेवी रीते जे साधु अथवा साध्वी जिनेश्वरे निषेध होवा छतां पांच प्रकार विषयोमां तल्लीन रहे छे ते . आ भवमां दुःखी-थाय छे . अने अप्यठने पात्र यह अनेक भवोमां रखडे छे : तेम जे साधु अथवा साध्वी जिनेश्वरे निषेध करेला छे तेम जाणी पांच प्रकारना विषयोने त्याग करे छे ते आ भवमां सुखी भाय छे अने यशकीर्तिने पामी दीप्प मोक्षने साधे छे .

जे कोइ बच्चा तेने धनसार्थवाह लहने अहिछत्रा नगरीए गयो , अने कनककेतुराजाने भेटणुं करी तेनी राजा पामी करीआणां वगेरे येवो , लेया योग्य बीजी वस्तुओ लेइ , पाछा चण्णानगरीए आव्या अने सुखी थया . एक : समये स्वबीर महात्माओनुं आगमन थयुं

તેમની પાસે ધર્મનું શ્રવણ કરી ધનસાર્થવાહે પોતાના પુત્રને કારમાર સૌથી સંયમ પ્રહણ કર્યું, અંગીઆર અંગ મળ્યા, યાવત્ ઘણા વર્ષો સંયમ પાઢી, મહીનાના ઉપવાસ કરી, સલેસ્થના કરી દેવલોકમાં દેવ થયા. ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં, મોક્ષને પામશે.

હતિ ૧૫-શ્રીનન્દીફલઅધ્યયનસારાંશઃ ॥

॥ ૧૬-શ્રીઅપરકંકા-અધ્યયન સારાંશઃ ॥

પૂર્વના અધ્યયનમાં વિષયોને વિષે આસક્તિ રાखે છે તેને યતા અનર્થ જણાવ્યા, આ સોલમા અધ્યયનમાં વિષયોની જે રહ્યા રાखે છે તેને પણ અનર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે તે હકીકત કહે છે.

હે જન્મુ ! તે કાલે તે સમયે ચંપાનામની નગરી હતી તેના દેશન માગમાં સુમ્મિભાગ નામનું ઉદ્યાન હતું, તે નગરીમાં ચારે વેદોને જાણનાર ધનાઢ્ય-સોમ, સોમદત્ત અને સોમમૂતિ નામના ત્રણ બ્રાહ્મણો હતા તેમને અનુક્રમે નાગથી, -મૂતથી અને યક્ષથી નામે માર્યાઓ હતી, એક સમય ત્રણે તે બ્રાહ્મણ માઈઓ મેગા મઢી વિચારવા લાગ્યા કે આપણે ઘણા ધનવાળા છીએ, સાત પેઢી સુધી ચાલે તેટલું ધન છે તો આપણે ત્રણે વારાફરતી એક ઘેર સુન્દર-સ્વાદિષ્ટ ભોજન કરીએ તે ઠીક છે, આ પ્રમાણે વિચાર કરી અંગીકાર કરી અન્યોઅન્ય ભોજન તૈયાર કરાવી વારાફરતી ભોજન કરતા રહ્યા છે, કોઈ એક દિવસે નાગથી બ્રાહ્મણીને ઘેર, મોજન કરવાનો વારો આવ્યો ત્યારે તેણીએ ઘણું પૂંજું સ્વાદિષ્ટ ભોજન તૈયાર કર્યું, તેમાં તુમ્બડીનું ચાકુ તેલ આદિ ઘણા દ્રવ્યોથી તે તૈયાર કર્યું, અને શાકનું એક બિન્દુ ચાલી જોયું તો તે સ્વાદુ, કઢવું, સ્વાદા માટે અયોગ્ય, અને વિષવાળું લાગ્યું આથી તે નાગથી પોતાને ધિક્કારી પશ્ચાતાપ કરવા લાગી, મારી

આ વાત મારી દેરાણીઓ જો જાણશે તો મારી નિન્દા કરશે માટે તે ન જાણે તેમ તે શાકને સંતાડી દહ નું મધુરતુમ્બડાનું સ્વાદિષ્ટ શાક તેળીં તૈયાર કર્યું, જ્યારે તે ત્રણે બ્રાહ્મણો આવ્યા ત્યારે તેમને સ્વાદિષ્ટ શાક વિગેરેથી મોજન કરાવ્યું તેઓ ત્રણે જણા મોજન કરી મુસ્તશુદ્ધિ કરી પોતાના કામે લાગ્યા, ત્યારવાદ ત્રણે બ્રાહ્મણીઓં પળ સ્વાદિષ્ટ શાક સહિત મોજન કર્યું અને પોતાના સ્થાને ગઈ.

નાગશ્રીં વહોરાવેલું કહયા-તુમ્બડાનું શાક.

તે સમયે ધર્મઘોષ નામના સ્થવિરમુનિ ઘણા પરિવારયુક્ત વિહાર કરતાં ચમ્પાનગરીના સુમ્મિમાળ નામના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે, તેમને વંદન કરવા માટે ઘણા લોકો આવ્યા અને પર્યદા થઈ. સ્થવિરમુનિં ધર્મ કહ્યો તે શ્રવણ કરી સર્વે ગયા.

તે ચાર પછી ધર્મઘોષસ્થવિરના ધિપ્ય તેજોલેદ્યાની લઙ્ઘિવાળા ધર્મરુચિ નામના અનગારમુનિ માસ માસનો તપ કરનારા હતા તે શ્રીગૌતમસ્વામિની માફક પાત્રપહિલેહન કરી ધર્મઘોષસ્થવિરની આજ્ઞા લઈ ભિક્ષા માટે ચમ્પાનગરીમાં ફરતા ફરતા જ્યાં નાગશ્રી બ્રાહ્મણીનું ઘર હતું ત્યાં પ્રવેશ્યા, તે નાગશ્રી બ્રાહ્મણીં વિષવાળા કહવા તુમ્બડાનું જે શાક ગુપ્ત રાखેલું તે વધુંજે સુવ દર્પપૂર્વક સાધુના પાત્રમાં નાલી દીધું. ધર્મરુચિ અનગાર પળ પોતાના પુરતો આહાર થઈ ગયો જાણી ત્યાંથી નીકળી ગુરુમહારાજ પાસે પાછા ગયા અને દર્યાવહી પ્રતિક્રમી ગુરુમહારાજને ગોચરી બતાવી. ગુરુમહારાજે ગન્ધથી શંકિત થયા છતાં તે શાકના એક વિન્દુને ચાલી જોયું, તો તે શાક વિપવાલું જાણી ધર્મરુચિ અનગારને કહેવા લાગ્યા કે-હે મહાનુભાવ ! આ શાક તું જો વાપરીશ તો અકાલે મૃત્યુ પામીશ, માટે શુદ્ધ મૂમિ વિંષ પરઠવી દો ! અને વીજો આહાર લવી આહાર કરો !

ધર્મરુચિ અનગારે કરેલું અનશન.

ગુરુ-આજ્ઞાથી શુદ્ધ મૂમિની તપાસ કરી પરઠવતાં, એક વિન્દુ મૂમિપર નાલતાં તેની ગન્ધથી હજારો કીડીઓ મેગી થઈ, તેમાંથી એ કીડીએ તેનો આહાર કર્યો તે તૂટતજ મૃત્યુ પામી. આથી ધર્મરુચિ અનગારને અધ્યવસાય થયો કે-આ વિન્દુ નાલતાં હજારો કીડીઓ મરણને પામી છે, જો આ વધુએ શાક પરઠવીશ તો ઘણા જીવોનો નાશ થશે, અને તેનો વધ કરનારો હું થઈશ. માટે આ સર્વે આહારને હું છાઈ જડું તે કલ્યાણકારી છે, એવો નિશ્ચય કરી મુંદપતિનું પહિલેહણ કરી, આશ્વા શરીરનું પ્રમાર્જન કરી ઘીલમાં સર્વ પ્રવેશે તેની જેમ મુલમાં આહારનો પ્રવેશ કરાવ્યો અર્થાત્ ઉદરમાં નાસી દીધું. એક અન્તર્મુદ્દર્તમાં આશ્વા શરીરમાં વિપ વ્યાપી ગયું અને અસહ્ય વેદના થઈ, આથી મૃત્યુ નજદીક છે એમ ધારી પાત્રાં એક જગોએ સ્થાપન કરી, શુદ્ધ મૂમિનું પહિલેહણ કરી, દર્ભનો સંધારો કરી, પૂર્વસન્મુલ મુલ રાત્રી, પર્યંક આસને બેસી, બે હાથ જોડી, મસ્તકે અંજલિ જોડી, -અરિહંત, સિદ્ધને નમસ્કાર કરી-ગુરુને નમસ્કાર કરી કીરીથી કરેમિમતેનું પચ્ચક્ષણ ઉચ્ચરી દેહેને વોસરાવ્યો અને સમાધિપૂર્વક કાલધર્મ પામ્યા.

નાગથીનો ધયેલો તિરસ્કાર—

ધર્મધોપસ્યવિરે ધર્મરુચિ અનગારને પરઠવા ગયે ઘણો ટાઈમ થયો છે તેમ જાણી સાધુઓને ચારે દિશાએ તપાસ કરવા મોકલ્યા, તે સાધુ મગવન્તો તપાસ કરતાં સ્થંડિલમૂમિવિષે તેમને કાલ્ધર્મ પામેલા જોઈ આ અકાર્ય થયું છે, તેમ કરી ધર્મરુચિ અનગારના કાલ્ધર્મનો કાઉસ્સગ કર્યો. અને તેમના પાત્રાં આદિ લેઈ ગુરુમહારાજ પાસે જઈ, ઈરિયાવહી પ્રતિક્રમણ કરી ધર્મરુચિ અનગારના કાલ્ધર્મ પામ્યાનો સમાચાર જણાવ્યા.

धर्मोपस्थविरे पूर्वमां—(चौदपूर्वमां) उपयोग भेली साधु—साध्वीओने बोलवीने कहुं के—हे आर्यो ! मारो शिष्य धर्मरुचि नामनो साधु—स्वभावधी भद्रक, यावत् विनीत हतो तेम निरंतर मासक्षण तप करतो हतो, ते नागश्री ब्राह्मणीने घेर पारण माटे बहोरवा गयो हतो, नागश्रीब्राह्मणीए तेना पात्रमां कडवीतुम्बडीनुं सर्व शाक नांल्युं.

धर्मरुचि अणगार पूरतो आहार आवी गयो तेम करी अत्र आव्यो यावत् घणः वर्षो साधुपणुं पाळी आलोचना । प्रतिक्रमण करी समाधिपूर्वक काळ करी तेनीदा सागरोपमनी स्थितिवाळा सर्वार्थसिद्ध नामना विमानमां उत्कृष्टस्थितिए देवपणे उत्पन्न भयो छे त्यांधी च्यवीने महाविदेहक्षेत्रमां उत्पन्न भइ मोक्षे जसो. हे आर्यो ! नागश्री ब्राह्मणीने विष्कार छे, ते निर्भागी पुण्यहीन यावत् लीजोहीना जेवी कडवी छे, कारण के तेणीए धर्मरुचि अणगारने मासक्षणना पारणे कडवा तुम्बडानुं शाक बहोरावी जीवित, रहित कर्यो.

ते वार पछी साधु—साध्वीओए नागश्रीब्राह्मणीनुं आ पापकर्म लोकोने कहुं, आ सांभळी लोको नागश्रीने विष्कारवा लाग्या, लोको पासेधी ते त्रणे ब्राह्मण भाइओ सांभळीने घेर आवी नागश्रीने कहेवा लाग्या, हे नागश्री ! मरणनी प्रार्थना करनारी ! दुष्ट अने अशुभ लक्षणवाञ्छी ! हीन कृष्ण चौदसो जन्मेली तें मासक्षण करता साधुने आवी रीते मरण पमाड्या ! ! आम अनेक प्रकारे वचनधी अने चपेटा । आदिधी ताडन करी—तिरस्कार करी घरमांघी कादी मूकी, कादी मेलयेली चंपानगरीमां घेर घेर भटकती लोकोए घरना आंगणे, मूकेड बलीने खाती, अने अनेक रीते लोकोना तिरस्कारने पामती, भटकती एवी तेणीने—नागश्रीने सोल रोग उत्पन्न भया. मवोभत्र अनेक अमल दुःखोने भोगवती नागश्री.

ते सोल रोगोना एकी साथे दुःखो भोगवती आर्च—रोद्र ध्यान घरती मरण पामीने छट्टी नारकीमां नाबीससागरोपमनी उत्कृष्ट

સ્થિતિપુ નારકીપણે ઉત્પન્ન થઈ, ત્યાંથી નીકળીને મત્સ્યપણે ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાં શસ્ત્રવહે વાય પામેલી સાતમી નારકીમાં ઉત્પન્ન થઈ, ત્યાંથી નીકળીને પાછી મત્સ્યપણે ઉત્પન્ન થઈ ફરીથી પણ ત્યાં તેવાં દુઃસ્ત્રો મોગવી છટ્ટી નારકીમાં ઉત્પન્ન થઈ. પુનઃ મોગલાની જેમ વારંવાર સાતે નારકમાં નારકીનાં દુઃસ્ત્રો મોગવી પક્ષી; પૃથ્વીકાયા આદિ એકોન્દ્રિયના મવમાં ઉત્પન્ન થઈ યાવત્ ઘણાં દુઃસ્ત્રો મોગવ્યાં. નાગશ્રીનો સુકુમાલિકા તરીકે થયેલ જન્મ.

ત્યાંથી ઉદ્ધરીને તે નાગશ્રી જમ્બૂદ્વીપના મરતક્ષેત્રમાં ચમ્પાનામની નગરીમાં સાગરદત્ત નામના સાર્થવાહની મદ્રા નામની માર્યાની કુશિલિપે પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થઈ અને તેનું સુકુમાલિકા એવું નામ પાડ્યું. પાંચ ધાવમાતાઓથી લાલનપાલન કરાતી તે યાવત્ યોવન અવસ્થાને પામેલી એક સમયે પોતાના મહેલની અગામી વિલે સુવર્ણના દંડોને રમી રહી હતી, તે સમયે તેજ ચમ્પાનગરીનો ધનાઢ્ય-જિનદત્ત નામનો સાર્થવાહ કેટલાક મિત્રો સહ સાગરદત્ત સાર્થવાહના ઘર નજદીક થઈ જતો હતો તેને તે રૂપ લાવણ્યમરી સુકુમાલિકાને દાસીઓથી પરિવેરેલી જોઈ, તેનું રૂપ-લાવણ્ય-યોવન જોઈ આશ્ચર્ય પામેલ જિનદત્ત સાર્થવાહે કૌટુમ્બિક પુરુષોને ચોલાવી પૂછ્યું કે-આ કોની પુત્રી છે ! અને તેનું નામ શું છે ! કૌટુમ્બિક પુરુષોએ જવાવમાં જણાવ્યું કે-આ સાગરદત્ત સાર્થવાહની સુકુમાલિકા નામની કન્યા છે. કૌટુમ્બિક પુરુષો પાસેથી આ પ્રમાણે શ્રવણ કરી, પોતાને ઘેર જઈ, સ્નાન કરી, મિત્ર જ્ઞાતિજનો સહિત સાગરદત્ત સાર્થવાહને ઘેર ગયો. જિનદત્ત સાર્થવાહને પોતાને ઘેર આવતા જોઈ સાગરદત્ત સાર્થવાહે આસનથી ઉઠી જિનદત્ત સાર્થવાહને વેસાડ્યા અને આવવાનું પ્રયોજન પૂછ્યું. જિનદત્ત સાર્થવાહે જણાવ્યું કે-તમારી સુકુમાલિકા પુત્રીને મારા સાગરદત્ત નામના પુત્રની માર્યાપણે માગણી કરું છું. સાગરદત્ત સાર્થવાહ કહેવા લાગ્યા કે-આ મારી સુકુમાલિકા પુત્રી મ્હારે એકજ

પુત્રી છે તેમ મને વહુ વહાલી છે. હું તેનો ક્ષણભર વિયોગ દૃષ્ટો નથી માટે જો તમારો પુત્ર સાગર મ્હારા ઘરજમાઈ તરીકે રહે તો હું મ્હારી પુત્રી તેને આપું. જિનદત્ત સાર્થવાહુ ઘેર ગયા અને પોતાના સાગર પુત્રને હકીકત જણાવી, તે હકીકત શ્રવણ કરી ‘ સાગર ’ મોન રહ્યો. આથી જિનદત્ત સાર્થવાહે તેની સંમતિ જાણી, અર્થાત્ કબુલત કરે છે તેમ નિર્ણય કર્યો. શુભ મુહૂર્તે આન્યું ત્યારે સ્વાદિષ્ટ યોજન તૈયાર કરાવી ક્ષાતિજનોને આમન્ત્રણ કરી જમાડી સાગરપુત્રને સ્નાન આદિ કરાવીને આમૂષણાદિથી ક્ષણગારી શિવિકામાં બેસાડી સર્વક્ષાતિજનોસહ આહમ્બરપૂર્વક સાગરદત્ત સાર્થવાહેને ત્યાં ગયા. સાગરદત્ત સાર્થવાહે તેઓનું યથાયોગ્ય સન્માન કર્યું, સુકુમાલિકાને પરણતાં (હસ્તમેલપના સમયે) સુકુમાલિકાના હસ્તનો સ્પર્શ તલવારની જેમ અને ધગધગતા અગ્નિના સ્પર્શની જેમ સાગર અનુમત્તવા લાગ્યો. સાગર દૃષ્ટાવિના પરવશપણે આ સ્પર્શને અનુભવતો મુહૂર્તમાત્ર બેસી રહ્યો. સાગરદત્ત સાર્થવાહે સાગરપુત્રના માતાપિતા વિગેરેને જમાડી વહ્નાદિથી ભક્તિ-સન્માન કરી વિદાય કર્યા. સાગરપુત્ર સુકુમાલિકાની સાથે ક્ષયનગૃહે આવ્યો. સુકુમાલિકાના અંગનો અત્યન્ત કષ્ટપૂર્વક અગ્નિની માફક સ્પર્શ અનુભવતો પરાધીનપણે મુહૂર્ત માત્ર થયે સુકુમાલિકા નિદ્રાધીન થઈ ત્યારે પોતાની જુદી શય્યામાં સુઈ ગયો. સુકુમાલિકા પોતાના પતિને બીજી ક્ષય્યામાં સુતેલા જોઈ રાગથી ત્યાં જઈ સુતી. તે સમયે પણ પૂર્વની જેમ સાગર કષ્ટ સહન કરવા લાગ્યો, ત્યાં પણ સુકુમાલિકા નિદ્રાધીન થયે છતે કસાહલાનામાંથી જેમ નાશી છૂટ્યો ન હોય તેમ નાશી છૂટ્યો અને પોતાના ઘેર આવતો રહ્યો.

સુકુમાલિકા જામ્યા પછી પોતાના પતિને ન જોતાં સર્વત્ર તપાસ કરી તો દ્વાર खुल्लું જોઈ પોતાના પતિને ચાલ્યા ગયા તેમ જાણી વિચારવા લાગી. સેવામાં તેની માતાપુ પુત્રી તથા જમાઈ માટે મુલ્ત ધોવા પાળી લઈને દાસીને મોકલી. દાસીપ વિચારમમ્મ કચેલી

સુકુમાલિકોને ત્રીશુ થયુ છે તેમ પૂછ્યું, સુકુમાલિકાએ યથાસ્થિત જો વન્યું તે કહ્યું. દાસીએ જહ તમામ હકીકત સાગરદત્ત સાર્થવાહને કહી. આ થયળ કરી ક્રોધાયમાન થયેલા સાગરદત્ત સાર્થવાહ જિનદત્ત સાર્થવાહને ઘેર ગયા અને જિનદત્ત સાર્થવાહને ઠપકો-ઉપાલમ્બ અનેકરીતે આપ્યો. જિનદત્તસાર્થવાહે-સ્વપુત્ર સાગરને કહ્યું કે આ તેં સોડું કર્યું છે, તુ ત્યા જા ! સાગરપુત્રે જણાવ્યું કે-પિતાજી. પર્વત ઉપરથી પડું ! જ્ઞાહ પરથી પડું ! મરુદેશમા ચાલ્યો જહ ! પાણીમા પ્રવેશ ! અગ્નિમા પ્રવેશ કરુ ! ગળે ફાસો ત્વાહ ! ગુદપૃથ્થમા પ્રવેશુ ! દીક્ષા લહ ! ચાલ્યો જહ ! પરન્તુ સાગરદત્તને ઘેર નહિ જવું. આ વધુ મીતના આતરે રહેલ સાગરદત્ત સાર્થવાહ શ્રયણ કરી રજ્જા પામેલા પોતાના સ્થાને જાણ્યા ગયા અને પુત્રીને બોલાવી આશ્વાસન આપ્યું અને કહ્યું કે-જેને તુ હૃદ-ચાવત્ મનને ગમતી થઈશ તેને આપીશ.

તે વાર પછી એક સમયે સાગરદત્ત સાર્થવાહ અગાધીમા ઘેસી રાજમાર્ગમા જુવે છે તો એક મીત્વારી સાઘેલ કકઢાવાલુ વસ્ત્ર પહેરેલો, હાથમાં સરાયત્ત અને હાથમા પાળી માટે પહો રાત્રેલો તેમ હજારો માલીઓથી વિંટાયેલો જોયો, સાગરદત્ત સાર્થવાહે કૌટુમ્બિક પુરુષોને બોલાવી મલામળ કરી કે-આ મીત્વારીને સ્ત્રોતકથી લોમાવી ઘેર લઈ જહ, સ્વાદિષ્ટ મોજન કરાવી, મીશ્વાના સાધનો દૂર કરાવી, વસ્ત્ર-અલંકારથી વિમૂષિત કરી મારી પાસે લાવો ! કૌટુમ્બિક પુરુષો તેના મીત્વારી વેપને જ્યા દૂર કરવા લાગ્યા ત્યારે તે મીત્વારી રાહો પાડ્યા લાગ્યો અને રહવા લાગ્યો. સાગરદત્ત સાર્થવાહની સૂચનાથી તેના મીત્વારી વેપ આદિને વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થાય તેવી રીતે તેની પાસે સ્થાપન કરાવ્યો અને હજામત કરાવી સહસ્રપાક આદિ તેલો વહે તે મીત્વારીને માલીશ કરાવી, સ્નાન કરાવી, વસ્ત્ર-આગૂપળ પહેરાવી તે કૌટુમ્બિક પુરુષો સાગરદત્ત સાર્થવાહ પાસે લઈ ગયા. સાગરદત્ત સાર્થવાહે તે મીત્વારીને પોતાનો સુકુમાલિકા

पुत्रीने भार्या तरीके अर्पण करी, भीक्षारीनी स्थिति पण सागरनी माफक यतां ते पण पोताना भीक्षाना साधनो लहने सागरनी माफक नाशी छुट्यो.

आ सर्व हकीकत ज्यारे सागरदक्ष सार्थवाहे जाणी त्यारे सुकुमालिकाने प्रेमसह कहेवा लाग्या के-तुं पूर्वभवमां आचरेल्य पापकर्मना फलने अनुभवे छे, तुं आर्षध्यान कर्या विना हवे हे पुत्री ! तुं मारा रसोढा विषे विपुल एवं अशन-पान खादिम-स्वादिम हंनशां तैयार थाय छे तेने "पोटिलानी" जेम श्रमण-साधु वगेरेने आपती छती रहे. सुकुमालिका पण ते प्रमाणे दान आदि करे छे. सुकुमालिकाए लीधेली दीक्षा.

ते काले ते समये बहुश्रुत गोपालिका नामनी आर्या घणी आर्याओ सह समवसरी, तेमांघी वे आर्याओ भिक्षार्थे आ सुकुमालिकाने त्यां आवी. ते साध्वीओने आहार विगेरे वहोरावी, सुकुमालिका कहेवा लागी के-हे आर्याओ ! हुं सागरने अनिष्ट छुं तेम तेना मनने गमती नथी वगेरे जे बीना बनेली ते कहीने कथन करवा लागी के-तमो घणा ज्ञानवान छो, यावत् मन्त्र-सन्त्र वगेरेना आत्मायने पामेलां छो तेथी तमे मने एवो उपाय दर्शविो के जेथी हुं सागरने इष्ट थाउं.

वन्ने आर्याओप कर्मजो विपाक-बन्ध विगेरे समजावी तेम जैन धर्म-साधु धर्म जणावी तेने श्राविका बनावी यावत् सुकुमालिकाए गोपालिका आर्या पासे दीक्षा ग्रहण करी. सुकुमालिका आर्या थइ. ईर्यासमिति पाळती यावत् ब्रह्मचर्य धारण करती पणा छट्ट-अट्टम विगेरे तपस्या आचरती यकी विचरवा लागी. एक समय ते सुकुमालिका आर्याए-गोपालिका आर्याने बंदना नमस्कार करी चंपा नगरीनी बहार सुभूमिभाग नामना उद्याननी नजदीक छट्टनी तपस्या बढे सूर्यनी सन्मुख आतापना लेती रहेवा मोटे आज्ञा मागी.

ગુરુપ્રાધ્વાનો કરેલો મંમ, યાવત્ કરેલું નિયાણું.

સુકુમાલિકા આર્યાં માનેલ આજ્ઞાના જવાબમાં ગોપાલિકા આર્યાં કે-હે આર્યા ! આપને સાધ્વીઓ નિર્મય છીંદ, દૈર્યાસમિતવાઝી છીંદ યાવત્ ગુપ્ત ઋક્ષચારિણી છીંદ તેથી આપણને ગામની વહાર યાવત્ સશ્વિવેસની વહાર નિરંતર છટ્ટ આદિ તપ કરી આતાપના લેતાં રહેવાનું કરપણું નથી, પરન્તુ વાહ કે વંહી સહિત ઉપાશ્રય વિયે રહી વસવડે કાયા ઢાંકી સાધ્વીઓના પરિવાર સાથે રહીને પૃથ્વી પર પગના સમ તલીયા રાસીને આતાપના લેવી કહ્યે છે. ગોપાલિકા આર્યાં (ગુરુણી)ની આ વાત પર શ્રદ્ધા-રુચિ-વિશ્વાસ નહીં કરતી સુકુમાલિકા આર્યાં ગુરુણીના ના કહેવા છતાં સુમૂર્તિમાગ ઉદ્યાનથી ચોડા દૂર છટ્ટ આદિ તપસ્યા કરતી આતાપના લેવા લાગી.

તે ચંપાનગરીમાં રાજાથી દૂટ અપાયેલી એક લલિતા નામની ટોઝી રહે છે તે માતા-પિતા-સ્વજન વિગેરે કોઈની અપેક્ષા રાસતી નથી, અવિનયી અને ઉદ્દત્ત યવી એ ટોઝી વેશ્યાને ત્યાં પડી રહે છે.

તે ટોઝીમાંથી પાંચ ગઢીઆઓ દેવદત્તા નામની રૂપવાન્ વેશ્યાની સાથે એક સમયે આ ઉદ્યાનની શોભા અનુભવતા આવ્યા અને તે દેવદત્તા વેશ્યાને એકે લોકામાં વેસાઢી, વીજો તેના પર છત્ર ધરવા લાગ્યો, ત્રીજો તેણીના મસ્તક પર પુષ્પનો મુગટ રવે છે, ચોથો તેણીના પગને અલતાથી રંગે છે અને પાંચમો પુરુષ તેણીને ચામર વીંદવા લાગ્યો યાવત્ તેઓ મનુષ્ય સમ્બન્ધી ભોગવિલાસ ભોગવવા લાગ્યા. દેવદત્તા આ વિલાસો-પૌદ્ગલિકાસુસો જોઈ સુકુમાલિકા આર્યાનું ચિત્ત ચલાયમાન થયું અને દેવદત્તા વેશ્યાના પૂર્વપુણ્યોને અનુભવવા લાગી. જો આ મારા તપ-નિયમ-ઋક્ષચર્યનું કંદ પળ ફલવિશેષ હોય તો આગામી મને હું આવા કામભોગને ભોગવતી યાવત્ વિચરું ! આમ કરી નિયાણું કરી આતાપનાની ભૂમિથી પાછી ફરી, તે વાર પછી તે સુકુમાલિકા આર્યાં શરીરવકુશા (શરીરની શોભા કરવી તેને શરીરવકુશ

कहे छे) थइ चारवार हाथ-पग-मस्तक-मुख-स्तनांतर-कास-गुप्तभागने घोवा लागी, तेम उभा रहेवाना स्थानने-सुवाना स्थानने-स्वाध्यायना स्थानने-वेसवाना स्थानने प्रथम जलबडे छांटवा लागी. आथी गोपालिका आर्याए आ साध्वीओने कल्पतुं नधी वगेरे समजानुं पण तेणीए गुरुना ठपकानो आदर कर्यो नहीं, आथी बीजी साध्वीओए पण सुकुमालिकानो अनादर करवा मांड्यो तेम तेनो परामव करवा लागी. आथी सुकुमालिकाने एवो विचार आनयो के-हुं घेर हती. संसारमां हती त्यारे स्वतन्त्र हती, हुं दीक्षा लेइने परवश थइ, आ साध्वीओ पहेंलां मारो आदर करती, हवे ते आदर करती नथी माटे आवतीकाले हुं एकली जुवा उपाश्रये जइने रहुं. बीजे दिवसे ते जुवा उपाश्रये जइने रहेवा लागी अने स्वच्छंद मतिवाळी पासत्यविहारी-कुशीलविहारी आदि थइने घणा वर्ष संयम पाळी पंदर दिवसनी सलेखना करी, पोताना दोपोने आलोच्या नहिं, तेम पश्चातापरूप प्रतिक्रमण कर्यां विना काल करी ईशान देवलोळमां गणिकापणे (अपरिगृहितदेवीपणे) देवी थई.

द्रौपदी तरीकें थयेल जन्म-

नव पत्न्योपमनुं ईशान देवलोळनुं आयुध्म पूर्ण करी सुकुमालिका च्यवीने पंचालदेश विपे कांपीत्यपुरना नगरमां द्रुपद राजानी चुलणी राणीनी कुक्षीविये पुत्रीपणे अन्मी अने तेनुं द्रौपदी एवुं नाम पाड्युं. द्रौपदी बालिका पांच धावमाताओथी लालनपालन कराती वृद्धिने पामी. यावत् युवानी अवस्थाने पामी. ते चार पछी द्रौपदीने अन्तःपुरनी राणीओए स्नान करावी, विभूषित करीने द्रुपदराजाना पादने वन्दन करवा भोकली. द्रौपदी पण पिता द्रुपदराजानी पासे जइ तेमने पगे लागी. द्रुपद नृपतिए पोताना स्त्रोळामां बेसाडी, द्रौपदीना-रूप-लक्ष्मणी आभर्ये पामेला द्रुपदराजाए द्रौपदीने कथुं-हे पुत्री ! हुं पोते कोइ राजा के शुवराजने परणावुं तो तुं सुखी

अथवा दुःखी थाय तेथी मने जीवनपर्यंत हृदयमां बलतरा थाय माटे हे पुत्री ! आजथी मांडीने हुं द्धारो स्वयंवर रचुं छुं-तुं तारी जाते फोड़ राजा के युवराजने वरीश ते द्धारो भर्ता थरो ! एम कही आस्थासन आपी विदाय करी-

स्वयंवरमां आववा माटे दूतोनुं प्रयाण.

ते वार पछी हुपदराजाए दूतने बोलवी कहुं के-हे देवानुमिय ! द्वारका नगरि विषे कृष्ण वासुदेव, समुद्रविजय विगेरे दस दसरो, बलदेव वगेरे पांच महान् वीरो, उग्रसेन वगेरे सोल हजार राजाओ, प्रद्युम्न विगेरे साडात्रण क्रोड कुमारो, सांब विगेरे साठ हजार उद्धत अने बलवान कुमारो, वीरसेन विगेरे एकवीश हजार वीरपुरुषो, महासेन आवि छप्पन हजार बलवानवर्ग, तेमने तथा बीजा घणा राजा, ईश्वर, तलवर, मांडविक, कौटुंबिक, इम्य, श्रेष्ठी. सेनापति अने सार्थवाह आदिने वे हाथ जोडी दश नखो भेगा करी मस्तक विषे फेरवी अंजली करी जय विजय शब्दोधी बधावी आ प्रमाणे कथन करजे ! हे देवानुमियो ! काम्प्रीत्यपुर नगरमां हुपदराजानी चुलणी राणीथी उत्पन्न थयेली, धृष्टद्युम्नकुमारनी ब्हेन द्रौपदी नामनी राजकन्यानो स्वयंवर थवानो छे तो आप जल्दी त्यां पधारो ! राजानी आ आज्ञा दूत अंगीकार करी पोताने घेर गयो, घेर जइने पोताना कौटुम्बिक पुरुषोने बोलवी चार घंटा बांधेला घोडावाळा रथने तैयार करी लाववा जघानुं. कौटुम्बिकपुरुषोए लावेला रथ पर बेसी आयुधो अने शस्त्रोवाळा घणा पुरुषो सहित ते दूत पंचाल देशनो सीमाडो उलंघन करी सौराष्ट्र देश विषे द्वारका नगरीनी बहार कृष्णमहाराजा-वासुदेवनी बहारनी सभामां जइ उतारो करी पगे चालतो कृष्णवासुदेवनी पासे गयो, अने कृष्णवासुदेव विगेरेने. मस्तके अंजलि जोडी स्वयंवर सम्बन्धि सर्व वृत्तान्त कही सर्वेने पधारवानी विनंति करी. आ श्रवण करी हर्षित थयेला कृष्णमहाराजे तेनुं सम्मान कर्युं. यावत् तेने विदाय कर्यो. कृष्ण-

વાસુદેવે, સમુદ્રવિજય વિગેરે રાજાઓ મહાસેન વિગેરે તેમ બીજાઓની સાથે હસ્તીરલ ઉપર વેસી કાંપીલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું. દ્રુપદરાજાએ-વીજા દૂતને હસ્તિનાપુર નગરે યુધિષ્ઠિર આદિ પાંચ પુત્રો સહિત પાંડુરાજાની, દુર્યોધન આદિ સો માહઓની, ગાંગેય-ચિદુર-દ્રોણ-જયદ્રથ-શકુની-કર્ણ અને અશ્વથામાનો પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો, ત્રીજા દૂતને-ચમ્પાનગરી વિષે અંગરાજ કૃષ્ણની, સેષ્ઠરાજાની અને નંદરાજાની પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો. ચોથા દૂતને શુક્લિમતી નગરી વિષે દમઘોષના પુત્ર, પાંચસો માહઓથી પરિ-વેરેલા શિશુપાલ રાજાની પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો. પાંચમા દૂતને-હસ્તિશીર્ષ નગર વિષે દમદંતરાજાની પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો. છઠ્ઠા દૂતને મયુરા નગરી વિષે ધર નામના રાજા પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો. સાતમા દૂતને રાજગૃહનગર વિષે જરાસંઘના પુત્ર સહદેવરાજાની પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો. આઠમા દૂતને કૌલિન્યનગરવિષે ભીષ્મકના પુત્ર રુપ્પીરાજાની પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો. નવમા દૂતને વિરાટનગરવિષે સો માહઓસહિત કીચકરાજાની પાસે વિનંતિ કરવા મોકલ્યો. દશમા દૂતને ચાકીનાં ગામ-આકર અને નગર આદિમાં વિનંતિ કરવા મોકલ્યો. અને સર્વેને સ્વયંવરમાં પધારવાની વિનંતિ કરવા કહ્યું. દરેક દૂતોએ દ્રુપદરાજાની આ આજ્ઞા સ્વીકારી, દરેક દૂતો દ્રુપદરાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે ગયા અને તેઓએ તે પ્રમાણે દરેક સ્થાને વિનંતિ કરી. તેવાર પછી હજારો રાજાઓ કાંપિલ્યપુર આવવા લાગ્યા.

દ્રૌપદીનો સ્વયંવર મંડપ—

દ્રુપદરાજાએ કૌટુમ્બિક પુરુષોને બોલાવી આજ્ઞા કરી કે-તમે ગંગાનદીની સમીપમાં એક સેકડો થાંમલા અને પુતલીઓથી શોમતો સ્વયંવર મંડપ બનાવો અને વાસુદેવ વિગેરે હજારો રાજાઓ માટે આવાસો તૈયાર કરો ! કૌટુમ્બિકપુરુષોએ દ્રુપદરાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે

સર્વે તૈયાર કર્યું. દેશ દેશથી આવેલા અનેક સુમટો સહ વાસુદેવ વિગેરે રાજાઓનું યોગ્ય સન્માન કરી તેમને ઉતરવા આવાસો અર્પ્યા. પોત-પોતાના આવાસોમાં પ્રવેશોલા કૃષ્ણવાસુદેવ આદિ રાજાઓ વિગેરે આસન પર વેઠેલા અને શયન પર સુતેલા સુતા સુતા ગંધર્વો પાસે ગાયનો ગવડાવતા તેમ નટો પાસે નાટકો કરાવતા આનંદપૂર્વક રાજા છે. અને દુપદનૃતિષ્ઠ કૌટુંબિક પુરુષો મારફતે મોકલાવેલ-અશન-પાન-સ્નાદિય-સ્વાદિય તથા ચાર પ્રકારની-સુરા આદિનો તેમ પુષ્પો, વસ્ત્રો, ગન્ધ-માલ-અલંકારોનો મોગવટો કરે છે.

તે ચારપછી દુપદરાજાણ કૌટુંબિકપુરુષો મારફતે કાંપીલ્યપુરનગરમાં દ્રૌપદીનો આવતીકાલે પ્રાતઃકાલે સ્વયંવર છે તો સર્વે પધારશો અને સહુપોતાના નામથી અંકિત આસન વિષે પધારી-દ્રૌપદીની આવવાની રાહ જોશો ! તેવી ઉદ્વેગપણા કરાવી. અને કૌટુંબિક-પુરુષોને ચોલાવી-સ્વયંવરમંડપમાં પાણીનાં છાંટણાં છંટાવ્યાં, સંમાર્જન કરાવી લીંપણથી લીંપાવી સુગન્ધી દ્રવ્યોથી સુગંધિત કરાવી, પાંચવર્ણોનાં પુષ્પો-કાલાગરુ, શ્રેષ્ઠકંદુક અને તુલુક વિગેરે ઘૂસોથી મયમયાયમાન સ્વયંવર મંડપ બનાવ્યા અને માંચાઓ બંધાવ્યા.

સ્વયંવરમંડપમાં વાસુદેવ વગેરે આવી પોતાના નામથી અંકિત આસન વિષે વેસી દ્રૌપદીની રાહ જોવા લાગ્યા, અને દુપદ-રાજાણ પણ ત્યાં આવી સર્વેને જય-વિજયથી વધાવ્યા.

શ્રેષ્ઠ રાજકન્યા દ્રૌપદી સ્નાન કરી ગૃહદેવતાનું પૂજન કરી મસીતિલકાદિ કૌતુકો અને દુર્વાદિ મંગલકાર્યો કરી માંગલિક વસ્ત્રો પહેરી ઘરદેરાસર વિષે જઈ જિનપૂજા કરી, દ્રવ્યભાવસ્તવને સ્તવી પ્રમૂને વંદના-નમસ્કાર કર્યા પછી અન્તઃપુરમાં આવી. ત્યાં અંતેપુરીષ મેગા મલી દ્રૌપદીને સર્વઅલંકારોથી વિભૂષિત કરી પગમાં નૂપૂર પહેરાવ્યાં. દ્રૌપદી દાસીઓથી પરિવરી જ્યાં વહારની સમા હતી ત્યાં આવી અને ચાર પંડાવાલા અશ્વથી જોડેલા રથ વિષે ધાત્રીમાતા અને લેલિકા દાસી સહ બેઠી. આ સમયે ઘૃષ્ણધુમ્ન નામના તેના વડીલવન્ધુપુ

तेतुं सारथीपणुं कर्तुं. कांपीत्यपुरनगरनी मध्ये यद्दने स्थमां नेठेली द्रौपदी स्वयंवरमण्डपनी नहर रथ उभो राखी नीचे उतरीने पोताने चालपणाथी रमाडनार धावमाता तथा लेखिका-(लखनारी) दासी साथे स्वयंवरमण्डप विषे प्रवेश करतानी साथे बे हाथ जोडी, वासुदेव विगेरे हजारो राजाओने नमस्कार कर्मा. त्याखाब पाटला-मल्लिका-चंपक विगेरे पंचवर्णोना पुष्पोधी शोभतो पुष्प-मालानो सुगन्धीदार दडो द्रौपदीए ग्रहण कर्मा.

पांडवो साथे लरन.

ते वार पछी-क्रीडा करावतारी धावमाताए डाया हाथमां दर्पण राखुं, अने ते दर्पण विषे प्रतिबिम्ब पडता अनुक्रमे दश वसरो विगेरे राजाओने जमणा हाथे द्रौपदीने देखाडती ते ते राजाओना मात-पिता-वंश-सत्त्व-सामर्थ्य-गोत्र-विक्रम-कान्ति-कीर्ति-ज्ञान-रूप-योवन-गुण-लावण्य-कुळ अने शिथल विगेरेतुं वर्णन धावमाता करती ते श्रवण करती द्रौपदी हजारो राजाओने पूर्वे करेला नियाजाना प्रतापे ओळंगती ज्यां पांच पांडवो छे त्यां आवीने पांचे पांडवोने द्रौपदीए पुष्पनीं माला-वरमाळावडे चोतरफयी वीटी दीषा अने द्रौपदी बोली. “आ पांच पांडवो में वर्या !”

त्याखाब वासुदेव विगेरे हजारो राजाओ मोटामोटा शब्दथी बोल्या. अहो ! द्रौपदी राज्यकन्या सारुं वरी एम कही स्वयंवर मण्डपनी चदार नीकळी पोतपोताना आवासो विषे आल्या अने घुष्टुघुमकुमारो पांचपांडवोने द्रौपदी राजकन्या सह रथविषे बेसाडी कांपीत्यपुर नगर मध्ये स्वमुखनमां घुष्टुघुमकुमार लई गया. ते वार पछी द्रुपदराजाए पांचपांडवो तथा द्रौपदीने पाटला उपर बेसाडावी, सोनाना फट्टोवडे मज्जन करावी, अग्नि होमनी क्रिया करावरावी, यावत् द्रौपदीनो पांच पांडवो साथे हस्तमेळाप (लग्नक्रिया) करारवो,

ટુપદ રાજાજી કન્યાદાનમાં આઠ કરોડ દિરખ, ઘણું ધન, સોનું, તેમ યાત્રીઓ વિગેરે આપ્યું અને વાસુદેવ વગેરે રાજાઓનું સન્માન કરી
 વિદાય કર્યાં. સ્વામીજી પાંડુરાજાજી વાસુદેવ વિગેરે હજારો રાજાઓને જે હાથ ઝોલી આપ સર્વે મારા પર ઉપકાર કરી આ લગ્નમહોત્સવ
 ટપર હસ્તિનાપુર નગરે જલ્દી પધારવો ! તેની વિનંતિ કરી. આથી મર્વે રાજાઓ જવા તૈયાર થયા. તે વાર પછી પાંડુરાજાજી કૌટુંબિક
 પુરુષોને હસ્તિનાપુરે સાત મહાના પાંચ મહેલો તૈયાર કરાવવા મોકલ્યા, તેઓજી પણ ત્રણ જલ્દી પાંચ મહેલો તૈયાર કર્યાં. સ્વામીજી
 પાંડુગજા, પાંચ પાણ્ડવો અને દ્રૌપદી દેવી સહિત અષ્ટ-હાથી વિગેરે સૈન્ય સહિત સ્વામીની નીકળી હસ્તિનાપુર નગરે આવ્યા અને પાંડુરાજાજી
 આગળ પદા વાસુદેવ વિગેરે હજારો રાજાઓ માટે કૌટુંબિકપુરુષો પાસે આગસો તૈયાર કરાવી, આગળ પદા વાસુદેવ વિગેરે
 હજારો રાજાઓનું સન્માન-ચરકાર કરી યયાયોગ્ય તેમને આગસો આપ્યા, અને તેઓને યોગ્ય પદા આદારો-રાજાની વિગેરે કૌટુંબિક-
 પુરુષો સાથે મોકલ્યા. પાંડુરાજાજી પાંચપાંડવો અને દ્રૌપદી દેવીને યાજ્ઞોઠ ઉપર બેસાડી કલયોગરૂટે સ્નાન કરાવી લગ્ન સમ્પન્ની મંગલ-
 ક્રિયા કરાવી લગ્ન પર પધારેડ રાજાઓનું યોગ્ય સન્માન કરી વિદાય કર્યાં. તે વાર પછી પાંચ પાંડવો દ્રૌપદી દેવીની સાથે અન્તઃપુરના
 પરિવાર મહિનિ એક દિવસના વારા પ્રમાણે મોગ મોગવતા વિચરવા લાગ્યા.

નારદ મુનિનું આગમન-અપરંકંતા પ્રતિ ગમન.

એક સમયે પાંચ પાંડવો-કૌંતીદેવી-અને દ્રૌપદી પુત્રમૂ તેમ અંતઃપુરના પરિવાર સદ અન્તપુરમાં પાંડુરાજા મિશ્રામન વિષે મેઠા
 હતા, તે સમયે દેવતામાં અતિ મદ્રક-ચિનીન લાગતા પણ હૃદય પ્રિયે મહિનિ, એક વ્રજનર્ચકત ધારણ કરવાને હૃદ મધ્યસ્થપાને પામેલા,
 દેવનાર અમલિતોને દયાલા બને તેમાં, સ્વપાત્-અખંડ-ઉગ્ગલ વચને પહેરેલા, વસ્ત્રસ્યલે કાણું મુગચર્મ ધારણ કરેલા, હાથમાં વંડ

અને કમળડલ રાલેલા, જટારૂપી મુકુટવડે શોભતા, રુદ્રાક્ષની માઝારૂપી આમરળો ધારણ કરેલા, મુંજ જાતિના ધાસનો કંદેરો પહેરેલા, હાથમાં કચ્છપી નામની વીળાને ધારણ કરેલા, સંગીતના પ્રેમી, આકાશગમન કરવાની શક્તિ હોવાથી પૃથ્વી વિષે અલ્પ અમળ કરનારા, અને આવરણી, અવતરણી, ઉત્પત્તી, સંક્રામણી, અધિયોગિની, પ્રજ્ઞાસિ, ગમની અને સ્તંભિની આવી ઘણી વિદ્યાધરની વિદ્યાઓમાં નિપુણ હોવાથી જેમની કીર્તિ પ્રસિદ્ધ હતી, બલદેવ, વાસુદેવ, તથા પ્રદ્યુમ્ન આદિ કુમારોને પ્રિય, કલહ, યુદ્ધ અને ઘણા લોકોનો ફોલાહલ થાય તે પ્રિય છે એને એવા, માંડન બોલવાની હચ્છાવાળા, યુદ્ધો જોવામાં રસિક, વીજાઓને કલહ-કરાવી અસમાધિ કરાવતા આવા અનેકપ્રકારના યુગવાલા નારદનામના મુનિ ઘણાસ્થાને ફરતા ફરતા હસ્તિનાપુરમાં આવી અત્યંતવેગથી પંડુરાજાના મહેલમાં ઉતર્યા, પંડુરાજા-પાંચ પાંડવો કુન્તાદેવી સહ આસનથી ઉભા થયા, અને નારદઋષિની સન્મુલ સાત આઠ પગલા ગયા, તેમ વંદના-નમસ્કાર કરી મહાપુરુષને યોગ્ય આસનવડે આમન્થ્યા, નારદઋષિએ મૂર્ધ્નિવિષે પાણીનો છાંટો, દર્મને તે પર પાધરી તેના વિષે આસન કપું, અને નારદજી તે આસનપર બેઠા. વેસીને પંડુરાજાને તેમના તથા અન્તઃપુરના કુશલ સમાચાર પુછયા, પંડુરાજા વિગેરે એ તેમનો આદર સસ્કાર કર્યો.

કિન્તુ-અસંયત, અવિરતિ, પાપકર્મનાં પચ્ચક્ષણ નહિ કરેલા, સમક્ષિત નહીં પામેલા એવા નારદને જાણી દ્રૌપદીદેવીએ નારદજીને ઘન્ડના-નમસ્કાર-આદર કે સસ્કાર ન કર્યા, સન્મુલ ઊમી પણ થઈ નહીં, આથી નારદ મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે અહો આ દ્રૌપદી પોતાના રૂપવડે અને પાંચ પાળવો રૂપી પતિવડે અભિમાની થયેલી હોવાથી મારો આદર કરતી નથી, યાવત્ સેવા કરતી નથી, માટે પંડું કંદક અપ્રિય કરું છાતું ચિન્તવી, જવા માટે પંડુરાજાની રજાની રજા લઈ, આકાશમાર્ગે ગમન કરતા લક્ષણસમુદ્રમધ્યે થઈ પૂર્વ

સન્મુખ જતાં ધાતકીશળડની પૂર્વદિશામાં આવેલા દક્ષિણાર્ધ મરતદેવત્રિયે અપરકંઠા રાજધાની 'વિષે સાતસો રાણીઓ છે જેને પૃથા પદ્મનાભ નામના રાજાના મહેલમાં ઉતર્યા, અહિં પાણ્ડુરાજાની જેમ તેમનો આદર-સત્કાર પદ્મનાભ રાજાએ કર્યો, અને પોતાની અન્તઃ-પુરીના રૂપયી આશ્ચર્ય પામેલા પદ્મનાભ રાજાએ પૂછ્યું કે-આપ ધણી અન્તઃપુરીમાં જાવ છો તો મારા કરતાં અધિક રૂપવાઙ્ગી અન્તેપુરી કોઈ ઠેકાણે તમે જોઈ છે ! નારદજી કંઈક હસતા કહેવા લાગ્યા કે દ્રૌપદીના એક પગના અંગુઠાના રૂપના સો મા ભાગે પણ તારી અન્તઃપુરીની સ્ત્રીઓ નથી. તું તો લુગાના દેડકા જેવો તું ! ! આ પ્રમાણે નારદજી કહીને રજા લઈને ચાલ્યા ગયા.

દ્રૌપદીનું અપહરણ—

દ્રૌપદી પર આસક્ત થયેલા પદ્મનાભરાજાએ અદ્ભુતનો તપ કરી આરાધી પૂર્વસંગતિક નામના દેવને બોલાવ્યો, અને કહ્યું કે-હે દેવા-ત્રુપિય ! તમે દ્રૌપદીને મને લાવી આપો ! એમ હું દચ્છું છું. પૂર્વસંગતિકદેવે પદ્મનાભરાજાને જણાવું કે-પણું થયું નથી, થયું નથી તેમ ધજો નહીં કે-“દ્રૌપદી દેવી પાંચ પાણ્ડવોને મૂકીને વીજા કોઈ સાથે કામમોગ મોગવતી છતી વિચરે !” છતાં તારું વિય કરવા માટે દ્રૌપદીને જરૂરી અદ્દા લાવું છું એમ જહીં હસ્તિનાપુરે જઈ જ્યાં યુધિષ્ઠિર રાજા દ્રૌપદીદેવીની સાથે મહેલની અગાડી વિષે સુના હતા, ત્યાં ગયો અને દ્રૌપદીને અવસ્થાવિની નિદ્રા આપી હરણ કરી પદ્મનાભરાજાના અશોકવનનિષે સ્થાપી, અવસ્થાવિની નિદ્રા સંડરી, પદ્મનાભ-રાજાને સરખ આપી, પદ્મનાભરાજાને કંબું કે-હયે આ હકીકતમાં તને જે મુશ્કેલી થાય તેમાં હું મદદ કરીશ નહિ ! એમ કહી પોતાના સ્થાને દેવ ચાલ્યો ગયો.

ઘોડીનાર પહીં જામત થયેલી દ્રૌપદીદેવી પોતાને અન્યસ્થાને જોઈ વિચારવા લાગી કે-કોઈ દેવ-દાનવ યાવત્ ગંધર્વ કોઈ

અન્ય રાજાની અશોકવાટિકા વિષે સંહરીને મને લાગ્યો છે. આમ વિચાર કરવામાં જ્યાં ગરકાવ થઈ ત્યાં તો અલંકારોથી વિમૂષિત થયેલો અને પોતાના અંતઃપુરથી પરિવરેલો પદ્મનામરાજા આવ્યો અને દ્રૌપદીને કહેવા લાગ્યો કે-તું ચિન્તા ન કર ! મેં તારું અપહરણ કરાવ્યું છે ! તું મારી સાથે મોગ મોગવ ! દ્રૌપદી દેવીદેવ તેના જવાબમાં જગાવ્યું કે-હે દેવાનુપ્રિય ! જંબૂદ્વીપના મરતક્ષેત્ર વિષે મારા પતિના પ્રાતા કૃષ્ણ વાસુદેવ છે, તે જો છ માસ સુધીમાં મ્હારી વ્હારે નહીં આવે તો હું તમે કહેશો તેવી આજ્ઞામાં હું રહીશ-વર્તીશ !

દ્રૌપદીની આ વાત અંગીકાર કરી પદ્મનામરાજાએ કન્યાઓના અન્તઃપુરમાં દ્રૌપદીને રાखી. કન્યાઓના અન્તઃપુરમાં રહેલી દ્રૌપદીદેવી નિરંતર છઠ્ઠનો તપ કરે છે, અને પારણે ઑંબિલ કરતી તપકર્મવડે આસ્થાને ભાવતી થકી રહી છે.

દ્રૌપદીની શોધમાં પાંડવાદિ—

આ તરફ અંતર્મુદ્દત પછી જાગેલા યુદિષ્ઠિરે પોતાની પાસે દ્રૌપદી ન જોવાથી શય્યામાંથી ઉભા થઈ ચોતરફ શોધતોલ્લ કરી પરન્તુ દ્રૌપદીની માહિતિ ન મળવાથી પાંડુરાજા હતા ત્યાં આવ્યા અને દ્રૌપદીદેવીને કોઈ દેવ આદિ હરી ગયો છે માટે તેની ગવેષણા કરવાને ફરજું છું તેમ કહ્યું. પાંડુરાજાએ પણ કૌટુંબિક પુરુષોને કહી આગોષણા કરાવી મોટું ફનામ જાહેર કર્યું છતાં કંઈ પત્તો ન મળ્યો, ત્યારે પાંડુરાજાએ કુંતીદેવીને દ્વારકાનગરીમાં કૃષ્ણવાસુદેવ પાસે તપાસ કરાવવા મોકલી. કુંતીદેવી હસ્તિ પર બેસી દ્વારકાનગરીના ઉદ્યાનમાં આવી, હસ્તિ પરથી ઉતરી કૌટુંબિકપુરુષો મારફતે કૃષ્ણવાસુદેવને સ્વર આપી કે તમારાં કોઈ કુંતીદેવી ઉદ્યાનમાં આવ્યાં છે, તેઓ તમારા દર્શનની ઇચ્છા રાલે છે. કૃષ્ણવાસુદેવ આ સમાચાર શ્રવણ કરી હસ્તિ ઉપર બેસી તૂત કુંતીફોદની પાસે ગયા અને કુંતીફોદને પગે લાગી હાથી પર બેસાડી, ચન્ને (કુંતી અને કૃષ્ણ) કૃષ્ણવાસુદેવના મહેલ આવ્યા; મહેલ વિષે આવી મોજન આદિ કર્યા પછી કૃષ્ણવાસુદેવે

કુંતીફોદને અત્ર આગમનનું પ્રયોજન પૂછ્યું, કુંતીય દ્રૌપદીના અપહરણથી યાવત્ શોષ કરતાં ગદી પ્રાપ્ત થવાની હશીકત કદી અને શોધી આપવા જણાવ્યું. કૃષ્ણવાસુદેવે ફરને જણાવ્યું કે હું જો કોઈ સ્થાને તેનો પત્નો પામું તો પાતાલ કે મવનમાં અથવા અર્ધમરતમાંથી મ્હારા હાથે શોધી લાવીશ. આમ કદી કુંતીફરનું સત્કાર-સન્માન કર્યું, અને જવા માટે રાજા આપી, કુંતી પણ હસ્તિનાપુર નગરે પાછાં આવી ગયા, કૃષ્ણવાસુદેવે પોતાના માણસો પાસે તપસ કરાવવા માંડી, એવામાં ઇક વસત નારદ ત્યાં આવ્યા. તેમનો યથાયોગ્ય સત્કાર કર્યો અને ઝ્યારે નારદજીઈ કુચકના પૂઠી ત્યારે દ્રૌપદીના હરણની વાત કદીને પૂછ્યું કે તમે ઘણા સ્થાને ફરો છો તો તમે કંઈ સ્વર-પત્નો જાણો છો ? નારદજીઈ કહ્યું કે-ઘાતકીલ્લડના દક્ષિણાર્ધ મરતક્ષેત્ર વિષે અપરંકલ નામની રાજધાની વિષે પદ્મનાભ નામના રાજાના મહેલમાં પૂર્વે મેં જોયેલી એવી દ્રૌપદીધી હતી. કૃષ્ણવાસુદેવે નારદજીને કહ્યું કે-આ કાર્ય તમારું જણાય છે. નારદજી તો આ શ્રવણ કરતાં જ ત્યાંથી આકાશમાર્ગે ચાલ્યા ગયા.

તેવાર પછી કૃષ્ણવાસુદેવે હસ્તિનાપુરનગરે પોતાનો દૂત મોકલી દ્રૌપદીની માહિતી જણાવી અને ચતુરંગ સેના સહ પાંચ પાંડવોઈ પૂર્વ દિશાના સમુદ્રને કાઠિ આવી મ્હારી રાહ જોતા રહેવું તેવી સ્વર આપી. પાંડવો પૂર્વ સમુદ્રના કાંઠે ચતુરંગ સૈન્ય સહિત જઈને કૃષ્ણવાસુદેવની રાહ જોવા લાગ્યા.

કૃષ્ણવાસુદેવ ૧૧ પોતાની ચતુરંગસેના સહિત પૂર્વસમુદ્રના કિનારે આવ્યા અને પાંચપાણ્ડવોને મળ્યા; તે પછી પોષપશાલામાં પયેશી અદ્રુગનો તપ કરી સુરિયતદેવની આરાધના કરી પ્રત્યક્ષ કર્યો અને દ્રૌપદીની મદદે જવા પાંચ પાંડવો સહ મને લગ્નસમુદ્રમાં માર્ગે આવો તેવું જણાવ્યું, સુરિયતદેવે જણાવ્યું કે-જેની રીતે પદ્મનાભરાજાઈ પૂર્વસંગતિક દેવમારફતે દ્રૌપદીનું અપહરણ કર્યું છે તેની

રીતે હું દ્રૌપદીને ઉપાડી હસ્તિનાપુર વિષે મૂકું : કે તે પદ્મનાભરાજાને તેના નગર, સૈન્ય અને ત્રાહન સહ લવણસમુદ્રમાં નાહું ! આમ જ્યારે સુસ્થિતદેવે પૂછ્યું ત્યારે કૃષ્ણવાસુદેવે જણાવ્યું, હે દેવાનુપ્રિય ! તું તેમ ન કર, પણ અમને છને રથ સહ જવા માટે માર્ગ આપ ! હું પોતેજ દ્રૌપદીદેવીની મદદે જઈશ. આમ કહેવાથી સુસ્થિતદેવે સમુદ્રમાં જવાનો માર્ગ આપ્યો. કૃષ્ણવાસુદેવે તથા પાંચ પાંડવોણ સૈન્યને પાહું મોકલ્યું. અને છપ જણા રથમાં વેસી લવણસમુદ્રમાં થઈ અપરકંકા રાજધાનીના ઉદ્યાનમાં આવી, રથને સ્થાપન કર્યો, અને દારુક નામના પોતાના સારથિને દૂતપણે પદ્મનાભરાજા પાસે મોકલ્યો.

પદ્મનાભસાથે યુદ્ધ, અને વિજયાદિ—

દારુકસારથિ, દૂત થઈને અપરકંકા રાજધાનીમાં પ્રવેશ કરી પદ્મનાભ રાજા પાસે ગયો અને વે હાથ જોડી જય જય શબ્દથી વધાવી બોલ્યો કે-હે રાજન્ ! આ મારી પોતાના વિનયની ક્રિયા છે, હવે આ મારા સ્વામિના પોતાના મુસ્તથી કહેલી તમને આજ્ઞા છે ! એમ કહી જરૂરી નેત્ર લાલ કરીને ક્રોધ કરીને પોતાના હાવાપણે તેના પાદપીઠને ઘવાવી માલના અગ્રભાગવડે લેસ આપ્યો અને કૃષ્ણવાસુદેવે દ્રૌપદીની મદદે આવ્યાની હકીકત જણાવી. દ્રૌપદીને આપો !! અથવા યુદ્ધ માટે તૈયાર થાવ !!! તેમ જણાવ્યું. દારુક-સારથિના આ કથનથી નેત્ર લાલ થયેલા છે જેના, અને કપાલમાં મૃકુટિ ત્રણ વળીયાવાળી પડી છે જેને ઈવા પદ્મનાભરાજાણ કહ્યું કે હું દ્રૌપદીને પાછી નહીં આપું ! જા યુદ્ધ કરવા તૈયાર થઈને નીકળું છું. હે દૂત ! ફક્ત રાજનીતિમાં વૂત અવધ્ય છે તેથી તેને મારતો નથી એમ કહી માછલાદ્વારથી કાઢી મૂક્યો, દૂતે જઈને સર્વે વીના કૃષ્ણવાસુદેવને કહી, યુદ્ધને માટે આવતા પદ્મનાભને જોઈ કૃષ્ણવાસુદેવે પાંચ પાંડવોને-કહ્યું કે-હે નાલકો ! તમે પદ્મનાભની સાથે યુદ્ધ કરશો : કે હું યુદ્ધ કરું અને તમે જોશો : આના જવાબમાં પાંચ

पांडवोए कसु हे स्वापि ! अमे युद्ध करयुं, तमे दूर रखीने जुओ.

तेवारपछी पांचे पांडवो शम्भोधी सज्ज थद रयमां वेसी पद्मनाभराजानी समीपे आवी युद्ध करवा लाग्या पद्मनाभराजाए पांचे पांडवोने शस्त्रयी प्रहारो कर्यां अने तेमना अहंकारने तोडी नाल्यो. ध्वजा-पताकाओने तोडी नाखी नशाही मूक्या, कृष्णवासुदेव आ जोइने तेमने मळ्या अने पूछुं के तमे शुं बोलीने युद्ध करवा लाग्या हता ! पांडवोए जणान्युं के हुने जणान्युं के “ आजे अमे अथवा पद्मनाभ राजा ” एम कही युद्ध करतां आम वयुं छे. कृष्णमहाराजे कबुं के तमारे “ अमे राजा पद्मनाभ राजा नहीं ” आम कही तमे युद्ध करुं होत तो आम धात नहीं. एम कही कृष्णवासुदेव पोते युद्ध करवा सज्ज थद “ हुंज राजा !!! पद्मनाभ राजा नहीं ” एम प्रतिज्ञा करी रथ पर आरूढ थइने ज्यां पद्मनाभराजा हतो त्यां आन्या. आवीने पांचजन्यशंखने पोताना मुन्बना वायुथी वगाव्यो, ते शंखना अवाजथी पद्मनाभराजानुं श्रीजा मागनुं सैन्य हणायुं यावत् नाशी गयुं.

तेवारपछी कृष्णवासुदेवे सारंगनामनुं पोतानुं धनुष हाथमां लेद तेनो टंकारव कर्यो, टंकारवने श्रवण थतां पद्मनाभराजानो सैन्यनो बीजो-श्रीजो भाग हणायो अने नाशी गयो. आ जोइ पद्मनाभराजा पराक्रमरहित थयो यक्रो अपरकंका राजधानीमां पेशी गयो अने दरवाजा बन्द करी दीधा. आयी कृष्णवासुदेव अपरकंका राजधानीए आव्यां अने दरवाजा बन्द जोइ रथमांथी नीचे उतरी वैक्रिय-समुद्रथात करी नरसिंहरूप विरुर्गिने मोटा शन्शो करता जोसपूर्वक पगनुं आस्फालन करवा लागवाथी अपरकंका राजधानीना किछा-दरवाना-शरणा-तोरणो मोटा मोटा महेल जमीनदोस्त थयां. पद्मनाभराजा आ स्थिति जोइ भयभीत बनेलो द्रौपदीदेवीना शरणे गयो. द्रौपदीदेवीए उपक्रो आयी जणान्युं के-हे देवानुप्रिय ! तमे स्नान करी एक पहेलेलुं अने बीजुं ओवेलेलुं एम बे यक्रो जलजडे नीतरता

राखी पहरेला वस्त्रथी नीचे मुख राखी अन्तःपुरनी राणीओ, प्रधान सहित श्रेष्ठ रत्ननुं नेटणुं लेह मने आगल करी कृष्णवासुदेव पासे जाओ, उचमपुरहो प्रणाम करनारा पुरुषो पर प्रसन्न बनारा होय छे. द्रौपदीदेवीना कक्षा प्रमाणे सर्वे करीने कृष्णवासुदेव पासे शरणे गयो, परो पडी पोतानी मूलनी क्षमा याची द्रौपदीदेवीने पाछी सोंपी. द्रौपदीदेवीने रथमां बेसाडी ज्यां पांडवो हता त्यां आवी कृष्ण-वासुदेवे पाच पांडवोने पोताने हाथे सोंपी. त्यारपछी पांच पांडवो सहित कृष्णवासुदेव रथमां बेसी लवणसमुद्रमध्ये थइ जम्बूद्वीपना भरतक्षेत्रे जवा माटे चारुया.

पद्मनाभराजाने देशनिकालनी थयेली शिक्षा—

ते फाळे ते समये घातकीखण्डना पूर्वदिसाना अर्धभागविषे भरतक्षेत्रेनेविषे चंपा नगरी छे, त्यां पूर्णमद्र नामनुं चैत्य हतुं. त्यां मुनिसुव्रतनामना तीर्थकरनी पर्यदांमां कपिल नामना वासुदेव धर्म श्रवण करता हता, ते समये शंसनो शब्द सांभली अध्यवसाय थयो के-शुं आ भरतक्षेत्रमां बीजो फोह वासुदेव उत्पन्न थयो छे के-जे मारासमान शंसने वगाडे छे : ते समये मुनिसुव्रत तीर्थकरे कपिल वासुदेवने कशुं के तमने शंसनो शब्द श्रवण करी एवो विचार आब्यो के शुं आ क्षेत्रमां बीजो वासुदेव उत्पन्न थयो छे : ते सत्य छे. प्रमुना प्रश्नो उचर हा प्रमु ते सत्य छे. मुनिसुव्रत तीर्थकरे जणांहुं के-हे कपिल ! आ थयुं नथी, थाय नही अने थनो पण नहि, के एक युगमां अथवा एक समयमां वे तीर्थकर, वे चक्रवर्ती, वे बलदेव अथवा वे वासुदेव उत्पन्न थाव, परन्तु हे कपिल ! वासुदेव ! जम्बूद्वीपना भरतमांथी हस्तिनापुर नगरथी पद्मनाभराजाए पूर्वसंगतिकदेवद्वारा द्रौपदीदेवीनुं हरण कराव्युं छे, तेथी द्रौपदीनी भवदे पांच पांडवो सहित कृष्णवासुदेव छद्म रथमां बेसीने आब्या छे, तेओ कृष्णवासुदेव पद्मनाभराजानी साथे पुढ करे छे, तेमां थतो

આ શંભનો શબ્દ તારા શ્રવણમાં આવ્યો છે. આ શ્રવણ કરી શ્રીમુનિસુવ્રતપ્રમુને વંદના-નમસ્કાર કર્યા અને કહ્યું કે-હે પ્રમુ ! હું જહને પુરુષોમાં ઉત્તમ એવા કૃષ્ણવાસુદેવનાં દર્શન કરું, પ્રમુદ કહું કે-હે કપિલવાસુદેવ ! આવું થયું નથી, યાય નહીં અને યશે પણ નહીં. કે એક અરિહંત વીજા અરિહંતને, એક ચક્રવર્તી વીજા ચક્રવર્તીને, એક ચલદેવ વીજા ચલદેવને અને એક વાસુદેવ વીજા વાસુદેવને જુદા, તો પણ હે કપિલ ! વાસુદેવ ! લવણસમુદ્રના મધ્યભાગે થઈને જતા એવા તે કૃષ્ણવાસુદેવની શ્વેત અને પીલી એવી દ્વિજાના અપ્રમાણને તમે જોશો.

તે વાર પછી કાપિલવાસુદેવ પ્રમુને વંદના-નમસ્કાર કરી હસ્તિ પર વેસી સમુદ્રકાંઠે ગયો અને લવણસમુદ્ર મધ્યે થઈ જતા એવા કૃષ્ણવાસુદેવની દ્વિજાના અપ્રમાણને જોયો અને શંભ વગાડ્યો. કૃષ્ણવાસુદેવે તે શ્રવણ કરી પોતાના પદ્મજન્ય શંભને વગાડ્યો એમ કરી શંભના અવાજો દ્વારા એ મેલાપ કર્યો.

તે વાર પછી કાપિલવાસુદેવ અપરકંકા નગરીએ ગયા અને ઘરો વિગેરે પહી ગયેલા જોયા, પદ્મનાભ રાજા તેમની પાસે આવ્યો અને કૃષ્ણવાસુદેવના આગમનની વીજા આમૂલ્યી જળાવી, તમને પણ એ કૃષ્ણો ન ગણકાર્યા ! કાપિલવાસુદેવે પદ્મનાભ રાજાને હૃદયારની શિક્ષા કરાસાવી અને તેના સ્થાને પદ્મનાભ રાજાના પુત્રનો અભિષેક કરાવી રાજ્યગાદીએ બેસાડ્યો. પાંચ પાંડવોને દેશનિકાલ.

આ વાજુ કૃષ્ણવાસુદેવે લવણસમુદ્રના મધ્યભાગે થઈ ગંગાનદીની પાસે આવ્યા ત્યારે પાંચ પાંડવોને કહ્યું કે-તમે ગંગાનદી ઉત્તરો !, હું લવણસમુદ્રના અધિપતિ સુસ્થિતદેવને મઝી આવું છું. કૃષ્ણમહારાજાની આજ્ઞા પામેલા પાંચ પાંડવો ગંગાનદી હતી ત્યાં આવ્યા અને

એક નાની હોદી શોધી કાઢી તેમાં વેસી, નદી ઉતરી સામે ફાંટે ગયા. અને કૃષ્ણવાસુદેવ પોતાના મુજાવલથી ગંગા મહાનદી ઉતરવા સમર્થ છે કે નહીં તે જોવા માટે પેલી નાવહી સંતાડી દીધી. કૃષ્ણવાસુદેવ સુસ્થિતદેવને મઠી ગંગા મહાનદીએ આવ્યા અને ચોતરફ નાવહીની તપાસ કરવા લાગ્યા પરંતુ નાવહી મઠી નહિ. આથી એક હાથે સારથિ ઘોડા સહ રથને ગ્રહણ કર્યો અને બીજા હાથથી સાડી વાસઠ યોજન વિસ્તારવાળી ગંગા મહાનદી ઉતરવા લાગ્યા. અઘમાર્ગે આવતાં પરસેવો થયો અને થાકી ગયા. આથી વિચાર આવ્યા કે-અહો પાંચ પાંડવો મહાબલવાન છે, આવહી મોટી નદી ઉતરી ગયા. કોઈ પણ કારણે પદ્મનાભરાજાને તેઓએ હણવો નહીં અને નસાડી મૂક્યો પણ નહીં, આ વસતે ગંગાદેવીએ કૃષ્ણવાસુદેવના પરિણામ જાણી તે જગ્યાએ સ્થલમૂર્મિ કરી તેના પર કૃષ્ણવાસુદેવ થોડીવાર થાક ઉતારી આગલ નદી ઉતરી યાવત્ પાંચ પાંડવોને મઠ્યા અને તેમના વલના વસાળ કર્યા ત્યારે પોતે જળાબ્યું કે-અને હોદીથી ઉતર્યા હતા પરંતુ બલ જોવા નાવહીને હુપાવી તમારી રાહ જોતા અહીં રહ્યા છીએ ! આ શ્રવણ કરી ક્રોધ પામી કપાલમાં મૃકુટી કરી કૃષ્ણવાસુદેવ કહેવા લાગ્યા કે-અહો ! જ્યારે મેં કે લાસ યોજનના વિસ્તારવાળા લવણસમુદ્રને ઉતરી પદ્મનાભને હણ્યો યાવત્ નસાડી મુક્યો અને અપરંકા ભાંગી દ્રૌપદીને હાથ કરી ત્યારે તમે મ્હાનં માહાત્મ્ય જાણ્યું નહીં, હવે તમે જાણશો ! આમ બોલી લોહવંડથી પાંચ પાંડવોના રથને ચૂરી નાલ્યો અને દેશનિકાલની આજ્ઞા કરી, જે સ્થાને આ આજ્ઞા ફરમાવી તે સ્થાને રથમર્દન નામનું તીર્થ થયું. કૃષ્ણવાસુદેવ પોતાના સ્કંધાવારને મઠ્યા અને તે સ્કંધાવાર સહિત દ્વારકાનગરીએ આવ્યા.

પાંડવોએ પાંડુમથુરા નામની નવી વસાવેલી નગરી.

દ્રૌપદીદેવી સહ પાંચ પાંડવો દક્ષિણાપુર તરફ આવ્યા અને પાંડુરાજાને દ્રૌપદીની પ્રાસિધી માંડી હૃદયપારની સવાની હકીકત જણાવી,

પાંડુરાજાએ ઠપકો આપ્યો અને કુંતીદેવીને આ હકીકત જણાવીને દ્વારકા નગરીએ કૃષ્ણવાસુદેવ પાસે મોકલી. કૃષ્ણવાસુદેવ પાસે જવા કુંતીદેવી દ્વારકા પહોંચી ગયાં. પાંડુરાજાથી આજ્ઞા પામેલી કુંતીદેવી દ્વારકાનગરીના ઉદ્યાનમાં બાવી, અને કૌટુંબિક પુરુષોવડે પોતાના આગમનની સ્થિતિ સ્વરૂપ કૃષ્ણવાસુદેવને આપી. કૃષ્ણવાસુદેવ પૂર્વની જેમ સન્મુખ જઈ મહેલે કુંતીદેવીને લાગ્યા અને આગમનનું કારણ પૂછ્યું. કુંતીદેવીએ આગમનનું કારણ જણાવતાં જણાવ્યું કે હે પુત્ર ! તમે પાંડવોને દેશનિકાલની આજ્ઞા કરી છો. તમે તો સમગ્ર દક્ષિણાર્ધ મરતના સ્વામિ છો તેથી તેઓ ક્યાં જઈને રહે ! કૃષ્ણવાસુદેવે કુંતીદેવીને જવાચ આપતાં જણાવ્યું કે-હે કોઈ ! વાસુદેવ, વલ્લભ અને ચક્રવર્તી વગેરે ઉત્તમ પુરુષોનું વચન મિથ્યા થાત નહીં તેથી દક્ષિણ દિશાના સમુદ્રકાંઠે જાય અને પાંડુમથુરા નામની નવી નગરી વસાવી રહે, તેમ મ્હારી દૃષ્ટિમાં ન આવે તેમ રહે, આમ કરી કુંતીદેવીનો સત્કાર કરી વિદાય કર્યો. હસ્તિનાપુર નગરે કુંતીદેવીએ આવી પાંડુરાજાને સર્વ હકીકત જણાવી અને પાંડુરાજાએ પાંડવોને કૃષ્ણવાસુદેવની આજ્ઞા જણાવી, પાંચે પાંડવો એ વાત કબુલ કરી સમુદ્રકાંઠે બાવી પાંડુમથુરા નામની નગરી વસાવી તેમાં રહેવા લાગ્યા.

પાંચ પાંડવોએ દ્રૌપદીદેવી માથે લીધેલી વ્રતચ્છા.

દ્રૌપદીદેવીને એક પુત્ર જન્મ્યો તેનું નામ પાંડુસેન પાડ્યું. એકસમયે ધર્મધોષ નામના સ્થવિર પાંડુમથુરામાં પધાર્યો. તેમને વાંદવા માટે પર્વતા નીચલી તેમાં પાંચ પાંડવો ગયા અને ધર્મશ્રવણ કરી ધર્મધોષસ્યવિરને વિનંતિ કરી કે-અમે દ્રૌપદીદેવીને પૂછીએ, તથા યુવરાજ પાંડુસેન કુમારને રાજ્ય પર સ્થાપન કરીએ, ત્યારપછી આપની પાસે દીક્ષા લઈએ, આ સાંભળી ગુરુ વોહ્યા કે હે દેવાનુપ્રિયો ! યથામુરત્તમ વિલંબ કરશો નહીં ! પાંચે પાંડવોએ મહેલે જઈ દ્રૌપદીદેવીને પૂછ્યું ત્યારે દ્રૌપદીદેવીએ હું પણ તમારી સાથે દીક્ષા લઈશ તેમ

જણવું, ત્યારપછી પાંડુસેને રાજ્યાભિષેક કરી રાજ્યગાદીએ સ્થાપન કર્યો. પાંડુસેન રાજાએ જલ્દી દીક્ષાભિષેકની તૈયારી કરાવી. એક હજાર પુરુષોથી ઉપાડાય તેવી શિવિકા કરાવી યાવત્ શિવિકામાં વેસાડી ધામધૂમપૂર્વક શ્રીધર્મધોષ્પત્યવિર પાસે લાવ્યા અને પાંચે પાંડવો દીક્ષા લઈ શ્રમણ થયા. શ્રમણ થઈને ચૌદપૂર્વનો અમ્યાસ કર્યો. ઘણા વર્ષો સુધી છટ્ટ-ઝટ્ટમ-વશમ-અર્ધમાસસમણ-માસસમણની તપસ્યાઓ કરી આત્માને માવતા ચકા વિચરે છે, ત્યારપછી તે સ્થવિર મગધંત એકસમય પાંડુમયુગ નગરીના સહસ્ત્રાન્ન-વનઉદ્યાનથી વહાર નીકળી વિચરવા લાગ્યા, તે સમયે શ્રીનેમિનાથપ્રમુ વિચરતા વિચરતા સૌરાષ્ટ્રદેશમાં વિચરે છે તેવું પાંડવમુનિઓએ શ્રવણ કરી શ્રીનેમિનાથપ્રમુને વાંદવા માટે પોતાના ગુરુ ધર્મધોષ સ્થવિરની આજ્ઞા માગી. પાંચે પાંડવો કેવલજ્ઞાન પામી મોક્ષે સીધાઘ્યા.

ગુરુમહારાજની આજ્ઞા પામી યુધિષ્ઠિર આદિ પાંચે પાંડવમુનિવરોએ વિહાર કર્યો અને ગામજુગામ વિચરતા હસ્તિકરૂપ નામના નગરના સહસ્ત્રાન્નવન નામના ઉદ્યાનવિષે આવ્યા. યુધિષ્ઠિરમુનિ સિવાયના ચારે મુનિવરોએ માસસમણના પારણતિ દિવસે પહેલી પોરસીએ સજ્જાયધ્યાન કર્યું અને વીંજી પોરસીએ ધ્યાન કર્યું તે પછી યુધિષ્ઠિરમુનિવરની આજ્ઞા પામી મિશ્રા માટે ફરવા લાગ્યા ત્યાં તેઓએ શ્રવણ કર્યું કે શ્રીનેમિનાથપ્રમુ ઉજ્જયંતગિરિના (રૈવતાચલગિરિના) શિસ્તર વિષે જલરહિત એકમાસના અનશનવડે પાંચસો ને છત્રીસ સાધુઓ સહિત મોક્ષે પધાર્યાં. આ શ્રવણ કરી ગોચરી ફરતા પછા ફરી યુધિષ્ઠિરમુનિની સમીપમાં આવી લાવેલા આદારપાળી આલેવી દર્યાવહીયં પ્રતિક્રમી ગોચરી યુધિષ્ઠિરમુનિને દેસાહી કહ્યું કે-ગોચરી અમે શ્રીનેમિનાથપ્રમુના મોક્ષે સિધાવ્યાના સમાચાર સાંમળતા પહેલાં વહેરેલી છે, તે આપણે હવે પરઠવી વદ શ્રીચંડુચયપર્વત પર ધીમે ધીમે ચઢી મરણની અપેક્ષા રાહ્યા વિના અનશન કરતું બ્રેમસ્કર છે.

આ પ્રમાણે અન્યોઅન્ય નક્કી કરી વિધિપૂર્વક ગોચરી પરઠવી શ્રીરાત્રુંજયે આવ્યા અને શ્રીરાત્રુંજયે ચલ્યા, શ્રીરાત્રુંજય પર ચઢીને વે માસનું અનદાન કરી કેવલજ્ઞાન-કેવલદર્શન પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધિપદને પામ્યા.

ત્રોપદીસાધ્વી ફાલ કરી પાંચમા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થઈ.

ત્રોપદીસાધ્વી સુત્રતામાર્યાની પાસે દીક્ષા-પ્રગ્વજ્યા લઈ અગિઆર ઝંગનો અમ્યાસ કર્યો અને એક માસનું અનશન સ્વીકારી આરાધનાપૂર્વક કાલઘર્મ પામી પાંચમા દેવલોકમાં-ત્રણલોકમાં દશ સાગરોપમના ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યવાલા દેવપણે ઉત્પન્ન થઈ. શ્રીરાત્રુંજ સ્વામિએ-શ્રીઘૃષ્ણમાસ્વામિમગવન્તને પૂછ્યું કે હે.પ્રભુ ! તે દુપદદેવ ત્યાંથી જ્યવીને ત્યાં જશે ! ભગવાને કહ્યું કે-હે જન્મુ ! તે દુપદદેવ ત્યાંથી જ્યવી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈ સર્વકર્મનો અંત કરી મોક્ષે જશે.

ઉપનય-—તપનો ક્લેશ ઘણો કર્યો હોય તો પણ નિયાળાના દોપથી જો તેને દૂષિત કરવામાં આવે તો તે તપ મોક્ષને માટે થતો નથી. તેમ અક્ષિરહિતપણે કહવા તુમ્હાનું સરાવ દાન પાત્રને વિષે આપ્યું તેથી નાગશ્રીને ઘણા ભવ મટકવું પડ્યું. આથી નિયાળા વિનાનો તપ કરવો તેમ સુપાત્રદાનમાં મક્કિ સહિત દાન દેવું તે શ્રેયસ્કર છે.

इति श्रीशतासूत्रना सोलमा अध्ययननो सारांश समाप्तः ॥

॥ ૧૭-શ્રીઅશ્વજ્ઞાત-અધ્યયન સારાંશઃ ॥

પૂર્વાપર-સંવંધાદિ.

સોલમા અધ્યયનમાં નિયાણું કરવાથી તેમ નિંદનીયદાન કરવાથી અનર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે તે કહ્યું. આ સત્તરમા અધ્યયનમાં શન્દિયોને કાવૂમાં ન રાલનારને અનર્થ પ્રાપ્ત થાય છે તે જણાવે છે—

શ્રીપુષ્પર્માસ્વામિ ગણધરમગવાન્ કહે છે કે-હે જન્મ્ ! તે કાલે અને તે સમયે હસ્તિશિર્ષ નામે નગર હતું. ત્યાં કનકકેતુ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેમ તે નગરમાં ઘણા-ઘણા દેશાંતર જઈ વેપાર કરનારા અને વહાણના સાધનથી ધંધો કરનારા ધનાઢ્ય વેપારીઓ હતા. એક વસ્ત્ર નાવવણિકોએ મેળા મલી વિચાર કરી બ્યાપાર માટે વહાણો લઈને લવણસમુદ્ર વિષે ચાલ્યા. કેટલાક ગાઝ ગયા ત્યાં તો ઘણા ઉત્પત્તો થવા લાગ્યા, પ્રતિકૂલ વાયુવહે નાવો આમતેમ ઢોલવા લાગી, મુલ્ય સ્વલાસી આવા સફટ સમયમાં મુંઝાયો અને પોતાનું સમુદ્ર સમ્યન્ધનું જ્ઞાન પણ તેને વિસ્મરણ થયું. જા સમયે ઘણા (પાવડી ચલાવનારા)-હલેસાં મારનારા-કૂવાના રક્ષક, સદના રક્ષક સયા સાંયાત્રિકો મુલ્ય સ્વલાસી પાસે આવ્યા, અને વિચારમગ્ન થયેલા મુલ્ય સ્વલાસી-નિર્યામકને પૂછવા લાગ્યા કે-તમે શું વિચાર કરો છો ? આ પ્રશ્નના જવાબમાં નિર્યામકે જણાવ્યું કે-હે મામ્યશાલીઓ ! મારી મતિ સરેસ્વર નાશ પામી છે. આ અવળ કરી સર્વે મયમીત થયેલા ઇન્દ્ર-સ્કંધવિગેરે દેવોની માનતા કરવા લાગ્યા. એક મુહૂર્ત પછી નિર્યામકની બુદ્ધિ ચાલી અને સમુદ્ર-શાસના જ્ઞાનેને પામ્યો અને કહ્યું કે-આપણે કાલિકદ્વીપની સમીપમાં આન્યા હીએ તેમ સામે દેસાતો કાલિકદ્વીપ છે.

કાલિકદ્વીપે આગમન.

આ શ્રવણ કરી સર્વે હર્ષિત થયેલા અનુકૂલ વાયુવહે કાલિકદ્વીપ આવ્યા અને વહાણને લંગારી નાની હોડીઓવડે કાલિકદ્વીપમાં ઉતર્યા, તે કાલિકદ્વીપમાં ઘણી પૃથ્વી રુપાની સ્થાનો, સોનાની સ્થાનો, અને વજ્રજાતિના રત્નોની સ્થાનો જોઈ તેમ ઉત્તમ હક્ષણવાદ્ય જુદા જુદા રંગવાદ્ય ઘણા પૃથ્વી ઘોડાઓ પણ જોયા. વહાણમાંથી ઉતરેલા વેપારીઓ વિગેરેને જોઈ તેમ તેમની ગંધથી મય પામતા અશ્વો તો ત્યાંથી નાચી ઘણા યોજન દૂર ગયા, આથી નાવવણિકો પરસ્પર આ પ્રમાણે વોલ્યા કે આ અશ્વોવડે આપણને ફાંદ પ્રયોજન નથી. અહિં ઘણી પૃથ્વી રુપા વિગેરેની સ્થાનો છે તેનાથી આપણાં વહાણો મરી લેવાં તે કલ્યાણકારી છે તેમ અન્યો અન્ય નક્ષી કરી વહાણો મરીને દક્ષિણ તરફના અનુકૂલ વાયુવહે ગંભીરયોતવહનપટ્ટન હતું ત્યાં આવ્યા અને ગાઢાઓમાં રુપા આદિને મરીને ગાઢાઓવડે હસ્તિદીપનગરના ઉદ્યાનમાં આવી ગાઢાં છોલ્યાં.

કિમતિ મેટણું લેઈને કનકકેતુ રાજા પાસે ગયા, અને રાજાને મેટણું કર્યું. કનકકેતુ રાજાપ તેઓને પૂછ્યું કે-તમે લવણસમુદ્રમાં ચારંચાર પ્રવેશ કરો છો, તો તમે તેમાં કોઈ આશ્ચર્ય જોયું હોય તો કહો : નાવવણિકોપ કાલિકદ્વીપમાં આશ્ચર્યમૂલ જોયેલા અશ્વોનું વર્ણન કર્યું. તેઓપ કરેલા અર્થના વર્ણનને શ્રવણ કરી કનકકેતુ રાજાપ તેઓને કહ્યું કે-તમે મારા કૌટુંબિક પુરુષો સાથે ત્યાં જાઓ અને ત્યાંથી ઘોડા લાવો ! નાવવણિકોપ કૌટુંબિક પુરુષો સાથે જવા કબુલ કર્યું. પટલે કનકકેતુ રાજાપ કૌટુંબિક પુરુષોને આ ઘોડા પકડવાની તમામ સામગ્રીપૂર્વક નાવવણિકો સહ કાલિકદ્વીપે જઈ ઘોડા લેઈ આવવા જણાવ્યું.

શંદ્રિયોને વશ થયેલા ઘોડાઓનું પ્રમાણવું.

કૌટુંબિક પુરુષો ગાડી ગાડાં તૈયાર કરીને તેમાં શ્રોત્રહન્દિયને પ્રિય લાગે તેવાં ઘણાં પૃથ્વી વાલિત્રો વીણાઓ-વલ્લકીઓ-ગ્રામરીઓ-

કચ્છપીઓ અને મંભા વિગેરે, તથા ઘણા એવા કાઠના પાટીયા વિષે ચિતરેલા ચિત્રો, ગુંથેલી માલાઓ આવી વીજી ઘળી. એવી ચહુને બદાલી લાગે તેવી વસ્તુઓ, ઘળી એવી કોષ્ઠપુટ વિગેરે પ્રાણ હિન્દ્રિયને પ્રિય લાગે તેવી વસ્તુઓ, ઘળી એવી સ્નાંન-સાકર-ગોઠ વિગેરે જિવ્હા હિન્દ્રિયને પ્રિય લાગે તેવી વસ્તુઓ અને ઘણા એવા રુધી મરેલાં વસ્ત્રો, રત્નકમ્બલો, ઓઢવાનાં વસ્ત્રો, મસરુની ગાદીઓ ગાદલાં વગેરે સ્પર્શહિન્દ્રિયને અનુકૂળ વસ્તુઓનાં ગાઢાં મર્યાં, મરેલાં ગાઢાંને લેઈને પોતપટ્ટણ આવ્યા અને વહાણો તૈયાર કરી ઘડી વસ્તુઓ વહાણોમાં ભરીને વહાણો મારફતે અનુકૂળ વાયુવહે કાલિકદ્વીપ આવ્યા, દ્વીપના કિનારા નજીક વહાણો નાંગરી હોડીઓ મારફતે ઘડી વસ્તુઓ કિનારે લાવ્યા, અને ઘોડાઓના ઘેસવાના-સ્થાનોએ યોગ્ય રીતે વસ્તુઓ સ્થાપન કરી, વાજિન્ત્રો ઘગાડવા લાગ્યા. ફેટલાક અશ્વો આ વસ્તુઓ વિષે મૂર્છાં રહિત થઈ મય પામતા તે સ્થાનેથી નાચી ગયા, અને કેટલાક અશ્વો આ વસ્તુઓ વિષે મૂર્છાં પામ્યા તેમને કૌટુમ્બિક પુરુષોએ કપટથી, ગલ્લામાં-પગમાં પાશવહે બાંધ્યા અર્થાત્ પકડીને બાંધી લીધા. પકડી લીધેલા ઘોડાઓને વહાણમાં ચઢાવી વહાણ મારફતે ગંભીરપોતપટ્ટણ બન્દરે આવી હોડીઓ મારફતે ઘોડાઓ અને વસ્તુઓ કિનારે ઉતારી તે ઘોડાઓને, વસ્તુઓને લેઈને હસ્તિશીર્ષનગરમાં કનકકેતુ રાજા પાસે આવ્યા અને ઘોડાઓ અર્પણ કર્યા. શુશ થયેલા, કનકકેતુ રાજા સર્વેનુ સન્માન કરી-સરકાર કરી દાણ માફ કરી જવાની યાવત્ રજા આપી.

કસાયેલા ઘોડાઓને પટેલા દુઃસ્વો

કનકકેતુ રાજાએ તે ઘોડાઓને શિક્ષા આપવા સારુ અશ્વપાલને ચોલાવી આપ્યા, અશ્વપાલે તે ઘોડાઓ અશ્વશાલામાં લેઈ જઈ મુલસંધનવેડે, કાનસંધનવેડે, પુંછદાના વાઠ બાંધવાવેડે, સરીઓ વાંધવાવેડે, કાઢાં બાંધવાવેડે બાંધ્યા, અને સસી કર્યાં, ચોકઠા

ચઢાવી, નેતરનો સોટીવેઢે ઁને ઢાવકવેઢે માર મારી તેમને વિનીત કર્યાં, ઁને, કનકકેકુ રાજાને ઁર્પણ કર્યાં. ઁવી રીતે તે સમયે તે ઁશ્વો ઘણા ઢુઃસી થયા યાવત્ ઁણું ઁીવન વંધન પામ્યા.

કથા-ઁપનયઃ--ઁસક્તિ નહીં પામી નાશી છૂટેલ ઘોઢાઁકો માર સ્વાવાલ્લા ન થયા યાવત્ વંધન પામ્યા વિના યથેચ્છ સુલ્લ મોગવવાલ્લા થયા, તેવી રીતે ઁે સાધુ ઁથવા સાધ્વી-શબ્ઢ-રસ-રૂપ-ગંધ-સ્પર્શ પઢાર્થો વિષે ઁસક્ત થતા નથી તે ઁા લોક વિષે પૂજવા યોગ્ય થાય છે ઁને સંસારસઢુઢેને તરી ઁઢ યોક્ષનાં ઁનન્ત સુલ્લો મોગવે છે. ઁેવી રીતે ઁસક્તિ પામવાથી ફસાઢ ગયેલા પૂજના તેથી ઢુઃલની પરંપરાને પામી યાવત્ ઁીવન વંધન પામેલા ઁશ્વો થયા તેવી રીતે ઁે સાધુ ઁથવા સાધ્વી ઢીલા પછી શબ્ઢ-રૂપ-રસ-ગન્ઢ-સ્પર્શના વિપયોર્મા ઁસક્ત થાય છે તે ઁા લોકમાં તિઢનીય થાય છે ઁને ઁનન્ત સંસારમાં ઁ્રમણ કરી ઢુઃલોને પામે છે.

॥ ઢિત્રી સત્તરમા ઁ્રીજ્ઞાતાધ્યયનનો સારાંશઃ સમાપ્તઃ ॥

॥ ઁઢારમા ઁ્રી સુંસમાજ્ઞાત-ઁધ્યયનનો સારાંશઃ ॥

વિલાતિને કાઢી મૂકયો.

પૂર્વના ૧૭ મા ઁધ્યયનના સારાંશ વિષે ઢન્દ્રિયવશવર્તિ થતો ઁનર્થ ઁને ઁતિન્દ્રિયને થતો લામ કહ્યો ઁા ઁઢારમા ઁધ્યયનનાં લોમને વશ નહીં થનારને થતો લામ કહે છે.

તે કાલે તે સમયે (મઢાવીર પ્રમુ જ્યારે ઁા ઢકીકત ઁણાવી રાજા છે તે સમયે) રાજયઢી નગરી વિષે ઘન્ય નામનો સાર્થવાઢ

છે તેને મદ્રાવતી નામની માર્યા છે અને ઘન, ઘનપાઠ, ઘનદેવ, ઘનગોપ અને ઘનરક્ષિત નામે પાંચ પુત્રો અને સુંસમા નામની પુત્રી હતી, તેમ ચિલાત નામનો દાસપુત્ર હતો. આ ચિલાત બાલકોને રમાદવામાં કુશલ હતો તેથી સુંસમા બાલકોને રમાદતો તેમ બીજાં ઘણાં છોકરા-છોકરીઓને, કુમાર-કુમારિકોને રમાદતો હતો. કેટલાક સમય પછી તે ચેલાત દાસપુત્ર છોકરા વિગેરેની કોઢીઓ લાસના ગોઝા, મોય, દડા, ઢીંગલાડીંગલીઓ, ઘસો, આમરણો, અલંકાર હરી લેતો અને તેમના ઉપર આક્રોશ કરતો, તેમને મારતો, તેમની મરફરીઓ કરતો, આથી તે છોકરાઓ વિગેરે રડવા લાગ્યા આથી તેમના માતાપિતાઓ ધન્યશેઠને તેમના નોકર-ચિલાતના ત્રાસની હકીકત કહી. ધન્યશેઠે ચેલાતને ઠપકો આપવા છતાં ચેલાત છોકરા વિગેરેને ત્રાસ આપતો વિરમ્યો નહિ આથી ધન્યશેઠે ચેલાતને કાઢી મૂક્યો.

વિજયચોરનું મૃત્યુ.

ધન્યશેઠને ત્યાંથી કાઢી મુકાયેલ ચિલાત રાજગૃહીના નાના મોટા વજારો વિષે અને દેવકુલો, ડાયરાઓ, પરબો, જુગારલાના સ્થાનો તેમજ દારુ(મદિરા)ના સ્થાનો વિષે રસદતો-સ્વચ્છંદી-અંકુશવિનાનો થયેલો મદિરાપાન-ચોરી અને માંસ સ્વાવામાં આસક્ત થયો યાવત્ જુગાર-વેશ્યા-પરભીમાં ડંપટ થયો અર્થાત્ સતે વ્યસનવાલો થયો.

આ સમયે રાજગૃહી નગરીથી થોડે દૂર અગ્નિલૂણામાં સિંદ્ધુખા નામની ચોરપક્ષી છે. તે ચોરપક્ષીમાં પાંચસો ચોરોનો નાયક વિજય નામે સેનાપતિ હતો, તે અતિ પાપિષ્ઠ હતો. ચોરી કરવામાં બહાદૂર હોવાથી તેને લોકો શૂરવીર-દુહપ્રહાર કરનાર સાહસિક અને શબ્દવેધી કહેવા હતા. આ વિજયચોર, જારપુરુષો, ગઠીયાઓ, વિશ્વાસપાતીઓ, જુગારીઓ, અને ગુન્હેગારોને આશ્રય આપતો અર્થાત્

તેઓને ધરણમૂલ થતો હતો, આ વિજયચોર ગામો વિગેરેમાં ઘાટ પાડતો, ગાયો ચોરતો અને લોકોને કેદ કરતો. આમ અનેક પ્રકારે પ્રજાજનોને કનડતો હતો. ચિલાત લોકોથી પરામવ પામવાથી વિજયચોરને શરણે આવ્યો અને રહ્યો તેમ વિજયચોરની સાથે રહી ઘાડો વિગેરે પાડવા લાગ્યો. ચેલાતની હોંશિયારી જોઈ વિજયચોરે ચેલાતને ઘણી ચોરવિદ્યાઓ, ચોરમન્ત્રો, ચોરની માયાઓ અને ચોરના છલકપટોમાં પારંગત કર્યો. એક સમયે વિજયચોર કાલઘર્મ પામ્યો. અર્થાત્ મરણ પામ્યો. તેની પાંચસો ચોરોપ મઠ્ઠી વહોલી રિદ્ધિપૂર્વક દમશાન યાત્રા કાઢી અને તેનું મૃત્યુકાર્ય કર્યું.

સુંમમાનું અપહરણાદિ.

ઘણી પડી વિદ્યાઓ અને વીરતા ચિલાત પાસે જોઈ ચોરોપ મેળા થઈ વિજયચોરને સ્થાને ચિલાતને સ્થાપ્યો. આથી ચિલાત પાંચસો ચોરોનો અધિપતિ થયો. અધિપતિ બનેલા ચિલાતે પાંચસો ચોરોનું સન્માન-સત્કાર કરી કહ્યું કે-રાજગૃહી નગરમાં ધન્ય નામે સાર્થવાહ છે તે ઘણો ધનવાન છે. ધન્યસાર્થવાહને પાંચ પુત્રો અને રૂપવાન સુંસુમા નામની પુત્રી છે. આપણે રાજગૃહી નગરીમાં જઈ ધન્ય સાર્થવાહનું ઘર હુંડીપ અને હુંડમાં.—જે ઘન, સોનું, વજ્ર આવે તે તમારે વધાર્યે લેવું અને મારે સુંસુમાપુત્રી પ્રદાન કરવી. વધાય ચોરોપ આ ઘાત કબુલ કરી.

ચોર સેનાપતિ ચિલાત પાંચસો ચોરો સહ મંગલનિમિત્તે મીંજાયેલા ચર્મ પર વેઠો અને દિવસના છેલ્લા પહેરે વસ્ત્રો બાંધી છાતીપે ઢાલો પહેરી, મ્યાનોમાંથી તલવારો કાઢી, પર ઘનુષો વિષે પળચો ચઢાવી બાળોને મૂકવા માટે માથામાંથી બાળો કાઢ્યા, વરછી-માલા ઉછાલવા લાગ્યા, તેમ જંઘાપે ધુવરીઓ લટકાવી, શીશ્વપણે વાર્જિત્રો વગાડવા લાગ્યા અને સિંહનાદ કરતા સિંહગુફામાંથી નીકળી

રાજગૃહી નગરીથી થોડે દૂરના જંગલમાં સંતાયા. મધ્યરાત્રિના સમયે જ્યારે લોકો નિદ્રામાં હતા ત્યારે પૂર્વદિશાના દરવાજે આવ્યા અને ચેલત સેનાપતિ જલની મસકમાંથી થોડું પાણી લઈ આવમન કરી તાઝા ઉઘાડવાની વિધાનું સ્મરણ કર્યું, અને દરવાજાના કમાડ ઉપરા મન્ત્રેનું પાણી છાંટ્યું પટલે દરવાજાના કમાડો ઉઘડી ગયાં, સુલ્લ થયેલા દરવાજાથી સર્વે નગરીમાં પ્રવેશ કર્યો અને બોલવા લાગ્યા, — પાંચસો ચોરો સહ ચેલત સેનાપતી ધન્યસાર્થવાદને ત્યાં ઘાડ પાડવા જાય છે, જેને નવી માતાનું દૂધ પીવું હોય તે બહાર નીકળો !!! એમ બોલતા બોલતા ધન્યસાર્થવાદના ઘરે આવ્યા અને ઘર ઉઘાડી હુંટવા લાગ્યા. આ જોઈ ધન્યસાર્થવાદ પાંચ પુત્રો સહ એક વાજુ સંતાહ ગયા; ચેલતે સુંસમાનું હરણ કર્યું, અને પાંચસો ચોરે ધન વિગેરેની હુંટ કરી, રાજગૃહનગરીથી નીકળી ગયા. ધનસાર્થવાદે આ જોઈ નગરસંકોની પ્રાંસે જઈ ફરું કે-તમે મને સહાય કરો, ધન તમારું અને છોકરી મારી, ચાલો ! લડકરસહિત ધન્યસાર્થવાદ પાંચ પુત્રોયુક્ત ઘાડપાડુઓની પાછલ પડ્યા અને યુદ્ધમા દારી ગયેલા ચોરો ધન વિગેરે છોડી નાશી ગયા. ધન લઈ લડકરના માણસો તો ચાલી ગયા, અને ચિલત સુંસમાને ઉપાડી વધે ગામ ન આવે તેવા માર્ગે માગતો જોઈ ધન્યસાર્થવાદ પાંચ પુત્રોયુક્ત તેની પાછલ પડ્યો. ધાકી ગયેલા ચિલતે પાછલ આવતા ધન્યસાર્થવાદ આદિને જોઈ સુંસમાવાળાનું પોતાની તલવારથી મસ્તક ફાપી નાંર્યું અને તે મસ્તક લઈને જંગલમાં ચેલત નાશી ગયો, અને નિર્જન અટવીમાં તુષાથી પરામવ પામેલો દિશા માર્ગ મૂલેલો મરી ગયો.

૧ શ્રી આવલકસ્થમાં તેને ' માર્ગમાં સાપુ મળ્યા તેમવા મુલ્કાથી ઉપશામ-સંકર-વિક્ર બા પદોને પામીને સાપુના ઠેકાણે કાચોસંગમમાં રહી ત્રણે પદોને માવતો કીર્તીઓથી બાધા છરીરે ચાલતી સુધાન વયેલો સુમધ્યાનથી કાઠ કરી દેવલોકમાં ગયો તેજ અણ્ણમ્મુ છે

ઉપનય—

તે સાધુ સાધ્વી પ્રવજ્યા લેહને—વમનને ઝરનારા, અને નાશ પામવાના સ્વમાવશાલ્યા, શરીરની શોભારૂપ માટે આહાર કરે છે, અર્થાત્ સાધલોદ્ભુતતા અને વિપયના વિપાસ થાય છે તે સાધુ સાધ્વી ચિત્તલ દાસપુત્ર દુઃલી થયો તેમ દુઃલી થાય છે યાવત્ આવક—આવિકા—

એને હીલના કરવા લાયક થઈ દીર્ઘકાલ સંસારમાં મટકે છે.
 ધન્યસાર્થવાદ પાંચે પુત્રો સહ ચિત્તલની પાછલ દોડવાં થાકી ગયા, આથી પકડવા અસમર્થ થયેલા પાછા ફરતાં હુંહુમાપુત્રીનું ધન્યસાર્થવાદ પાંચે પુત્રો સહ ચિત્તલની પાછલ દોડવાં થાકી ગયા, અને જ્યારે સાવધાન થયા ત્યારે ધણા સમય સુધી વિલાપ કરવા પડ જોઈ હુદાહાથી કાપેલા વંચકના શૂંકની જેમ મૂમિ પર પડ્યા, અને જ્યારે સાવધાન થયા ત્યારે ધણા સમય સુધી વિલાપ કરવા લાગ્યા. થાકની સાથે તુપા લાગવાથી ચારે દિશાએ જલની તપાસ કરી પણ જલની પ્રાપ્તિ ન થઈ. ધન્યસાર્થવાદે પુત્રોને કહ્યું કે—હે પુત્રો ! પાણી વિના નગરીમાં જવા અશક્ત થયેલા આપણે છાપ અહિં મૃત્યું પામીશું માટે હે પુત્રો ! તમે પાન કરો ! મને જીવિતરહિત કરો અને તમે સર્વે મારા માંસ—રુધિરનો આહાર કરી સ્વસ્થ થઈ અટવી પાર પામી રાજશૂદીમાં જાઓ અને અર્થ, ધર્મ અને પુણ્યના માગી થાઓ !

એષપુત્ર—હે પિતાજી ! તમે અમારા પિતા છો, ગુરુ છો, દેવરૂપ છો, કષ્ટથી રક્ષણ કરનારા છો તો હે તાત ! અમે તમને કેમ જીવિતથી દૂર કરીએ ? તથા તમારા માંસ—રુધિરનો આહાર કેમ કરીએ ? તેથી હે પિતા ! તમે મારા જીવિતને દૂર કરો ! તથા મારા માંસ—રુધિરનો આહાર કરી અટવી પાર પામો ! ત્યારે વીજા, સ્ત્રીજા, ચોથા અને પાંચમા પુત્રને ધન્યસાર્થવાદે કહ્યું પણ વધાય પુત્રોપ એષપુત્રની જેમ જવાન આવ્યો.

धन्यसार्थवाहे विचार करी पुत्रोने फलुं के-आ पुत्री सुंसुमा जीवरहित थयेली छे तेनुं मांस आदिनो आहार करी स्वस्थ थइए, पांचे माइओप आ वात अंगीकार करी. अरणिना काष्ठयी अग्नि उत्पन्न करी मांस पक्की खायुं अने रुधिरयी स्वस्थ थया छता अटवी उछंघी राजगृहनगरे आवी पोताना घेर आव्या. अने सुंसुमा पुत्रीनुं लौकिक कार्य फर्यु यावत् अनुक्रमे शोक रहित थया.

ते काले ते समये श्रमण भगवान महावीर प्रभु राजगृहनगरनी बहार गुणशीलचैत्यविये समवसर्या हता तेमनी पासेयी धर्म श्रवण करी धन्यसार्थवाहे प्रमज्ज्या लीधी अने अगियार अंगना जाणकार थया तेम एक मासनी संलेखना (अनशन) करी सौघर्म-देवलोकमां उत्पन्न थया, त्यांथी च्यवी महाविदेहक्षेत्रमां जन्म पामी संयम ल्ह सिद्धिपदने पामरो.

कथानो परमार्थः—

धन्यसार्थवाहे वर्ण-रूप-बल के विषयोने माटे सुंसुमापुत्रीना मांस-रुधिरनो आहार कर्यो न होतो, किन्तु राजगृह नगरने पामवा माटे आहार कर्यो हतो. तेम जे साधु अथवा साध्वी-व्रमन-पितृ-शुक्र अने रुधिरयी झाला यावत् अवश्य त्याग करवा लायक आ औदारिक शरीरना वर्ण-रूप-बल के विषय माटे आहार करता नथी परंतु एक सिद्धिगति पामवामां सहायभूत थवा माटे आहार करे छे, ते आ भवमां साधु-साध्वी आवक अने आविकाओथी पूजनीय थाय छे, यावत् मोक्ष पासे छे.

॥ इति अष्टादशाध्ययनस्य सारांशः समाप्तः ॥

॥ ओगणीसमा श्रीपुण्डरीक-अध्ययननो सारांश ॥

पूर्वना अध्ययन विषे संवर न करनारने अनर्थ, अने संवर करनारने लाभ दर्शाव्यो, आ अध्ययन विषे विरकाळ संवर कर्था छतां तेनो मंग करे तो पण अनर्थ थाय छे, अने अल्पकाल पण संवर करे तो तेने लाभ थाय छे ते कहे छे.

पूर्व महाविदेहक्षेत्र विषे सीता नामनी महानदीना उतर कठि सीतामुख नामना वनखंडनी पश्चिमे एक शोलक नामना वस्वारा पर्वतनी पूर्व दिशाए पुष्कलावती नामना विजयमां पुंडरीकिणी नामनी नगरीमां महापद्म नामे राजा हतो तेमने पद्मावती नामे राणी अने पुंडरीक-कंडरीक नामना पुत्रो हता तेमां पुंडरीक युवराज हतो, पांचसो मुनि साथे परिवरेला धर्मघोष नामना स्थविर पासे

पर्वतनी पूर्व दिशाए पुष्कलावती नामना विजयमां पुंडरीकिणी नामनी नगरीमां महापद्म नामे राजा हतो तेमने पद्मावती नामे राणी अने पुंडरीक-कंडरीक नामना पुत्रो हता तेमां पुंडरीक युवराज हतो, पांचसो मुनि साथे परिवरेला धर्मघोष नामना स्थविर पासे पुण्डरीक युवराजने गादी पर बेसाडी महापद्मराजाए दीक्षा लीची. महापद्म अनगार चौदपूर्वी थइ घणा काल संयम पाळी मोक्षसुखने पास्या. ते वार पछी पुंडरीकिणी राजधानी बहार नलिनीवन नामना उद्यान विषे स्थविर मुनि पधार्या तेमने वंदन करवा पुंडरीक राजा गया, कंडरीक पण लोकोना शब्दो श्रवण करी स्थविर पासे गया. पुंडरीक राजा प्रतिबोध पामी श्रावक थया अने पोताना घेर गया. त्यापछी कंडरीक युवराज उभा थइ यावत् आ प्रमाणे कहेवा लाग्यो के-हे प्रभु ! हुं पुंडरीकराजानी रजा लेइ यावत् दीक्षा प्रहण करीश ! आ सांमळी स्थविरमुनिए पुंडरीकने कष्टुं के-तने जेम सुख उपजे तेम कर, कंडरीक स्थविरमुनिने वंदन नमस्कार करी ज्यां पुंडरीक राजा हता त्यां गयो.

कंडरीक पुंडरीकराजाने विनंति करे छे, अने कंडरीक दीक्षा ले छे.

कंडरीक पुंडरीकराजाने बे हाथ जोडी कहेवा लाग्या के-हे राजन् ! में स्थविर साधु पासे धर्म श्रवण कर्था छे, ते धर्म रुच्यो

धन्यसार्थवादे विचार करी पुत्रोने फलुं के-आ पुत्री सुंसुमा जीवरहित भयेली छे तेनुं मांस आदिनो आहार करी स्वस्थ थइए, पांचे भाइओए आ वात अंगीकार करी. अरणिना काष्ठयी अग्नि उत्पन्न करी मांस पक्की खाधुं अने रुधिरयी स्वस्थ भया छता छटवी उधुंषी राजगृहनगरे आवी पोताना घेर आव्या. अने सुंसुमा पुत्रीनुं लौकिक कार्य कयुं यावत् अनुक्रमे शोक रहित थया.

ते काले ते समये थमण भगवान महावीर प्रभु राजगृहनगरनी बहार गुणशीलवैश्यविषे समवसर्यां हता तेमनी पासेथी धर्म श्रयण करी धन्यसार्थवादे प्रव्रज्या लीची अने अगियार बंगना जाणकार भया तेम एक मासनी सलेखना (अन्वयन) करी सौधर्म-देवलोकनां उत्पन्न थया, त्यांथी च्यवी महाविदेहसैन्यां जन्म पायी संयम लइ सिद्धिपदने पामन्ने.

कथानो परमार्थः—

धन्यसार्थवादे वर्ण-रूप-बल के विषयोने माटे सुंसुमापुत्रीना मांस-रुधिरनो आहार कयों न होतो, किन्तु राजगृह नगरने पामवा माटे आहार कयों हतो. तेम जे साधु ब्रह्मवा साध्वी-व्रमन-पितृ-शुक्र अने रुधिरयी झरता यावत् अवश्य त्याग करवा लायक आ औदारिक दरीरना वर्ण-रूप-बल के विषय माटे आहार करता नथी परंतु एक सिद्धिगति पामवामां सहायमूल भवा माटे आहार करे छे, ते आ भवमां साधु-साध्वी आवक अने श्राविकाज्योथी पूजनीय थाय छे, यावत् भोक्ष पांमे छे.

॥ इति अष्टादशाध्ययनस्य सारांशः समाप्तः ॥

॥ ઓગણીસમા શ્રીપુળ્ડરીક-અધ્યયનનો સારાંશ ॥

પૂર્વના અધ્યયન વિષે સંવર ન કરનારને અનર્થ, અને સંવર કરનારને લાભ વર્ણવ્યો, આ અધ્યયન વિષે ચિરકાલ સંવર કર્યા છતાં તેનો મંગ કરે સો પણ અનર્થ થાય છે, અને અલ્પકાલ પણ સંવર કરે તો તેને લાભ થાય છે તે કહે છે.

પૂર્વ મહાવિદેહક્ષેત્ર વિષે સીતા નામની મહાનદીના ઉત્તર કાંઠે સીતામુલ નામના વનલંબની પશ્ચિમે એક શેલક નામના વલ્લારા પર્વતની પૂર્વ દિશાપુ પુષ્કલાવતી નામના વિજયમાં પુંડરીકિણી નામની નગરીમાં મહાપદ્મ નામે રાજા હતો તેમને પદ્માવતી નામે રાણી અને પુંડરીક-કંડરીક નામના પુત્રો હતા તેમાં પુંડરીક યુવરાજ હતો, પાંચસો મુનિ સાથે પરિવેશ ધર્મધોષ નામના સ્થવિર પાસે પુળ્ડરીક યુવરાજને ગાદી પર બેસાડી મહાપદ્મરાજાપદ્મીલીચી. મહાપદ્મ અમગાર ચૌદપૂર્વો થઈ ઘણા કાલ સંયમ પાઠી મોક્ષસુલ્લને પામ્યા. તે વાર પછી પુંડરીકિણી રાજઘણી બહાર નલિનીવન નામના ઉપાન વિષે સ્થવિર મુનિ પધાર્યા તેમને વંદન કરવા પુંડરીક રાજા ગયા, કંડરીક પણ લોકોના શબ્દો શ્રવણ કરી સ્થવિર પાસે ગયા. પુંડરીક રાજા પ્રતિવોધ પામી આવક થયા અને પોતાના ઘેર ગયા. ત્યારપછી કંડરીક યુવરાજ ઉમા થઈ યાવત્ આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો કે-હે પ્રમુ ! હું પુંડરીકરાજાની રજા લેઈ યાવત્ દીક્ષા પ્રણ કરીશ ! આ સાંમલી સ્થવિરમુનિપ પુંડરીકને કશું કે-તને જેમ સુલ્લ ઉપજે તેમ કર, કંડરીક સ્થવિરમુનિને વંદન નમસ્કાર કરી જ્યાં પુંડરીક રાજા હતા ત્યાં ગયો.

કંડરીક પુંડરીકરાજાને વિનંતિ કરે છે, અને કંડરીક દીક્ષા લે છે.

કંડરીક પુંડરીકરાજાને વે હાથ જોડી કહેવા લાગ્યા કે-હે રાજન્ ! મેં સ્થવિર સાધુ પાસે ધર્મ શ્રવણ કર્યો છે, તે ધર્મ રુચ્યો

छे तेथी तमारी आज्ञा पाव्यो छत्रो प्रवज्या लेवा इच्छुं छुं !, पुंडरीकराजा कंडरीकयुवराजने कहुं के-हे गाइ ! हुं अधुना दीक्षा न लह्य, हुं तने मोटा-मोटा राज्याभिकवडे अभियेक करवानो छुं. ते सामंतीने कंडरीके पुंडरीकनी आ यातनो आदर न कर्यो जने मौन रह्यो. पुंडरीकराजाए वे अणवार कहुं किन्तु कुंडरीक मौन ज रह्यो. त्यारे पुंडरीकराजाए बीजी घणी रीते समजान्यो छतां ज्यारे कंडरीक न समज्यो छारे. इच्छा विना दीक्षानी समति आयी. उद्यानमां जइ स्थविरमुनिने पुंडरीकराजाए कंडरीकनी शिष्यरूप भिक्षा आयी, कंडरीक प्रवज्या लइ अनगार यथा यावत् अगार अंगना अम्यासी यथा, जने स्थविरमुनिनी साथे गामानुगाम विचरवा लाग्या.

रोगथी व्याप्त थयेला-कंडरीकमुनि.

ते वार पछी कंडरीक अनगारने सुका-लुसा आहारे करीने शैलकमुनिनी जेम दाहज्वर उत्पन्न ययो, यावत् व्याधिची व्याप्त थयेला गामानुगाम विचरता स्थविरमुनि साथे पुंडरीकिणी नगरीना उद्यान विषे पधार्या. पुंडरीकराजा वंदवा माटे आन्या तेपने गुरुमहाराजाए धर्म भवण करान्यो. पुंडरीकराजा धर्म अणवण करी, वंदना-नमस्कार करी कंडरीकमुनि पासे वंदना-नमस्कार करवा गया. वंदना नमस्कार करी कंडरीकमुनिनुं शरीर जोतां रोगमस्त लाग्या. आयी त्यांची उठी पुंडरीकराजा स्थविरमुनिवर पासे जइने कंडरीकमुनिनी चिकित्सा कराववा माटे यानशालामां पधारवा विनंति करी, पुंडरीकराजानी विनंति स्वीकारी स्थविरमुनि सह साधुजो साथे यानशालाए पधार्या. अहि पुंडरीकराजाए शैलकमुनिनी मंडुकराजाए जेम चिकित्सा करावी हती तेम कंडरीकमुनिनी चिकित्सा करावी तेथी रोगरहित थया यावत् शरीर नल्लाळा-यथा. स्थविरमगधान राजाने पूछोने विहार-करी गथा, किन्तु राज्यना आहार विषे

હુબ્બ થયેલા કંડરીકમુનિ, વિહાર ન કર્યો, અને ક્રમે ક્રમે, વધુ શિથિલાચારવાળા થઈ ગયા. આસક્તિના પ્રતાપે, કંડરીકમુનિનું થયેલું પતન, પુંડરીકરાજાએ પ્રદર્શન કરેલું સંયમ.

પુંડરીકરાજા—કંડરીકમુનિનો શિથિલાચાર જાણી અન્તેપુરી સહ કંડરીક મુનિ પાસે આવ્યા અને વંદના—નમસ્કાર કરી કહ્યું. હે મુનિવર ! તમે ઘન્ય છો ! કૃતાંધ છો ! પુણ્યવન્ત છો ! તમે મનુષ્યજન્મ—જીવનનું ફલ સારું પ્રાપ્ત કર્યું ! કેમકે રાજ્ય અને અન્તઃપુર ત્યાગ કરી સંયમ પ્રદર્શન કર્યું છે, હું અધમ્ય છું ! પુણ્યહીન છું ! રાજ્ય અને અંતઃપુર વિશે આસક્ત થયેલો—મૂર્ચ્છિત થયેલો છું ! યાવત ત્યાગ કરી સંયમ પ્રદર્શન કર્યું છે, તમે માગ્યશાલી છો ! આમ કહ્યા છતાં કંડરીકમુનિ રાજાની આ વાતનો આદર કરતા સંયમ પ્રદર્શન કરવાને અશક્ત થયો છો, તમે માગ્યશાલી છો ! ત્યારે લજ્જાથી મોટા માદના ગૌરવને લેઈ રાજાની રજા લેઈ સ્થવિરમુનિની નયી પણ મૌન રહે છે. આથી બે વ્રણવાર પુંડરીકરાજાએ કહ્યું ત્યારે લજ્જાથી મોટા માદના ગૌરવને લેઈ રાજાની રજા લેઈ સ્થવિરમુનિની પ્રાપ્તે વિહાર કરી ગયા, અને ઉગ્ર વિહાર કરતા સ્થવિરમુનિની સાથે વિચરવા લાગ્યા. ત્યાર પછી ચારિત્રના પરિણામથી રહિત થયેલા કંડરીક અનગાર સ્થવિરમુનિની આજ્ઞા લીધા, વિના ધીમે ધીમે નીકલી પુંડરીકિણી નગરીના અશોકવનમાં આવી અશોકદૃક્ષની નીચે પૃથ્વીના શિલાતલ વિષે બેઠ્યા અને આર્તચ્ચાન કરવા લાગ્યા, તેમની આ સ્થિતિ અશોકવનમાં આવેલી ધાવમાતાએ જોઈને સર્વ વૃષ્ટાત પુંડરીકરાજાને જણાવ્યો. પુંડરીકરાજા તૂટ અન્તઃપુરસહિત ત્યાં આવ્યો અને વંદના નમસ્કાર કરી પૂર્વની જેમ તેના વલણ કર્યા પણ કંડરીકે તેનો આદર ન કર્યો, ત્યારે પુંડરીકરાજાએ પૂછ્યું કે હે મગવંત ! તમારે મોગવંડે અર્થ છે ! કંડરીકે જગાવ્યું કે હા ! મારે મોગ મોગવવાની હચ્છા છે. પુંડરીકરાજાએ કૌટુંબિક પુરુષોને બોલવી કંડરીકનો રાજ્યાધિકાર કરાવ્યો અને રાજ્યગાદી વિષે સ્થાપન કર્યા. અને, સ્વયં પોતે—પુંડરીકરાજાએ કંડરીકનો સાધુવેષ પહેર્યો અને સ્વયં લોચ કરી ગુરુમહારાજ પાસે જ્યાં સુધી વ્રત

(સંયમપ્રતિજ્ઞાઓ) ન ગ્રહણ કરું ત્યાંસુધી મારે આહાર ન કરવો તેવી પ્રતિજ્ઞા કરી વિહાર કરી ગયા.
કંઢરીકની થયેલી દુર્ગતિ.

રાજા થયેલા કંઢરીકને રસવાઢા પાન મોજન કરવાથી તથા અતિ જાગરણ અને અતિ મોજન કરવાથી આહાર પની શક્યો નહી. આથી મધ્યરાત્રિના સમયે તેના શરીરમાં અસહ્ય ગાઢ વેદનાઓ ઉત્પન્ન થઈ યાવત્ દાહજ્વર ઉત્પન્ન થયો, આ સમયે તેનો સારવાર કોઈપણ ન કરવાથી તેમની ઉપર ખુબ દુષ્કાર્યન ચિંતવતો તેમ રાજ્ય-દેશ અન્તઃપુર વિષે તન્મય થયો છતો કાલ કરીને સાતમી નારકીમાં ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિપ નારકપણે ઉત્પન્ન થયો.

ઉપનય—

જે સાધુ અથવા સાધ્વી દીક્ષા ગ્રહણ કરીને ફરીથી મનુષ્ય સંવન્ધી કામમોગની દૃષ્ટા કરે છે તે કંઢરીક રાજાની જેમ સંસારમાં રત્તહે છે.

પુંડરીક અનગારની થયેલી સદ્ગતિ.

પુંડરીક અનગાર સ્થવિર મુનિ પાસે વિચરતા વિચરતા આબ્યા અને સંયમ પ્રતિજ્ઞાઓ ગ્રહણ કરી, છટ્ટના ઉપવાસના પારણે પ્રથમ પોરિસીપ સ્વાધ્યાય કરી યાવત્ ભિક્ષા માટે ફરતાં ઠંડું-ઠંડું મોજન વ્હોરી લાવી ગુરુને વતાવીને તેમની આજ્ઞા પામી લોહપતા વિના આહાર કર્યો છે, તે વાર પછી રસરહિત સ્ત્રાવરસવાઢ્ય ઠંઢા અને લક્ષ્ણ પાનમોજનનો આહાર કરવાથી, મધ્યરાત્રિપ ધર્મજાગરિકા જાગતાં આહાર પાવન થયો નહીં. આથી અસહ્ય શરીર વિષે વેદના ઉત્પન્ન થઈ અને શરીરમાં વાહજ્વર તાપ્ત થયો. વલ રહિત થયેલા

પુંડરીકજનગારે વારચરનાં બગીચાર કરી, આલોચના-વતિકમળ કરી કાઢી સમયે જાઠ વામો સર્વાર્થમિદ્ધારિયે દેવવળે ઉત્સવ
 થયા, ત્યાંથી ધ્યેયીને મદ્ધાવિદેહ દોષને વિષે નિદરપરને વામસે, યાવત્ સર્વે દુ-લ્લભો બંધ કરયો.

ઉપનય—
 જે સાનુ અથવા સાધ્વી પ્રમગ્ધા પ્રદ્ધન કરીને મનુષ્ય સગ્વન્થી કામમોગમાં આસક્ત ન થાય, યાવત્ તેમાં સમગ્રવાઝ ન થાય તે,

જે સાનુ અથવા સાધ્વી પ્રમગ્ધા પ્રદ્ધન કરીને મનુષ્ય સગ્વન્થી કામમોગમાં આસક્ત ન થાય, યાવત્ તેમાં સમગ્રવાઝ ન થાય તે,
 પળા પળા સાધુ-માધ્વીઓથી તથા ધ્યાનક-આવિક્ષાઓથી આલોકમાં પૂજનીય થાય છે, પરલોકમાં-સંસારનો બન્ધ કરી પુંડરીક બ્રહ્મ-
 માર્ગની જેમ બ્રહ્મસુખને પામે છે.

इति ओगणीसमा श्रीपुंडरीक अध्ययननो सारांश समाप्तः
 ॥ एवं श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गे प्रथमं श्रुतस्कन्धस्य सारांशः समाप्तः ॥

॥ एवं श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गे प्रथमं श्रुतस्कन्धस्य सारांशः समाप्तः ॥

॥ श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्ગना द्वितीय શ્રુતસ્કન્ધસ્ય સારાંશઃ ॥

મધ્યમ શ્રુતસ્કન્ધમાં આસપુરુષના દિત્તશિક્ષાના દષ્ટાન્તોથી ધર્મનું રહસ્ય વતાવ્યું, હવે દ્વિતીય શ્રુતસ્કન્ધ વિષે ધર્મકથાઓથી ધર્મીનાં
 ચરિયોનું કથન કરે છે.

તે જાહે તે સમયે રાજગૃહનામનું નગર હતું, અને તેની બહાર ઈશાનસ્થૂળે ગુણચૈલક નામનું ચૈત્ય હતું ત્યાં ઉત્તમ જાતિ અને ઉત્તમ

કુલવાળાં-ચૌદપૂર્વી તથા ચાર જ્ઞાનવાળાં એવા શ્રી સુંઘર્માસ્વામિ ગણધર મગવાન પાંચસો મુનિવરો સહ ગ્રામાનુભ્રામ વિચરતા પધાર્યા, મેળી યયેલી પર્યટાને તેઓ ધર્મ શ્રવણ કરાવ્યો અને ધર્મ શ્રવણ કરી પર્યટા ગઈ.

તે વાર પછી તેમના શિષ્ય આર્યજમ્બૂસ્વામિ નામના અનગારે તેમને પ્રશ્ન કર્યો કે-હે મગવાન્ ! સિદ્ધિગતિ પામેલા શ્રીમહાવીર-સ્વામિએ છટ્ટા અંગના પહેલા શ્રુતસ્કંધના દ્રશાન્તો આપે કહ્યા છે, તો હે મગવાન્ ! વીજાશ્રુતસ્કંધમાં તેઓએ ધર્મકથા-ઓનો કયો અર્થ કહ્યો છે !

હે જમ્બૂ ! જાતિસ્પન્ન એવા મહાવીરપ્રમુદ આ વીજા શ્રુતસ્કંધવિષે દશવર્ગો(વિભાગો) નીચે પ્રમાણે પ્રરૂપ્યા છે. ૧ ચમરેન્દ્રની અપ્રમહિષીઓ, ૨ વૈરોચનહન્દ્ર(બલીન્દ્ર)ની અપ્રમહિષીઓ ૩ અસુરેન્દ્ર સિવાય દક્ષિણ દિશાના મવનપતિના જે નવ હન્દ્રો છે તેમની અપ્રમહિષીઓ, ૪ અસુરેન્દ્ર વિના ઉત્તરદિશાના નવ હન્દ્રોની અપ્રમહિષીઓ, ૫ દક્ષિણદિશાના વાનમંતર હન્દ્રોની અપ્રમહિષીઓ, ૬ ઉત્તરદિશાના વાનમંતર હન્દ્રોની અપ્રમહિષીઓ, ૭ ચન્દ્રની અપ્રમહિષીઓ, ૮ સૂર્યની અપ્રમહિષીઓ, ૯ શક્રેન્દ્રની અપ્રમહિષીઓ અને ૧૦ હૈશાનેન્દ્રની અપ્રમહિષીઓ આમ દશ વર્ગો પ્રરૂપ્યા છે (અત્ર અપ્રમહિષીઓ પટલે મુલ્ય દેવીઓ જાણવી).

પ્રથમવર્ગ --પ્રથમવર્ગમાં ૧ કાલી, ૨ રાક્ષી, ૩ રક્ષી ૪ વિદ્યુત્ અને ૫ મેઘા એમ પાંચ દેવીઓના પાંચ અધ્યયનો છે. તે હવે અનુક્રમે કહે છે (આ પાંચે ચમરેન્દ્રની અપ્રમહિષીઓ-મુલ્ય દેવીઓ છે.)

કાલીદેવી-૧

તે કાલે તે સમયે રાજગૃહનગરીની વહાર ગુણતીલ તૈલ્યમાં શ્રી મહાવીરસ્વામિ સમવસર્યા, શ્રેણિકંમહારાજા પ્રમુ પાસે આવી

પ્રમુને વંદના નમસ્કાર કરી દેશના શ્રવણ કરતા હતા.

તે સમયે ચમરચંચા રાજધાની વિષે કાલાવતંસક નામના મનમાં કાલ નામના સિંહાસન પર કાલી નામની દેવી બેઠી હતી, તે ચરા હજાર સામાનિકદેવીઓ, ચાર મહાચરિકાકાદેવીઓના પરિવાર સહ ત્રણ પર્યદાઓ (સમાઓ), સાત પ્રકારના લશ્કરના અધિપતિઓ,

હજાર આત્મરક્ષકદેવો તથા વીજા તે મવનમા રહેલા ઘણા અમુરદેવો અને દેવીઓથી પરિવેરેલી હતી.

સોલ હજાર આત્મરક્ષકદેવો તથા વીજા તે મવનમા રહેલા ઘણા અમુરદેવો અને દેવીઓથી પરિવેરેલી હતી, અને પ્રમુદર્શનથી તે કાલીદેવીશ્રી મહાવીરરામિ મગવાને રાજગૃહ નગર ગુણશીલ ચૈત્યમા સમવસરેલા અવધિજાનથી જોયા, અને પ્રમુદર્શનથી હર્ષિત થયેલી તે કાલીદેવી સિંહાસનથી ડમી થઈ પાદપીઠથી ડતરી મોજાડીઓ કાઢીને પ્રમુસન્મુલ સાત-આઠ ડગલાં ચાલી, ડાબા ઢાંચણને ડંબો અને ડમળા ઢાંચણને મૂગિ પર સ્થાપી, ત્રણ વાર મસ્તક પૃથ્વીતલને અડકાડી કંદક મસ્તક નમાવે છે. તેમ કાઢાં અને વાજુગ્ધ ત્રિનેરે અલંકારોથી અલંકૃત મુજાઓવાળી, કે હાથ જોડી ' નમુત્યુનં ' કહી વંદના-નમસ્કાર કરી પૂર્વસન્મુલ સિંહાસન પર બેઠી.

કાલીદેવીનું પ્રમુ પાસે આગમન.

તે વાર પછી તે કાલીદેવીને પ્રમુમહાવીરસ્વામિને વંદના નમસ્કાર કરી સેવાનો લાભ લેવા વિચાર થયો, અથવાસાય થયો, આથી સૂર્યાગદેવની જેમ આભિયોગિક દેવો પાસે તેનીશ્રી દિવ્યવિમાન તૈયાર કરાવ્યું. એક હજાર યોજનના વિસ્તારવાળા તે વિમાનમાં બેસી પ્રમુ પાસે આવી પોતાના નામ ગોત્ર કહેવાપૂર્વક નાટ્યવિધિ દેસાડીને ગદ અર્થાત્ નાટક કરીને જેવી રીતે આવી હતી તેવી રીતે પાછી ગઈ. કાલિદેવી-સંવન્ધિ થી ગૌતમસ્વામિની પૃચ્છા.

તે ચાર પછી શ્રી ગૌતમસ્વામિષ્ ધ્રી મહાવીર પ્રમુને વંદના-નમસ્કાર કરી પૂછ્યું કે-હે યગવન્ ! આ કાલીદેવી ક્યાં ગદ્દ : અને તેની આવી મનોહર ઋદ્ધિ ક્યાં ગદ્દ !

શ્રી મહાવીર પ્રમુણ ઉત્તરમાં કૂટાકારથાઢાનું દુષ્ટાન્ત પૂર્વે કહેલા પ્રમાણે કહ્યું.

તે ચાર પછી શ્રી ગૌતમસ્વામિષ્ ધ્રી મહાવીર મગવાનને પૂછ્યું કે-હે મગવાન્ ! ઋદ્ધિવાઢી કાલીદેવીને તે દિવ્યઋદ્ધિ શું કરવાથી મલી : દેવમવમાં તે ઋદ્ધિ ઢી રીતે પ્રાપ્ત યદ્દ : તેના ઉપમોગમાં તે ઋદ્ધિ ઢી રીતે તેની પાસે આવી : કાલીદેવીનો પૂર્વમવ.

પ્રમુ મહાવીરસ્વામિષ્ ઉત્તરમાં જણાવ્યું કે-હે ગૌતમ ! તે કાઢે તે સમયે જંવૂદ્દીપના મરતક્ષેત્રને વિષે આમલકલ્પા નામની નગરી હતી. તે નગરીની વઢાર ઈશાન લ્ખૂને આમ્રશાઢ વન હટું, અને તે નગરીમાં જિતશત્રુ નામનો રાજા હતો. તથા તે નગરી વિષે કાઢ નામનો ગાથાપતિ હતો તેને કાલશ્રી નામની માર્યા હતી. તે કાલશ્રીને કાલી નામની પુત્રી હતી. તે કાલી વયવઢે મોટી હોવા છતાં કુમારી હતી, તેના સ્તન નિતંબ સુધી ઢટકતા હોવાથી પતિ થવાને યોગ્ય પુરુષો તેને જોદ્દને વૈરાગ્ય પામતા અર્થાત્ તેને દલ્લતા નહીં હોવાથી તે પતિ ચગરની રહેલી હતી.

તે કાઢે તે સમયે પુરુષાદાનીય શ્રીપાર્શ્વનાથ અરિહંત સોલ હજાર સાધુઓ અને આઢત્રીશ હજાર સાધ્વીઓથી પરિવેરેલા આમલ-કલ્પા નગરીના ઈશાનલ્ખૂણામાં આવેલ આમ્રશાલ વન નામના ઉદ્યાન વિષે સમવસર્યા, તે કાલીપ્ પ્રમુ પધાર્યાનું શવણ કરી માતાપિતાની આજ્ઞા પામી પ્રમુની દેશના ષવણ કરી આનંદ પામીને પ્રમુને વંદના-નમસ્કાર કરી કહ્યું કે હે પ્રમો ! હું મારા પિતાની રજા લેદ્દને

પછી હું આપની પાસે પ્રવચ્ચા પ્રદર્શન કરું, ત્યારે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રમુદ્ધ કહ્યું કે-હે દેવાનુપ્રિયા ! તને મુલ્ક ઉપજે તેમ કર. તે વાર પછી તે કાલીકુમારિકા હાંપં પાગી પ્રમુને વંદના-નમસ્કાર કરી આમલકરૂપા નગરી વિષે જ્યાં પોતાના માતાપિતા હતા ત્યાં આવી. કાલીપ્દ લીધેલી દીધા.

કાલી કુમારિકા-માતાપિતાને વિનંતિ કરવા લાગી કે-હે માતાપિતા ! હું પાર્શ્વનાથ અરિહંતની પાસે ધર્મ સાંભળી સંસારના મયથી વેદેગ પામી છું, તેમ જન્મ, જરા અને મરણથી મય પામી છું તેથી તમારી અનુજ્ઞા પામીને હું પાર્શ્વનાથ પ્રમુદ્ધ પાસે પ્રવચ્ચા લેવા રહ્યું છું. તે માંમટ્ટી માતાપિતાપ્દ કહ્યું-હે દેવાનુપ્રિયા ! જેમ તને મુલ્ક ઉપજે તેમ કર, ધર્મકાર્યમાં વિલંબ ન કર.

ત્યારપછી કાલ ગાથાપતિપ્દ વિપુલ વ્યદન, પાન, સ્વાદિમ અને સ્વાદિમ મોજન ટેયાર કરાવ્યાં અને-મિત્ર-શાન્તિ-સ્વજન-સંયન્ધી અને પરિજનને આમન્ડ્યા, આમન્ડેન્દ્યા મહેમાનોનો મત્કાર કરી, સમ્યન્ધી અને પરિજનની પાસે કાલીદારિકાને ફલશોવડે સ્નાન કરાવ્યું તેમ તમે આગૂણાદિથી શ્રંચંહન કરી, પૃઠ્ઠ હજાર પુરુષોથી વહન કરવા યોગ્ય શિવિકા વિષે કાલીપુત્રીને વેસાડી સર્વ પરિવાર સાથે સર્વ અદિર્શક યાત્રિન્દ્રોના નાદોગદિત કાલીને આગ્રાણેને વિષે શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રમુદ્ધ સમીપે લાવ્યા.

કાલ ગાથાપતિ વિગેરેપ્દ શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રમુદ્ધને વિનંતિ કરી કે-હે પ્રમો ! આ અમારી કાલીપુત્રી અમને વહાલી છે, તે સંસારના મયથી ઉદ્દેગ પામેલી છે, આથી આપની પાસે દીક્ષા પ્રદર્શન કરવા રહ્યું છે. તેથી અમે આપને આ અમારી કાલીપુત્રીને શિષ્યારૂપ મિત્રા તરીકે આપીપ્દ છીપ્દ તે આપ પ્રદર્શન કરો ! મગવાને કહ્યું કે-હે દેવાનુપ્રિયા ! જેમ તમને મુલ્ક ઉપજે તેમ કરો.

તેયારપછી કાલીકુમારી પ્રમુને વંદના-નમસ્કાર કરીને રૂદ્યાનદિશામાં જઈને પોતાની મેઠે ન આગૂણ આદિ ઉતારી લેવું કર્યો,

અને પ્રસુ પાસે આવી વિનંતિ કરી કે-હે વિમો ! મને દીક્ષા આપો એમ હું હચ્છું છું !

તેવારપછી પ્રસુએ પોતેજ કાલીસાધ્વીને દીક્ષા આપી અને પુષ્પચૂલા આર્યાએ તેણીને શિવ્યા કરી, કાલી આર્યા પુષ્પચૂલા આર્યાની સાથે વિચરતી અગીઆર અંગ ભળી, છટ્ટ-અટ્ટમ આદિ તપસ્યા કરતી યાવત્ દર્યાસમિતિવાટી ગુપ્ત ગ્રન્થચારિણી થઈ.

કાલી આર્યાની જીવનચર્યા.

એકદા કાલી આર્યા શરીરવકુસિકા-પટલે સ્નાનાદિકવહે શરીરની શુશ્રૂષા કરવાથી તે શ્વલચારિત્રી થઈ, તેથી તે વારંવાર હાથ-પગ-મસ્તક-મુલ-સ્તનના આંતરા-કાલના આંતરા અને ગુહસ્થાનના આંતરા ધોવા લાગી. તેમ જ્યાં જ્યાં તે કાયોત્સર્ગ-શય્યા અને સ્વાધ્યાય કરતી ત્યાં ત્યાં પ્રથમ જલનાં છાંટનાં નાસી પછી વેસતી, સૂતી અને સ્વાધ્યાય વિગેરે કરતી હતી. ગુરુણી પુષ્પચૂલા આર્યાએ કહ્યું-“ હે દેવાનુમિય ! સાધ્વીઓને શરીરવાકુસિકા થવું કલ્પતું નથી, તું જે વારંવાર હાથ-પગ વિગેરે ધોવે છે, પાણી છાંટીને વેસવા વિગેરે કરે છે તેની તું આલોચના કર ! યાવત્ પ્રાયશ્ચિત્ત્ત્વ અંગીકાર કર ! ” આમ દ્વિતશિક્ષા આપી પણ કાલી સાધ્વીએ તેનો આદર ન કર્યો. આથી વારંવાર આ પાપથી રોકવા ટકોર કરી, સાધ્વીઓએ પણ તેને હેલના કરી વારંવાર નિવારવા લાગી. ત્યારે કાલી સાધ્વીએ જુદા ઉપાશ્રયે રહેવાનો વિચાર કર્યો અને જઈને જુદા ઉપાશ્રયે રહી. હવે અહિં પાણીને કોઈ ટકોર કરનાર ન હોવાથી વારંવાર હાથ, પગ આદિ ધોવા વિગેરે કરવા લાગી યાવત્ પાસત્યા-પાસત્યવિહારી-શુદ્ધ ક્રિયામાં આલસુ-આલસુ-કુશીલા-કુશીલવિહારી અને હચ્છા પ્રમાણે વર્તન કરનારી હત્યાદિ દોષોને અનુસરનારી થઈ. આવી રીતે ઘણા વર્ષો સુધી સંયમ યાત્રીને અર્ધામાંસના

અનશનવડે શરીરને ક્ષીણ કર્યું, આલોચના પ્રતિક્રમણ કર્યો વિના કાલઘર્મ પામી ચમરચંચારાજધાની વિષે કાલી નામની દેવીપણે ઉત્પન્ન થઈ. હમણા ઉત્પન્ન થયેલી કાલાવતસક મવનમા રહેનારા અસુરકુમાર દેવ-દેવીઓનું અધિપતિપણું પામી છે તે કાલીદેવીનું આયુષ્ય અદીપત્યોપમ છે, તે ત્યાથી ચ્યવીને મહાવિદેહક્ષેત્રમા ઉત્પન્ન થઈ સિદ્ધિપદને પામશે.

॥ इति प्रथमवर्गना प्रथम अध्ययनननो सारांशः ॥

प्रथमवर्गना द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ अने पंचमा अध्ययननो सारांशः

राजी-२

હે જન્મ ! તે કાલે અને સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું તે નગરની વહાર ગુણશીલ નામના ચૈત્યવિષે શ્રી મહાવીરસ્વામિ સમવસર્યા, તે સમયે પૂર્વના અધ્યયનમા કહી ગયા તેમ ચમરચાથી રાજી નામની દેવી આવી. અને કાલીની માફક નાટક દેસાડીને ગઈ. ત્યાર બાદ શ્રી ગૌતમસ્વામિ તે રાજીદેવીની પૂર્વમવની પૃચ્છા કરી. પ્રમુખ કહ્યું કે-હે ગૌતમ ! તે કાલે તે સમયે આમલકપ્પા નગરી હતી, ત્યા અમ્બશાલવન હતું, જિતશત્રુરાજા હતો, રાજી નામનો ગાથાપતિ હતો, તેને રાજશ્રી નાજની માર્યો અને રાજી નામની પુત્રી હતી. અત્ર પાર્શ્વનાથપ્રમુનુ સમવસરણ, રાજીની દીક્ષા, યાવત્ કાલીની જેમ શરીરવાકુશિકા થઈ, યાવત્ કાલીની જેમ કાલ કરી તે દેવગતિમા ઉત્પન્ન થઈ છે, ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહક્ષેત્રમા ઉત્પન્ન થઈ સિદ્ધિપદે જશે. ત્રીજા અધ્યયન વિષે-આમલકરૂપા નગરી,

રજની ગાથાપતિ, રજનશ્રી માર્યા અને રજની પુત્રી યાવત્ રાજીની જેમ વધો સમ્બન્ધ અહિં કહેવો. ચોથા અધ્યયન વિષે પૂજ નગરી, વિદ્યુત ગાથાપતિ, વિદ્યુતશ્રી માર્યા અને વિદ્યુત નામની પુત્રી શેષ અધિકાર રાજીની જેમ કહેવો. પાંચમા અધ્યયન વિષે પૂજ નગરી, મેષનામનો ગાથાપતિ, મેષશ્રી નામની માર્યા, મેષા નામની પુત્રી શેષ અધિકાર તેજ પ્રમાણે જાણવો.

इति धीजा, धीजा, चोथा, पांचमा अध्ययननो प्रथमवर्गनो मारांश समाप्तः ।

વીજો વર્ગ—હે જન્મ્ । વીજા વર્ગનાં પાંચ અધ્યયનો કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે—૧ શુંમા, ૨ નિશુંમા, ૩ રંમા, ૪ નિરંમા અને ૫ મદના આ પ્રમાણે પાંચ અધ્યયનો કહ્યાં છે. વલિચંચા નામની રાજધાની વિષે શુંમાવંતસક નામના મવનમાં શુંમા નામના સિંહાસન વિષે વેઠેલી શુંમા નામની દેવી હતી હત્યાદિ, કાલીની જેમ નાટ્યવિધિ વિગેરે દેસાડીને ગદ્, અહિં પ્રમુ શ્રીગૌતમસ્વામિના પ્રશ્નોચર પૂર્વની જેમ સમજવા. શ્રાવસ્તિનગરી, કોટક ચૈત્ય, જિતશત્રુરાજા, શુંમનામે ગાથાપતિ, શુંમશ્રી માર્યા અને શુંમા નામની પુત્રી હતી, શેષ અધિકાર કાલીદેવીની જેમ જાણવો. વિશેષ શુંમાદેવીની સ્થિતિ સાડા ત્રણ પર્યોપમની જાણવી, ચાકીના ચાર અધ્યયન વિષે શ્રાવસ્તિ નગરીના જાણવા વિશેષ એકે-પુત્રીનાં નામ સરસાં માતાપિતાનાં નામ જાણવાં.

ધ્રીજો વર્ગ—હે જન્મ્ । ધ્રીજા વર્ગમાં ચોપન અધ્યયનો કહ્યાં છે, તે કાલે તે સમયે મહાવીરપ્રમુ રાજગૃહ નગરી વહાર ગુણશીલ ચૈત્ય હતું ત્યાં સમવસર્યા. તે સમયે ઇલા નામની દેવી ધરણી નામની રાજધાનીમાં ઇલાવંતસક નામના મવનવિષે ઇલા નામના સિંહાસન વિષે વેઠેલી હતી વિગેરે હકીકત કાલીદેવી સમાન યાવત્ નાટ્યવિધિ દેસાડીને પાછી ગદ્. ગૌતમસ્વામિના પૂછવાથી તેનો પૂર્વમવ શ્રી મહાવીરપ્રમુ કહ્યો કે-હે ગૌતમ ! વાણારસ્ત્રીનગરી વહાર કામ નામનું મહાવન હતું ઇલ નામનો ગાથાપતિ, ઇલશ્રી નામની તેને

માર્ગાં અને દલા નામની પુત્રી હતી, રોપ હકીકત કાલી સમાન જાણવી, વિશેષ ધરણેન્દ્રની અગ્રમહિપીપણે ઉત્પન્ન થઈ છે. તેની સ્થિતિ અર્ધપશ્યોપમયી કંદક અધિક છે, વાકીની હકીકત કાલીદેવી પ્રમાણે જાણવી. પણ પ્રમાણે અનુક્રમે ૨, સતેરા ૩, સૌદામિની ૪ હન્દ્રા, ૫ ધના અને ૬ વિદ્યુતા આ પાંચ દેવીઓનાં પાંચ અધ્યયન જાણવાં. આ સર્વે ધરણેન્દ્રની અગ્રમહિપીઓ છે. ૫ પ્રમાણે છ અધ્યયનો વેણુદેવની છ અગ્રદેવીઓનાં, યાવત્ ઘોણેન્દ્રની અગ્રદેવીઓનાં છ અધ્યયનો કંદ પળ પેરફાર વિના કહેવાં, આ પ્રમાણે દક્ષિણ દિશાના નવ હન્દ્રોનાં ચોપન અધ્યયનો થાય છે. આ સર્વે અધિકાર પળ વાણારસી નગરીના કામ મહાવનના ચૈત્ય વિષે જાણવાં.

ચોથો વર્ગ—હે જન્મૂ ! ચોથા વર્ગમાં ચોપન અધ્યયનો કહ્યાં છે. તે કાલે તે સમયે મંહાવીરસ્વામી પ્રમુ રાજગૃહ નગરીની વહાર ગુણશીલ ચૈત્ય વિષે સમવસર્ગાં હતા, તે કાલે તે સમયે ૧ રુચા નામની દેવી રુચાનામની રાજધાની વિષે રુચક નામના સિંહાસન પર બેઠી હતી. વિગેરે સર્વ કાલીદેવીની જેમ જાણવું, વિશેષ ૫ કે-પૂર્વભવમાં વંચનામની નગરી, પૂર્ણમદ્ર નામે ચૈત્ય, રુચક નામનો ગાથાયત્તિ હતો તેને રુચકશ્રી નામની માર્યાં અને રુચા નામની પુત્રી હતી. રોપ અધિકાર પૂર્વની જેમ જાણવો. વિશેષ ૫ કે-મૂતાનન્દ નામના હન્દ્રની અગ્રમહિપીપણે ઉત્પન્ન થઈ છે, સ્થિતિ ૫ક પશ્યોપમની છે. આ પ્રમાણે ચોથા વર્ગનો-પહેલા અધ્યયનનો નિર્દેશ કહ્યો, ૫ જ પ્રમાણે અનુક્રમે ૨ સુરુચા, ૩ રુચાંશા, ૪ રુચકાવતી, ૫ રુચકાંતા અને ૬ રુચપ્રમા આ નામની પાંચ દેવીઓનાં પાંચ અધ્યયન કહેવાં, પણ પ્રમાણે કુલ છ છ દેવીઓ યાવત્ નવમા મહાધોપ સુધી ઉત્તરદિશાના હન્દ્રોની કહેતાં ચોપન અધ્યયનો થાય છે.

પાંચમો વર્ગ—હે જન્મૂ ! પાંચમા વર્ગનાં વત્રીસ અધ્યયનો જણાવ્યાં છે, તે આ પ્રમાણે-૧ કમલદેવી-૨ કમલપ્રમા-૩ ઉત્પલા-૪ સુદર્શના-૫ રૂપવતી-૬ બહુરૂપા-૭ સુરૂપા-૮ સુમગા-૯ પૂર્ણા-૧૦ વહુપુત્રિકા-૧૧ ઉષમા-૧૨ મારિકા-૧૩ પદ્મા-૧૪

વસુમતી-૧૫ કનકા-૧૬ કનકપદ્મા-૧૭ અવંતસા-૧૮ કેતુમતી-૧૯ વજ્રસેના-૨૦ રતિપ્રમા-૨૧ રોહિણી-૨૨ નવમિકા-૨૩
હી-૨૪ પુષ્પવતી-૨૫ મુજગા-૨૬ મુજગવતી-૨૭ મહાકચ્છા-૨૮ અપરાજિતા-૨૯ સુધોષા-૩૦ વિમલા-૩૧ સુસ્વરા અને ૩૨
સરસ્વતી. આ વત્રીસ દેવીઓનાં વત્રીસ અધ્યયન જાળવાં.

પાંચમા વર્ગ વિષે પ્રથમ અધ્યયન-યાવત્ વત્રીસ અધ્યયન—

તે કાલે તે સમયે રાજગૃહ નગરી વિષે મહાવીરસ્વામિ સમવસર્વા ત્યારે કમલા નામની દેવી કમલા નામની રાજધાનીમાં કમલા-
વંતસક નામના ભવન વિષે કમલ નામના સિંહાસન પર વેઠી હતી. વેપ અધિકાર કાલીદેવીની સમાન કહેવો. વિશેષ ૫ કે-પૂર્વભવને
વિષે નાગપુર નામનું નગર હતું તેની વહાર સહસ્રાબ્રવન નામનું ઉદ્યાન હતું અને કમલ નામનો ગાથાપતિ હતો તેને કમલશ્રી નામની
માયા અને કમલા નામની પુત્રી હતી. તેણે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી વિગેરે સર્વ પૂર્વની જેમ જાણવું. ૫૭ પ્રમાણે વાંકીના
૫૮૩૧સ અધ્યયનો દક્ષિણ દિશાના વાનમંતરના આઠ દન્દ્રોનાં કહેવાં, કમલપદ્મા વિગેરે ૩૧ કન્યાઓ ૫ નાગપુરમાં સહસ્રાબ્રવનના
ઉદ્યાનમાં દીક્ષા લીધી, માતાપિતાનાં નામ પુત્રી સરસ્વા જાળવા અને અર્ધપત્ન્યોપમની સ્થિતિ જાળવી.

છઠ્ઠો વર્ગ—છઠ્ઠો વર્ગ પાંચમા વર્ગ સમાન છે. વિશેષતા ૫ છે કે-તે સર્વ કન્યાઓ મહાકાલેન્દ્ર વિગેરે ઉત્તરદિશાના આઠ
દન્દ્રોની ૩૨ અપ્રમહિષીઓ યદ્, પૂર્વમવમાં સાકેન નગર વિષે ઉત્પન્ન થઈ હતી, ઉત્તરકુલ ઉદ્યાન વિષે તેણીઓ ૫ દીક્ષા પ્રહણ કરેલી,
તેમનાં માતાપિતાનાં નામ તેમના સમાન જાળવાં, શોષ હક્કીકત પૂર્વવત્ જાળવી.

સાતમો વર્ગ—હે જમ્બૂ ! શ્રી મહાવીરસ્વામિષ્ણ સાતમા વર્ગના ૧ સૂરપ્રમા-૨ આતપા-૩ અર્ધિર્માલી અને ૪ પ્રમંકરા એમ ચાર અધ્યયનો કર્યા છે. તેમાં પ્રથમ અધ્યયનમાં સૂરપ્રમા નામની દેવી સૂરનામના વિમાન વિષે સૂરપ્રમા નામના સિંહાસન વિષે વેઠી હતી વિનિરે. યાકી સર્વ જ્ઞતાન્ત કાલીદેવી લેવો જાણવો. વિશેષ ૫ છે કે-પૂર્વભવમાં અરક્ષુરી નગરીમાં સૂરપ્રમા નામની પુત્રી હતી તે સૂર્ય નામના ઇન્દ્રની અગ્રમહિષી થઈ, તેની અર્ધ પલ્લોપમ ઉપર પાંચસો વર્ષ અધિક સ્થિતિ કહેલી છે, યાકી સર્વ અધિકાર કાલીદેવી સમાન જાણવો. ૫૭ પ્રમાણે સૂર્ય ઇન્દ્રની ૩ દેવીઓનો અધિકાર જાણવો ત્રણે દેવીઓ અહુપુરો નગરીમાં પૂર્વભવમાં ઉત્પન્ન થયેલી.

આઠમો વર્ગ—હે જમ્બૂ ! આઠમા વર્ગના ચાર અધ્યયનો કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે—૧ ચન્દ્રપ્રમા-૨ દોષીનામા-૩ અર્ધિર્માલી અને ૪ પ્રમંકરા. પ્રથમ અધ્યયનમાં ચન્દ્રપ્રમાદેવી ચન્દ્રપ્રમાનામના વિમાનમાં ચંદ્રપ્રમા નામના સિંહાસન ઉપર વેઠી હતી શેષ અધિકાર કાલીદેવી સમાન જાણવો. વિશેષ ૫ છે કે-પૂર્વભવમાં મથુરાનામની નગરી હતી તેની વહાર ચન્દ્રાવંતસક ઉદ્યાન હતું તે નગરીમાં ચન્દ્રપ્રમા નામે ગાથાપતિ હતો તેને ચન્દ્રશ્રી ભાર્યા હતી અને ચન્દ્રપ્રમા નામની પુત્રી હતી તે યાવત્ ચન્દ્રદેવેન્દ્રની અગ્રમહિષી થઈ તેની સ્થિતિ અર્ધપલ્લોપમ ઉપર પચાસ હજાર વર્ષની કહી છે, શેષ અધિકાર કાલીદેવીની સરસો જાણવો.

૯વી રીતે યાકીની ત્રણ દેવીઓ પણ પૂર્વભવમાં મથુરા નગરી વિષે ઉત્પન્ન થયેલી માતા પિતાઓનાં નામ પણ પુત્રીઓને અનુસરતાં જાણનાં અને વર્તમાનભવમાં ચન્દ્રેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ જાણવી, શેષ કાલીદેવી સમાન જાણવું.

નવમો વર્ગ—હે જમ્બૂ ! નવમા વર્ગના આઠ અધ્યયનો શ્રી મહાવીરસ્વામિષ્ણ કહ્યાં છે તે આ પ્રમાણે—૧ પદ્મા ૨ શિવા ૩ સતી

૪ અંત્ર ૫ રોહિણી ૬ નવમિકા ૭ અચલા અને ૮ અપસરા. નવમાવર્ગના પ્રથમ અધ્યયનથી યાવત્ અઠમા અધ્યયનનો સારાંશ—
 તે કાલે તે સમયે હે જન્મ્ ! પદ્માદેવી-સૌધર્મકલ્પ નામના પ્રથમ દેવલોકમાં પદ્માવતંત્રક નામના વિમાનમાં સુધર્મા નામની સમા વિષે પદ્મનામના સિદ્ધાસન પર બેઠી હતી, શેષ અધિકાર કાલીદેવી સરસ્વો જાણવો. એવી રીતે આઠે અધ્યયનો કાલીદેવી સરસ્વાં જાણવાં. વિશેષ ૫ કે-પૂર્વસવ વિષે વે શ્રાવસ્તિનગરી વિષે, વે હસ્તિનાપુર વિષે, વે કાપિલ્યપુર વિષે અને વે સાકેતનગર વિષે ઉત્પન્ન થયેલી, આ વધીયેની માતાઓનું નામ વિજયા અને પિતાઓનું નામ પદ્મ હતું, સર્વે શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રમુની પાસે દીક્ષા લીધી હતી. યાવત્ શોકેન્દ્રની અગ્રમહિપીઓ થઈ છે, તેમની સ્થિતિ નવ પત્ત્યોપમની કહેલી છે તે સર્વે ચ્યવીને મહાવિદેહસેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈ મોકે જશે.

દશમો વર્ગ—હે જન્મ્ ! દશમા વર્ગના આઠ અધ્યયનો શ્રીમહાવીરસ્વામિ ૫ કહ્યાં છે, તે આ પ્રમાણે—૧ કૃષ્ણા ૨ કૃષ્ણરાજી ૩ રામા ૪ રામરક્ષિતા ૫ વસુ ૬ વસુગુણ ૭ વસુમિત્રા અને ૮ વસુંધરા. દશમાવર્ગના પ્રથમ અધ્યયનથી યાવત્ અઠમ અધ્યયનનો સારાંશ—

તે કાલે તે સમયે હે જન્મ્ ! રાજગૃહનગરમાં શ્રીમહાવીરસ્વામિ સમવસર્યા ત્યારે કૃષ્ણા નામની દેવી રૂપે દેશનકલ્પ નામના બીજા દેવ-લોકમાં કૃષ્ણાવતંત્રકનામના વિમાનમાં સુધર્માનામની સમા વિષે કૃષ્ણ નામના સિદ્ધાસન ઉપર બેઠી હતી, શેષ અધિકાર કાલીદેવી સરસ્વો કહેવો, ૫ જ પ્રમાણે આઠે અધ્યયનો જાણવા. વિશેષ ૫ કે-પૂર્વમવમાં વે વાણરસી નગરી વિષે, વે રાજગૃહનગરી વિષે, અને વે કૌશંબી-નગરી વિષે ઉત્પન્ન થઈ હતી, તે સર્વના પિતાઓનું નામ રામ હતું, માતાઓનું નામ ધર્મા હતું, તે આઠે પાર્શ્વનાથપ્રમુની પાસે પ્રવ્રજ્યા લીધી હતી અને પ્રમુ ૫ પુષ્પચૂલા આર્યને શિષ્યા તરીકે અર્પણ કરેલી તેમની સ્થિતિ નવ પત્ત્યોપમની કહી છે, તેઓ ત્યાંથી ચ્યવી

महाविदेहक्षेत्रमां उत्पन्न थइ दीक्षा लइ सिद्धिगतिने पामशे.

आ प्रमाणे निश्च हे जम्बू ! श्रमण भगवानमहावीरस्वामि के जे धर्मनी आदि करनारा-तीर्थने करनारा यावत् सिद्धिपदने पामेला छे तेमणे कहेलुं छे.

इति श्री द्वितीय श्रुतस्कंध सारांश समाप्तः ।

एवं श्री सौराष्ट्रदेशे कुंडलनगरे ५० ५० आचार्यदेव श्रीमच्चन्द्रसागरक्षरीश्वरजीनी पवित्र निश्चाए विक्रम संवत्सर २००८ वर्षे चातुर्मासस्थितः मुनिश्रीचन्द्रसागरे वि. सं. २००८ वर्षे आपाडकृष्णअमावास्यासोमवासरे श्री ज्ञाताधर्मकयाज्ञना प्रथम श्रुतस्कंधना आठमा अध्ययनथी यावत् द्वितीय श्रुतस्कंधसमाप्ति पर्यन्तनो सारांश तारवीने लख्यो. शुभं भवतु ।

श्रीज्ञाताधर्मकथाज्ञे द्वितीयविभागस्य अनुक्रमणिका—

—२४७—

अ०	अध्ययनानि	पृष्ठांकः	अध्ययनानि
अ० ९	श्री माफन्दीदारकाल्यम्	१६३	अ० १५ श्री नन्दीफलाल्यम्
" १०	श्री चन्द्राल्यम्	१७७	" १६ श्री अपरकङ्काल्यम्
" ११	श्री द्रावद्रवाल्यम्	१७८	" १७ श्री अथाल्यम्
" १२	श्री उदकाल्यम्	१८०	" १८ श्री सुसुम्नाल्यम्
" १३	श्री वटुराल्यम्	१८५	" १९ श्री पुण्डरीकाल्यम्
" १४	श्री तैत्तलिपुत्रशात्ताध्ययनम्	१९१	" २० श्री द्वितीयश्रुतस्कन्धम्

पृष्ठांकः
२००
२०३
२३४
२४२
२४९
२५३

शुद्धिपत्रकम्.

०५५५०

पृष्ठ०	पंक्ति	शुद्धम्	पृष्ठ०	पंक्ति	अशुद्धम्	शुद्धम्
१७०-१६	पणियमंड०	पणियमंड	१९०-१६	पंक्ति	पंक्ति	पंक्ति
१८०-२७	करेह	करेह	१९६-१९		वद्धति	वद्धति
१७४-८	विरुव०	विरुव०	१९६-२०		इत्यर्थः	इत्यर्थः
१७४-१०	स्वरूपे	स्वरूपे	१९७-२४		मुयति, तत्थवि से थाहे	मुयति, तत्थवि से थाहे
१७४-१६	रूपक०	रूपक०			जाते, तेतेणं से तेतलि.	जाते, तेतेणं से तेतलि.
१७४-२४	रूपकार्ध	रूपकार्ध			सुकंसि तणकुडंसि अग-	सुकंसि तणकुडंसि अग-
१७८-२७	महावाया, मंदावाया	मंदावाया, महावाया			णिकायं पस्सिवंति २,	णिकायं पस्सिवंति २,
१८७-१०	'दिवाह'	'दिवाह'	२००-१२		अप्पणं मुयति, तत्थवि	अप्पणं मुयति, तत्थवि
१८७-१०	'वर्द्धहि	'वर्द्धहि			घण्णे	घण्णे
१८९-४	अण्णे०	अण्णे०	२००-१६		कंडियं	कंडियं

पृष्ठ० पंक्ति
२०१-१३
२०४-२८
२०५-२५
२०७-१५
२०९-२६
२१२-१०

अशुद्धम्
तय० फल०
एगं ते
चेवे
गोत्र
निसामति
'पुरा पोरणाण'मित्यत्र यावत्
करणादेवं द्रष्टव्यं 'दुष्णिष्णाणं
दुष्परकंताणं कडाणं पावाणं
कम्माणं परवगं फलविति
विसेस'ति अयमर्थः पुरा-

शुद्धम्
तय० पच० फल०
एगं ते
चेव
गोत्रं
निसामेति
XXXXXX
XXXXXX
XXXXXX
XXXXXX
XXपुरा-

अशुद्धम्
पमाणं
हव्मा०
'लुल्ला०
कर्म०
'कहु'
'जाण०
मंहुं
से कणगकेक तेसि
सालोवन्ना

शुद्धम्
पणामं
हव्मा०
'लुल्ला०
कर्म०
'कहु'
'जाण०
मंहुं
से कणगकेक तेसि
सालोवन्ना

॥ ९-श्रीमाकन्दीदारकाख्यं ज्ञाताध्ययनम् ॥

अथ नवमं विव्रियते, अस्य च पूर्वेण सहायमभिसम्बन्धः, पूर्वत्र भायावतोऽनर्थ उक्तः; इह तु भोगेष्वविरतिमतोनर्थो विरतिमत्तार्थोऽभिधीयते इत्येवं सम्बद्धं—

जइ णं भंते !, समणेणं जाव संपत्तेणं अट्टमस्स णायज्झयणस अयमट्ठे पणत्ते; नवमस्स णं भंते !, नायज्झयणस्स समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पणत्ते !, एवं खलु जंबू !, तेणं कालेणं२, चंपा नामं नयरी, पुण्णभद्दे, तत्थ णं माकंदी नामं सत्थवाहे परिवसत्ति, अट्ठु०; तस्स णं भद्दा नामं भारिया, तीसे णं भद्दाए अत्तया दुवे, सत्थवाहदारया होत्था; तं०-जिणपालिए य, जिणरक्खिए य; तत्ते णं तेसि मागंदियदारगणं, अणण्या कयाई एगयओ इमेयारूवे मिहो कहासमुल्लावे समुत्पज्जित्था-एवं खलु अम्हे लवणसमुदं पोयवहणेणं एक्कारस वारा ओगाढा, सव्वत्थविय णं लद्धढा, कयकज्जा अणहसमग्गा पुण-रवि नियघरं हव्वमागया; तं सेयं खलु अम्हं देवाणुप्पिया !, दुवालसमंपि लवणसमुदं पोतवहणेणं ओगाहित्तए त्तिकट्ठु अणमण्णस्सेतमट्ठं पडिसुणंति२ त्ता, जेणेव अम्मापियरो, तेणेवं उवा०; एवं वदासी-एव खलु अम्हे अम्मयाओ !, एक्कारस वारा तं चेव जाव निययं थरं हव्वमागया, तं इच्छामो णं अम्मयाओ !, तुम्हेहिं अम्मणुण्णाया समाणा दुवालसमं लवणसमुदं पोयवहणेणं ओगाहित्तए, तत्ते णं ते मागंदियदारए अम्मापियरो एवं वदासी-इमे ते जाया !, अज्जग जाव परिभाएत्तए तं अणुहोह ताव

जाया ! विउले माणुस्सए इङ्गीसकारसमुदए, किं मे सपववाएणं निरालंघणेणं लवणसमुदोत्तारेणं ? एवं खलु पुत्ता !, दुबालसमी जत्ता सोवसग्गा यावि भवति, तं मा णं तुम्मे दुवे पुत्ता !, दुबालसमं पि लवणं जाव ओगाहेह, मा हु तुम्भं सरीरस्स वावत्ती भविस्सति; तते णं मागंदियदारगा अम्मापियरो दोबं पि तचं पि एवं वदासी-एवं खलु अम्हे अम्मायाओ !, एकारस वारा लवणं ओगाहित्तए, तते णं ते मागंदीदारए अम्मापियरो जाहे नो संचाएति बहूहिं आघवणाहिं, पणवणाहिं य, आघवित्तए वा, पन्नवित्तए वा, ताहे अकामा वेव एयमहं अणुजाणित्था; तते णं ते मागंदियदारगा अम्मापिज्झिं अम्भणु-ण्णाया समाणा गणिमं च, धरिमं च, मेज्झं च, पारिच्छेज्झं च, जहा अरहणगस्स जाव लवणसमुदं बहूहं जोअणसयाइं ओगाढा ॥ सूत्रम्-८५ ॥ तते णं तेसि मागंदियदारगाणं अणेगाइं जोयणसयाइं, ओगाढाणं समाणाणं अणेगाइं उप्पाइयसंयाति पाउम्भूयाति; तंजहा-अकाले गज्झियं जाव थणियसहे कालियवाते तत्थ समुट्ठिए, तते णं सा शावा तेणं कालियवातेणं आहुणित्तमाणी२, संचालित्तमाणी२, संखोभित्तमाणी२, सलिलतिकवेवेगेहिं आयट्ठित्तमाणी२, कोट्ठिमंसि करतलाहते विव तेदूसए तत्थेव२; ओवयमाणी य, उप्पयमाणी य; उप्पयमाणीविव धरणीयलाओ, सिद्धविज्जाहरकत्तगा ओवयमाणीविव गगणतलाओ, भट्टविज्जा विज्जाहरकत्तगाविव, पलायमाणीविव महागकलवेगवित्तसिया, सुयगवरकत्तगा धावमाणी-

* एतदन्तर्गत पाठ. अ प्रती नास्ति ।

विव, महाजगरसियमद्वित्तथा, ठाणभट्टा आसकिसोरी निगुंजमाणीविव, गुरुजणदिट्ठावराहा सुयण-
 कुलकन्नगा धुममाणीविव, वीचीपहारसततालिया गलियलंबणाविव, गगणतलाओ, रोयमाणीविव#
 सलिलगंद्विचिप्पइरमाणघोरंसुवाएहिं णववहू, उवरतभत्तुया विलवमाणीविव, परचकरायाभिरोहिया
 परममहंभयाभिहुया महापुरवरी द्वायमाणीविव, कवडच्छेमप्पओगजुत्ता जोगपरिन्वाइया, णिसाल-
 माणीविव, महाकंतरविणिगयपरिस्संता परिणयवया अम्मया सोयमाणीविव; तवचरणखीणपरिभोगा
 चयणकाले देववरवहू संघुणियकड्ढकूवरा, भग्गमेढिमोडियसहस्समाला, सूलाइयंकपरिमासा, फलहं-
 तरतडतडैतफुटंतसंधिययलंतलोहकीलिया, सवंगवियंभिया, परिसडियरज्जुविसरंतसवंगत्ता, आमग-
 मल्लगभूया अरुयपुण्णजमणोरहोविव; चित्तिज्जमाणगुरुई हाहाकयकणधारणावियवाणियगज्जणकम्म-
 गारविलविया णाणाविहरयणपणियसंपुण्णा बह्महिं पुरिससएहिं रोयमाणेहिं, कंद०, सोय०, तिप्प०,
 विलवमाणेहिं; एगं मंहं अंतो जलगयं गिरिसिहरमासायइत्ता, संभग्गकूवतोरणा, मोडियअयंदंडा, बलय-
 सयखंडिया, करकरस्स तत्थेव विहवं उवगया; तते णं तीए णावाए भिंज्जमाणीए बहवे पुरिसा विपुलप-
 डियं भंडमायाए अंतो जलंमि णिमज्जावि यावि होत्था ॥ सूत्रम्-८६ ॥ तते णं ते मागंदियदारगा छेया,
 दक्खा, पत्तट्ठा, कुसला, मेहावी, णिउणसिप्पेवगया, बहुसुं पोतवहणसंपराएसु कयकरणलद्धविजया,

अमूढा, अमूढहत्या, एगं महं फलगम्बुं आसादेति; जंसि च णं पदेसंसि से पोयवहणे विवद्रे, तंसि च णं पदेसंसि एगे महं रयणदीवे णामं दीवे होत्या, अणेगाहं जोअणाति आयामविक्खंमेणं, अणेगाहं जोअणाहं परिकखेवेणं णाणादुमसंडमंडिउहेसे सत्सिरीए पासातीए ४, तस्स णं बहुमज्जेदसभाए, तत्थ णं महं एगे पासायवडंसए होत्या, अब्भुगयमूसियए जाव सत्सिरीभूयरूवे पासातीए ४, तत्थ णं पासायवडंसए रयणदीवदेवया नामं देवया परिवसतिं, पावां चंडा रुद्धा साहसिया; तस्स णं पासायवडंसयस्स चउद्धिसि चत्तारि वणंसंडा किण्हा किण्होभासा; तते णं ते मागंदियदारगा तेणं फलयखंडेणं उवुज्झमाणा २, रयणदीवतेणं संबुढा यावि होत्या, तते णं ते मागंदियदारगा याहं लभंति २ मुहुत्तरं आससंति २, फलगम्बुं विसज्जेति २, रयणदीवं उत्तरंति २, फलाणं मगगणवेसणं करंति २, फलातिं गिण्हंति २, आहारंति २, णालिएराणं मगगणवेसणं करंति २, नालिएराहं फोडंति नालिएरतेह्णं अणमणस्स गत्ताहं अब्भंणंति २, पोक्खरणीतो ओगाहंति २, जलमज्जणं करंति २, जाव पब्बुत्तरंति २, पुढविसिलापहयंसि निसीयंति २, आसत्था, वीसत्था, सुहासणवरगया चंपानयरिं अम्मापिउआपुच्छणं च लवणसमुदोत्तारं च कालियचायसमुत्थणं च पोतवहणविवत्तिं च फलयखंडस्स आसायणं च रयणदीवुत्तारं च अणुचित्तमाणा २, ओहतमणसंरूपा जाव द्वियायेन्ति; तते णं सा रयणदीवदेवया ते मागंदियदारण ओहिणा आभोएति,

१ जसि अ

असिफलवगगहृत्था सत्तद्वृत्तलप्पमाणं उड्डु वेहासं उप्पयति २, ताते उक्किट्टाए जाव देवगईए वीइवयमाणी २, जेणेव मांगंदियदारए तेणेव आगच्छति २, आसुरुत्ता मांगंदियदारए खरफरुसनिट्टुरवय-
णेहि एवं वदासी-हं भो मांगंदियदारया !, अप्पत्थियपत्थिया जति णं तुब्भे मए सद्धिं विउलालिं
भोगभोगाईं भुंजमाणा विहरह, तो भे अत्थिं जीविअं, अहण्णं तुब्भे मए सद्धिं विउलालिं नो विहरह,
तो भे इमेणं नीलुप्पलगवलगुलिय जाव खुरधारेणं असिणा रत्तगंडमंसुयाईं माडयाहि उवसोहियाईं
तालफलाणीव सीसाईं एगंते एहेमि; तते णं ते मांगंदियदारगा रयणदीवदेवयाए अंतिए सो० भीया,
करयल० एवं जणं देवाणुप्पिया ! वत्तिस्ससि. तस्स आणाउववायवयणनिहेसे चिट्ठिरसामो, तते णं सा
रयणदीवदेवया ते मांगंदियदारए गेणहति २, जेणेव पासायवडिसए तेणेव उवागच्छइ २, असुभपोगलाव-
हारं करेति २, सुभपोगलपक्खेवं करेति २ ता, पच्छा तेहिं सद्धिं विउलालिं भोगभोगाईं भुंजमाणी
विहरति, कल्लाकल्लि च अमयफलातिं उवणेति ॥ सूत्रम्-८७ ॥

मयं सुगमं, नवरं-‘निरालंबणेणं’-निष्कारणेन प्रत्ययायसम्भवे वा श्राणायऽऽलम्बनीयवस्तुवर्जितेन, ‘कालियाबाए
तत्थ’-चि-कालिकावातः-श्रतिकूलवायुः, ‘आहुणिज्जमाणी’त्यादि, आधूयमाना कम्पमाना विद्रवद्युपगतंति सम्बन्धः,
सञ्चालयमाना-स्थानात् स्थानान्तरनयनेन सङ्गोभ्यमाना-अधो निमज्जनतः तद्गुतलोकक्षोभोत्पादाद्वा सलिलातीक्ष्णवेगैर-
तिवर्त्यमाना-आक्रम्यमाणा कुट्टिमे करतलेनाहतो यः स तथा स इव, ‘तंदूसए’-चि-कन्दुकः, तत्रैव प्रदेशेश्चः पतन्ती

वा-अधो गच्छन्ती उत्पत्तन्ती वा-ऊर्ध्वं यान्ती तथोत्पत्तन्तीव धरणीतलात्, मिद्विद्या विद्याधरकन्यका तथाऽधः पतन्तीव, गगनतलाद् अष्टविद्या विद्याधरकन्यका, तथा-विपलायमानेव-भयाद्वावन्तीव महागरुडवेगवित्रासिता भुजगकन्यका धावन्तीव, महाजनस्य रसितयन्देन विव्रस्ता स्थानअष्टाऽश्वकिशोरी, तथा-विगुञ्जन्तीव-अन्यक्तशब्दं कुर्वन्तीव अवनमन्तीव वा, गुरुजनदृष्टापराधा-पित्राद्युपलब्धव्यलीका सुजनकुलकन्यका कुलीनेति भावः, तथा-घूर्णन्तीव-वेदनया थरथरायमाणेत्र वीचिप्रहारशुवताडिता हि स्त्री वेदनया घूर्णतीति वेदनयेव घूर्णयन्तीत्येवमुपमानं द्रष्टव्यं, गलितलम्बनेव-आलम्बननाद् अष्टेव गगनतलाद्-आकाशात् पतितेति गम्यते, यथा क्षीणवन्धनं फलाद्याकाशात् पतति एवं माऽपीति, क्वचित्तु-गलितलम्बना-इत्येतान्देव दृश्यते, तत्र लम्बयन्ते इति लम्बनाः-नङ्गरास्ते गलिता यस्यां मा तथा, तथा रुदन्तीव, कैः केत्याह-सलिलभिन्ना ये प्रन्ययस्ते सलिलग्रन्थयः ते च ते, 'विष्पहरमाण'ति-विप्रकिरन्तश्च मलिलं क्ष्वस्त इति ममासः त एव स्थूरा अश्रुपाता-स्तैर्नववधूत्परतमर्दका, तथा विलपन्तीव, कीदृशी केत्याह-परचक्राजेन-अपरसैन्यनुपतिनाऽभिरोहिता-सर्वतः कृतनिरोधा या मा तथा, परममहाभयाभिद्रुता महापुरुवरी, तथा क्षणिकस्थिरत्वमाधर्भ्यति ध्यायन्तीव कीदृशी केत्याह-कपटेन-वेवा-घन्यथात्वेन घञ्छन्न तेन प्रयोगः-परप्रतारणव्यापारः तेन युक्ता या मा, तथा, योगपरित्राजिका-ममाधिप्रधानव्रतिनी-विशेषः, तथा निःश्वमन्तीव अधोगमनसाधर्म्यात् तदंगतजननिःश्वाससाधर्म्याद्वा निःश्वसन्तीव कीदृशी केत्याह-महाका-न्तारविनिर्गता परिश्रान्ता च या सा तथा परिणतवया-विगतयौवना, 'अम्मय'ति-अम्मा पुत्रजन्यवती, एवंभूता हि स्त्री भ्रमप्रचुरा भवति, ततश्चात्यर्थं निःश्वसितीत्येवं सा विशेषितेति, तथा तद्गतजनविषादयोगात् शोचन्तीव, कीदृशी केवेत्याह-

तपश्चरणं-ब्रह्मचर्यादि तत्फलमपि उपचारात् तपश्चरणं-स्वर्गसम्भवमोगजातं तस्य क्षीणः परिभोगो यस्याः सा तथा,
 व्यवनकाले देववरधूः, अथवा-‘उत्पयमाणीचिवे’त्यादाविविशुद्धस्यान्यत्र योगादुत्पतन्ती नोः, केव ?-सिद्धविद्या-
 विद्याधरकन्यकेवेत्यादि व्याख्येयमिति, तथा मञ्जूर्णितानि काष्ठानि कुबेरं च-तुण्डं यस्याः मा तथा, तथा भग्ना मेढी-
 सकलफलकाधारभूतकाष्ठरूपा यस्याः मा तथा, मोटितो-भग्नः सहसा-अकस्मात् सहस्रसङ्ख्यजनाश्रयभूतो वा मालो-
 मालकः उपरितनभगो जनाधारो यस्याः सा तथा, ततः पद्मयस्य कर्मधारयः, तथा शूलाचितेव-शूलाप्रोतेव गिरिमृङ्गा-
 रोहणेन निरालम्बनतां गतत्वाच्छूलाविता वङ्को-वक्रः परिमर्शो-जलधिजलस्पर्शो-यस्याः मा तथा, ततः कर्मधारयः,
 अथवा-शूलायितः-आचरितशूलारूपः स्कन्दिनपरिकरत्वात् ; ‘सूलाश्च’चि-पाठे तु शूलायमानो वङ्कोश्च-वक्रः ‘परिमासो’
 चि-नौगतकाष्ठविशेषो नाविकप्रसिद्धो यस्यां सा तथा, फलकान्तरेषु-मङ्कटित-फलकविवरेषु तटतटायमानाः-तथाविधश्च नि-
 विदधानाः स्फुटन्ती-विघटमानाः सन्धयो-मीलनानि यस्यां सा तथा, विगलन्त्यो लोहक्रीलिका यस्यां सा तथा, ततः
 कर्मधारयः, तथा सर्वाङ्गैः-सर्वाङ्गवैर्विजृम्भिता-विघृततां गता या सा तथा, परिश्रुतिता रज्जवः-फलकसङ्घातनद्वरिका
 यस्याः सा तथा, अत एव ‘विसरंत’चि-विशीर्यमाणानि सर्वाणि गात्राणि यस्याः मा तथा, ततः कर्मधारयः;
 आमकमल्लकभूता-अपक्वशरावकल्या, जलसम्पर्के क्षणेन विलयनात्, तथा अकृतपुण्यजनमनोरथ इव चिन्त्यमाना-कथमि-
 ममेतामापदं निस्तरिष्यतीत्येवं विकल्प्यमाना गुर्वी-गुरुका, आपदः मकाशात् दुःममुद्धरणीयत्वात्, निष्पुण्यजनेनापि

स्वो मनोरथः कथमयं पूरयिष्यत इत्येवं चिन्तयमानो दुर्निर्वहत्वाद् गुरुरेव भवन्तीति तेनोपमेति, तथा हाहाकृतेन-
हाहाकारेण कर्णधारणां-निर्यामकाणां नाविकानां-कैवर्त्तानां कर्मकराणां च प्रतीतानां विलपितं-विलापो
यस्यां मा तथा, नानाविधे रत्नैः पण्यैश्च-भाण्डैः सम्पूर्णा या सा तथा, 'रोयमाणोहि'ति सञ्चन्दमश्रुणि विमुञ्चत्सु,
'कन्दमाणोहि'ति-शोकात् महाध्वनिं मुञ्चत्सु, 'सोयमाणोहि'-शोचत्सु मनसा खिद्यमानेषु, 'सिरपमाणोहि'ति-मयाद्
प्रस्वेदलालादि तर्पत्सु, 'विलपत्सु'-आर्त्तं जल्पत्सु एकं महत्, 'अन्तो जलगयं'ति-जलान्तर्गतं गिरिशिखरमासाद्य
ममममः कूपकः-कूपकस्तम्भो यत्र यत्र सितपटो निबध्यते तोरणानि च यस्यां मा तथा, तथा मोहिता भ्रजद्गण्डा यस्यां
मा तथा, बलकानां-दीर्घदारुलपाणां शतानि खण्डानि यस्यां सा तथा, अथवा बलयश्वतैः-बलयाकारखण्डश्वतैः खण्डिता
या मा तथा, 'करकर'ति-करकरेतिशब्दं विदधाना तत्रैव जलघौ विद्रवं-विलयघुपगतेति, 'पोयबहणसंपराएसुं'ति-
सम्परायः-मक्षमः तद्वद्यानि भीषणानि पोतबहनकार्याणि तानि तथोच्यन्ते तेषु, देवताविशेषणानि विजयचौरविशेषणवद्
गमनीयानि; 'असिलेडगवगहत्थ'ति-खड्गफलकाम्बां व्यग्रौ हस्तौ यस्याः सा तथा, 'रत्तगंडमंसुयाहं'ति-
रक्तौ-रञ्जितौ गण्डौ यैस्तानि रक्तगण्डानि तानि इमश्रणि-कूर्चकेशाः ययोस्तौ रक्तगण्डमश्रुके, 'माउयाहि उवसोहि-
याइ'ति-इह माउयाउ उत्तरोष्ठोमाणि सम्भाव्यन्ते, अथवा-'माउया'-सरूयो मातरो वा तामिः उपशोभिते-समारचित-
केशत्वादिना जनिवशोमे उपेक्षोमि ते वा-निर्मलीकृते शिरसी-मस्तके छित्त्वेति वाक्यशेषः, 'जण्णं देवाणुप्पिए'त्यादि, यं

कञ्चन प्रेक्ष्याणामपि ग्रेष्मं देवानुप्रिया वदिष्यति-उपदेस्यति यदुतायमाराध्यः, 'तस्स'चि-तस्यापि आस्तां भवत्याः आञ्जा अवश्यं विधेयतया आदेशः उपपातः-सेवावचनं-अनियमपूर्वक आदेश एव निर्देशः-कार्याणि प्रति प्रश्ने कृते यन्नियतार्थ-मुत्तरमेतेषां समाहारद्वन्द्वः तत्र, अथवा-यद्देवानां प्रिया वदिष्यति, 'तस्स'चि-तत्र आञ्जादिरूपे स्थास्यामः-वर्तिष्याम इति, 'अमयफलाई'ति-अमृतोपमफलानि ।

तते नं मा रयणदीवदेवया, सकवयणसंवेसेणं सुट्टिएणं लवणाहिवहणा लवणसमुदे तिसत्तखुत्तो अणुपरियट्टियन्वेत्ति, जं किंचि तत्थ तणं वा, पत्तं वा, कट्ठं वा, कयवरं वा, असुहं प्रतिपं दुरभिगंघमचोक्खं तं सव्वं आहुणियं, तिसत्तखुत्तो एगंते एहेयन्वं तिकट्टु णित्ता; तते नं सा रयणदीवदेवया, ते मागं-दियदारए; एवं वदासी-एवं खल्ल अहं देवाणुप्पिया !, सक्कं सुट्टिए० तं केव जाव णित्ता; तं जाव अहं देवा० !, लवणसमुहे जाव एहेमि ताव तुन्मे इहेव पासायवडिसए सुहंसुहेणं अभिरममाणा चिट्ठह, जति नं तुन्मे एयंसि अंतरंसि उड्विग्गा वा, उस्सुया वा, उप्पुया वा, भवेज्जाह; तो नं तुन्मे पुरच्छिमिल्लं वणसंढं गच्छेज्जाह, तत्थ नं दो ऊऊ सया साहीणा तं०-पाउसे य वासारत्ते य," तत्थ उ कंदलसिल्लिधदंतो णित्तरवरपुष्पीवरकरो । कुडयज्जुणणीवसुरभिदानो पाउसउज्जयवरो साहीणो ॥ १ ॥ तत्थ य-सुरगोवमणिविचित्तो दहुरकुलरसियउज्जरवो । चरहिणविंदपरिणद्धसिहरो वासारत्तो उज्जय-न्वतो साहीणो ॥ २ ॥ " तत्थ नं तुन्मे देवाणुप्पिया !, बहुसु वावीसु य, जाव सरसरपंतियासु बहुसु

आलीघरएसु य, मालीघरएसु य, जाव कुसुमघरएसु य, सुहंसुहेणं अभिरममाणा विहरेज्जाह; जति णं तुम्भे एत्थवि उन्विग्गा वा, उस्सुया वा, उप्पुया वा, भवेज्जाह; तो णं तुम्भे उत्तरिल्लं वणसंडं गच्छेज्जाह, तत्थ णं दो ऊऊ सया साहीणा तं०-सरदो य हेमंतो य,-" तत्थ उ सणसत्तवणकउओ नीलुप्पलपउम-नल्लिणसिगो । सारसचक्रवायरवितथोसो सरयऊऊगोवती साहीणो ॥ १ ॥ तत्थ य सियकुंदधवलजोणहो कुसुमितलोद्वणसंडमंडलतलो । तुसारदगधारपीवरकरो हेमंतऊऊससी सया साहीणो ॥ २ ॥ " तत्थ णं तुम्भे देवाणुप्पिया !, वावीसु य जाव विहरेज्जाह, जति णं तुम्भे तत्थवि उन्विग्गा वा जाव उस्सुया वा भवेज्जाह, तो णं तुम्भे अवरिल्लं वणसंडं गच्छेज्जाह; तत्थ णं दो ऊऊ साहीणा, तं०- " वसंते य गिम्हे य, तत्थ उ सहकारचारुहरो किंसुयकणियारासोगमउडो । कसिततिलगयउलायवत्तो वसंतउऊगरवती साहीणो ॥ १ ॥ तत्थ य पाडलसिरीससलिलो मलियावासंतियधवलवेलो । सीयलसुरभिअनिलमगर-वरिओ गिम्हऊऊसागरो साहीणो ॥ २ ॥ " तत्थ णं बहुसु जाव विहरेज्जाह, जति णं तुम्भे देवा० ! तत्थवि उन्विग्गा उस्सुया भवेज्जाह, तओ तुम्भे जेणेव पासायवडिसए तेणेव उवागच्छेज्जाह, ममं पडि-वालेमाणा २ चिट्ठेज्जाह, मा णं तुम्भे दक्खिणिं वणसंडं गच्छेज्जाह, तत्थ णं महं एगो, उग्गविसे, चंड-विसे, घोरेविसे, महाविसे, अइकायमहाकाए, जहा तेयनिसग्गे, मसिमहिसामूसाकालए, नयणविसरो-सपुण्णे, अंजणपुंजनियरप्पगासे, रत्तच्छे, जमलजुयलंचलचलंतजीहे घरणियलवेणिभूए, उक्कडफुडकुडि-

लज्जितकलत्रविषडफडाडोवकरणदण्डे, लोगाहारधम्ममाणधममंतघोसे, अणागलियचंडतिन्वरोसे, समुहिं तुरियं, चवलं धमयमंतदिट्ठीविसे सण्णे य परिचसति; मा णं तुब्भं सरीरगस्स वावत्ती भविस्सइ; ते मागंदियदारए दोचंपि तंचंपि एवं वदतिर, वेउब्बियसमुग्घाएणं समोहणतिर, ताए उक्किट्ठाए लवणस-
मुंढं तिसत्तखुत्तो अणुपरियेइउं पयत्ता याचि होत्था ॥ सूत्रम्-८८ ॥

‘सकवयणसंदेसेणं’ति-शक्रवचनं चासौ सन्देशश्च-मापकान्तरेण देशान्तरस्थस्य भणनं शक्रवचनमन्देशः तेन, अशु-
चिकं-अपवित्रं, समुद्रस्याशुद्धिमात्रकारकं पत्रादीति प्रक्रमः पृथिकं-जीर्णतया कुथितप्रायं, दुरभिगन्धं-दुष्टगन्धं किमुक्तं भवति ?
अचोक्षं अशुद्धं; ‘तिसत्तखुत्तो’ति-त्रिभिर्गुणिताः सप्त त्रिमस त्रिमस वाराः त्रिसप्तकृत्वः, एकविंशतिवारानित्यर्थः; ‘एयंसि
अंतरंसि’ति-एतस्मिन्नवसरे विरहे वा, ‘उब्बिग्ग’ति-उद्विग्नो उद्वेगवन्तौ, ‘उत्पिच्छ’चि-भीतौ, पाठान्तरेण-उत्प्लुतौ-
भीतावेव; ‘उस्सुय’ति उत्सुकौ अस्मत्समागमनं प्रति, ‘तत्थ णं दो उदू’इत्यादि, तत्र-योरस्त्यं वनखण्डे द्वौ ऋतू-
कालविशेषौ सदा स्वाधीनौ-अस्तित्वेन स्वायत्तौ, तज्जन्यानां वनस्पतिविशेषपुष्पादीनां मद्भावात्, तद्यथा-प्रावृट्-वर्षारान्नश्च,
आपाट्प्रावणौ भाद्रपदाश्वयुजौ चेत्यर्थः, अनयोरेव रूपकालङ्कारेण वर्णनाय गीतिकाद्वयम्, ‘तत्थ उ’इत्यादि,
तत्रैव पूर्ववनखण्डे नान्यत्रौदीच्ये पश्चिमे चेत्यर्थः, कन्दलानि च-प्रत्यग्रलताः सिलिन्ध्राश्च-भूमिस्फोटाः, अन्ये
त्वाहः-कन्दलप्रधानाः मिलिन्ध्रा-वृक्षविशेषा ये प्रावृषि पुष्यन्ति, सितकुसुमाश्च भवन्ति त एव कुसुमिताः सन्तो
दन्ता यस्य धवलत्वसाधर्म्यात् सः कन्दलसिलिन्ध्रदन्तः, इह च मिलिन्ध्राणां कुसुमितत्वविशेषणं सामर्थ्याद् व्याख्यातं,

कुसुमाभावे तेषां प्रादुषोऽन्यत्रापि कालान्तरे सम्मवादिति, तथा 'निउरो'चि-वृक्षविशेषः, तस्य यानि वरपुष्पाणि तान्येव पीवरः-रथूरः करो यस्य स तथा, कुटजार्जुननीपा-वृक्षविशेषास्तत् पुष्पाणि कुटजार्जुननीपानि तान्येव सुरभिदानं-सुगन्धिमदजलं यस्य स तथा, प्राष्टद क्रतुरेव गजवरः प्राष्टद्विद्वदुगजवरः स्वाधीनः, इह सिलिन्ध्रादिवनस्पतीनां कालान्तराकृतकुसुमानां सदाकुसुमितानां भावादात्मवशोऽस्तीति भावः ॥ १ ॥ तथा तत्रैव वनखण्डे सुरगोपा-इन्द्रगोप-कामिधाना रक्तवर्णाः कीटास्त एव मणयः पथरागादयः तैर्विचित्रः-रुर्बुरो यः स तथा, तथा वर्दुरकुलरसितं-मण्डूकसमूहरटितं तदेव उज्जररवो-निर्गिरशब्दो यत्र स तथा, बर्हिणवृन्देन-शिल्पिण्डिसमूहेन परिणद्धानि परिगतानि शिल्पराणि क्रतुपक्षे वृक्षसम्बन्धीनि पर्वतपक्षे कूटानि यत्र स तथा वर्षारात्रक्रतुरेव पर्वत इति विग्रहः, स्वाधीनः-स्वायत्तस्त्वद्दर्मणां सर्वदा तत्र भावादिति ॥ २ ॥ 'वावीस्तु' इत्यादि प्रथमाध्ययनवत्, 'सरजो हेमंतो य'चि-कार्तिकमार्गशीर्षौ पौषमाघौ चेत्यर्थः इहापि गीतिकाद्वयं-'तस्य उ' इत्यादि, तत्रैव सनो-वत्कप्रधानो वनस्पतिविशेषः सप्तपर्णः-सप्तच्छदस्त्वयोः पुष्पाणि सनसप्तपर्णीनि तान्येव ककुदं-स्कन्धदेशविशेषो यस्य स तथा, नीलोत्पलपद्मनलिनानि-जलजकुसुमविशेषास्तान्येव मृङ्गे यस्य स तथा, सारसाश्चक्रवाकाश्च-पक्षिविशेषास्तेषां 'रविचयं'ति-रुतं तदेव घोषो-नर्दितं यस्य स तथा शरद्वतुरेव गोपतिः-गवेन्द्रःशरद्वतुगोपतिः स्वाधीनः ॥ १ ॥ तत्रैव तत्र वनखण्डे सितानि यानि कुन्दाणि-कुन्दाभिधानवनस्पतिकुसुमानि तान्येव धवला ज्योत्स्ना-चन्द्रिका यस्य स तथा, पाठान्तरेण-सितकुन्दविमलजोण्हो'चि स्पष्टं, कुसुमितो यो लोभ्रवनखण्डः स एव मण्डलतलं-विमलं यस्य स तथा, तुषारं-हिमं तत्प्रधानाः या उदकधारा-उदकबिन्दुप्रवाहास्ता एव पीवराः-

स्थूलाः कराः-किरणा यस्य स तथा, हेमन्तऋतुरेव शशी-चन्द्र इति विग्रहः स्वाधीनः ॥ २ ॥ तथैव 'वसन्ते गिम्हे
 य' इति-फाल्गुनचैत्रौ वैशाखज्येष्ठौ चेत्यर्थः, 'तत्थ उ' इत्यादि, गीतिकाद्वयं, तत्र च सहकाराणि-चतुष्टयाणि तान्येव
 चारुहरी यस्य स तथा, किशुकानि-पलाशस्य कुसुमानि कर्णिकाराणि-कर्णिकारस्य अशोकानि चाशोकस्य तान्येव मुकुट-
 किरीटं यस्य स तथा, उच्छिद्रतं-उन्नतं तिलकचकुलानि-तिलकचकुलसुमानि तान्येवातपत्रं-छत्रं यस्य स तथा, यमन्त
 ऋतुर्नरपतिः स्वाधीनः प्रतीतम् ॥ १ ॥ तत्र च पाटलाशिरीषाणि-पाटलाशिरीषकुसुमानि तान्येव सलिलं यत्र स तथा मल्लिका-
 विचकिलो वामन्तिका-लताविशेषः तत्कुसुमानि मल्लिकावासन्तिकाणि तान्येव धवला-सिता वेला-जलद्वयस्य स तथा,
 शीतलः सुरभिश्च योऽनिलो-वायुः स एव मकरचरितं यत्र स तथा, इह चानिलश्चन्दस्य अकारलोपः प्राकृतत्वात् 'अरण्यं
 रणं अलायं लाउय' मित्यादिवत्, ग्रीष्मऋतुसागरः स्वाधीन इति । 'उग्गविसे' इत्यादि उग्रं दुर्जरस्याद्विषं यस्य स
 उग्रविषः, एवं सर्वत्र, नवरं चण्डं ह्यगिति व्यापकत्वात्, पाठान्तरे तु- 'मोगविसे' इति तत्र मोगः शरीरं स एव विषं
 यस्येति, घोरं परम्परया पुरुषसहस्रस्यापि घातकत्वात्, महत् जम्बूद्वीपप्रमाणशरीरस्यापि विषतयाऽऽभवनात्, कायान्-
 शरीराणि शेषाहीनामतिक्रान्तोऽतिकायः, अत एव महाकायः, 'जहा तेयनिस्रगे' चि-शेषविशेषणानि यथा गोशालक-
 चरिते तथेहाद्येतव्यानीत्यर्थः, तानि चैतानि 'मसिमहिस्मूसाकालगे' मपी च महिषश्च मूपा च-स्वर्णादितापन-
 माजनविशेष इति द्वन्द्वः एता इव कालको यः स तथा, 'नयणचिसरोसपुण्णो' नयनविषेण-दृष्टिविषेण रोपेण च पूर्ण
 इत्यर्थः, 'अंजणपुंजनिगरप्पगासे' कञ्जलपुञ्जानां निकर इव प्रकाशते यः स तथा, 'रत्तच्छे जंमलजुयलचंचलचलं-

तजीहे' यमलं-सहवर्त्ति युगलं-द्वयं चञ्चलं च यथा भवत्येवं चलन्त्योः-अतिचपलयोर्जिह्वयोर्यस्य स तथा, 'धरणि तल-
वेणिभूए' धरणी तलस्य वेणीभूतो-वनिताभिरमः केशवन्धविशेष इव यः कृष्णत्वदीर्घत्वश्लक्ष्णत्वपश्चाद्भागत्वादिसाधर्म्यात् स
तथा, 'उक्कड्फुडकुडिलजडिलकक्कवडविगडफडाडोवकरणदच्छे' उत्कटो बलवताऽन्येनाध्वंसनीयत्वात् स्फुटो-व्यक्तः
अयत्नविहितत्वात् कुटिलः-तत्स्वरूपत्वात् जटिलः-स्कन्धदेशे केसरिणामिवाहीनां केसरसद्भावात् कर्कशो-निष्ठुरो यलवत्वात्
विकटश्च-विस्तीर्णो यः स्फटाटोपः-फणासंरम्भः तत्करणे दक्षो यः स तथा, 'लोहागरधम्ममाणधमधम्मंतघोसे' -
लोहाकरे ध्मायमानं-अग्निना ताप्यमानं लोहमिति गम्यते, तस्यैव यद्धमधमायमानो-धमधमेतिवर्णव्यक्तिमिवोत्पादयन्
घोषः-शृन्दो यस्य स तथा, 'अणागलियचंडनिच्चरोसे' -अनर्गलितः-अनिवारितोऽनाकलितो या-अप्रमेयश्चण्डतीव्रः-
अत्यर्थतीव्रो रोपो यस्य स तथेति, 'समुहिं तुरियं चवलं धमंतं'ति शुनो मुखं शृगुलं तस्यैवाचरणं शृगुलि-कौलेयकस्यैव
भयणतां त्वरितचपलं-अतिबहुलतया धमन्-शृन्दं कुर्वन्नित्यर्थः ।

तए नं ते मागंदियदारया तओ मुहुत्तंतरस्स पासायचडिंसए सहं वा, रतिं वा, धितिं वा, अलम-
माणा अपणमणं एवं वदासी-एवं खलु देवा० !, रयणदीवदेवया अग्ने एवं वदासी-एवं खलु अहं सक्क-
वयणसंदेसेणं सुट्टिएणं लवणाहिवइणा जाव वावत्ती भविस्सइ, तं सेयं खलु अमहं देवाणुप्पिया !, पुर-
च्छिमिल्ले वणसंहं गमित्तए, अपणमणस्स एयमटं पडिसुणेंतिर, जेणेव पुरच्छिमिल्ले, वणसंहं, तेणेव
उवागच्छंतिर, तत्थ णं वावीसु य जाव अभिरममाणा आलीचरएसु य जाव विहरंति; तते णं ते मागं-

दियदारया तत्थवि सइं वा जाव अलभमाणा, जेणेव उत्तरिल्ले वणसंडे, तेणेव उचा० २, तत्थ णं चावीसु
 य जाव जालीयरएसु य विहरंति; तते णं ते मांगंदियदारया तत्थवि मतिं वा जाव अलभ० जेणेव
 पच्चत्थिमिल्ले वणसंडे, तेणेव उचा० २ जावविहरति; तते णं ते मांगंदिय० तत्थवि मतिं वा जाव अलभ०
 अण्णमण्णं, एवं वदासी-एवं खलु देवा० !, अम्हे रयणदीवदेवया एवं वयासी-एवं खलु अहं देवाणु-
 रिपया !, सक्कस्स वयणसंदेसेणं सुट्टिएण लवणाहिवइणा जाव मा णं तुभं सरीरगस्स वावत्ती भवि-
 स्सति, तं भवियन्वं एत्थ कारणेणं, तं सेयं खलु अम्हं दक्खिणिहं वणसंडं गमित्तए त्तिकहु अण्णम-
 ण्णस्स एतमट्ठं पडिसुणेंति २, जेणेव दक्खिणिहं वणसंडे, तेणेव पहरैत्थ गमणाए; तते णं गंधे निद्धाति
 से जहा नामए अहिमडेति वा जाव अणिट्ठतराए चेव, तते णं ते मांगंदियदारया तेणं असुमेणं गंधेणं
 अभिभूया समाणा सएहिं २ उत्तरिल्लेहिं आसाति पिहेंति २, जेणेव दक्खिणिहं वणसंडे तेणेव उचागया,
 तत्थ णं महं एगं आघातणं पासंति २; अट्ठियरासिसतसंकुलं, भीमदरिसणिज्जं, एगं च तत्थ सूलाइतयं,
 पुरिसं, कलुणातिं विस्सरातिं कट्ठातिं कुब्बमाणं पासंति; भीता जाव संजातभया जेणेव से सूलाति-
 यपुरिसे तेणेव उचागच्छंति २, तं सूलाइयं एवं वदासी-एस णं दे० ! कस्साघयणे तुमं च णं के कओ
 वा, इहं हव्वमागए केण वा इमेयारूवं आवतिं पाविए ?; तते णं से सूलातियए पुरिसे मांगंदियदारए

एवं वदासी-एस णं देवाणु० ? रयणदीवदेवयाए आघयणे अहणं देवाणुप्पिया ! जंघुदीवाओ दीवाओ, भारहाओ वासाओ, कांग्दीए आसवाणियए, विपुलं पणियमंडमायाए पोतवहणेणं लवणसमुहं ओयाए, तते णं अहं पोयवहणविचत्तीए निब्बुइभंडसारे एगं फलगवंडं आसाएमि; तते णं अहं उवुज्झमाणे२; रयणदीवेंतेणं संबूदे, तते णं सा रयणदीवदेवया ममं ओहिणा पासइ२, ममं गेणहइ २, मणं सद्धिं विपु-
लान्ति भोगभोगान्तिं मुंजमणी विहरति; तते णं सा रयणदीवदेवया अणणा कयाई अहालहुसंगंसि अवराहंसि परिकुविया समानी ममं एतारूवं आवतिं पावेइ, तं ण गज्जति णं देवा० !, तुमहं पि इमेसि सरीरगाणं का मण्णे आवती भविस्सइ ?, तते णं ते मागंदियदारया तस्स सूलाइयगस्स अन्तिणं गयमत्थं सोचा, णिसम्म, यलियतरं भीया जाच संजायमया सूलाइतयं पुरिसं एवं व०-कहणं देवाणु० !, अम्हे रतणदीवदेवयाए हत्थाओ साहत्थिं णित्थरिज्जामो ?, तते णं से सूलाइयए पुरिमे ते मागंदिय० एवं वदासी-एस णं देवाणु० !, पुरच्छिमिल्ले वणसंढे सेलगस्स जक्खस्स जक्खाययणे सेलए नामं आसरूव-
धारी जक्खे परिवसति, तए णं से सेलए जक्खे चोहमट्टमुद्धिपुणमासिणीसु आगयसमए पत्तसमये महया २ सहेणं एवं वदति-कं तारयामि !, कं पालयामि ?; तं गच्छह, णं तुमं देवा० !, पुरच्छिमिल्लं वणसंढं सेलगस्स जक्खस्स महरिहं पुप्फवणियं करेइ२, जणुपायवडिया पंजलिउडा विणयणं पज्जुवा-
समाणा चिट्ठह, जाहे णं से सेलए जक्खे आगतसमए पत्तसमए एवं वदेज्जा-कं तारयामि ?, कं पाल-

यामि ? ताहे तुन्मे वदह-अम्हे तारयाहि, अम्हे पालयाहि; सेलए भे जक्खे परं रयणदीवदेवयाए
 हत्थाओ साहत्थि नित्थारेमि, अण्णहा भे न याणामि इमेसि सरीरगाणं का मण्णे आवई भविस्सइ ?
 ॥ सूत्रम् ८९ ॥ तत्ते णं ते मागंदिय० तस्स सूलाइयस्स अंतिए एयमट्ठं सोचा, निसम्म; सिग्घं, चंडं,
 चवलं, तुरियं, चेइयं जेणेव पुरच्छिमिल्ले वणसंडे, जेणेव पोक्खरिणी, तेणेव उवा०, पोक्खरिणि गाहंतिर,
 जलमज्जणं करेन्तिर, जाइं तत्थ उप्पलाइं जाव नेण्हंतिर, जेणेव सेलगस्स जक्खस्स जक्खाययेणे,
 तेणेव उ०र, आलोए पणामं करेत्तिर, महरिहं पुक्कचणियं करेत्तिर, जणुपायवड्डिया, सुस्ससमाणा, णमं-
 समाणा पञ्जुवासंति; तत्ते णं से सेलए जक्खे आगतसमए पत्तसमए एवं वदासी-कं तारयामि ?
 कं पालयामि ? तत्ते णं ते मागंदियदारया उट्ठाए उट्ठति, करयल० एवं व०-अम्हे तारयाहि, अम्हे पाल-
 याहि; तए णं से सेलए जक्खे ते मागंदिय०, एवं वया०-एवं खलु देवाणुत्पिया !, तुन्मं मए सद्धि लव-
 णसमुद्देणं मज्झंर, धीइवयमाणेणं सा रयणदीवदेवया पावा, चंडा, रुद्धा, खुद्धा, साहसिया बहूहि खरएहि
 य, मउएहि य, अणुलोमेहि य, पडिलोमेहि य, सिंगारेहि य, कलुणेहि य, उवसग्गेहि य, उवसग्गं
 करेहिहि; तं जति णं तुन्मे देवा० ! रयणदीवदेवयाए एतमट्ठं आढाह वा, परियाणह वा, अवयेक्खह वा,
 तो भे अहं पिट्ठातो विधुणामि, अह णं तुन्मे रयणदीवदेवयाए एतमट्ठं णो आढाह, णो परियाणह, णो
 अवेक्खह, तो भे रयणदीवदेवयाहत्थातो साहत्थि नित्थारेमि; तए णं ते मागंदियदारया सेलगं जक्खं,

एवं षट्पासी-जणं देवानु० ! वदस्संति तस्स णं उववायवयणणिदेसे चिद्धिस्सामो, तते णं से सेलए
जग्गे उत्तरपुरच्छिमं दिसीभाणं अवक्कमतिर, वेउव्वियसमुग्घाणं समोहणतिर, संवेज्जातिं जोयणाहं
दंठं निस्सरइ, दोवंपि तवंपि वेउव्वियसमु० २, एगं महं आसरूवं विउव्वइर, ते मागंदियदारए एवं
वदामी-हं ओ मागंदिया !, आरुहं णं देवानुप्पिया !, मम पिट्ठसि, तते णं ते मागंदिय०, हट्ठ०, सेल-
गरम जग्गस्स पणामं करंतिर, सेलगस्स पिट्ठिं दुरुद्धा; तते णं से सेलए ते मागंदिय०, दुरुद्धे जाणिस्ता,
सत्तट्ठतालज्जमाणमेत्ताति उट्ठं चेह्मासं उप्पयति, उप्पइत्ता य ताए उक्किट्ठाए, तुरियाए, देवयाए, लज्जण-
ममुहं मज्झिमज्जेणं, जेणेय जंघुदीचे वीचे, जेणेय भारहे, जेणेय चंपा नयरी, तेणेव पहारेस्थ गमणाए
॥ सुत्रम् १० ॥ तते णं सा रयणदीवदेवया लवणसमुहं तिसत्तखुत्तो अणुपरियद्वति, जं तत्थ तणं वा
जाए ग्हेति, जेणेय पासायवडंमण तेणेय उवागच्छतिर, ते मागंदिया पासायवडंसए अपासमाणी
जेणेय पुगच्छिमिहे यणसंठे जाय सव्यतो समंता मगगणवेसणं करेतिर, तेसिं मागंदियदारगाणं कच्छइ
सुतिं या ३, अलममाणी जेणेय उत्तरिहे एवं चेव पचत्थिमिल्लेचि जाव अपासमाणी ओहिं पउंजंति; ते
मागंदियदारए मेलणं मट्ठिं लवणसमुहं मज्झिमज्जेणं वीहवयमाणेर, पासतिर, आसुरुत्ता असिन्वेहगं
गेण्हतिर, मत्तट्ठ जाय उप्पयतिर, ताए उक्किट्ठाए जेणेव मागंदिय० तेणेव उवा० २, एवं व०-हं ओ मागं-

दिय० अप्पत्थियपत्थिया किण्णं तुब्भे जाणह ममं विप्पजहाय सेलएणं जक्खेणं सद्धिं लवणसमुद्धं मज्झं-
 मज्झेणं, वीतीवयमाणा !; तं एवमवि गए जह णं तुब्भे ममं अवयक्खह तो भे अत्थि जीवियं, अहण्णं
 णावयक्खह तो भे इमेणं नीलुप्पलगवल जाव एहेमि, तत्ते णं ते मागंदियदारया रयणदीवदेवयाए अंतिए
 एयमट्ठं सो०, णिस०; अभीया, अतत्था, अणुब्बिग्गा, अक्खुभिया, असंभंता, रयणदीवदेवयाए एयमट्ठं
 नो आदंति, नो परि०, णो अवयक्खंति; अणाढायमाणा अपरि०, अणवयक्खमाणा सेलएण जक्खेण
 सद्धिं लवणसमुद्धं मज्झंमज्झेणं वीतिवयंति; तत्ते णं सा रयणदीवदेवया ते मागंदिया जाहे नो संचाएति,
 यद्धं पडिलोमेहि य, उवसग्गेहि य, चालित्तए वा, खोभित्तए वा, विपरिणामित्तए वा, लोभित्तए वा,
 ताहे महुरेहि सिंगारेहि य, कलुणेहि य, उवसग्गेहि य, उवसग्गेउं पयत्ता यावि होत्था; हं भो मागं-
 दियदारगा !, जत्ति णं तुब्भेहि देवाणुप्पिया !, मए सद्धिं हसियाणि य, रमियाणि य, ललियाणि य,
 कीलियाणि य, हिडियाणि य, मोहियाणि य; ताहे णं तुब्भे सव्वान्ति अगणेमाणा ममं विप्पजहाय
 सेलएणं सद्धिं लवणसमुद्धं मज्झंमज्झेणं वीइवयह; तत्ते णं सा रयणदीवदेवया जिणरक्खियस्स मणं
 ओहिणा आभाएति आभोएत्ता एवं वदासी-णिच्चंऽपिय णं अहं जिणपालियस्स अणिट्ठा ५ निच्चं मम
 जिणपालिए अणिट्ठे ५ निच्चंऽपिय णं अहं जिणरक्खियस्स इट्ठा ५ निच्चंऽपिय णं ममं जिणरक्खिए इट्ठे ५,
 जत्ति णं ममं जिणपालिए रोयमाणीं, कंदमाणीं, सोयमाणीं, तिप्पमाणीं, विलवमाणीं, णावयक्खति

किष्णं तुमं जिणरक्खिया !, ममं रोयमणिं जाव णावयक्खसि ?; तते णं-“ सा पवरयणदीवस्स देवया ओहिणा उ जिणरक्खियस्स मणं । नाऊण वधनिमित्तं उवरि मागंदियदारगणं दोणहंपि ॥ १ ॥ ” दोसकलिया सल्लियं णाणाविहचुण्णवासमीसं (सियं) दिव्वं । घाणमणनिव्वुइकरं संबोउयसुरभिकुसु-ममुट्ठिं पमुंचमाणी ॥ २ ॥ णाणामणिकणगरयणंधंटियस्त्रिंविणिजेऊरमेहलभूसणरवेणं । दिसाओ विदि-साओ पूरयंती वयणमिणं वेति सा सकलुसा ॥ ३ ॥ होल वसुल गोल णाह दइत पिय रमण कंत सामिय णिग्घिण गित्थक्क । छिण्ण णिक्खि अकयलुय सिट्ठिलभाव निल्लज्ज लुक्ख अकलुण जिणरक्खिय मज्झं हिययरक्खवा ! ॥ ४ ॥ णहु जुल्लसि एक्खियं अणाहं अयंधवं तुज्झ चलणओवायकारियं उज्झउं महण्णं । शुणसंकर ! अहं तुमे विह्णाना ण समत्थावि जीविउं ग्वणंपि ॥ ५ ॥ इमस्स उ अणेगझसमगरविविघसा-वयसयाउलघरस्स । रयणागरस्स मज्झे अप्पाणं वहेमि तुज्झ पुरओ एहि णियत्ताहि जइसि कुविओ खमाहि एक्काचराहं मे ॥ ६ ॥ तुज्झ य विगयघणविमलससिमंडलगारसत्तिरीयं सारयनवकमलकुसुद-कुबलयविमलदलनिकरसरत्तिनिभं । नयणं वयणं पिवासागयाए सद्धा मे पेच्छिउं ले अवलोएहि ता इओ ममं णाह जा ते पेच्छामि वयणकमलं ॥ ७ ॥ एवं सप्पणयसरलमहुरात्तिं पुणो २ कलुणाइं वय-णात्तिं जंपमाणी सा पावा मग्गओ समण्णेह पावहियया ॥ ८ ॥ ” तते णं से जिणरक्खिए चलमणे तेणेव मूसणरवेणं कण्णसुहमणोहरेणं तेहि य सप्पणयसरलमहुरभणिएहिं संजायविउणराए रयणदी-

चरस देवयाए तीसे सुंदरथणजहणवयणकरचरणनयणलावन्नरुचवजोन्वणसिरिं च दिव्वं सरभसउवगू-
 हियाइं जातिं चिन्वोयविलसियाणि य विहसियसकडक्खदिट्ठिनिस्ससियमलियउवललियठियठियगमणपण-
 यविल्लियपासादियाणि य सरमाणे रागमोहियमई अवसे कम्मवसगए अवयक्खति मग्गतो सविलियं,
 तते णं जिणरक्खियं समुप्पन्नकलुणभावं मच्चुगलत्थल्लणोहियमई अवयक्खंतं तहेव जक्खे य सेलए
 जाणिऊण सणियं उव्विहति नियगपिट्ठाहि विगयसत्थं, तते णं सा रयणदीवदेवया निस्संसा कलुणं
 जिणरक्खियं सकलुसा सेलगपिट्ठाहि उवयंतं दास ! मओसिस्ति जंपमाणी अत्पत्तं सागरसलिलं गेण्हिय
 याहाहि आरसंतं उट्ठं उव्विहति, अंयरतले ओवयमाणं च मंडलगगेण पडिच्छिता नीलुप्पलगवलअय-
 सिप्पगासेण असिखरेणं खंडाखंडिं करेति २ तत्थ विलवमाणं तस्स य सरसवहियस्स घेत्तुण अंगमंगतिं
 सरुहिराइं उक्खित्तचलिं चउदिस्तिं करेति सा पंजली पहिडा ॥ सूत्रम् ९१ ॥ एवामेव समणाउसो !, जो
 अम्मं निगंगथाण वा २, अंतिए पव्वतिए समाणे पुणरवि माणुस्सए कामभोगे आसायति, पत्थयति,
 पीहेति, अभिलसति; से णं इह भवे पेव बहूणं समणाणं ४, जाव संसारं अणुपरियट्ठिस्सति; जहा वा
 से जिणरक्खियं-“ छलओ अवयक्खंतो निरावयक्खो गओ अविग्गेणं । तम्हा पवयणसारं निरावय-
 क्वेण भवियव्वं ॥ १ ॥ भोगे अवयक्खंता पडंति संसारसायरे घोरे । भोगेहि निरवयक्खा तरंति संसा-
 रकंतारं ॥ २ ॥ (सूत्रम् ९२) तते णं सा रयणदीवदेवया जेणेव जिणपांलिए तेणेव उवा० बहूहि अणुलो-

मेति य, पडिलोमेति य, म्वरमदुरसिगारेहि कलुणेहि य, उवसग्गेहि य, जाहे नो संचाएह, चालित्तए वा,
 लोभि०, चिप्प०, ताहे संता, तंता, परितंता, निव्विणणा, समाणा जामेव दिसि पाउ० तामेव दिसं पडि-
 गया, तते णं मे सेलए जक्खे जिणपालिण सद्धि लवणसमुदं मज्झमज्जेणं वीतीवयति२, जेणेव चंपा-
 नगरी, तेणेव उवागच्छति २, चंपाए नयरीए अगुल्लाणंसि जिणपालियं पट्ठातो ओयारेति२, एवं व०-एस
 णं देया० !, चंपानयरी दीसति त्तिक्कु जिणपालियं आपुच्छति २, जामेव दिसि पाउव्वमूए, तामेव दिसि
 पडिगए ॥ सूत्रम् ०३ ॥ तते णं जिलपालिए चंपं अनुपविसति २, जेणेव सए गिहे, जेणेव अम्मापियरो,
 तेणेव उवागच्छ२, अम्मापिऊणं रोयमाणे जाव विलवमाणे जिणरक्खियवावत्ति निवेदेति, तते णं
 जिणपालिए अम्मापियरो भित्तणाति जाव परियेणं सद्धि रोयमाणानि यद्दं लोइयाइं मयकिच्चाइं
 करेति२, काळेणं चिगतसोया जाया; तते णं जिणपालियं अन्नया कयाइ सुहासणवरगंतं अम्मापियरो
 पयं वदासी-कहणं पुत्ता ! जिणरक्खिणं कालगए १, तते णं से जिणपालिए अम्मापिऊणं लवणसमुदो-
 त्तारं च कालियवायसमुत्थणं पोतयहणविचत्ति च फलहव्वंडासातणं च रयणदीवुत्तारं च रयणदीवदेव-
 यागिहं च भोगविमूहं च रयणदीवदेवया अप्पाहणं च सुलाइयपुरिसदरिसणं च सेलगजक्खआरुहणं च
 रयणदीयदेवयाउवसगं च जिणरक्खियविचत्ति च लवणसमुदउत्तरणं च चंपागमणं च सेलगजक्खआ-
 पुच्छणं च जहाम्भयमवितहमसंदिदं परिकहेति, तते णं जिणपालिए जाव अप्पसोणे जाव विपुलाति

भोगभोगां सुजमाने विहरति ॥ सूत्रम् ९४ ॥ तेणं कालेणं २, समणे०, समोसडे, धम्मं सोचा, पञ्च-
 तिण, एक्कारसंगवी, मासिएणं, सोहम्मे कप्पे, दो सागरोधमे; महाविदेहे सिञ्जिहिति । एवामेव समणा-
 उसो ! जाव मानुस्सए कामभोए णो पुणरवि आसाति, से णं जाव वीतिवत्तिस्सति, जहा वा से जिण-
 पालिण । एवं खल्लु जंछु !, समणेणं भगवया नवमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते त्तिवमि ॥ सूत्रम्
 ॥ ९५ ॥ नवमं अज्झयणं समत्तं ॥ 'सइं व' चि-सुखलक्षणफलवदुलतां स्मृतिं या स्मरणं अतिव्याकुलचित्ततया न
 लभते स्म, रत्ति-चित्तरमणं, 'धिइं व' चि-धृतिं चित्तस्यास्थ्यमिति, 'आसयाइं' ति-आसे-सुत्ते, 'पिहिं' ति-पिधन्तः-
 स्थगयन्तः, 'आघयणं' ति-वधस्थानं, 'सूलाइयगं' ति-शूलिकाभिन्नं, 'कलुणाइं' ति-करुणाजनकत्वात्, 'कट्ठाइं' ति-
 कटं-दुःखं तत्प्रभवत्वात्, 'विस्सराइं' ति-विरुपशब्दस्वरूपत्वात् वचनानीति गम्यते, 'कूजन्तं' -अव्यक्तं शब्दायमानं,
 'काकं दीए' ति-कारुन्दीनगरी तद्भगः, 'ओयाए' ति-उपायावः-उपागतः, 'अहालहुस्सगंसि' ति-यथाप्रकारे लघु-
 स्वरूपे 'उद्धि' ति-अमानास्या, 'आगयस्समए' ति आमनीभूतोऽयसरो-यस्य स इत्यर्थः, प्राप्तस्तु साक्षादेव, 'हत्थाओ' ति-
 हस्ताद् ग्रहणप्रवृत्तात्, 'साहट्ठि' ति-सहस्तेन, 'सिगारेहिं' ति-शृङ्गारसोपेतैः कामोत्कोचकैः करुणैस्तथैव, उपमगैः-
 उपद्रवैर्विचनचेष्टाविशेषरूपैः, 'अवयक्खह' -अपेक्ष्यं, 'मए सद्धि हसियाणि' इत्यादि; इह कप्रत्ययो भावे तस्य
 चोपाधिभेदेन भेदस्य प्रियक्षणाद् बहुवचनं, अन्यथा यद्युमाभ्या मया सद्धिं हमितं चेत्यादि वाच्यं स्यात्, तथा रत्तानि च
 अक्षादिभिः ललितानि च ईप्सितानि लीला वा, 'क्षीलियाणि य' चि-जलान्दोलनक्रीडादिभिः हिण्डितानि च यनादिषु

निहतानि मोहितानि च-निधुवनानि, एतच्च वाक्यं काकाऽध्येयं, ततः उपालम्भः प्रतीयते; 'तए नं सा रयणदीवे'त्यादि
मन्त्रं वाचनान्तरे-रूपकविशेषद्वयभ्रान्तिं करोति, तथाहि-'सा पवररयणदीवस्स देवया ओहिणा उ जिणरन्धिलअस्स
नाऊण वह्निमित्तं उवरि माइदिदारगाण दोण्हं पि' इत्येकं, 'दोसकलिया सलीलयं नाणाविहचुणवास-
मीसियं दिव्वं घाणमणनिव्वुहकरं सव्वोउयसुरहिक्कुसुमवुट्टिकरं पमुंचमाणी' इति द्वितीयं; एवमन्यान्यपि
परिभाषनीयानि पद्यानि, पद्यबन्धं हि विना तुकारादिनिपातानां पादपूरणार्थानां निर्देशो न घटते, अपरिमितानि च छन्दः-
शास्त्राणीति, अर्थस्त्वेवम्-सा देवता जिनरक्षितस्य ज्ञात्वा भावमिति श्रेयो वचनमिदं ब्रवीति स्मेति
सम्बन्धः; 'दोसकलिय'ति-द्वेषयुक्ता 'सलीलयं'ति-सलीलं यथा भवतीत्यर्थः; 'चुणवास'ति-चूर्णलक्षणा वासाः चूर्ण-
वासाः तैर्मिश्रा या सा तथा तां दिव्यां घ्राणमनोनिवृत्तिकरीं सर्वतुकानां सुरमीणां च कुसुमानां या वृष्टिः सा तथा तां प्रमु-
ञ्चन्ती । तथा नानामणिरुनरत्नानां सम्बन्धीनि घण्टिकाश्च किङ्किण्यश्च-भुद्रघण्टिका नुपूरो च प्रतीतो मेखला च-रसना
एतल्लक्षणाणि यानि भूषणानि तेषां यो स्वस्तेन इति रूपकार्धं, 'दिसाओ विदिसाओ पूरयंती वयणमिणं वेइ य'ति
विशो निदिशश्च पूरयन्ती वचनमिदं वक्ष्यमाणं ब्रवीति सा देवता, 'सकलुस'ति-सह कलुषेण पापेन वर्त्तते या सा तथेति
तृतीयं । हे हो (हा)ल हे वसुल हे मोल एतानि च पदानि नानादेशोपेक्षया पुरुषाधामन्त्रवचनानि गौरवकुत्सादिगर्भाणि
वर्त्तन्ते, हो (हा)ल इति दशवैकालिके होल इति दृश्यते, तथा नाथ !-योगक्षेमकरिन् !, दयित !-वल्लभ !, रक्षित ! इति
या; प्रिय !-प्रेमकर्त्तः !, रमण-मर्त्तः !, कान्त !-कमनीय ! स्वामिक !-अधिपते !, निर्घृण !-निर्दय !, सखेहत्या वियोग-

दुःस्थाया मम परित्यागात्, 'नित्यक्'चि-अननसरञ्ज अनुरक्ताया ममाकाण्डे एव त्यागादित्यदं, 'छिण'चि-स्त्यान !, कठिन मदीयात्यन्तानुकूलचरिताद्रवीकृतहृदयत्वात् निष्कृप !, मम दुःखिताया अग्रतीवरात्, अकृतज्ञ !, मदीयोपकारस्या-
 नेपेक्षणात् शिथिलमात्र !, अरुस्माद् मम मोचनात् निर्लज्ज ! प्रतिपन्नत्यागात् ; रुक्ष !, लेहकार्यकरणात् ; अरुण !, हे
 जिनरोक्षित मम हृदयरक्षक !-वियोगदुःखेन शतधास्फुटतो हृदयस्य त्रायक पुनर्मम स्वीकरणत इत्यर्थः इति चतुर्थं, 'नहु'-नैव
 युज्यसे-अर्हसि एककामनायामभान्वा तत्र चलनोपपातकारिका-पादसेवाविधायिनीसुल्लिखतमधन्यामिति, इह च समानार्थनि-
 कशब्दोपादानेऽपि न पुनरुक्तदोषः सम्प्रसाभिहितत्वात्, यदाह-"वक्ता हर्षभयादिमिराक्षिप्तमनाः स्तुवंस्तथा निन्दन् । यत्पद-
 मसकृद् ब्रूयात् तत्पुनरुक्त न दोषाय ॥ १ ॥" इति अर्थं, हे गुणसंकर !-गुणसमुदायरूप !, हं इति अकारलोपदर्शनादहमिति
 हृदय त्वया विहीना न समर्था जीवितुं क्षणमपीति पञ्चमं । तथा 'इमस्स उ'चि-अस्य पुनः अनेके ये क्षपा-मत्स्या, मकरा-
 ग्राहाः, विविचक्षापदाश्च-जलचरक्षुद्रसत्त्वरूपास्तेषां यानि श्रुतानि तेषामाकुलगृह आकीर्णनेहं क्षपादीनां वा सदा-नित्यं कुल-
 गृहमिव कुलगृह नः स तथा तस्येत्यदं, रत्नाकरस्य समुद्रस्य मध्ये आत्मानं, 'वहेमि'चि-हन्मि तव-भवतः पुरतः-अग्रतः
 तथा एहि निवर्त्तस्व, 'जहसि'चि-यदि भवसि कुपितः क्षमस्वैकापराधं त्वं मे इति षष्ठं । 'तुज्झ य'चि-तत्र च विगतवचन
 विमल च यच्छशिमण्डलं तस्येवाकारो यस्य श्रिया च मह यद्वर्त्तते तत्तथा, पाठान्तरेण-विगतवचनविमलशशिमण्डलेनोपमा
 यस्य सश्रीकं च यत्तत्तथा; शारदं-शरत्कालसम्भवं यन्नव-प्रत्यग्रं कमलं च-सूर्यबोध्यं कुमुदं च-चन्द्रबोध्यं कुवल्यं च-
 नीलोत्पलं तेषां यो दलनिकरः-दलवृन्दं तत्सदृशे नितरा मात इति-निमेषे च नयने यत्र तत्तथा, पाठान्तरेण-शारदनव-

कमलकुमुदं च ते विमुकुले च ते विकसिते शेषं तथैव, वदनं-मुखं प्रतीति वाक्यशेषः, पिपासागतायाः-मुखदर्शनजलपानेच्छया आयातायाः तां वा गतायाः-प्राप्तायाः कस्याः ?-मे-मम श्रद्धा-अभिलाषः किं कर्तुं ?-प्रेक्षितुं-अवलोकयितुं जे इति पादपूरणे निपातः, अलोक्य ता इति-ततस्तावदिति वा इतः-अस्यां दिशि मां नाथ जा इति-येन यावदिति वा ते-तत्र प्रेक्षे वदनकमल-मिति रूपकं ॥ ७ ॥ एवं सप्रणयानि-सखेहानीव सरलानि-सुखावगम्याभिधेयानि मधुराणि च-मायया कोमलानि यानि तानि तथा; तथा करुणानि-करुणोत्पादकत्वात् वचनानि जल्पन्ती या पाषा क्रियया मार्गतः-पृष्ठतः, समन्वेति-समनु-गच्छति पापहृदेति ॥ ८ ॥ ततोऽसौ विनरक्षितश्चलमनाः-अभ्युपगमाच्चलितचेताः 'अवयक्त्वह'ति-सम्बन्धः, किंभूतः ?-मञ्जावद्विगुणरागः पूर्वकालापेक्षया, कस्यां ?-रत्नद्वीपदेवतायां; केन कैद्येत्याह-तेन च-पूर्वोक्तेन भूयणस्त्वेन कर्णसुखो मनोहरश्च यस्तेन तैश्च पूर्ववर्णितैः सप्रणयसरलमधुरमणितैः, तथा तस्या देवतायाः सुन्दरं यस्तनजयनवदनकरचरणनय-नानां लक्षणं-स्पृष्टणीयत्वं तत्र रूपं च-शरीरसुन्दरत्वं च यौवनं च-तारुण्यं तेषां या श्रीः-सम्पत् सा तथा तां च दिव्या-देवमम्बन्निधनीं स्मरन्निति सम्बन्धः, तथा सरमसानि-सहर्षाणि यान्युपगृहितानि-आलङ्कितानि तानि तथा 'विन्ध्योयकाः' स्त्रीयेष्टानिदोषाः, निलसितानि च-नेत्रविकारलक्षणानि च-तानि तथा, विहसितानि च-अर्द्धहसितादीनि, सकटाक्षाः-साया-इददनेनाः, दृष्टयो-विलोक्तानि निःश्रमिणानि च-कामक्रीडायाः समृद्धमवानि मलितानि च-पुरुषामिलपणीययोपिदङ्गम-र्दनानि च पाठान्तरेण-मणितानि च-रत्नजितानि उपललितानि च-क्रीडितविशेषरूपाणि, पाठान्तरेण-ललितानि-ईदिस-तानि क्रीडितानि वा स्थितानि च-स्वमचनेषु उत्सृष्टमननादिषु वा अवस्थानानि गमनानि च-हंमगत्या चङ्क्रमणानि प्रण-

यखेदितानि च-प्रणयरोपणानि प्रसादितानि च-कोपप्रसादनानीति द्वन्द्वस्तानि च स्मरन्-चिन्तयन् रागमोहितमतिः अवश
 आत्मन इति गम्यते, कर्मवशं-कर्मणः पारतन्त्र्यं गतो यः स तथा, पाठान्तरे-कर्मवशात् वेगेन मोहस्य नडितो-विडम्बितो
 यः स कर्मवशवेगनडितः, 'अवद्वक्त्वइ'ति-अवेक्षते-निरीक्षते स्म मार्गतः-प्रुतोऽवलोकयति तामागच्छन्तीमित्यर्थः,
 'सविलियं'ति-सव्रीहं, सलज्जमित्यर्थः । 'मच्छुगलत्पल्लणोल्लियमइ'ति-शृत्युना-यमराधसेन 'गलत्पल्ल्या' हस्तेन गल-
 ग्रहणरूपा तथा नोदिता-स्वदेशगमनचैमुख्येन यमपुरीगमनाभिमुखीकृता मतिर्यस्य स तथा, तं अवेकत्वमाणं तथैव यक्षस्तु
 शैलको भ्रात्या शनैः२ 'उच्चिद्यहइ'ति-उद्विजहाति-ऊर्द्धं क्षिपति, 'तदेव सणियं'-इत्येतत् पदद्वयं वाचनान्तरे-नोपलभ्यते
 निजरुष्ट्यात् शरीरावयवविशेषात्, विगयसत्त्यं'ति-विगतस्वास्थ्यं पाठान्तरे-विगतश्रद्धो यक्षः शैलक इति, 'ओवयंतं'ति-
 अवपतन्तं, 'सरसयद्वियस्स'ति-सरसं-अभिमानसोपेतं वधितो-हतो यः स तथा तस्य, अंगमंगइ'ति-शरीरावय-
 वान्, 'उच्चिलत्तयलि'ति-उत्थिष्ठः-ऊर्द्धं आकाशे क्षिप्तो न भूमिपट्टादिषु निवेक्षितो यो बलिः-देवतानामुपहारः स तथा
 तं चतुर्दिशं करोति, सा देवता 'पंजलि'ति-प्रकृताञ्जलिः प्रकृष्टवोपवती, 'एवमेवे'त्यादि, निगमनं; 'आसाय'ति-प्राप्ता-
 नाथयति मजते-अप्राप्तान् प्रार्थयते, ऋद्धिमन्तं याचते, स्पृहयति-अप्रार्थित एव यद्ययं श्रीमान् भोगान् मे ददाति तदा साद्यु
 भवति इत्येवंरूपां स्पृहां करोति, अभिलषति-दृष्टादृष्टेषु श्रन्दादिषु भोगेच्छां करोतीत्यर्थः, अत्रार्थे-'छलिउं' गाहा-छलितो-
 व्यंसितोऽनर्थं प्राप्तः 'अवकाहन्'-पथाद्भागमवलोकयन् जिनरक्षित इति प्रस्तुतमेव 'निरवयक्वो'-निरवकाहः पथाद्भा-
 गमनवेक्षमाणस्तत्रिस्पृह इत्यर्थो गतः-स्वस्थानं प्राप्तोऽविघ्नो-अन्तरायाभावेन जिनपालित इति वक्ष्यमाणं; एष दृष्टान्ता-

नुवादो, दार्ष्टान्तिकस्त्वेवं-यस्मादेवं तस्मात् 'प्रवचनसारे'-चारित्रि लब्धे सतीति गम्यते, 'निरवकाङ्क्षेण'-परित्यक्तभोगान्
प्रति निरपेक्षेण-अनमिलायकता भवितव्यमिति, 'भोगे' गाहा चारित्रं प्रतिपद्यापि भोगानवकाङ्क्षन्तः पतन्ति संसारसागरे घोरं
जिनराक्षितवत्, इतरे तु तरन्ति जिनपालितवत् समुद्रमिति ॥ २ ॥ अयं सूत्रसिद्धं ॥ इह त्रिषोपनयमेवं वर्णयन्ति व्याख्या-
तारः-“जह रयणदीवदेवी तद् एत्थं अविरई महापावा । जह लाहत्थी वणिपा तह सुदकाया इहं जीवा ॥ १ ॥ जह तेहि
भीएहि दिट्ठो आघायमंडले पुरिसो । संसारदुक्खभीया पासंति तहेव घम्मकहं ॥ २ ॥ जह तेण तेसि कहिया देवी दुक्खाण
कारणं घोरं । तत्तो चिय नित्थारो सेलगज्जक्खाओ नन्नत्तो ॥ ३ ॥ तह घम्मकही भन्नाण साहए दिट्ठअविरइसहावो ।
सयलदुहदेउभूओ विमया विरयंति जीवाणं ॥ ४ ॥ सत्ताणं दुहत्ताणं सरणं चरणं जिणिदपन्नं । आणंदरुवनिन्वाणसाहणं
तहय देसेइ ॥ ५ ॥ जह तेसि तरियन्वो रुदसमुदो तहेव संसारो । जह तेसि समिहगमणं निन्वाणगमो तहा एत्थं ॥ ६ ॥
जह सेलगपिट्ठाओ भट्ठो देवीइ मोहियमईओ । सावयसहस्सपउरमि सायरे पाविओ निहणं ॥ ७ ॥ तह अविरईइ नडिओ

श।० १ यथा रत्नदीवदेवी तथात्राविरतिर्महापापा । यथा लाभार्थिनो वणिजौ तथा सुखकामा इह जीवा ॥ १ ॥ यथा ताभ्या मीताभ्या दृष्ट
आघातमण्डले पुरूप । संसारदु खभीता पश्यन्ति तथैव धर्मकण्ठके ॥ २ ॥ यथा तेन ताभ्या कथिता दु खानो घोर कारण देवी । तत एव शैलकृप
क्षात् निस्तारो नाग्यस्मात् ॥ ३ ॥ तथा धर्मकण्ठको मत्त्येन्य कथयेत् दृष्टमविरतिस्त्वभावम् । सकलदु खहेतुभूत विषयेभ्यो विरमयन्ति जीवान् ॥ ४ ॥
सत्त्वानो दु तात्तानो नारण चरण जिनेन्द्रप्रकृत । आनंदरूपनिर्वाणसाधनं तथैव दर्शयति ॥ ५ ॥ यथा ताभ्या तरणीयो रुद समुद्रस्तथैव संसार ।
यथा तयो स्वशृङ्गमन निर्वाणमन तथाऽन्य ॥ ६ ॥ यथा शैलकृपयात् अष्टो देवीमोहितमतिक । व्यापदसहस्रप्रचुरं सागरे प्राप्तो विधनम् ॥ ७ ॥

चरणचुओ दुक्खसावयाइणो । निवडइ अपारसमारसायरे दारुणसरूवे ॥ ८ ॥ जह देवीए अक्खाहो पत्तो सट्ठाण जीविय-
सुहाइ । तह चरणट्ठिओ साहू अक्खोहो जाइ निव्वाणं ॥ ९ ॥ समाप्तमिदं नत्रमज्ञाताध्ययनविवरणम् ॥

॥ १०-श्रीचन्द्राख्यं ज्ञाताध्ययनम् ॥

अथ दशमं विव्रियते, अस्य चार्यं पूर्वेण सह सम्बन्धः-अनन्तराध्ययनेऽविरतिवशवर्त्यवशवर्तिनोरनर्थतराबुक्तौ, इह तु
गुणहानिषुद्विलक्षणावनर्थाधौ प्रमाद्यप्रमादिनोरभिधीयेते इत्येवं सम्बद्धमिदम्—

जति ण भत्ते !, समणेणं० णवमस्स णायज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते, दसमस्स के अट्ठे० ?; एवं खल्ल
जंबू !, तेणं कालेणं २, रायगिहे नगरे सामी समोसठे, गोयमसामी एवं वदासी-कहणं भत्ते !, जीवा बड्ढुति
वा हायन्ति वा !, गो० !, से जहा नामए बहुलपक्खस्स पाडिक्काचंदे पुणिमाचंदं पणिहाय हीणो; चण्णेणं
हीणे, सोम्मयाए हीणे, निद्धयाए हीणे, कंतीए; एवं दित्तीए, जुत्तीए, छायाए, पभाए, ओयाए, छेस्साए,
मंडलेणं; तयाणंतरं च णं वीयाचंदे पाडिक्काचंदं पणिहाय हीणतराए चण्णेणं जाव मंडलेणं, तयाणंतरं च

सा० १ तयाऽविरत्या नटिताधरणच्युतो दुःसुधापदाकार्णे । निपत्यपारससारसागरे दारुणस्वरूपे ॥ ८ ॥ यथा देव्याऽक्षोभ प्राप्त स्वस्थान
जोर्वितसुखाणि च । तया चरणस्थित साधुरक्षोभो याति निर्वाणम् ॥ ९ ॥

पं तन्तिआचंदे वितियाचंदं पणिहाय हीणतराए वण्णेणं जाव, मंडलेणं, एवं खलु एएणं कमेणं परिहायमाणे २, जाव अमावससाचंदे चाउदसिचंदं पणिहाय नट्टे वण्णेणं जाव नट्टे मंडलेणं; एवामेव समणाउसो ! जो अम्हं निगंगंधो वा, निगंगंधी ना जाव पब्बइए समाणे हीणे खंतीए, एवं सुत्तीए, गुत्तीए, अज्जेवेणं, मदेवेणं, लाघवेणं, सद्धेणं, तवेणं, चियाए, अकिंचणयाए, धंभचेरवासेणं, तयाणंतरं च णं हीणे हीणतराए, खंतीए जाव हीणतराए धंभचेरवासेणं; एवं खलु एएणं कमेणं परिहायमाणे २, पण्टे खंतीए जाव पण्टे धंभचेरवासेणं, से जहा वा सुक्कपक्खस्स पाडिवाचाचंदे अमावासाए बंदं पणिहाय अहिणं वण्णेणं जाव अहिणं मंडलेणं, तयाणंतरं च णं चिइयाचंदे पडिवाचाचंदं पणिहाय अहिययराए वण्णेणं जाव अहियतराए मंडलेणं; एवं खलु एएणं कमेणं परिबुद्धमाणे २, जाव पुणिमाचंदे चाउदसि चंदं पणिहाय पडिपुणं वण्णेणं जाव पडिपुणे मंडलेणं; एवामेव समणाउसो ! जाव पब्बतिए समाणे अहिणं, खंतीए, जाव धंभचेरवासेणं, तयाणंतरं च णं अहिययराए खंतीए जाव धंभचेरवासेणं एवं खलु एएणं कमेणं परिबुद्धमाणे २, जाव पडिपुणे धंभचेरवासेणं; एवं खलु जीवा बडुंति वा, हायंति वा एवं खलु जंझू !, समणेणं भगवता महावीरेणं दसमस्स पायज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्तं तिबेमि ॥ सुत्रम्-९६ ॥ दसमं पायज्झयणं समत्तं ॥ १० ॥

मवं सुगमम्, नवरं जीवानां द्रव्यतोऽनन्तत्वेन श्रदेश्च प्रत्येकमसङ्ख्यातश्रुत्वेनावस्थितपरिमाणत्वात् वर्द्धन्ते गुणैः हीयन्ते च तैरेव । अनन्तरानिदंशत्वेन हानिमेव तावदाह-‘से जहे’त्यादि, ‘पणिहाए’चि-प्रणिवायापेक्ष्य, ‘वण्णेन’-

शुक्लतालधुनेन, 'सौम्यतया'—सुखदर्शनीयतया, 'स्निग्धतया'—अरुधतया, 'कान्त्या'—कमनीयतया, 'दीर्घा'—दीपनेन,
 वस्तुप्रकाशनेनैतत्पर्यः; 'जुत्तीय'चि—युक्त्या आकाशसंयोगेन, खण्डेन हि मण्डलेनाल्पतरमाकाशं युज्यते न पुनर्यात्रित्स-
 म्येन, 'छायया'—जलादौ प्रतिबिम्बलक्षणया शोभया वा, 'प्रभया'—उद्गमनसमये यद् द्युतिस्फुरणं तया, 'ओयाए'चि-
 ओजसा दाहापनयनादिस्वकार्यकरणशक्त्या, 'लेइयया'—किरणरूपतया, 'मण्डलेन'—दृत्ततया; क्षान्त्यादिगुणहानिश्च कुशील-
 संसर्गात्, सद्गुरूणामप्युपासनात्, प्रतिदिनं प्रमादपदासेवनात्, तथाविधचारित्रावरणकर्मोदयाच्च भवतीति; गुणवृद्धिस्त्वेतद्वि-
 पर्ययादिति, एवं च हीयमानानां जीवानां न वाञ्छितस्य निर्वाणसुखस्यावाप्तिरित्येनर्थः; आह च—'चंदोर्ब' कालपक्त्वे
 परिहाई पए पए पमायपरो । तह उग्घरविग्घरनिरंगणोवि न य इच्छियं लहइ ॥ १ ॥ "चि गुणैर्वर्द्धमानानां तु वाञ्छिता-
 र्थावाप्तेरर्थ इति, विक्षेपयोजना पुनरेवम्—“जहं चंदो तह साह राहुवरोहो जहा ॥ पमाओ । वण्णाई गुणगणो जह तहा
 खमाई समणघम्मो ॥ २ ॥ पुंणोवि पइदिणं जह हायंतो सव्वाहा ससी नस्से । तह पुण्णचरित्तोऽविट्ठु कुसीलसंसंगिममाईहि
 ॥ ३ ॥ जेणियपमाओ साह हायंतो पइदिणं सव्वाहं । जायइ नट्ठचरित्तो तत्तो दुक्खाइ पावेइ ॥ ४ ॥ तथा—'हीणगुणो-

त्यर्थः अ । सा० १ चन्द्र इव कृष्णक्षेत्रे परिहीयते पदे पदे प्रमादपरः । तथा उद्ग्रहविविहनिर्जलोऽपि द्रव्यतो नेप्सितं लभते ॥ १ ॥ यथा चन्द्रस्तथा
 साधुः गृहूपरोधो यया तथा प्रमादः । वर्णादिर्धुणगणो यया तथा क्षमादिः श्रमणधर्मः ॥ २ ॥ पूर्णेऽपि प्रतिदिनं यया हीयमानः सर्वया नश्यति दाशो ।
 तथा पूर्णचारित्र्योऽपि कुशीलवंसर्गादिभिः ॥ ३ ॥ जातप्रमादः साधुः प्रतिदिनं हीयमानः क्षमादिभिः । जायते नटचारित्र्यः ततो दुःखानि प्राप्नोति ॥ ४ ॥

विदुं होउं सुहगुरुजोगादजणियसंवेगो । पुण्णसरूवो जायइ विवड्डमाणो ससहरोद्ध ॥ ५ ॥ समाप्तमिदं दशमश्रीचन्द्राख्यज्ञाता-
ध्ययनं विवरणम् ॥ ५ ॥

॥ ११-श्रीदावद्रवाख्यं ज्ञाताध्ययनम् ॥

अथैकादशमं विव्रियते-अस्य पूर्वेण सहायं सम्बन्धः-पूर्वत्र च प्रमाद्यप्रमादिनोर्गुणद्वानिष्ठद्विधक्षणावनवार्थवित्तौ, इदं तु मार्गाराधननिराधनाभ्यां तावुच्येते इतिसम्बद्धमिदम्-

जति णं भंते !, दसमस्स नायज्झणस्स अयमट्ठे एक्कारसमस्स के अट्ठे !, एवं खल्ल जंजू !, तेणं कालेणं २, रायगिहे गोयमे एवं वदासी-कह णं भंते !, जीवा आराहगा वा, विराहगा वा भवंति !; गो० !, से जहा णामए एंगंसि समुदकूलंसि दावदवा नामं रुक्खा पणत्ता, किण्हे जाव निउरुंयभूया पत्तिया, पुप्फिया, फलिया, हरियगरेरिब्बमाणा सिरीए अतीव उवसोभमाणा २, चिट्ठंति; जया णं दीवि-चगा ईंसि पुरेवाया, पच्छावाया, महावाया, मंदावाया वायंति, तदा णं बहवे दावदवा रुक्खा पत्तिया

सा० १ दीनगुणोऽपि भूत्वा द्रुमगुरुयोगादिबलितसवेग । पूर्णस्वरूपो जायते विवर्धमानः । सप्तधर इव ॥ ५ ॥

જાવ ચિદંતિ, અપ્પેગતિયા દાવદવા રુક્ષા જુના ઢોડા પરિસડિયપંદુપત્તપુષ્પફલા સુઠ્ઠરુક્ષલઓ વિવ
 મિલાયમાણા ૨, ચિદંતિ; એવામેવ સમણાડસો !, જે અમ્હં નિગંથો વા, નિગંથી વા જાવ પવ્વતિતે
 સમાણે વઢૂણં સમણાં ૪, સમ્મં સહતિ જાવ અહિયાસેતિ; વઢૂણં અણ્ણાઉત્થિયાણં, વઢૂણં ગિહત્થાણં નો
 સમ્મં સહતિ, જાવ નો અહિયાસેતિ એસ નં મણે પુરિસે દેસવિરાહણે પણ્ણત્તે સમણાડસો ! ! જયા નં
 સામુદ્દગા ઈસિં પુરેવાયા પચ્છાવાયા, મંદાવાયા મહાવાતા વાયંતિ, તદા નં વહેવે દાવદવા રુક્ષા જુણા
 ઢોડા જાવ મિલાયમાણા ૨, ચિદંતિ, અપ્પેગહયા દાવદવા રુક્ષા પત્તિયા પુષ્પિયા જાવ ઉવસોભેમાણા ૨,
 ચિદંતિ; એવામેવ સમણાડસો !, જો અમ્હં નિગંથો વા, નિગંથી વા પવ્વતિએ સમાણે વઢૂણં અણ્ણાઉત્થિ-
 યાણં વઢૂણં ગિહત્થાણં સમ્મં સહતિ, વઢૂણં સમણાં ૪, નો સમ્મં સહતિ; એસ નં મણે પુરિસે દેસારાહણે
 પન્નત્તે સમણાડસો ! ! જયા નં નો દીવિચગા નો સામુદ્દગા ઈસિં પુરેવાયા પચ્છાવાયા જાવ મહાવાયા તત્તે
 નં સન્ને દાવદવા રુક્ષા જુણા ઢોડાં એવામેવ સમણાડસો ! જાવ પવ્વતિએ સમાણે વઢૂણં સમણાં ૨
 વઢૂણં અન્નઉત્થિયગિહત્થાણં નો સમ્મં સહતિ, એસ નં મણે પુરિસે સન્નેવિરાહણે પણ્ણત્તે સમણાડસો !,
 જયા નં દીવિચગાવિ સામુદ્દગાવિ ઈસિં પુરેવાયા પચ્છાવાયા જાવ વાયંતિ તદા નં સન્ને દાવદવા રુક્ષા
 પત્તિયા જાવ ચિદંતિ; એવામેવ સમણાડસો !, જે અમ્હં પવ્વતિએ સમાણે વઢૂણં સમણાં વઢૂણં અન્નઉત્થિ-
 યગિહત્થાણં સમ્મં સહતિ, એસ નં મણે પુરિસે સન્નેવારાહણે પં ૧ !, એવં સ્વલુ ગો ૧ !, જીવા આરાહગા ૧

वा विराहगा वा भवति; एवं खलु जंबू !, समणेणं भगवयो एकारसमस्स अयमेट्ठे पणत्ते त्तिवेमि
॥ सूत्रम्-९७ ॥ एकारसमं नायज्जयणं समत्तं ॥

सर्व सुगमं, नवरं आराधका ज्ञानादिमोक्षमार्गस्य विराधका अपि तस्यैव 'जया ण'मित्यादि; 'दीविच्चगा'-द्विप्या
द्वीपसम्भवा ईषत् पुरोवाताः-भनाक्-सखेहवाता इत्यर्थः, पूर्वदिक्सम्बन्धिनो वा, पथ्या वाता-वनस्पतीनां सामान्येन हिता
दायकः पश्चाद्वाता वा मन्दाः-शूनैः सञ्चारिणः महावाताः-उदंहवाता वान्ति, तदा 'अप्येगडय'ति-अप्येके केचनापि
स्तोका इत्यर्थः, 'जुण्ण' 'त्ति-ज्जीर्णा' इव जीर्णाः, श्लेहः-पत्रादिशाटनं, तद्योगाच्चेऽपि श्लोढाः, अत एव परिशदितानि कानि-
चिच्च पाण्डूनि पत्राणि पुष्पफलानि च येषां ते तथा शुष्कवृक्षक इव म्लायन्तस्तिष्ठन्ति इत्येव दृष्टान्तो, योजना त्वस्यैवं
'एवामेवे'त्यादि, 'अणउत्थियाणं'ति-अन्ययूथिकानां-तीर्थान्तिरीयाणां, कापिलादीनामित्यर्थः; दुर्वचनादीनुपसर्गान्
नो सम्यक् सहते इति, 'एस ण'ति-य एवंभूतः एष पुरुषो देशविराधको ज्ञानादिमोक्षमार्गस्य, इयमत्र विकल्पचतुष्टयेऽपि
भावना-यथा दानद्रव्यवृक्षसमूहः स्वभावतो द्वीपनायुभिः बहुतरदेशैः स्वसम्पदः समृद्धिमनुभवति देशेन चासमृद्धि १,
समृद्रवायुभिश्च देशैरसमृद्धि देशेन च समृद्धिम् २, उभयेषां च वायूनामभावे समृद्ध्यभावम् ३, उभयसद्भावे च सर्वतः समृद्धिम्
४; एवं क्रमेण साधुः कुतार्थिकगृहस्थानां दुर्वचनादीन्यसहमानः क्षान्तिप्रधानस्य ज्ञानादिमोक्षमार्गस्य देशतो विराधनां
करोति, भ्रमणादीनां बहुमानविषयाणां दुर्वचनादिधमणेन बहुतरदेशानामाराधनात् १, भ्रमणादिदुर्वचनानां त्वसहने कुती-

१ 'या महावीरेण वा । २ यनेः २४० वा ।

॥ १२-श्रीउदकाख्यं ज्ञाताध्ययनम् ॥

अधुना द्वादशं विव्रियते, अस्य चैवं सम्बन्धः-अनन्तरज्ञाते चारित्रधर्मस्य निराघकृतमाराधकत्वं वोक्तमिह तु चारित्राराधकत्वं प्रकृतिमलीमसानामपि भव्यानां सद्गुरुपरिकर्मणातो भवतीत्युदकोदाहरणेनाभिधीयते, इत्येवं सम्प्रदमिदम्-

जति णं भंते !, समणेणं जाव संपत्तेणं एक्कारसमस्स नायज्झयणस्स, अयम० धारसमस्स णं नायज्झयणस्स के अट्ठे पं० ?; एवं खलु जंचू !, तेणं कालेणं २, चंपा नाम नयरी, पुण्णभंदे, जितसत्तू राया, धारिणी देवी, अदीणसत्तू नामं कुमारे जुवराया यावि होत्था, सुवुद्धी अमचे जाव रज्जधुराचितए समणो-वासए; तीसे णं चंपाए णयरीए, यहिया उत्तरपुरच्छिमेणं एगे परिहोदए यावि होत्था, मेयवसामंसरुहिर-पूयपडलपोच्चडे, मयगकलेवरसंछण्णे, अमणुणे वण्णेणं जाव फासेणं; से जहा नामए अहिमडेति 'वा, गोमडेति वा जाव मयकुहियविणट्टकिमिणवावणणदुरभिगंधे किमिजालाउले संसत्ते असुहविगययी भत्तय-दरिसणिज्जे, भवेयारूवे सिया ? , णो इणट्ठे समट्ठे, एत्तो अणिट्ठतराए चेव जाव गंधेणं पणत्ते ॥ सूत्रम्-९८॥ तते णं से जितसत्तू राया, अण्णदा कदाइ एहाए कयचलिकम्मे जाव अप्पमहग्घाभरणालंकियसरीरे बट्ठहिं राईसर जाव सत्थवाहपभितिहिं सट्ठि भोयणवेलाए सुहासणवरगए विपुलं असणं ४ जाव बिहरति,

जिमितभुत्तुत्तरायए जाव सुइभूते तंसि चिपुलंसि असण ४, जाव जायविम्हए, ते बहवे ईसर जाव
पभितीए एवं वयासी-अहो णं देवा० !, इमे मणुण्णे असण ४, वण्णेणं उववेए जाव फासेणं उववेते
अस्सायणिज्जे, विस्सायणिज्जे, पीणणिज्जे, दीवणिज्जे, दप्पणिज्जे, मयणिज्जे, बिहणिज्जे, सव्विदियगाय
पल्हायणिज्जे; तते णं ते बहवे ईसर जाव पभियओ जितसन्नु एवं व०-तहेव णं सामी !, जणं तुब्भे
वदह ! अहो णं इमे मणुण्णे असणं ४, वण्णेणं उववेए जाव पल्हायणिज्जे; तते णं जितसत्तु सुबुद्धिं अमच्चं
एवं व०-अहो णं सुबुद्धी !, इमे मणुण्णे असणं ४, जाव पल्हायणिज्जे; तए णं सुबुद्धी जितसत्तुस्सेयमट्ठं
नो आदाइ जाव तुसिणीए संचिट्ठति, तते णं जितसत्तुणा सुबुद्धी दोचंपि तच्चंपि एवं वुत्तं समाणे जितसत्तु
रायं एवं वयासी-नो खल्ल सामी !, अहं एयंसि मणुण्णंसि असण ४ केइ विम्हए, एवं खल्ल सामी !,
सुभिम्मसद्धावि पुग्गला दुब्भिम्मसद्धाए परिणमंति, दुब्भिम्मसद्धावि पोग्गला सुब्भिम्मसद्धाए परिणमंति; सुरू-
वावि पोग्गला बुरूवत्ताए परिणमंति, दुरुवावि पोग्गला सुरूवत्ताए परिणमंति; सुब्भिम्मंग्घावि पोग्गला
दुब्भिम्मंग्घत्ताए परिणमंति, दुब्भिम्मंग्घावि पोग्गला सुब्भिम्मंग्घत्ताए परिणमंति; सुरसावि पोग्गला दुर-
सत्ताए परिणमंति, दुरसावि पोग्गला सुरसत्ताए परिणमंति; सुहफासावि पोग्गला दुहफासत्ताए परिण-
मंति, दुहफासावि पोग्गला सुहफासत्ताए परिणमंति; पओगवीससापरिणयावि य णं सामी !, पोग्गला
पण्णत्ता; तते णं से जितसत्तु सुबुद्धिस्स अमच्चस्स एवमातिक्खमाणस्स ४, एयमट्ठं नो आदाति, नो

परियाणई, तुसिणीए, संचिह्नइ; तए णं से जितसत्तु अणणदा कदाई णहाइ आसखंधवरगते महया भड-
 चडगरहआसवाहणियाए निज्जायमाणे तस्स फरिहोदगस्स अदूरसामंतेणं वीतीवयइ । तते णं जितसत्तु
 तस्स फरिहोदगस्स असुभेणं गंधेणं अभिभूते समाणे सएणं उत्तरिज्जेणं आसगं पिह्हेइ, एगंतं अवकमतिं,
 ते बह्वे ईसर जाव पभित्तिओ एवं वदासी-अहो णं देवाणुप्पिया इमे फरिहोदए ! अमणुण्णे वण्णेणं ४,
 से जहा नामए अहिमंढेति वा जाव अमणामतराए चेव; तए णं ते बह्वे राईसरपभिइ जाव एवं व०-
 तहेव णं तं सामी !, जं णं तुम्हे एवं वयह, अहो णं इमे फरिहोदए अमणुण्णे वण्णेणं ४, से जहा णामए
 अहिमंढे इ वा जाव अमणामतराए चेव, तए णं से जियसत्तु सुबुद्धिं अमंचं एवं वदासी-अहो णं सुबुद्धी !
 इमे फरिहोदए अमणुण्णे वण्णेणं, से जहा नामए अहिमंढेइ वा जाव अमणामतराए चेव, तए णं सुबुद्धी
 अमंचे जाव तुसिणीए, संचिह्नइ; तए णं से जियसत्तु राया सुबुद्धिं अमंचं दोचंपि तंचंपि एवं व०-अहो णं
 तं चेव, तए णं से सुबुद्धी अमंचे जियसत्तुणा रत्ता दोचंपि एवं बुत्ते समाणे एवं व०-नो खलु
 सामी !, अमहं एयंसि फरिहोदगंसि केइ विम्हए, एवं खलु सामी ! सुब्भिसदावि पोगगला दुब्भिसद-
 त्ताए परिणमंति, तं चेव जाव पओगवीससापरिणयावि यं सामी !, पोगगला पणणत्ता, तते णं जित-
 सत्तु सुबुद्धिं एवं चेव, मा णं तुमं देवाणु० !, अप्पाणं च परं च तदुभयं वा बहहि य असंभायुंभावणाहि

मिच्छताभिणिवेसेण य वुग्गाहेमाणे वुप्पाएमाणे चिहराहि, तते णं सुबुद्धिस्स इमेयारूवे अबन्धिणए ५,
 समुपप्लित्था-अहो णं जितसचू संते तच्चे तहिणए अवितहे सम्भूते जिणपणत्ते भावे णो उवलभति,
 तं सेयं त्वलु मम जितसत्तुस्स रण्णो संताणं तच्चाणं तहियाणं अवितहाणं सम्भूताणं जिणपणत्ताणं
 भावाणं अभिगमणट्ठयाए एयमट्ठं उवाइणावेत्तए, एवं संपेहेति २, पच्चतिण्हि पुरिसेहिं सद्धि अंतरा-
 वणाओ नयए घडपपडए पगेण्हति २, संझाकालसमयंसि पविरलमणुस्संसि णिसंतपडिनिस्तंसि जेणेव
 फरिहोदए तेणेव उवागए २, तं फरिहोदगं गेणहावेति २, नवएसु घडएसु गालावेति २, नवएसु घडएसु
 पक्खिवावेति २, लंछियमुद्धिते करावेति २, सत्तरत्तं परिवसावेति २, दोच्चवि नवएसु घडएसु गालावेति,
 नयएसु घडएसु पक्खिवावेति २, सज्जक्खारं पक्खिवावेइ* लंछियमुद्धिते कारवेति २, सत्तरत्तं परिवसा-
 वेति २, तच्चपि णवएसु घडएसु जाव संवसावेति, एवं खलुं एणं उवाणं अंतरा गालावेमाणे अंतरा
 पक्खिवावेमाणे अंतराय विपरिवसावेमाणे २, सत्त २, रातिदिया विपरिवसावेति; तते णं से फरिहोदए
 सत्तमसत्तयंसि परिणममाणंसि उदगरयणे जाए यावि होत्था, अब्ळे, पत्थे, जच्चे, तणुए फलिह-
 वणाभे वण्णेणं उववेत्ते ४, आसायणिज्जे जाव सन्विदियगायपल्हायणिज्जे; तते णं सुबुद्धी अमच्चे
 जेणेव से उवगरयणे तेणेव उवा० २, करयलंसि* आसावेति २, तं उदगरयणं वण्णेणं उववेयं ४, आसा-

गणिञ्चे जाव सन्विदियगायपल्हायणिइञ्च जाणिच्चा, हट्टुट्टे बट्टहि उदगसंभारणिञ्चहि संभारेति २, जितसत्तुस्स रण्णो पाणियघरियं सद्देवेति २; एवं व०-तुमं च णं देवाणुप्पिया ! इमं उदगरयणं गेणहाहि जितसत्तुस्स रत्तो भोयणवेलाए उवणेञ्चासि; तते णं से पाणियघरिए सुबुद्धियस्स एतमट्ठं पडिसुणेंति २, तं उदगरयणं निणहति २, जितसत्तुस्स रण्णो भोयणवेलाए उवट्टवेति; तते णं से जितसत्तु राया तं विपुलं अत्तण ४, आसाएमाणे जाव बिहरइ; जिमियसुत्तुत्तराययावि य णं जाव परमसुइमूए तंसि उदगरयणे जायविम्हए, ते यहेवे राईसर जाव एवं व०-अहो णं देवाणु० !, इमं उदगरयणे अच्छे जाव सन्विदिय-गायपल्हायणिञ्चे, तते णं यहेवे राईसर जाव एवं व०-तहेव णं सामी !, जणं तुम्भे वदह जाव एवं चेव पल्हायणिञ्चे, तते णं जितसत्तु राया पाणियघरियं सद्देवेति २, एवं व०-एस णं तुम्भे देवा० ! उदगरयणे कओ आसादिते ? तते णं से पाणियघरिए जितसत्तु एवं वदासी-एस णं सामी ! मए उदगरयणे सुबुद्धिस्स अंतियाओ आसादिते, तते णं जितसत्तु सुबुद्धि अमचं सद्देवेति २, एवं व०-अहो णं सुबुद्धी केण कारणेण अहं तव अणिट्ठे ५, जेणं तुमं मम कल्लाकहिं भोयणवेलाए इमं उदगरयणं न उवट्टवेसि ? तए णं तुमे देवा० ! उदगरयणे कओ उवलद्धे ? तते णं सुबुद्धी जितसत्तु एवं व०-एस णं सामी !, से फरिहोदए, तते णं से जितसत्तु सुबुद्धि एवं व०-केण कारणेण सुबुद्धी !, एस से फरिहोदए ? तते णं सुबुद्धी जितसत्तु

एवं च०-एवं खलु सामी !, तुम्हे तथा मम एवमातिक्वमाणस्स ४, एतमट्ठं नो सदहह, तते णं मम इमे-
 यारूवे अब्भत्थिते ६, अहो णं जितसत्तू संते जाव भावे नो सदहति, नो पत्तियति, नो रोएति, तं सेयं खलु
 ममं जियमत्तुस्स रत्तो संताणं जाव सम्भूत्ताणं जिणपन्नत्ताणं भावाणं अभिगमणट्ठयाए एतमट्ठं उवाहणा-
 वेत्ताए, एवं संपेहेमि २, तं चेव जाव पाणियघरियं सदावेमि २, एवं वदामि-तुमं णं देवाणु० !, उदगरतणं
 जितसत्तुस्स रत्तो भोगणवेलाए उचणेहि, तं एएणं कारणेणं सामी !, एस से फरिहोदए । तते णं जितसत्तू
 राया सुबुद्धिस्स अमघस्स एवमातिक्वमाणस्स ४, एतमट्ठं नो सदहति ३, असइहमाणे ३, अब्भत्त-
 रट्ठाणिज्जे पुरिसे सदावेति २, एवं वदासी-गच्छह णं तुम्हे देवाणुप्पिया !, अंतरावणाओ नवघट्टए पडए
 य गेणहह जाव उदगसंहारणिज्जेहि दब्बेहि संभारेह, तेऽवि तहेव संभारेति २, जितसत्तुस्स उचणेति; तते
 णं जितसत्तू राया तं उदगरयणं करयलंसि आसाएति, आसातणिज्जं जाव सव्विदियगायपल्हायणिज्जं
 जाणित्ता सुबुद्धिं अमघं मदावेति २, एवं च०-सुबुद्धी !, एए णं तुमे संता तच्चा जाव सम्भूया भावा कत्तो
 उवलद्धा !, तते णं सुबुद्धी जितसत्तुं एवं वदासी-एए णं सामी ! मए संता जाव भावा जिणवयणातो
 उवलद्धा, तते णं जितसत्तू सुबुद्धिं एवं च०-तं इच्छामि णं देवाणु० !, तव अंतिए जिणवयणं निसामेत्ताए,
 तते णं सुबुद्धी जितसत्तुस्स विचित्तं केवलपन्नत्तं चाउज्जामं घम्मं परिकहेइ, तमाइक्वति जहा जीवा
 वज्झंति जाव पंच अनुव्वययति, तते णं जितसत्तू सुबुद्धिस्स अंतिए घम्मं सोचा णिसम्म हट्ठं सुबुद्धिं

अमघं एवं च०-सद्गहामि नं देवाणुष्पिया !, निगंयं पावयणं ३, जाव से जहेयं तुभे वयह; तं इच्छामि
नं तव अंति ए पंचाणुव्वइयं सत्तसिक्खावइयं जाव उवसंपत्तिताणं विहरित्तए, अहासुहं देवा० ! मा
पडियं०, तए नं से जियसत् सुबुद्धिस्स अमच्चस्स अंति ए पंचाणुव्वइयं जाव दुवालसविहं सावयधम्मं
पडिवज्जइ, तते नं जितसत् समणोवासए अभिगयजीवाजीवे जाव पडिलाभेमाणे विहरति । तेणं कालेणं
२, धेरागमणं, जियसत् राया सुबुद्धी य निगच्छति; सुबुद्धी धम्मं सोचा जं णवरं जियसत्तुं आपुच्छामि
जाव पव्वयामि, अहासुह देवा० !, तते नं सुबुद्धी जेणेव जितसत्तुं तेणेव उवा० २ एवं च०-एवं खलु
सामी !, मए धेराणं अंति ए धम्मं निसन्ते सेऽचिय धम्मं इच्छियपडिच्छि ३; तए नं अहं सामी !,
संसारभउव्विगगे भीए जाव इच्छामि नं तुभेहिं अब्भणुत्ताए स० जाव पव्वइत्ताए, तते नं जितसत्तुं
सुबुद्धि एवं च०-अच्छासु ताव देवाणु० ! कतिवयातिं चासाइं उरालातिं जाव भुंजमाणा ततो पच्छा
एगयओ धेराणं अंति ए भुंढे भवित्ता जाव पव्वइस्सामो, तते नं सुबुद्धी जितसत्तुस्स एयमढं पडिसुणेति,
तते नं तस्स जितसत्तुस्स सुबुद्धीणा सद्धि विपुलाइं माणुस्स० पच्चणुंभवमाणस्स दुवालस चासाइं वीत्तिकं-
ताइं तेणं कालेणं २, धेरागमणं, तते नं जितसत्तुं धम्मं सोचा एवं जं नवरं देवा० !, सुबुद्धि आमंतेमि
जेट्ठुत्तं रज्जे ठवेमि; तए नं तुभं जाव पव्वयामि, अहासुहं, तते नं जितसत्तुं जेणेव सए गिहे तेणेव
उवा० २, सुबुद्धि सहावेति २, एवं वयासी-एवं खलु मए धेराणं जाव पव्वज्जामि, तुमं नं किं करेसि ?,

तते णं सुबुद्धी जितसत्तु एवं व०-जाव के० अन्ने आहारे वा जाव पव्वयामि, तं जति णं देवा० जाव पव्वयह गच्छह णं देवाणु० ! जेट्ठपुत्तं च कुडुंवे ठावेहि २, सीयं दुरुहित्ताणं ममं अंतिए सीया जाव पाउव्वभवेति; तते णं सुबुद्धीए सीया जाव पाउव्वमवइ, तते णं जितसत्तु कोडुंयियपुरिसे सदावेति २, एवं व०-गच्छह णं तुव्वे देवा० !, अदीणसत्तुस्स कुमारस्स रायाभिसेयं उवट्ठवेह जाव अभिसिंचंति जाव पव्वतिए । तते णं जितसत्तु एक्कारस्स अंगाइं अहिज्जति, बहूणि वासाणि परिआओ मासियाए सिद्धे; तते णं सुबुद्धी एक्कारस्स अंगाइं अ० बहूणि वासाणि जाव सिद्धे । एवं खलु जंबू !, समणेणं भगवया महावीरेणं बारसमस्स अयमेट्ठे पणत्ते त्तिवेमि ॥ सूत्रम्—१९ ॥ बारसमं नाअज्झयणं समत्तं ॥

सर्वं सुगमं नवरं, 'फरिहोदए'चि-परिखायाः-खातवलयस्योदकं परिखोदकं, चापीति समुच्चये, ततश्चंपादिकोऽर्थोऽभूद् एवं परिखोदकं चाभूदित्येवं, चः समुच्चये इति, 'मेये'त्यादि, अत्र मेदःप्रभृतीनां पटलेन-समूहेन, 'पोच्चडं'—विलीनं मृतकानां यथा वा द्विपदादीनां कडेवरैः संछन्नं यच्च तथा, अह्लादिकडेवरविशेषणयाह-मृतं-जीवविमुक्तमात्रं सद्यत् कुथितं-ईपदुर्गन्धमित्यर्थः, तथा विनष्टं-उच्छन्नत्वादिविकारवत्; 'किमिणं'ति-कतिपयकृमिवत् व्यापन्नं च-शकुन्यादिमक्षणाद्धी-भत्सतां गतं सद्यदुरभिगन्धं-तीव्रतरदुष्टगन्धं तच्चा, 'सुब्बिमसदावि'चि-शुभशब्दा अपि, 'दुब्बिमसदात्ताए'चि-दुष्टशब्दतया, 'पओगवीससापरिणय'चि-प्रयोगेण-जीवव्यापारेण, विश्रसया च-स्वभावेन परिणताः-अवस्थान्तरमापन्ना ये ते तथा, 'आसखंधवरगए'चि अथ एव स्कन्धः-पुद्गलप्रचयरूपो चरः-प्रधानोऽथ स्कन्धचरोऽथवा स्कन्धप्रदेशप्रत्यासत्तेः पृष्ठमपि

इत्थं इति व्यपदिष्टमिति, 'असम्भावुभावेणाहि'ति-अमतां भावानां-वस्तुनां वस्तुधर्माणां वा या उद्भावेना-उत्क्षेप-
णानि तास्तथा तामिमिष्यात्तामिनिवेशेन च-विपर्यासाभिमानेन व्युद्ग्राहयन्-विविधत्वेनाधिक्येन च ग्राहयन् व्युत्पादयन्-
अव्युत्पन्नमिति व्युत्पन्नं कुर्वन् 'संते' इत्यादि, सतो-विद्यमानान्, 'तच्चे'ति-तत्त्वरूपानैदंपर्यसमन्वितानित्यर्थः; अत एव
गम्यान्-मस्यान्, एतदेव व्यतिरेकेणोच्यते-अवितथान् न वितथानित्यर्थः, किमुक्तं भवति ?-सञ्ज्ञतान् सता प्रकारेण
भूतान्-यातान् मञ्जुतान् एकार्थी वेते शुब्दाः; 'अभिगमणद्वयात्'-अवगमलक्षणाया अर्थावेत्यर्थः, 'एतमट्टे'ति-एवं
(तं)-पुद्गलानामपरापरपरिणामलक्षणमर्थं 'उचाइणाचित्तत्'चि-उपादापयितुं ग्राहयितुमित्यर्थः; 'अंतरावजाड'-
पि-परितोदकमार्गान्तरालवर्तिनो हृद्वात् कुम्भकारसम्बन्धिन इत्यर्थः; 'सज्जत्वारं'ति-सद्यो मस्य; 'अच्छे'त्यादि,
अच्छं-निर्मलं, पच्यं-आरोग्यकरं जात्यं-प्रधानमिति भावः; तनुकं-लघु सुजरमिति हृदयं, 'उदगसंभारणिज्जेहि'ति-
उदकसामकैः-गालकमुस्तादिभिः संभारयति-संभृतं करोति । इहाध्ययने यद्यपि सूत्रेणोपनयो न दर्शितः तथाऽप्येवं
द्रष्टव्यः-''मिच्छन्मोहिगमणा पावपमत्तावि पाणिणो विगुणा । फरिहोदगं व गुणिणो हवंति वरगुरुपसायाओ ॥ १ ॥''सि
नमासमिदं द्वादशमाताध्ययनविवरणम् ॥

गा०-१ मिष्यान्मोहितमनसः पापप्रसृज्य ज्ञापि प्राणिनो विगुणाः । परितोदकमिव गुणिनो भवन्ति वरगुरुपसादात् ॥ १ ॥

॥ १३-श्री ददुराख्यं ज्ञाताध्ययनम् ॥

अथ त्रयोदशं व्याख्यायते, अस्य च पूर्वेषु सहायं सम्बन्धः, -अनन्तराध्ययने संसर्गविशेषाद् गुणोत्कर्ष उक्तः; इह तु संसर्गविशेषाभावाद् गुणापकर्ष उच्यते, इत्येवं सम्बद्धमिदम्—

जति णं भंते !, समणेणं० वारसमस्स अयमट्ठे पणत्ते, तेरसमस्स णं भंते !, नाय० के० अट्ठे पन्नत्ते !; एवं खलु जंबू !, तेणं कालेणं २, रायगिहे, गुणसिलए चेतिए, समोसरणं, परिसा निगगया; तेणं कालेणं २, सोहम्मे कल्पे, ददुरवडिसए विमाणे, सभाए सुहम्माए, ददुरंसि सीहासणंसि, ददुरे देवे, चउहिं सामा-
णियसाहस्सीहिं, चउहिं अगमहिस्सीहिं सपरिसाहिं, एवं जहा सुरियाभो भाव दिव्वात्ति भोगभोगाईं भुंजमाणो विहरह; इमं च णं केवलकप्पं जंबुदीवं २, विपुलेण ओहिणा आभोएमाणे २, जाव नट्टविहिं उवदंसित्ता पडिगते जहा सुरियाभे ! भंतेति भगवं गोयमे, समणं भगवं महावीरं वंदह, नमंसति २; एवं व०-अहो णं भंते !, ददुरे देवे महिडिए २, ददुरस्स णं भंते ! देवस्स सा दिव्वा देविड्डी ३, कहिं गया० ? गो० ! सरीरं गया सरीरं अणुपविट्ठा कूडागारदिट्ठतो, ददुरेणं भंते ! देवेणं सा दिव्वा देविड्डी ३ किण्णा लद्धा जाव अभिसमन्नागया !, एवं खलु गो० ! इहेव जंबुदीवे २, भारहे चासे, रायगिहे, गुण-

सिलए चेतिण, सेणिण राया; तत्थ णं रायगिहे णंदे णामं मणियारसेट्ठी, अहुं दित्ते; तेणं कालेणं २, अहं गोयमा !, समोसद्वे, परिसा णिग्गया; सेणिण राया निग्गए, तते णं से नंदे मणियारसेट्ठी इमीसे कहाए लद्धे समणे एहाए पायचारेणं जाव पज्जुवासति, णंदे धम्मं सोचा समणोवासए जाते; तते णं अहं रायगिहाओ पडिनिक्खन्ते, यहिया जणवयविहारं विहरामि; तते णं से णंदे मणियारसेट्ठी अन्नया कदाइ असाहुंदसणेण, य, अपज्जुवासणाए य, अणुसासणाए य, असुस्तूसणाए य, सम्मत्तपज्जवेहि परिहाय-माणेहि २, मिच्छत्तपज्जवेहि परिवहुमाणेहि २, मिच्छत्तं विप्पडिवन्ने जाए यावि होत्था; तते णं नंदे मणि-यारसेट्ठी अन्नता गिम्हकालसमयंसि जेट्टामूलंसि मासंसि अट्टमभत्तं परिगेण्हति २, पोसहसालाए जाव चित्तरति; तते णं णंदइस अट्टमभत्तंसि परिणममाणंसि तण्हाए, छुहाए य अभिभूतस्स समाणस्स इमेयारूवे अब्रिथिते ५-यन्ना णं ते जाव ईसरपभित्तओ जेतिसि णं रायगिहस्स यहिया, बहओ बावीतो, पोक्खर-णीओ जाव सरसरपंतियाओ, जत्थ णं बहुजणो ण्हति य, पियति य, पाणियं च संवहति; तं संय खल्ल ममं कल्ल पाउ० सेणियं आपुच्छित्ता, रायगिहस्स यहिया उत्तरपुरच्छिमे दिसिभाए, वेभारपव्वयस्स अदूर-मामंते, वत्थुपादगरोदंतंसि भूमिभागंसि जाव णंदं पोक्खरणिं खणावेत्तए त्तिकट्ठ, एवं संपेहेति २, कल्ल पा० जाव पोसहं पारेति २, ण्हते कयवलिकम्मे मित्तणाइ जाव संपरिवुडे महत्थ जाव पाहुडं रायारिहं गेण्हति २, जेणेव सेणिण राया तेणेव उवा० २, जाव पाहुडं उवट्ठेवति २, एवं च०-इच्छामि णं सामी ! तुब्भेहि अ-

॥ १८५ ॥

दम्भनुन्नाए समाणे रायगिहस्स बहिया जाव खणावेत्तए, अहासुहं देवाणुप्पिया!; तत्ते णं णंदे सेणिएणं रत्ता
 अढभणुण्णाते समाणे हट्ठ० रायगिहं मज्झमज्जेणं निगगच्छति २, वत्थुपाढयरोइयंसि भूमिभागंसि णंदं
 पोक्खरणिं खणाविउं पयत्ते यावि होत्था, तत्ते णं सा णंदा पोक्खरणी अणुपुब्बेणं खणमाणा २, पोक्ख-
 रणी जाया यावि होत्था; चाउक्कोणा समतीरा, अणुपुब्बसुब्बायवप्पीयलज्जला, संछणपत्तयिसमुणाला,
 बहुप्पलपउमकुसुदनल्लिणसु भगसो गंधियपुंडरीयमहापुंडरीयसयपत्तसहस्सपत्तपफुल्लकैसरोवेवया परिहत्थ-
 भमतमच्छप्पयअणेगसउणगणमिहुणधियरियसदुद्धइयमहुरसरनाइया पासार्इया ४। तत्ते णं से णंदे
 मणियारसेट्ठी णंदाए पोक्खरणीए चउच्चिसि चत्तारि वणसंढे रोवावेति। तए णं ते वणसंढा अणुपुब्बेणं
 सारक्खिज्जमाणा संगोच्चिज्जमाणा य संवड्डियमाणा य से वणसंढा जाया किण्हा जाव निकुलंबभूया
 पत्तिया पुत्तिकया जाव उवसोभमाणा २, चिट्ठंति। तत्ते णं नंदे पुरच्छिमिल्ले वणसंढे एगं महं चित्तसंभं
 करावेति, अणेगखंभसयसंनिविट्ठं पा०, तत्थ णं बहूणि किण्हाणि य जाव सुक्खिलाणि य, कट्ठकम्ममाणि य,
 पोत्थकम्ममाणि चित्त० लिट्ठ० गंधिमवेडिमपूरिमसंघातिम० उवदंसिज्जमाणाइं २, चिट्ठंति; तत्थ णं बहूणि
 आसणाणि य, सयणाणि य अत्थुयपचत्थुयाइं चिट्ठंति; तत्थ णं बहूवे णडा य णट्ठा य जाव दिन्नभइ-
 भत्तवेयणा तालायरकम्मं करेमाणा चिहरंति, रायगिहविणिगओ य जत्थ बहू जणो तेसु पुब्बन्नत्थेसु
 आसणसयणेसु संनिसन्नो य, संतुयट्ठो य, सुणमाणो य, येच्छमाणो य, सोहेमाणो य सुहंसुहेणं विहरइ;

तते नं नंदे दाहिणिल्ले वणसंढे एगं महं महाणससालं करावेति अणेगखंभ० जाव रूवं तत्थ नं चहवे
पुरिसा दिक्षभइभत्तवेयणा विपुलं असण ४ उचक्खवड्ढति बहूणं समणमाहणअतिहीक्खिणयणीमगाणं
परिभाएमाणा २, विहरंति, तते नं नंदे मणियारसेटी पच्चत्थिमिल्ले वणसंढे एगं महं तेगिच्छियसालं
करेति, अणेगखंभसय० जाव रूवं, तत्थ नं बहवे वेज्जा य वेज्जपुत्ता य जाणुया य जाणुयपुत्ता य कुसला
य कुसुलपुत्ता य दिक्षभइभत्तवेयणा बहूणं वाहियाणं गिलाणाण य रोगियाण य दुव्वलाण य तेइच्छं
करेमाणा विहरंति, अणे य एत्थ बहवे पुरिसा दिक्ष तेसि बहूणं वाहियाण य रोगि० गिला० दुव्वला०
ओसहभेसज्जभत्तपाणेणं पडियारकम्मं करेमाणा विहरंति तते नं नंदे उत्तरिल्ले वणसंढे एगं महं अलं-
कारिसभं करेति, अणेगखंभसत० जावपडिरूवं, तत्थं नं बहवे अलंकारियपुरिसा दिक्षभइभत्त०
बहूणं समणाण य अणाहाण य गिलाणाण य रोगि० दुव्व० अलंकारियकम्मं करेमाणा २, विहरंति ।
तते नं तीए नंदाए पोक्खरणीए बहवे सणाहा य, अणाहा य, पंधिया य, पहिया य, करोडिया,
कारिया०, तणहार०, पत्त० कट्ट०; अप्पेगतिया पहायंति, अप्पेगतिया पाणिंयं पिंयंति, अप्पेगतिया
पाणिंयं संवहंति, अप्पे० विसज्जितसेय जल्लमलपरिस्समनिद्वुप्पिवासा सुहंसुहेणं विहरंति । राय-
गिहविणिग्गओवि जत्थ बहुज्जणो किं ते जलरमणविविहमज्जणकयलिलयाधरयकुसुमसत्थरयअणेग
सउणगणरुयरिभितसंकुलेसु सुहंसुहेणं अभिरममाणो २ विहरति । तते नं नंदाए पोक्खरणीए

बहुजणो ण्हायमाणो पाणियं च संवहमाणो य अन्नमन्नं एवं वदासी-घण्णे णं देवा० !, णंदे मणियार-
सेट्ठी कयत्थे जाव जम्मजीवियफले जस्स णं इमेयारूवा णंदा पोक्खरणी चाउक्कोणा जाव पडिरूवा,
जस्स णं पुरत्थिमिल्ले तं चेव सव्वं चउसुवि वणसंडेसु जाव रायगिहविणिग्गओ जत्थ बहुजणो आसणेसु
य सयणेसु य सन्निसन्नो य संतुयट्ठो य पेच्छमाणो य साहेमाणो य सुहंसुहेणं विहरति, तं घन्ने कयत्थे
कयणुन्ने कयाणं० लोया ! सुलद्धे माणुस्सए जम्मजीवियफले नंदस्स मणियारस्स, तते णं रायगिहे संघाडग
जाव बहुजणो अन्नमन्नस्स एवमातिकव्वति ४, घन्ने णं देवाणुप्पिया !, णंदे मणियारं सो चेव गमओ जाव
सुहंसुहेणं विहरति । तते णं से णंदे मणियारं बहुजणस्स अंतिए एतमट्ठं सोचा०, हट्ठ २ धाराहयकलंबगंपिव
समूससियरोमकूचे परं सायासोकव्वमणुभवमाणे विहरति ॥ सूत्रम्-१०० ॥

सर्वं सुगमं, नवरं 'एवं सुरियासे' चि-यथा राजप्रश्रकृते सुरिकाभो देवो वर्णितः, एवं अयमपि वर्णनीयः; कियता वर्ण-
केनेत्याह-'जावदिब्बाह' इत्यादि, स चायं वर्णकः-"तिहि परिसाहि, सत्तहि अणिएहि, मत्तहि अणियाहवर्हहि" इत्यादि;
'इमं च णं केवलकल्पं' ति इमं च केवलः-परिपूर्णः, स चासौ कल्पथ-स्वकार्यकरणसमर्थ इति केवलकल्पः, केवल एव
वा केवलकल्पः, तं 'आभोएमाणे'-इह यावत्करणादिदं दृश्यं,-'पासइ समणं भगवं महावीर'मित्यादि; 'कूडागारदि-
ट्ठंते' ति एवं चासौ 'से केणट्ठेण भंते ! एवं चुचइ सरीरगं अणुपविट्ठा !, गोयमा ! से जहा नामए कूडागारसाला सिया
दुहओ बहिरन्तथ गुत्ता लिचा' सावरणत्वेन गोमयाद्युपलेपनेन च उभयतो गुप्तत्वमेवाह-गुप्ता-बहिः प्राकारावृता गुत्तडः-

वारा-अन्तर्गुप्त्यर्थः, अथवा-गुप्ता गुप्तद्वारा केषांचित् स्थगितत्वात् केषांचिच्चास्थगितत्वादिति; 'निवाया'-
वायोरप्रवेशात्, 'निवायगंभीरा'-किल महद् गृहं निवातं प्रायो न भवतीत्यत आह-निवातगम्भीरा निवातविशालेत्यर्थः;
'तीसे णं कूडागारसालाए अदूरसामंते एत्थ णं महं एगे जणममूहे चिट्ठइ, तए णं से जणसमूहे एगं महं अन्मवदलयं वा,
वासवदलयं था, महावायं वा एजमाणं पासइ, पासित्ता तं कूडागारसालं अंतो अणुपविसिचाणं चिट्ठइ; से तेणट्ठेणं गोयमा !
एवं बुद्धं सरीरं गया सरीरं अणुपविट्ठ'ति, 'असाधुदर्शनेने'ति-साधूनामदर्शनेनात एव, 'अपर्युपासनया'-
असेवनया, 'अननुशासनया'-शिक्षाया अभावेन, 'अशुश्रूषणया'-श्रवणेच्छाया अभावेन, 'सम्यक्त्वपर्यवै'-सम्य-
क्त्वरूपपरिणामविशेषैरेवं, मिथ्यात्वपर्यवैरपि मिथ्यात्वं विशेषेण प्रतिपन्नो विप्रतिपन्नः, काष्ठकर्मणि-दारुमयपुत्रिकादि-
निर्माणानि एयं सर्वत्र, नवरं; पुस्तं-वस्त्रं, चित्रं लेप्यं च प्रमिदं, ग्रन्थिमानि-यानि क्षेत्रेण ग्रथ्यन्ते मालावत्, वेष्टिमानि-
यानि वेष्टन्तो निष्पाद्यन्ते, पुष्पमालालम्बूसूत्रवत्, पूरिमाणि-यानि पूर्यतो भवन्ति, कनकादिप्रतिमावत्; सङ्घातिमानि-
सङ्घातनिष्पाद्यानि रधादिवत्, उपदर्शयमानानि लोकैरन्योऽन्यमित्यर्थः; 'तालायरकम्मं'ति-प्रेक्षणकर्मविशेषः, 'तेनि-
च्छियस्सालं'-ति-चिकित्साशालं अरोगशालां, वैद्याः-भियग्वराः, आयुर्वेदपाठकाः, वैद्यपुत्राः-तत्पुत्रा एव; 'जाणुय'त्ति-
ज्ञायकाः शास्त्रानप्यायिनोऽपि शास्त्रज्ञप्रवृत्तिदर्शनेन रोगस्वरूपतः चिकित्सावेदिनः, कुशलाः-स्ववितर्काचिकित्सादिप्रवीणाः;
'वाह्मियाणं'ति-व्याधितानां विशिष्टचित्तपीडावतां शोकादिविप्लुतचित्तानामित्यर्थः अथवा-विशिष्टा आधिर्यस्मात् स व्याधिः-
स्थिररोगः कुष्ठादिस्तद्वतां ग्लानानां-धीणहर्षाणामशक्तानामित्यर्थः, रोगितानां-संज्ञातज्वरकुष्ठादिरोगाणामाशुवातिरोगाणां

वारा-अन्तर्गुप्तत्यर्थः, अथवा-गुप्ता गुप्तद्वारा केषांचित् स्थगितत्वात् केषांचिच्चास्थगितत्वादिति; 'निवाया'-
 वायोरप्रवेशात्, 'निवायगंभीरा'-किल महद् गृहं निवातं प्रायो न भवतीत्यत आह-निवातगम्भीरा निवातविशालेत्यर्थः;
 'दीसे णं कूडागारसालाए अदूरसायंते एत्थ णं महं एगे जणममूहे चिट्ठइ, तए णं से जणसमूहे एगं महं अन्भवहलयं वा,
 वासवहलयं वा, महावायं वा एज्जमाणं पासइ, पासिवा तं कूडागारसालं अंतो अणुपविसिचाणं चिट्ठइ; से तेणट्ठेणं गोयमा !
 एवं बुच्चइ सरीरं गया सरीरं अणुपविट्ठ'त्ति, 'अस्माधुदर्शनेने'ति-सापूनामदर्शनेनात एव, 'अपर्युपासनया'-
 असेवनया, 'अननुशासनया'-शिक्षाया अभावेन, 'अशुश्रूषणया'-श्रवणेच्छाया अभावेन, 'सम्यक्त्वपर्ययै'-सम्य-
 क्त्वरूपपरिणामविशेषैरेवं, मिथ्यात्वपर्ययैरपि मिथ्यात्वं विज्ञेयेण प्रतिपन्नो विप्रतिपन्नः, काष्ठकर्मणि-दारुमयपुत्रिकादि-
 निर्माणानि एवं मर्वन्न, नवरं; पुस्तं-वस्त्रं, चित्रं लेप्यं च प्रसिद्धं, ग्रन्थिमानि-यानि सूत्रेण ग्रथ्यन्ते मालावत्, वेष्टिमानि-
 यानि वेष्टनतो निष्पाद्यन्ते, पुष्पमालालम्बूसूत्रवत्, पूरिमाणि-यानि पूरणतो भवन्ति, कनकादिप्रतिमावत्; सङ्घातिमानि-
 सङ्घातनिष्पाद्यानि रथादिवत्, उपदर्शयमानानि लोकैर्न्योऽन्यमित्यर्थः; 'तालायरकम्मं'ति-प्रेक्षणकर्मविशेषः, 'तेनि-
 च्छियसालं'-ति-चिकित्साशालं अरोगशालां, वैद्याः-भियवराः, आयुर्वेदपाठकाः, वैधपुत्राः-वत्पुत्रा एव; 'जाणुय'त्ति-
 ज्ञायकाः ज्ञास्त्रानध्यायिनोऽपि ज्ञास्त्रज्ञप्रवृत्तिदर्शनेन रोगस्वरूपतः चिकित्सावेदिनः, कुशलाः-स्ववितर्काचिकित्सादिप्रवीणाः;
 'वाहियणं'ति-व्याधितानां विशिष्टचित्पीडावतां शोकादिविप्लुतचित्तानामित्यर्थः अथवा-विशिष्टा आधिर्यस्मात् स व्याधिः-
 स्थिररोगः कुष्ठादिस्तद्वतां ग्लानानां-क्षीणदर्पणामञ्जकानामित्यर्थः, रोगितानां-सञ्जातज्वरकुष्ठादिरोषाणामाशुषातिरोगाणां

वा, 'ओसह'मित्यादि, औषधं-एकद्रव्यरूपं, भेषजं-द्रव्यसंयोगरूपं; अथवा-औषधं-एकानेकद्रव्यरूपं भेषजं तु-पथ्यं, भक्तं तु-भोजनमाद्यं, प्रतिचारककर्म-प्रतिचारकत्वं, 'अलंकारियसह'ति-नापितकर्मशालां, 'विसर्जिए'त्यादि, विसृष्टस्वे-दजलमलपरिथमनिद्राक्षुत्तिपासाः, तत्र जल्लोऽस्थिरो मालिन्यहेतुर्मलस्तु म एन कठिनीभूत इति, 'रायगिहे'त्यादि, राज-गृहविनिर्गतोऽपि चात्र बहुजनः, 'किं ते'ति-किं तद् यत्करोति ?, उच्यते-जलरमणैः-जलक्रीडाभिः विविधमञ्जनैः-बहुप्र-कारत्वनैः कदलीनां च लतानां च गृहकैः कुसुमस्तैश्च रिभितैः-स्वर्घोलनायद्भिर्मधुरैरित्यर्थः, सङ्कलानि यानि तानि तेषु पुष्करणीमनखण्डलक्षणेपु पञ्चसु वस्तुष्विति प्रक्रमः, 'संतुयटो य'ति-श्रयितः, 'साहेमा-जो य'ति प्रतिपादयन्, 'गमय'ति पूर्वोक्तः पाठः, 'सायासोक्खं'ति सात्वात्-सातवेदनीयोदयात् सौख्यं-सुखं ॥ १०० ॥

तते णं तस्स नंदस्स मणियारसेट्ठिस्स अन्नया कयाई सरीरगंसि सोलस रोयायंका पाउब्भूया, तं-
 "सासे कासे जरे दाहे, कुच्छिसूले भगंदरे ६ । अरिसा अजीरए दिट्ठिसुद्धसूले अगारए ॥ १ ॥ अच्छि-
 वेयणा कल्लवेयणा कंहु दउदरे कोठे १६ । " तते णं से णंदे मणियारसेट्ठी सोलसहिं रोयायंकेहिं अभिभूते
 समाने कोहुंयिपुसिं सहावेति २, एवं व०-गच्छह णं तुब्भे देवा० !, रायगिहे सिंघाडग जाव पहेसु
 महया सहेणं उग्घोसेमाणा २, एवं व०-एवं स्वलु देवाणु० !, णंदस्स मणियारसेट्ठिस्स सरीरगंसि सोलस
 रोयायंका पाउब्भूता, तं०-'सासे जाव कोठे' तं जो णं इच्छति देवाणुत्पिया !, वेज्जो वा, वेज्जपुत्तो वा,
 जाणुओ वा २, कुसलो वा २, नंदस्स मणियारस्स तेसिं च णं सोलसण्हं रोयायंकाणं एगमवि रोयायंकां

वारा-अन्तर्गुप्त्यर्थः, अथवा-गुप्ता गुप्तद्वारा केषांचित् स्थगितत्वात् केषांचिच्चास्थगितत्वादिति; 'निवाया'-
वायोरप्रवेशात्, 'निवायगंभीरा'-किल महद् गृहं निमतं प्रायो न भवतीत्यत आह-निमतगम्भीरा निमतविशालेत्यर्थः;
'तीसे णं कूडागारसालाए अदूरसामंते एत्थ णं महं एगे जणममूहे चिट्ठइ, तए णं से जणसमूहे एगं महं अज्जमइलयं वा,
वासवइलयं वा, महावायं वा एज्जमाणं पासइ, पासिचा तं कूडागारसालं अंतो अनुपविसित्ताणं चिट्ठइ; से तेण्हणं गोयमा !
एवं बुच्चइ सरीरं गया सरीरं अनुपविट्ठ'त्ति, 'असाधुदर्शनेने'ति-साधूनामदर्शनेनात एव, 'अपयुपासनया'-
असेवनया, 'अननुशासनया'-शिक्षाया अभावेन, 'अशुश्रूषणया'-श्रयणेच्छाया अभावेन, 'सम्यग्गत्त्वपर्ययैः'-सम्य-
कत्वरूपपरिणामनिशेपैरेवं, मिथ्यात्वपर्ययैरपि मिथ्यात्वं विशेषेण प्रतिपद्यो निप्रतिपन्नः, कृष्टकर्मणि-दारुमयपुत्रिकादि-
निर्माणानि एयं गर्भत्र, नररं; पुस्तं-वस्त्रं, चित्रं तेष्यं च प्रमिदं, ग्रन्थिमानि-यानि सूत्रेण ग्रथयन्ते मालानत्, वेष्टिमानि-
यानि वेष्टनतो निष्पाद्यन्ते, पुष्पमालालम्बूसकृत्, पूरिमाणि-यानि पूरणतो भवन्ति, कनकादिप्रतिमावत्; मद्धातिमानि-
सङ्घातनिष्पाद्यानि रथादिमत्, उपदर्शयमानानि लोकैरन्योऽन्यमित्यर्थः; 'तालायरकम्मं'ति-प्रेक्षणकरुर्मिशेषः, 'तेनि-
च्छियसालं'-ति-चिकित्साशालं अरोगशालां, वैद्याः-भिक्षवराः, आयुर्वेदपाठकाः, वैद्यपुत्राः-तत्पुत्रा एव; 'जाणुय'चि-
ज्ञायकाः शास्त्रानव्यायिनोऽपि शास्त्रज्ञप्रवृत्तिदर्शनेन रोगस्वरूपतः चिकित्सावेदिनः, कुशलाः-स्वचित्कर्तृचिकित्मादिप्रवीणाः;
'वाहियाणं'ति-व्याधितानां विशिष्टचिचपीडानर्ता शोकादिविप्लुतचिचानामित्यर्थः अथवा-त्रिशिष्टा आधिप्यस्मात् स व्याधिः-
स्थिररोगः कुष्ठादिस्तद्वत्तां ग्लानानां-क्षीणहर्षणामशक्तानामित्यर्थः, रोगितानां-सजातज्वरकुष्ठादिरोषाणामाशुषातिरोगाणां

वा, 'ओसह'मित्यादि, औषधं-एकद्रव्यरूपं, मैपञ्च-द्रव्यसंयोगरूपं; अथवा-औषधं-एकानेकद्रव्यरूपं मैपञ्चं तु-पथ्यं, मक्तं तु-मोजनमात्रं, प्रतिचारककर्म-प्रतिचारकत्वं, 'अलंकारियसह'ति-नापितकर्मशालां, 'विसज्जिए'त्यादि, विसृष्टस्वे-दजलमलपरिश्रमनिद्राद्युत्तिपासाः, तत्र जल्लोऽस्थिरो मालिन्यहेतुर्मलस्तु म एत कठिनीभूत इति, 'रायगिहे'त्यादि, राज-गृहधिनिर्गतोऽपि चात्र बहुजनः, 'किं ते'ति-किं तद् यत्करोति ?, उच्यते-जलरमणैः-जलक्रीडाभिः विविधमञ्जनैः-बहुप्र-कारत्वात् नैः कदलीनां च लतानां च गृहकैः कुसुमस्तम्भैः अनेकशकुनिगणरुतैश्च रिभितैः-स्वघोलनावद्भिर्मधुरित्यर्थः, मङ्गलानि यानि तानि तथा तेषु पुष्करणीयनखण्डलक्षणेपु पञ्चसु वस्तुभिर्गति प्रक्रमः, 'संतुयटो य'त्ति-श्रुयितः, 'साहेमा-णो य'त्ति प्रतिपादयन्, 'गमय'त्ति पूर्वोक्तः पाठः, 'सायासोक्खं'ति सातात्-सातवेदनीयोदयात् सौख्यं-सुखं ॥ १०० ॥

तत्ते णं तस्स नंदस्स मणियारसेट्ठिस्स अन्नया कयाई सरीरंगंसि सोलस रोयायंका पाउब्भूया, तं-
 "सासे कासे जरे दाहे, कुच्छिसुले भगंदरे ६ । अरिसा अजीरए दिट्ठिसुद्धसुले अगारए ॥ १ ॥ अच्छि-
 धेयणा कन्नवेयणा कंहू दउदरे कोठे १६ ।" तत्ते णं से णंदे मणियारसेट्ठी सोलसहि रोयायंकेहि अभिभूते
 समाने कोडुंयियपुरिसे सहावेति २, एवं व०-गच्छह णं तुब्भे देवा० । रायगिहे सिंघाडग जाव पहेसु
 महया सदेणं उग्घोसेमाणा २, एवं व०-एवं खलु देवानु० । णंदस्स मणियारसेट्ठिस्स सरीरंगंसि सोलस
 रोयायंका पाउब्भूता, तं०-'सासे जाव कोठे' तं जो णं इच्छति देवानुप्पिया । चेज्जो वा; चेज्जपुत्तो वा,
 जाणुओ वा २, कुसलो वा २, नंदस्स मणियारस्स तेसि च णं सोलसण्हं रोयायंकाणं एगमवि रोयायंकं

उवसांमेत्तए तस्स णं दे० । मणियारे विउलं अत्थसंपदानं दलयति, च्चिकडु दोचंपि तचंपि घोसणं घोसेह
२, पच्चप्पिणह, तेवि तहेव पच्चप्पिणंति; तते णं रायगिहे इमेयारूवं घोसणं सोचा णिसम्म बहवे वेज्जा
य, वेज्जपुत्ता य जाव कुसलपुत्ता य, सत्थकोसहत्थगया य, कोसगणायहत्थगया य, सिलियाहत्थगया य,
गुलिया० य ओसहभेसज्जहत्थगया य सएहिं २, गिहेहिंतो निक्खमंति २, रायगिहं मज्झमज्झेणं जेणेव
णंदस्स मणियारसेट्ठिस्स गिहे तेणेव उवा० २, णंदस्स सरीरं पासंति, तेसिं रोयायंकाणं णियाणं पुच्छंति,
णंदस्स मणियार० यहुहिं उव्वलेहि य, उवट्ठेहि य, सिणेहपाणेहि य, वमणेहि य, विरेयणेहि य,
सेयणेहि य, अवदहणेहि य, अवणहणेहि य, अणुवासणेहि य, यत्थिक्कमेहि य, निरूहेहि य, सिरावेहेहि
य, तच्छणाहि य, पच्छणाहि य, सिरावेदेहि य, तत्पणाहि य, पुढवाएहि य, छल्लीहि य, वल्लीहि य,
मूलेहि य, कंदेहि य, पत्तेहि य, पुप्फेहि य, फलेहि य, धीएहि य, सिलियाहि य, गुलियाहि य, ओस-
हेहि य, भेसज्जेहि य, इच्छंति तेसिं सोलसण्हं रोयायंकाणं एगमवि उवसामित्तए, नो चेव णं
संचाएति उवसामेत्तए, तते णं ते बहवे वेज्जा य ६ जाहे नो संचाएति, तेसिं सोलसण्हं रोगाणं एगमवि
रोगा० उव० ताहे संता तंता जाव पडिगया । तते णं नंदे तेहिं सोलसेहिं रोगायंकेहिं अभिभूते समाणे
णंदापोक्खरणीए सुच्छिए ४ तिरिक्खजोणिएहिं निबद्धाउते यद्धपएसिए अट्टदुहट्ठवसट्ठे कालमासे कालं
किचा नंदाए पोक्खरणीए दहुरीए कुच्छिसि दहुरत्ताए उववन्ने । तए णं णंदे दहुरे गम्भाओ विणिम्मुके

समाणे उम्मुक्कालभावे विद्यायपरिणयमित्ते जोव्वणगमणुपत्ते नंदाए पोक्खरणीए अभिरममाणे २ विहरति, तत्ते णं णंदाए पोक्खरणीए बहू जणे ण्हायमाणो य पियइ य पाणियं च संवहमाणो अन्नमन्नस्स एवमातिक्खति ४ यन्ने णं देवाणुप्पिया ! णंदे मणियारे जस्स णं इमेयारूचा णंदा पुक्खरणी चाउक्कोणा जाव पडिरूचा जस्स णं पुरत्थिमिल्ले वणसंढे चित्तसभा अगणेन्वमं तद्देव चत्तारि सहाओ जाव जम्मजीवियफले, तत्ते णं तस्स दहुरस्स तं अभिक्खणं २ बहुजणस्स अंतिए एयमंढं सोचा णिसम्म इमेयारूचे अन्नमत्थिए ६-से कट्ठि मन्ने माए इमेयारूचे सदे णिसंतपुब्बे त्तिक्कहु सुमेणं परिणामेणं जाव जाइसरणे ममुण्णन्ने, पुब्बज्जातिं सम्मं समागच्छति, तत्ते णं तस्स दहुरस्स इमेयारूचे अन्नमत्थिए ५-एवं त्वल्लु अहं इहेय रायगिहे नगरे णंदे णामं मणियारे अट्ठु । तेणं कालेणं तेणं समणं समणे भगवं मं समोसंढे, तए णं समणस्स भगवओ० अंतिए पंचाणुव्वइए सत्तसिक्खावइए जाव पडिवन्ने, तए णं अहं अन्नया कयाई असाहुवंसणेण य जाव मिच्छतं विप्पडिवन्ने, तए णं अहं अन्नया कयाई निम्हे कालसमयंसि जाव उपसंपज्जिता णं विहरामि, एवं जहेव चित्ता आपुच्छणा नंदापुक्खलं वणसंढा सहाओ तं चेव सव्वं जाव नंदाए पु० दहुरत्ताए उववन्ने, तं अहो णं अहं अहन्ने अपुन्ने अकयपुन्ने निगंगंथाओ पावयणाओ नट्ठे भट्ठे परिब्भट्ठे तं सेयं त्वल्लु ममं समयमेव पुव्वपडिवच्चातिं पंचाणुव्वयातिं० उवसंपज्जित्ताणं विहरित्तए, एवं संपेहेति २ पुव्वपडिवच्चातिं पंचाणुव्वयाइं० आरुहेति २ इमेयारूवं अभिगगंहं अभिगिण्हति-कप्पइ मे

जावजीवं छट्छट्टेणं अणि० अप्पाणं भावेमाणस्स विहरित्तए, छट्ठस्सविय णं पारणंगंसि कप्पइ मे णंदाए पोक्खरणीए परिपेरंतेसु फासुएणं पहाणोदएणं उम्मइणोलोलियाहि य वित्ति कप्पेमाणस्स विहरित्तए, इमेयारूवं अभिगगंहं अभिगेणहंति, जावल्लीवाए छट्छट्टेणं जाव विहरति; तेणं कालेणं २, अहं गो० १, गुणसिलए समोसदे, परिस्ता निग्गया; तए णं नंदाए पुक्खरिणीए बहुजणो पहाय० ३ अन्नमन्नं०, जाव समणे ३ इहेव गुणसिलए०, तं गच्छामो णं देवाणु० समणं भगवं० वंदामो जाव पज्जुवासामो एयं मे इह भवे परभवे य हियाए जाव अणुगामियत्ताए भविससइ, तए णं तस्स ददुरस्स बहुजणस्स अंतिए एयमहुं सोच्चा निसम्म० अयमेयारूवे अब्भत्थिए ५ समुप्पज्जित्था-एवं म्वल्लु समणे० तं गच्छामि णं वंदामि०, एवं संपेहेति २, गंदाओ पुक्खरणीओ सणियं २, उत्तरइ; जेणेव रायमग्गे तेणेव उचा० २, ताए उक्खिट्ठाए ५, ददुरगईए कीतिवयमाणे जेणेव ममं अंतिए तेणेव पहारेत्थ गमणाए, इमं च णं सेणिए राया भंभसारे पहाए कयकोउय० जाव सन्वालंकारविभूत्तिए, हत्थिखंधवरगए, सकोरंटमल्लदामेणं, छत्तेणं०, सेयवरचामरा०, हयगयरह०, महया भडचडगर०, चाउरंगिणीए सेणाए सद्धि संपरिवुडे, मम पायवंदते हन्वमागच्छति; तते णं से ददुरे सेणियस्स रत्तो एगेणं आसकिसोएणं वामपाएणं अक्केते समणे अंत- निग्घातिए कते यावि होत्था, तते णं से ददुरे अत्थामे अबले अबीरिए अपुरिसकारपरक्कमे आधारणि-

जमि तिकहु एगंतमवक्रमति० करयलपरिगहियं० नमोऽस्तु नं जाब संपत्ताणं, नमोऽस्तु नं मम धम्मामय-
रियस्स जाब संपाविकामस्स पुण्विपिय नं मए समणस्स भगवतो महावीरस्स अतिए धूलए पाणाति-
याए पचक्खाए जाब धूलए परिगहे पचक्खाए, तं इयाणिपि तस्सेव अतिए सब्वं पाणातिवायं पच-
क्खामि जाब सब्वं परि० पच० जावजीवं सब्वं असण ४, पच० जावजीवं जंपिय इमं सरीरं इट्ठं कंतं
जाब मा दुसंतु एयंपि नं चरिमेहिं ऊसासेहिं वोसिरामि त्तिकहु, तए नं से ददुदुरे कालमासे कालं किच्चा
जाब सोहम्मे कप्पे, ददुरवडिंसए विमाणे, उववायसभाए, ददुरदेवत्ताए उववन्ने; एवं खलु गो० !,
ददुरेणं सा विव्वा देविट्ठी लद्धा ३ । ददुरस्स नं भंते ! देवस्स केवतिकलं ठिई पणत्ता ? , गो० !,
घत्तारि पलिओवमाइं ठिती पं०, से नं ददुरे देवे० महाविदेहे वासे सिज्झहिंति, बुज्झि० जाव अंतं
करेहिद य । एवं खलु समणेणं भग० महावीरेणं तेरसमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते त्तियेमि ॥
सूत्रम्-१०१ ॥ तेरसमं नायज्झयणं समत्तं ॥ १३ ॥

‘सासे’त्यादि श्लोकः प्रतीतार्थः, नवरं ‘अजीरए’ति-आहारापरिणतिः, ‘दिट्ठीयुद्धसुल्ले’ति-दृष्टिशूलं-नेत्रशूलं,
मृदशूलं-मस्तकशूलं, ‘अकारए’ति-प्रक्तद्वयः, ‘अञ्जिवेयणे’त्यादि, श्लोकातिरिक्तं, ‘कंडु’ति-खर्जुः, ‘दउदरे’ति-
दकोदरं-जलोदरमित्यर्थः, ‘सत्थकोसे’त्यादि, शस्त्रकोशः-शुरनखरदनादिभाजनं स हस्ते गतः-स्थितो येषां ते तथा, एवं
सर्वत्र, नवरं शिलिकाः-किरातत्तिककादितृणरूपाः प्रतवपाणरूपा वा शस्त्रवीरणीकरणार्थाः, तथा गुटिका-द्रव्यसंयोगनि-

स्पादितगोलिकाः ओषधेपत्रे तथैव 'उच्चलणेही'त्यादि, उद्वेलनानि-देहोपलेपनविशेषाः यानि देहाद्वस्तामर्शनेनापनीयमानानि मलादिरुमादायोद्वेलतीति उद्वर्चनानि-तान्येव विशेषस्तु लोकरूढिमवसेय इति, स्नेहपानानि-द्रव्यविशेषपक्कघृतादिपानानि चमनानि च प्रसिद्धानि निरेचनानि-अघोविरेकाः स्वेदनानि-मसृधान्यकादिभिः अवदहनानि-दम्भनानि अपस्नानानि-स्नेहापननदेतद्रव्यमस्फुटजलेन स्नानानि अनुवायनाः-चर्मयन्त्रप्रयोगेणापानेन जठरे तैलविशेषप्रपेक्षनानि चस्तिकमालि-चर्मवेष्टनप्रयोगेन शिरःप्रभृतीनां स्नेहपूरणानि गुदे वा वस्त्रयोद्विषेपणानि निरूढा-अनुवासना एव केवलं द्रव्यकृतो विशेषः निरोधेषा-नाडीवेचनानि रुधिरमोक्षणीत्यर्थः तत्त्वणानि-त्वचः क्षुरप्रादिना तनूकरणानि प्रक्षणानि-हस्वानि स्वचो विदारणानि निरोधस्तयः-जिरसि बदस्य चर्मकोशस्य संस्फुटतैलापूरलक्षणाः, प्रागुक्तानि चस्तिकमर्माणि सामान्यानि अनुवायनानिरूढानिरोपस्तयस्तु तद्व्येदाः, तर्पणानि-स्नेहद्रव्यविशेषेष्टृहणानि, पुटपाकाः-कुष्ठिकानां कणिकावेष्टितानामग्निना पचनानि, अग्ना-पुटपाकाः-पाकाविशेषनिष्पन्ना औषधविशेषाः, छल्लयो-रोहिणीप्रभृतयः, बल्लयो-गुह्वरीप्रभृतयः, कन्दादीनि प्रमिद्वानि एतैरिच्छन्ति एकमपि रोगमुपशमयितुमिति, 'निबन्दाउ'ति-प्रकृतिस्थित्यनुभाषणव्यापेक्षया, 'बंधपएसि'ति-प्रदेशवन्थापेक्षेति, 'अंतनिग्घाइ'ति-निर्घातितान्तः, 'सहं पाणाइवायं पचस्वामि' इत्यनेन यद्यपि सर्वग्रहणं तथापि विरथा देवगिरतिरेव, इहायं गाथे-"तिरियाणं चारितं निवारियं अह य तो पुणो तेसि । सुब्बइ बहुयाणं पि हु महव्वया-रोहणं ममए ॥१॥ न महव्वयसन्मावोवि चरणपरिणामममवो तेसि । न बहुगुणाणं पि जओ केवलसंभूइपरिणामो ॥२॥" इति

भा- १ तिरयो नारियं निवारितं अय च तद्व पुनस्तेयो भ्रूयते बह्वनामपि महाप्रतापोऽयं समये ॥ १ ॥ न महाव्रतसम्राट्पि चरणपरिणाम-
बंधपरितो ॥ बहुगुणानामपि न यतः केवलसंभूतिपरिणामः ॥२॥

इह यद्यपि मूत्रे उपनयो नोक्तः तथाऽप्येवं द्रष्टव्यः—“संपन्नगुणोवि जओ सुमाहुसंमग्निवज्जिओ पायं । पावइ गुणपरि-
हाणीं दहुरजीचोव मणियारो ॥ १ ॥” चि, अथवा—तित्थयवंदणत्थं चलिओ भावेण पावइ समं । जह दहुरदेवेणं पत्तं वेमा
णियसुरचं ॥ २ ॥” चि ममात्तमिदं त्रयोदशज्ञाताध्ययनविवरणम् ॥ १३ ॥

॥ १४-श्रीतेतलिपुत्रज्ञाताध्ययनम् ॥

अथ चतुर्दशज्ञातं विव्रियते—अस्य चायं पूर्वेण सहाभिसम्बन्धः—पूर्वस्मिन् सतां गुणानां सामग्र्यभावे हानिरुक्ता, इह तु
तथाविधसामग्रीसद्भावे गुणसम्बन्धदुपजायते इत्यभिधीयते, इत्थेवं सम्बद्धमिदम्—
जति णं भंते । तेरसमस्स ना० अयमट्ठे पणत्ते, चोदसमस्स के अट्ठे पन्नत्ते १; एवं खलु जंबू !, तेणं
फालेणं २, तेयलिपुरं नाम नगरं, पमयवणे उज्जाणे, कणगरहे राया, तस्स णं कणगरहस्स पउमावती
देवी, तस्स णं कणगरहस्स तेयलिपुत्ते णामं अमचे, सामदंड०; तत्थ णं तेयलिपुरे कलादे नामं मूसियार-
दारए होत्था, अट्ठे जाय अपरिभूते, तस्स णं भद्दा नामं भारिया, तस्स णं कलायस्य मूसियारदारयस्य
सा० १ संपन्नगुणोऽपि यतः सुमागुसुवर्गभजितः प्रायः । प्राप्नोति गुणपरिहाणि दहुरजीव इव मणिफारः ॥ १ ॥ तोर्यकरवन्दनार्थं चलितो भावेन
प्राप्नोति स्वर्गम् । यया दहुरदेवेन प्राप्तं वैमानिकमुरत्वम् ॥ १ ॥

धूया भद्राए अत्तया पोद्विला नामं दारिया होत्था, रूवेण जोन्वणेण य लावन्नेण उक्किटार, तते णं पोद्विला दारिया, अन्नदा कदाह णहाता सन्वालंकरविभूसिया चेडियाचक्वालसंपरिवुडा उट्पि पासायवरगया आगा सतलगंसि कणगमएणं तिंदूसएणं कीलमाणी २ विहरति, इमं च णं तेयलिपत्ते अमचे णहाए आसखंधव- रगए महया भडचडगरआसवाहणियाए णिज्जायमाणे कलायस्स भूसियारदारगस्स गिहस्स अदूरसामंतेणं वीतिवयति, तते णं से तेयलिपुत्ते भूसियारदारगगिहस्स अदूरसामंतेणं वीतीवयमाणे २, पोद्विलं दारियं उट्पि पासायवरगयं आगासतलगंसि कणगतिंदूसएणं कीलमाणी पासति २, पोद्विलाए दारियाए रूवे य ३ जाव अज्झोववन्ने कोडुयियपुरिसे सदावेति २, एवं व०-एस णं देवा० !, कस्स दारिया किंनामधेज्जा १, तते णं कोडुयियपुरिसे तेयलिपुत्तं एवं वदासी-एस णं सामी !, कलायस्स भूसियारदारयस्स धूता, भद्राए अत्तया, पोद्विला नामं दारिया रूवेण य जाव सरीरा; तते णं से तेयलिपुत्ते आसवाहणियाओ पडिनि- यत्ते समाणे अहिंभतरट्ठाणिज्जे पुरिसे सदावेति २, एवं व०-गच्छह णे तुम्हे देवाणुप्पिया ! कलादस्स भूसियार० धूपं भद्राए अत्तयं पोद्विलं दारियं मम भारियत्ताए वरेह, तते णं ते अन्भंतरट्ठाणिज्जा पुरिसा तेतलिणा एवं वुत्ता समाणा हट्ठ० करय० तहत्ति जेणेव कालयस्स भूसि० गिहे तेणेव उवागया, तते णं से कलाए भूमियारदारते पुरिसे एज्जमाणे पासति २, हट्ठट्ठे आसणाओ अन्मुट्ठेति २, सत्तट्ठपदाति अणु- गच्छति २, आसणेणं उवणिमंतेति २, आसत्थे वीसत्थे सुहासणवरगए एवं व०-संदिसंतु णं देवाणु० !,

किमागमणपओयणं १; तते णं ते अढिभतरट्ठाणिज्जा पुरिसा कलायमूसियं० एवं व०-अमहे णं देवाणु० !,
 तय धूयं भदाए अत्तयं पोदिलं दारियं तेयलिपुत्तस्स भारियताए वरेमो, तं जति णं जाणसि देवाणु०
 जुत्तं वा पत्तं वा सलाहणिज्जं वा सरिसो वा संजोगो ता दिज्जउ णं पोदिला दारिया तेयलिपुत्तस्स,
 ता भण देवाणु० !, किं दलामो सुक्कं १, तते णं कलाए मूसियारदारए ते अढिभतरट्ठाणिज्जे पुरिसं एवं
 वदासी-एस्स चेव णं दे० !, मम सुं के जन्नं तेतलिपुत्ते मम दारियानिमित्तेणं अनुगहं करेति, ते ठाणिज्जे
 पुरिसे विपुलेणं असण१, पुक्कयत्थ जाव मद्दालंकारेणं सक्कारेइ स० २, पडिविसजेइ; तए णं कलायस्सवि
 मूसि० निहाओ पडिनि० २, जेणेव तेयलिपुत्ते अ० तेणेव एवा०, तेयलिपु० एयमट्ठं निवेयंति; तते णं
 कलादे मूसियवारए अन्नया कयाइं सोहणंसि तिहिक्कलत्तमुट्ठत्तंसि पोदिलं दारियं पहायं सव्वालंकारभू-
 स्सियं सीयं दुरुहइ२त्ता भित्तणाइसंपरिवुडे सातो निहातो पडिनिक्कलमति २, सव्विबुट्ठीए तेयलीपुरं मज्झं-
 मज्झेणं जेणेव तेतलिस्स निहे तेणेव उवा०, पोदिलं दारियं तेतलिपुत्तस्स सयमेव भारियत्ताए दलयति;
 तते णं तेतलिपुत्ते पोदिलं दारियं भारियत्ताए उवणीयं पासति२, पोदिलाए सद्धि पट्ठयं दुत्तहति २,
 सेतापीतएहि कलसेहि अप्पाणं मज्जावेति २, अग्गिगहणं करेति २, पाणिगहणं करेति २, पोदिलाए
 भारियाए भित्तणाति जाव परिजणं विपुलेणं असणपाणत्तातिमसातिमेणं पुक्क जाव पडिविसजेति; तते

णं से तेतलिपुत्ते पोद्विलाए भारियाए अणुरत्ते अविरत्ते उरालाई जाव विहरति ॥ सुत्रम्-१०२ ॥ तते णं से कणगरहे राया रत्ते य रट्ठे य घले य चाहणे य कोसे य कोट्टागारे य अंतोरे य मुच्छित्ते ४, जाते २, पुत्ते वियंगेति, अप्पेगइयाणं हत्थंगुलियाओ छिदति, अप्पेगइयाणं हत्थंगुट्ठए छिदति, एवं पायंगुलियाओ पायंगुट्ठएवि कल्लसक्कुलीएवि नासापुडाई फालेति, अंगमंगति वियंगेति; तते णं तीसे पडमावतीए देवीए अल्लया पुण्वरस्ताव० अयेमपारूवे अन्वत्थिए समुत्पज्जित्था ४-एवं खल्लु कणगरहे राया रत्ते य जाव पुत्ते वियंगेति जाव अंगमंगाई वियंगेति, तं जति अहं दारयं पयायामि सेयं खल्लु ममं तं दारगं कणगरहस्स रहरिसयं चेव सारक्खमाणीए संगोवेमाणीए विहरित्तए, त्तिकट्ठु एवं संपेहेति २, तेयलिपुत्तं अमच्चं सद्वावेति २, एवं च०-एवं खल्लु देवा० !, कणगरहे राया रत्ते य जाव वियंगेति तं जति णं अहं देवाणु० !, दारगं पयायामि; तते णं तुमं कणगरहस्स रहसियं चेव अणुपुण्वेणं सारक्खमाणे संगोवेमाणे संबद्धेहि, तते णं से दारए उम्मुक्कपालभावे जोण्वणगमणुप्पत्ते तव य मम य भिक्खाभायणे भविससति, तते णं से तेयलिपुत्ते पडमावतीए एयमट्ठं पडिसुणेति २ पडिगए, तते णं पडमावतीय देवीए पोद्विलाय अमचीए सयमेव गणभं गेणहं ति सयमेव परिवहति, तते णं सा पडमावती नवण्हं मासाणं जाव पियंदसणं सुरूवं दारगं पयाया, जं रयणिं च णं पडमावती दारयं पयाया तं रयणिं च णं पोद्विलावि अमची नवण्हं मासाणं विणिहायमावन्नं

दारियं पयाया, तते णं सा पउमावती देवी अम्मघाईं सदावेति २, एवं व०-गच्छह-णं तुमे अम्मो !
 तेयलिगिहे तेयलिपु० रहस्सियं चेव सदावेह; तते णं सा अम्मघाईं तहत्ति पडिमुणेति २, अंतेउरस्स
 अवदारेणं निगगच्छति २, जेणेव तेयलिस्स गिहे जेणेव तेयलिपुत्ते तेणेव उवा० २, करयल जाव एवं
 वदासी-एवं खलु देवा० !, पउमावती देवी सदावेति; तते णं तेयलिपुत्ते अम्मघातीए अंतिए एयमट्ठं
 सोचा हट्ठं, अम्मघातीए सद्धिं सातो गिहाओ निगगच्छति २, अंतेउरस्स अवदारेणं रहस्सियं चेव अणु-
 पयिसति २, जेणेव पउमावती तेणेव उवाग० करयल० एवं व०-संदिंसंतु णं देवाणुप्पिया ! जं मए कायव्वं ?,
 तते णं पउमावती तेयलीपुत्तं एवं व०-एवं ग्वलु कणगरहे राया जाव वियंगेति अहं च णं देवा० ! दारगं
 पयाया तं तुमं णं देवाणु० !, तं दारगं गेणहाहि जाव तव मम य भिक्खाभायणे भविस्सति त्तिकट्ठु तेय-
 लिपुत्तं दलयति; तते णं तेयलिपुत्ते पउमावतीए हत्थातो दारगं गेणहति, उत्तरिज्जेणं पिहेति २, अंतेउरस्स
 रहस्सियं अवदारेणं निगगच्छति २, जेणेव सए गिहे जेणेव पोद्विला भारिया तेणेव उवा० २, पोद्विलं एवं
 व०-एवं खलु देवाणु० !, कणगरहे राया रज्जे य जाव वियंगेति अयं च णं दारए कणगरहस्स पुत्ते पउमा-
 वईए अत्तए तेणं तुमं देवा० !, इमं दारगं कणगरहस्स रहस्सियं चेव अणुपुब्बेणं सारक्खाहि य, संगोवेहि
 य, संवेद्वेहि य; तते णं एस दारए उम्मुक्कबालभावे तव य मम य पउमावतीए य आहारे भविस्सति
 त्तिकट्ठु पोद्विलाए पासे णिक्खिवति पोद्विलाओ पासाओ तं विणिहायमावन्नियं दारियं गेणहति २, उत्तरि-

ज्जेणं पिहेति२, अंतेउरस्स अवहारेणं अणुपविससि २, जेणेव पउमावती देवी तेणेव उवा० २, पउमावतीए देवीए पासे ठावेति२, जाव पडिनिगते । तते णं तीसे पउमावतीए अंगपडियारियाओ पउमावहं देवि विणिहायमावन्नियं च दारियं पयायं पासति २ ता, जेणेव कणगरहे राया तेणेव० २ ता करयल०, एवं व०-एवं न्वल्लु सामी !, पउमावती देवी मइल्लियं दारियं पयाया, तते णं कणगरहे राया तीसे मइल्लियाए दारियाए नीहरणं करेति बहूणि लोह्याइं मयकिचाइं० कालेणं विगयसोए जाते; तते णं से तेतलिपुत्ते कल्ले कोडुंविपपुरिसे सदावेति २ एवं व०-खिप्पामेव चारगसो० जाव ठितिपडियं जम्हा णं अम्हं एस दारए कणगरहस्स रज्जे जाए तं होउ णं दारए नामेणं कणगज्झए जाव भोगसमत्थे जाते ॥ सूत्रम्-१०३ ॥

तते णं सा पोदिला अन्नया कयाई तेतलिपुत्तस्स अणिट्ठा ५, जाया यावि होत्था णेच्छइ य तेयलिपुत्ते पोदिलाए नामगोत्तमवि सवणयाए, किं पुण दारिसणं वा परिभोगं वा ?, तते णं तीसे पोदिलाए अन्नया कयाई पुब्बरत्त इमेयारूवे ५ जाव सन्नुप्पज्जित्था-एवं खल्लु अहं तेतलिस्स पुब्बि इट्ठा ५, आसि इयाणि अणिट्ठा ५ जाया, नेच्छइ य तेयलिपुत्ते मम नामं जाव परिभोगं वा ओहयमणसंकप्पा जाव झियायति; तए णं तेतलिपुत्ते पोदिलं ओहयमणसंकप्पं जाव झियायमाणं पासति २, एवं व-मा णं तुमं दे० !, ओहयमणसं० तुमं णं मम महाणसंसि विपुलं असण ४, उवक्खडावेहि २, बहूणं समणमाहण जाव वणीमगाणं देयमाणी य दवावेमाणी य बिहराहि, तते णं सा पोदिला तेयलिपुत्तेणं एवं वुत्ता समाणा हट्ठ०

तेयलिपुत्तस्स एयमट्ठं पडिसुणेति२, कल्लाकल्लं महाणसंसि विपुलं असण४, जाव दवावेमाणी विहरति
 ॥ सूत्रम्-१०४ ॥ तेणं कालेणं२, सुव्वयाओ नामं अज्जाओ ईरियासमिताओ जाव गुत्तबंभयारिणीओ बहु-
 स्सुयाओ बहुपरिवाराओ पुव्वानुपुन्वि जेणामेव तेयलिपुरे नयरे तेणेव उवा० २, अहापडिरुव्वं उग्गहं
 उग्गिण्हंति२, संजमेण तवसा अप्पाणं भावेमाणीओ विहरंति; तते णं तासि सुव्वयाणं अज्जाणं एगे
 संघाडए पढमाए पोरसीए सज्झायं करेति जाव अडमाणीओ तेतलिस्स गिहं अनुपविट्ठाओ, तते णं सा
 पोट्टिया ताओ अज्जाओ एल्लमाणीओ पासति२ हट्ठ० आसणाओ अण्णुत्ति२, वंदति नमंसति२, विपुलं
 असण४, पडिलाभेति२, एवं व०-एवं खलु अहं अज्जाओ !, तेयलिपुत्तस्स पुन्निव इट्ठा ५, आसी इयाणि
 अणिट्ठा५, जाव वंसणं वा परिभोगं वा०; तं तुभं णं अज्जातो सिक्खियाओ बहुपट्टियाओ
 यहणि गामागर जाव आहिइह वहणं राईसर जाव गिहंति अनुपविसह तं अत्थि याइं मे अज्जाओ !,
 केइ कहंवि बुद्धजोए वा, मंतजोगे वा, कम्मणजोए वा, हियउडुवाणे वा, काउडुवाणे वा, आभिओगिए
 वा, वसीकरणे वा, कोउयकम्मे वा, भूइ०, मूले, कंदे, छल्ली, वल्ली, सिलिया वा, गुलिया वा, ओसहे वा,
 भेसल्ले वा, उवलद्धपुन्वे जेणाहं तेयलिपुत्तस्स पुणरवि इट्ठा ५ भवेज्जामि, तते णं ताओ अज्जाओ पोट्टि-
 लाए एवं युत्ताओ समाणीओ दोवि कन्ने ठाईति २, पोट्टिलं एवं वदासी-अम्हे णं देवा० ! समणीओ

निगंगीओ जाव गुत्तयंभचारिणीओ नो खलु कप्पइ अम्हं एयप्पयारं कन्नेहि वि णिसामेत्तए, किमंग पुण उवविसित्तए वा आयरित्तए? वा !, अम्हे णं तव देवा० ! विचित्तं केवलपन्नत्तं धम्मं पडिकहिज्जामो; तते णं सा पोट्टिला ताओ अज्जाओ एवं व०-इच्छामि णं अज्जाओ !, तुम्हं अंतिए केवलपन्नत्तं धम्मं निसामित्तए; तते णं ताओ अज्जाओ पोट्टिलाए विचित्तं धम्मं परिकहेति, तते णं सा पोट्टिला धम्मं सोचा निसम्म हट्ठ०, एवं व०-सइहामि णं अज्जाओ !, निगंगं पावयणं जाव से जहेयं तुब्भे वयह, इच्छामि णं अहं तुब्भं अंतिए पंचाणुव्वयाइं जाव धम्मं पडिवज्जित्तए, अहासुहं; तए णं सा पोट्टिला तासि अज्जाणं अंतिए पंचाणुव्वइयं जाव धम्मं पडिवज्जइ, ताओ अज्जाओ वंदति, नमंसति२, पडिवि- सज्जेति; तए णं सा पोट्टिला समणोवासिया जाया जाव पडिलाभेमाणी विहरइ ॥ सूत्रम्-१०५ ॥

सवं गुगंमं, नयरं 'कलाए'ति-कलादो नाम्ना मूषिकारदारक इति पितृव्यपदेशेनेति 'अहिंभतरठाणिज्जे'ति-आभ्य- न्तरानाप्तानित्यर्थः, 'विंयंगेइ'ति-व्यङ्ग्यति विगतकर्णनाशाहस्ताद्यद्वाङ् करोतीत्यर्थः; 'विइतेति'ति-विकृतन्तति छिन- तीत्यर्थः; 'संरक्खवमाणीय'ति-संरक्षन्त्याः आपदः सङ्क्षोषयन्त्याः प्रच्छादनतः, 'भिवत्ताभायणे'ति-भिक्षामाजनमिव भिक्षामाजनं तदस्माकं मिधोरिव निर्वाहकारणमित्यर्थः, 'पढमाए पोरुसीए सज्झाय'मित्यादौ यावत्करणादिदं द्रष्टव्यं- 'चीयाए पोरिसीए द्वाणं क्षियायइ, तईयाए पोरिसीए अतुरियमचवलमसंभते मुहपोचियं पडिलेहेइ, मायणाणि पमज्जइ, मायणाणि उग्गाहेइ२, जेणेव सुवयाओ अज्जाओ तेणेव उवागच्छन्ति२, सुवयाओ अज्जाओ वंदन्ति, नमं-

सन्ति२, एवं वयासी इच्छामो न तुभेहि अन्मणुप्पिया !, मा पडिवंध, तए णं ताओ अज्जाओ सुवयाहि अज्जाहि अन्मणुप्पियाओ समा-
रियाए अडिच्चए, अद्वासुहं देवानुप्पिया !, मा पडिवंध, तए णं ताओ अज्जाओ सुवयाहि अज्जाहि अन्मणुप्पियाओ समा-
णीओ सुवयाणं अज्जाण अंतियाओ पडिस्मयाओ पडिनिक्खमिति अतुरियमचलमसंभताए गतीए जुगंतरपलीयणाए दिट्ठीए
पुरओ रियं सोहेमाणीओ तेयलिपुरे नयरे उच्चनीयमज्झिमाइं कुलाइं घरसमुयाणस्स भिक्खायरियं अडमाणीउ'त्तिं गृहेषु
समुदानं-भिखा गृहममुदानं तस्मै गृहसमुदानाय भिक्षाचर्या-भिक्षानिमित्तं विचरणं अटन्त्यः-कुर्वाणाः, 'अतिथ याइं भे'त्ति
आइंति-देशमापायां मेत्ति-भयतीनां, 'चुण्णजोए'त्ति-द्रव्यचूर्णानां योगः स्तम्भनादिकर्मकारी, 'कम्मणजोए'त्ति-कुष्ठा-
दिरोगेहेतुः, 'कम्माजोए'त्ति-काम्ययोगः-कमनीयताहेतुः, 'हियठडुवणे'त्ति-हृदयोद्घापनं चित्ताकर्षणहेतुः, 'काउड्डा-
यणे'त्ति-कार्याकर्षणहेतुः, 'आमिजोगिण'सि-पराभिमननेहेतुः, 'वसीकरणे'त्ति-वश्यताहेतुः, 'कोउयकम्मे'त्ति-सौभाग्य-
निमित्तं स्वप्नादिः 'मूहकम्मे'त्ति मन्त्राभिसंस्कृतभूतिदानं ॥ १०५ ॥

तते णं तीसे पोट्टिलाए अन्नया रुयाइ पुब्बरत्तावरत्तकालस० कुडुंयजागरियं० अयमेयारूवे अ०भ-
स्थिते० एवं गल्लु अहं तेतलि० पुर्व्वि इट्ठा^५, आसि इयाणि अणिट्ठा^५ जाव परिभोगं वा तं सेयं खल्लु
मम सुन्वयाणं अज्जाणं अंतिए पन्वतित्तए, एवं संपेहेति२ कल्लं पाउ० जेणेव तेतलिपुत्ते तेणेव उवा०२
करयलपरि० एवं य०-एवं खल्लु देवानुप्पिया !, मए सुन्वयाणं अज्जाणं अंतिए घम्मे पिसंते जाव अ०भ-

पुत्राया पञ्चइत्तए, तते णं तेयलिपुत्ते पोद्विलं एवं व०-खलु तुमं देवानुप्पिए ! मुंडो पञ्चइया समाणी कालमासे कालं किच्चा अन्नतरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववज्झिहिसि, तं जति णं तुमं देवा०, ममं ताओ देवलोयाओ आगम्म केवलपन्नत्ते धम्मे बोहिहि तोइहं विसज्जेमि, अहं णं तुमं ममं ण संबोहेसि तो ते ण विसज्जेमि; तते णं सा पोद्विला तेयलिपुत्तस्स एयमट्ठं पडिमुणेति, तते णं तेयलिपुत्ते विपुलं असण४, उयक्खवावेति२, मित्तणातिजावआमंतेइ२ जाव सम्माणेइ२ पोद्विलं ण्हायं जाव पुरिससहस्सवाहणीयं सिसं दुरुहिता मित्तणाति जाव परिवुडे सन्विट्ठिए जाव रवेणं तेतलीपुत्तस्स मज्झंमज्जेणं जेणेव सुब्ब-याणं उवस्सए तेणेव उवा० सीयाओ पचोरुहति २ पोद्विलं पुरतो कट्ठु जेणेव सुब्बया अज्जा तेणेव उवा-गच्छति२, वंदति-नमंसति२, एवं व०-एवं खलु देवा० !, मम पोद्विला भारिया इट्ठा ५ एस णं संसार-भडवियग्गा जाव पञ्चवत्तिए पडिच्छंतु णं देवा० ! सिसिणिभिक्खं दलयामि, अहासुहं मा० प०, तते णं सा पोद्विला सुब्बयाहिं अज्जाहिं एवं वुत्ता समाणा हट्ठ० उत्तरपुर० सयमेव आभरणमल्लालंकारं ओमु-यति२ सयमेव पंचमुट्ठियं लोयं करेइ२, जेणेव सुब्बयाओ अज्जाओ तेणेव उवागच्छइ२, वंदति-नमंसति२, एवं व०-आलित्ते णं भंते !, लोए एवं जहा देवाणंदा जाव एक्कारस अंगां बहूणि चासाणि सामन्नपरि-यागं पाउणइ२, मासियाए संलेहणाए अत्ताणं झोसेत्ता सट्ठि भत्ताइं अण० आलोइयपडि० समाहिं पत्ता

कालमासे कालं किंचा अन्नतरं सु देवलोएसु देवदत्ताए उववन्ना ॥ सूत्रम्-१०६ ॥ तते णं से कणंगरहे रायां
 अन्नया कयाई कालधम्मणा संजुत्ते यावि होत्था, तते णं राईसर जाव णीहरणं करेति २ अन्नमन्नं एवं
 च०-एवं खल्लु देवाणु० ! कणगरहे राया रज्जे य जाव पुत्ते वियंगित्था, अम्हे णं देवा० ! रायाहीणा राया-
 हिट्ठिया रायाहीणकज्जा अयं च णं तेतली अमचे कणगरहस्स रन्नो सव्वट्ठाणेसु सव्वभूमियासु लद्धपच्चए
 विन्नविधारे सव्वकज्जवट्ठावए यावि होत्था, तं सेयं खल्लु अम्हं तेतलिपुत्तं अमचं कुमारं जातित्तए त्तिकट्ठ
 अन्नमन्नस्स एयमट्ठं पडिसुणोत्तिर, जेणेव तेयलिपुत्ते अमचे तेणेव उवा० २, तेयलिपुत्तं एवं च०-एवं खल्लु
 देवाणु० !, कणगरहे राया रज्जे य रट्ठे य जाव वियंगेइ, अम्हे य णं देवाणु० ! रायाहीणा जाव रायाहीण-
 कज्जा, तुमं च णं देवा० ! कणगरहस्स रन्नो सव्वट्ठाणेसु जाव रज्जधुराचितए, तं जइ णं देवाणु० ! अत्थि
 केइ कुमारं रायलक्खणसंपन्ने अभिसेयारिहे तणं तुमं अम्हं दलाहि, जा णं अम्हे महया २ रायाभिसे-
 एणं अभिसिचामो, तए णं तेतलिपुत्ते तेसि ईसर० एतमट्ठं पडिसुणेतिर, कणगज्जय कुमारं पहायं जाव
 सस्सिरीयं करेइ २ त्ता, तेसि ईसर जाव उवणेतिर, एवं च०-एस णं देवा० !, कणगरहस्स रन्नो पुत्ते
 पउमावतीए देवीए अत्तए कणगज्जए नामं कुमारं अभिसेयारिहे रायलक्खणसंपन्ने मए कणगरहस्स रन्नो
 रहसिययं संवट्ठिए, एयं णं तुम्भे महया २ रायाभिसेएणं अभिसिचह, सव्वं च तेसि उट्ठाणपरियावणियं
 परिकहेइ । तते णं ते ईसर० कणगज्जय कुमारं महया २ अभिसिचंति । तते णं से कणगज्जए कुमारं

राया जाए महया हिमवंतमलय० चणओ जाव रब्बं पसासेमाणे विहरइ । तते णं सा पउमावती देवी कणगज्झयं रायं सदावेति २ एवं व०-एस णं पुत्ता ! तव० रब्बे जाव अंतेउरे य० तुमं च तेतलिपुत्तरस्स पहावेणं, तं तुमं णं तेतलिपुत्तं अमच्चं आढाहि, परिजाणाहि, सक्कारेहि, सम्माणेहि इतं अब्भुट्टेहि ठियं पज्जुबासाहि वच्चंतं पडिस्संसाहेहि अद्दासणेणं उवणिमंतेहि भोगं च से अणुबहुहि, तते णं से कणगज्झए पउमावतीए तहत्ति पडि० जाव भोगं च से वट्टेति ॥ सूत्रम्-१०७ ॥

‘रायाहीणा’इत्यादि, राजाधीनाः राज्ञो दूरेऽपि वर्त्तमाना राजवशवर्त्तिन इत्यर्थः, राजाधिष्ठितास्तेन स्वयमध्यासिताः, राजाधीनानि-राजायत्तानि कार्याणि येषां ते त्रयं राजाधीनकार्याः, ‘सब्बं च से उट्ठाणपरियावणियं’ति-मर्वं च से-तस्य उत्थानं च-उत्पत्तिं परिथापनिका च-कालान्तरं यावत् स्थितिरित्युत्थानपरियापनिकं तत्परिकथयतीति, ‘वयंतं पडिस्संसाहेहि’त्ति विनयप्रस्तायात् व्रजन्तं प्रतिसमाधय-अनुव्रज, अथवा वदन्तं प्रति संश्लाघय-साधूक्तं साध्वित्येवं प्रशंसां कुर्वित्यर्थः, भोगं-वर्त्तनं ॥ १०७ ॥

तते णं से पोडिले देवे तेतलिपुत्तं अभिक्खणं२, केवलपन्नत्ते धम्ममे संबोहेति, नो चेंव णं से तेतलिपुत्तं संबुज्झति, तते णं तस्स पोडिलदेवस्स इमेयारूवे अब्भत्थिते५, एवं खलु कणगज्झए राया तेयलिपुत्तं आदाति जाव भोगं च संबट्टेति, तते णं से तेतली अभिक्खणं२, संबोहिज्जमाणेवि धम्ममे नो संबुज्झति, तं सेयं खलु कणगज्झयं तेतलिपुत्तातो विप्परिणामेत्तए त्तिकट्टु एवं संपेहेति२त्ता, कणगज्झयं तेत-

लिपुत्तातो विप्परिणामेइ । तते णं तेतलिपुत्ते कल्लं ण्हते जाव पायच्छित्ते आसखंधवरगए बह्वहिं पुरिसंहिं
 संपरियुदे सातो गिहातो निगगच्छति२, जेणेव कणगज्झए राया तेणेव प्हारेत्थ गमणाए, तते णं तेतलि-
 पुत्तं अमंभं जे जहा बह्वे राईसरतलवर जाव पभियओ पासंति ते तेहेव आढायंति, परिजाणंति, पुरतो य,
 अब्भुद्धंति२, अंजलिपरिगहं करंति, इट्ठाहिं कंताहिं जाव वग्गहिं आलवेमाणा य, संलवेमाणा य, पुरतो य,
 पिट्ठतो य, पासतो य, मगगतो य, समणुगच्छंति, तते णं से तेतलिपुत्ते जेणेव कणगज्झए तेणेव उवा-
 गच्छति, तते णं कणगज्झए तेतलिपुत्तं एज्जमाणं पासति२, नो आढाति, नो परियाणाति, नो अब्भुद्धंति;
 अणादायमाणे ३, परम्भुहे संचिद्धति; तते णं तेतलिपुत्ते कणगज्झयस्स रत्तो अंजलिं करेइ, तते णं से
 कणगज्झए राया अणादायमाणे, तुसिणीए, परम्भुहे संचिद्धति; तते णं तेतलिपुत्ते कणगज्झयं विप्परिणयं
 जाणिता भीते जाव संजातभए, एवं व०-रुद्धे णं ममं कणगज्झए राया हीणे णं मम कणगज्झए राया
 अवज्झाए णं कणगज्झए, तं ण नज्झ णं मम केणइ कुमारेण मारेहिंति त्तिक्कु भीते तत्थे य जाव सणियं
 २, पधोसक्कोति२, तमेव आसखंधं दुरुहेति२, तेतलिपुत्तं मज्झमज्झेणं जेणेव सए गिंहे तेणेव प्हारेत्थ
 गमणाए; तते णं तेयलिपुत्तं जे जहा ईसर जाव पासंति ते तहा नो आढायंति, नो परियाणंति, नो
 अब्भुद्धंति, नो अंजलि०, इट्ठाहिं जाव णो संलवंति नो पुरओ य, पिट्ठओ य, पासओ य, (मगगतो य),
 समणुगच्छंति; तते णं तेतलिपुत्ते जेणेव सए गिंहे तेणेव उवागच्छति, जावि य से तत्थ बाहिरिया परिसा

भवात्, त०-दासति वा, पेसेति वा, भाइल्लएति वा, सावि य णं नो आढाइ २, जाविय से अङ्गिभतरिया
परिसा भवति, तंजहा-पियाइ वा, माताति वा, जाव सुण्हाति वा, सावि य णं वा नो आढाइ ३; तत्ते णं
से तेतलिपुत्ते जेणेव वासघरे जेणेव सए सयणिज्जे तेणेव उवागच्छति २, सयणिज्जंस्सि णिसीयति २, एवं
व०-एवं खलु अहं सयातो गिहातो निगगच्छामि, तं चेव जाव अङ्गिभतरिया परिसा नो आढाति, नो
परियाणाति, नो अङ्गुहेति, तं सेयं खलु मम अप्पाणं जीवियातो ववरोवित्तए त्तिक्कु एवं संपेहेति २,
तालडडं विसं आसंगंसि पक्खिवति, से य विसे णो संकमति; तत्ते णं से तेतलिपुत्ते नीलुप्पल जाव अंसि
खंघे ओहरति, तत्थवि य से धारा ओपह्मा; तत्ते णं से तेतलिपुत्ते जेणेव असोगवणिया तेणेव उवागच्छति २,
पासगं गीवाए बंधति २, रुक्खं दुरुहति २, पासं रुक्खे बंधति २, अप्पाणं सुयति, तत्थवि य से रज्जू छिन्ना;
तत्ते णं से तेतलिपुत्ते महतिमहालयं सिलं गीवाए बंधति २, अत्थाहमतारमपोरिसियंसि उदगंसि अप्पाणं
सुयति, तत्थवि य से अगणिकाए विज्झाए; तत्ते णं से तेतली एवं व०-संखेयं खलु, भो समणा वयंति संखेयं
खलु, भो माहणा वयंति संखेयं खलु, भो समणा माहणा वयंति; अहं एगो असंखेयं वयामि, एवं खलु
अहं सह पुत्तेहिं अपुत्ते को भेदं सद्वहिस्सति १, सह मित्तेहिं अमित्ते को भेदं सद्वहिस्सति १, एवं अत्थेणं
दारेणं दासेहिं परिजणेणं, एवं खलु तेयलिपुत्ते णं अ० कणगज्झाएणं रत्ता अवज्झाएणं समाणेणं तेयलि-
पुत्ते तालपुडगे विसे आसंगंसि पक्खित्ते सवि य णो कमति को भेयं सद्वहिस्सति १, तेतलिपुत्ते नीलुप्पल

जाय बंधसि ओहरिए तत्थविय से धारा ओपल्ला को मेदं सदहिस्सति?, तेतलिपुत्तस्स पासंगं गीवाए बंधेत्ता
 जाय रज्जू छिन्ना को मेदं सदहिस्सति?, तेतलिपुत्ते महासिलयं जाव बंधित्ता अत्थाह जाव उदगंसि
 अप्पा सुक्खे तत्थविय णं थाहे जाए को मेयं सदहिस्सति?, तेतलिपुत्ते सुक्खंसि तणकूडे, अग्गी विज्झाए,
 को मेदं सदहिस्सति?, ओहतमणसंकल्पे जाव क्षियाइ। तते णं से पोदिले देवे पोदिलारूवं विउव्वति?,
 तेतलिपुत्तस्स अदूरसामंते ठिच्चा एवं व०-हं भो। तेतलिपुत्ता!, पुरतो पवाए, पिट्ठओ हत्थिभयं दुहओ
 अचक्खुफासे मज्झे सराणि वरिसयंति, गामे पलित्ते, रत्ने क्षियाति, रत्ने पलित्ते गामे क्षियाति; आउसो!,
 तेतलिपुत्ता!, कओ चयामो!, तते णं से तेतलिपुत्ते पोदिलं एवं वयासी-भीयस्स खलु भो!, पव्वज्जा
 सरणं, उक्कट्टियस्स सदेसगमणं, छुहियस्स अन्नं, तिसियस्स पाणं, आउरस्स भेसज्जं माइयस्स रहस्सं,
 अभिञ्जुत्तस्स पच्चकरणं, अद्वाणपरिसंतस्स वाहणगमणं, तरिउकामस्स पवहणं; किंच परं अभिओजि-
 तुकामस्स सहायकिंचं खंतस्स दंतस्स जित्तिदियस्स एत्तो एगमवि ण भवति, तते णं से पोदिले देवे
 तेयलिपुत्तं अमचं एवं व०-सुहु णं तुमं तेतलिपुत्ता! एयमट्ठं आयाणिहि त्तिक्खु दोच्चं पि एवं वयइ?, जामेव
 दिसं पाउब्भूए तामेव दिसि पडिगए ॥ सूत्रम्-१०८ ॥ तते णं तस्स तेयलिपुत्तस्स सुभेणं परिणामेणं
 जाइसरणे समुत्पन्ने, तते णं तस्स तेयलिपुत्तस्स अयमेयारूवे अब्भत्थिते ५, समु०-एवं खलु अहं इहेव
 जंतुद्धीवे?, महाचिदेहे चासे पोक्खलावतीविजये पोंडरीगिणीते रायहाणीए महापउमे नामं राया होत्था;

तते नं अहं थेराणं अंतिए सुंढे भवित्ता जाव चोदस पुब्बवार्ति०, बहूणि वासाणि सामन्नपरियाए०, मासि-
याए०, संलेहणाए, महासुक्के कप्पे देवे; तते नं अहं ताओ देवलोयाओ आउक्खएणं इहेव तेयलिपुरे तेय-
ल्लिस्स अमच्चस्स भद्दाए भारियाए दारगत्ताए पचायाते; तं सेयं खलु मम पुब्बदिट्ठाइं महव्वयाइं समयमेव
उवसंपज्जित्ताणं विहरित्तए, एवं संपेहेति२ समयमेव महव्वयाइं आरुहेति२, जेणेव पमयवणे उज्जाणे तेणेव
उवा०२, अस्सेगवरपायवस्स अहे पुढविसिलापडुयंसि सुहन्निस्सन्नस्स अनुचित्तिमाणस्स पुब्बाहीयाति
सामाइयमातियाइं चोदसपुब्बाइं समयमेव अभिस्समन्नागयाइं, तते नं तस्स तेयलिपुत्तस्स अणगारस्स
सुभेणं परिणामेणं जाव तयावरणिज्जाणं कम्मणं खओवसमेणं कम्मरयविकरणकरं अपुब्बकरणं पविट्ठस्स
केवलवरणाणदंसणे समुप्पन्ने ॥ सूत्रम्-१०९ ॥ तए नं तेतलिपुरे नगरे अहासद्धिहिहि वाणमंतरेहि देवेहि
देवीहि ॥ देवदुंदुभीओ समाहयाओ दसद्धवत्ते कुसुमे निवाइए, दिव्वे गीयगंधव्वनिनाए कए यावि
होत्था, तते नं से कणगज्झए राया इमीसे कहाए लद्धे, एवं व०-एवं खलु तेतलि मए अबज्झाते सुंढे
भवित्ता पव्वतिते तं गच्छामि नं तेयलिपुत्तं अणगारं वंदामि-नमंसामि २, एयमट्ठं विणएणं सुज्जो२,
खामेमि; एवं संपेहेति२, णहाए चाउरंगिणीए सेणाए जेणेव पमयवणे उज्जाणे तेतलिपुत्ते अणगारे
तेणेव उवागच्छति२, तेतलिपुत्तं अणगारं वंदति-नमंसति२, एयमट्ठं च विणएणं सुज्जो२ खामेह नखासन्ने
जाव पज्जुवासइ; तते नं से तेयलिपुत्ते अणगारे कणगज्झयस्स रत्तो तीसे य महइ० भग्गं परिकहेइ,

तते णं से कणगज्झए राया तेतलिपुत्तस्स केवलस्स अंतिए घम्मं सोच्चा णिसम्म पंचाणुब्बइयं सत्तसिक्खा
 वइयं सावगघम्मं पडिबज्झइए, समणोवासिंए जाते जाव अहिगयजीवाजीवि । तते णं तेतलिपुत्ते केवली
 बइणि यासाणि केवलपरियागं पाउणिच्चा जाव सिद्धे । एवं खलु जंबू ! भगवया समणेणं महावीरेणं
 चोइसमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते, चिचेंमि ॥ सूत्रम्-११ = ॥ चउदसमं अज्झयणं समत्ते ॥ १४ ॥

‘रुद्धे ण’मित्यादौ, हीनोऽयं मम प्रीत्येति गम्यते, अपर्यातो-दुष्टचिन्तावान् ममेति-ममोपरि कनकध्वजः, पाठान्तरेण
 दुष्यतोऽहं-दुष्टचिन्ताविषयीकृतोऽहं कनकध्वजेन राज्ञा, तत्-तस्मान्न ज्ञायते केनापि कुमारेण-विरूपमारणप्रकारेण मारयिष्य
 तीति ‘त्वर्धंसि उवहरइ’ इति-स्कन्धे उपहरति विनाशयतीति, ‘धारा ओपल्ल’ति-अपदीर्णा कुण्ठीभूतेत्यर्थः; ‘अत्थाहं’ति-
 अस्तं-निरस्तमविद्यमानमधस्तलं प्रतिष्ठानं यस्य तदस्तांघं स्तायो वा-प्रतिष्ठानं तदभावादस्ताघ, अतार यस्य तरण
 नास्ति पुरुषः परिमाणं यस्य तत्पौरुष्यं तन्निषेवादपौरुष्यं ततः पदत्रयस्य कर्मधारयो, मकारो च प्राकृतत्वात्; अतस्तत्र,
 ‘संद्धेय’मित्यादि, श्रद्धेयं श्रमणा वदन्ति आत्मपरलोकपुण्यपापादिकर्मथजात, अतीन्द्रियस्यापि तस्य प्रमाणाबाधितत्वेन
 श्रद्धानगोचरत्वात्, अहं पुनरेकोऽश्रद्धेयं वदामि पुत्रादिपरिवारयुक्तस्यात्यर्थं राजसम्मतस्य च अपुत्रादित्वमराजसम्मतत्वं
 च निषखज्झपाशकजलाग्निभिरहिंस्यत्वं चात्मनः प्रतिपादयतो मम युक्तिबाधितत्वेन जनप्रतीतेरविषयत्वेनाश्रद्धेत्यादिति
 प्रस्तुतसूत्रभावना, ‘तए ण’मित्यादि, इं मो !, इत्यामन्त्रणे, पुरतः-अग्रतः, प्रपातो-गर्तः पृष्ठतो हस्तिभय, ‘बुहओ’त्ति-
 उभयतः अर्चयुःस्पर्शः-अन्धकारं मध्ये-मध्यभागे यत्र वयमास्महे तत्र शरा-वीणां निपतन्ति, ततश्च सर्वतो भयं वर्तते इत्यर्थः;

तथा ग्रामः प्रदीप्तोऽग्निना ज्वलति, अरण्यं तु ध्मायतेऽनुपशान्तदाहं वर्त्तते, अयं बौ-ध्यायंतीव-ध्यायंति, अग्रं विध्यानेन जागर्त्तो-वेत्यर्थः; अथवा-अरण्यं प्रदीप्तं ग्रामो ध्मायते न विध्यायति, एवंः सर्वस्यापि भयानकत्वात् स्थानान्तरस्य चाभावादायुष्म-स्तेतलिपुत्र !, 'कउ'त्ति-क ब्रजामः !, भीतेर्गन्तव्यमस्माभिरिवान्येनापि भवतीति प्रश्नः; उत्तरं च भीतस्य प्रव्रज्या शरणं भवतीति गम्यते, यथोत्कण्ठितादीनां स्वदेशगमनादीनि, तत्र 'छुहियस्स'त्ति-नुमुक्षितस्य मायिनो-वंचकस्य रहस्यं-गुप्तत्वं शरणमिति सर्वत्र गमनीयं, अभियुक्तस्य-सम्पादितदणस्य प्रत्ययकरणं-दूषणापोहेन प्रतीत्युत्पादनं अध्वानं अरियतो (अध्व-परिश्रान्तस्य)-गन्तुमशक्तस्य वाहनगमनं-शकटाद्यारोहणं तरीतुकामस्य नद्यादिकं प्लवनं-तरणं कृत्यं-कार्यं यस्य तत् प्लव-नकृत्यं-तरकाण्डं परममियोकुकामस्य-अभिमवितुकामस्य सहायकृत्यं-मित्रादिकृतं सहायकर्ममिति, अथ कथं भीतस्य प्रव्रज्या शरणं भवति, अत उच्यते-'म्वत्ते'त्यादि, धान्तस्य क्रोधनिग्रहेण, दान्तस्येन्द्रियनोदन्दिग्रहमेन, जितेन्द्रियस्य विषयेषु रागादि-निरोद्धः, 'एत्तो'त्ति-एतेभ्योऽजन्तरोदितेभ्योऽश्रतः प्रपातादिभ्यो भयेभ्यः एकमपि भयं न भवति, प्रव्रजितस्य सामायिकपरि-णस्या शरीरादिषु निरमिष्वङ्गत्वात् मरणादिभयाभावादिति, एवं देवेनामात्यः स्ववाचा भीतस्य प्रव्रज्या श्रेयसीत्यभ्युपगमं कार-यित्वा एवमुक्तः; 'सुहु'इत्यादि, अयमर्थो-भीतस्य प्रव्रज्या शरणमिति, यदि प्रतिज्ञायते तदा सुस्तु ते मत्तं, भयाभिभूतस्त्वमि-दानीमसीति एतमर्थमाजानीहि-अनुष्ठानद्वारेणावबुध्यस्व प्रव्रज्यां विवेकीति यावत् । इह च यद्यपि छत्रे उपनयो नोक्तः तथा-प्येवं द्रष्टव्यः, -जाव न दुक्खं पत्ता माणन्भंसं च पाणिणो पायं । ताव नं घम्भं गेण्हंति भावओ तेयलीसुउव ॥ १ ॥

समाप्तमिदं चतुर्दशज्ञाताध्ययनचिवरणम् ॥ १४ ॥

सा ०-प्र णिना प्रयेण तावध धर्मं गृह्णन्ति भावतः, यावहु खं न प्राप्ता मानुभंसं च तेतल्लियुतवत् ॥ १ ॥

॥ १५-श्रीनन्दाफलाख्यं ज्ञाताध्ययनम् ॥

अधुना पञ्चदशं विप्रियते, अस्य चैवं पूरणं मह सम्बन्धः-पूर्वस्मिन्नपमानाद्विपयत्यागः प्रातिपादितः, इह तु विनोपदे-
शात्, तत्र च मूलार्थप्राप्तिस्तदभावे तन्नर्थप्राप्तिरभिधीयत इत्येवंसम्बद्धमिदम्--

जति णं भंते !, नोदसमस्स नापज्जयणस्स अयमट्ठे पणत्ते, पन्नरसमस्स के अट्ठे पन्नत्ते !; एवं खलु
जंतु !, तेणं कालेणं२, चंपा नाम नयरी होत्था, पुन्नभदे चेहए, जियसत्तू राया; तत्थ णं चंपाए नयरीए घण्णे
णामं सत्थवाहे होत्था, अट्ठे जाव अपरिभूए; तीसे णं चंपाए नयरीए उत्तरपुरच्छिमे दिसिभाए अहि-
च्छत्ता नाम नयरी होत्था, रिद्धिथिमियसमिद्धा चन्नओ; तत्थ णं अहिच्छत्ताए नयरीए कणगकेउ नामं
राया होत्था, महया चन्नओ, तस्स घण्णस्स सत्थवाहस्स अन्नवा कदाह पुन्नरत्तावरत्तकालसमयंसि इमे-
यारूवे अन्नमत्थिते चित्तिए पत्थिए मणोगए संकप्पे समुपज्जित्था-सेयं खलु मम विपुलं पणियमंडमा-
याए अहिच्छत्तं नगरं चाणिज्जाए गमित्तए, एवं संपेहेति२, गणिमं च ४ चउव्विहं भंडं गेण्हइ२, सगडी-
सागडं सत्तेइ२, सगडीसागडं भरेति२, कोडुंयियपुरिसे सदावेति२, एवं व०-गरुछह णं तुब्भे देवा० !
चंपाए नगरीए सिंघाडग जाव पहेसुं एवं खलु देवाणु० ! घण्णे सत्थवाहे विपुले पणिय० इच्छति, अहि-
च्छत्तं नगरं चाणिज्जाए गमित्तते, ते जो णं देवाणु० !, चरए वा चीरिए वा, चम्मखंडिए वा, भिच्छुंटे वा
पंडुरगे वा, गोतमे वा, गोवतीते वा, गिहिधम्ममे वा, गिहिधम्मचित्तए वा, अविरुद्धविरुद्धुइसावगरत्तपड-

निगन्धप्ययित्पासं द्रव्ये वा, गिहत्थे वा, तस्स णं धण्णेणं सद्धिं अहिच्छत्तं नगरिं गच्छइ; तस्स णं धण्णे अच्छत्तगस्स छत्तगं दलाइ अनुवाहणस्स उवाहणाउ दलयइ, अकुडियस्स कुडियं दलयइ, अपत्थय-
-गस्स पत्थयणं दलयइ, अपक्खेयगस्स पक्खेयं दलयइ, अंतराद्वियं से पडियस्स वा भग्गेल्लुगंसा-
हेज्जं दलयति, सुहंसुहेण य णं अहिच्छत्तं संपावेति त्तिक्कहु दोषपि तच्चपि घोसेहेर, मम एयमाणत्तियं
पक्खिणह; तते णं ते कोटुंयियपुरिस्सा जाव एवं व०-हंदि सुणंतु भगवंतो चंपानगरीवत्थञ्चा बहवे
चरगा य जाव पक्खिणंति, तते णं से कोटुंयियघोसणं सुचा चंपाए णयरीए बहवे चरगा य जाव गिहत्था य
जेणेव घण्णे सत्थय्वाहे तेणेव उवागच्छन्ति, तते णं धण्णे तैस्सि चरगाण य जाव गिहत्थाण य अच्छत्तगस्स
छत्तं दलयइ जाव पत्थयणं दलाति, गच्छह णं तुम्मे देवाणुप्पिया !, चंपाए नयरीए बहिया अगुज्जाणंसि
ममं पडिवाळेमाणा चिट्ठह, तते णं चरगा य० धण्णेणं सत्थय्वाहेणं एवं तुत्तां समणो जाव चिट्ठति, तते णं
घण्णे सत्थय्वाहे सोहणंसि तिहिकरणनक्खत्तंसि विपुलं असणं ४ उवक्खडवेहर त्ता, मित्तनाई आमंतेतिर,
भोयणं भोयावेतिर, आपुच्छतिर, सगडीसागडं जोयावेतिर, चंपानगरीओ निगच्छति; पाइविप्पगिट्ठिहि
अट्टाणेहि वसमाणेर सुहेहि वसहिपायरासेहि अंगं जणवयं मज्झमज्जेणं जेणेव देसगं तेणेव उवाग-
च्छतिर, सगडीसागडं भोयावेतिर, सत्थणिवेसं करेतिर, कोटुंयियपुरिसे सदावेति; एवं व-तुम्मे णं देवा०

१ ०ति २ सा ए० अ ।

मम सत्थनिवेसंसि महयार, संघेणं उग्घोसेमाणां२, एवं वदह-एवं खलु देवानु० ! इमीसे आगामियाए
छिन्नाचायाए दीहमद्दाए अडवीए बहुमज्झदेसभाए बहवे णंदिफलां नामं रुक्खा पन्नत्ता, किण्हा जाव
पत्तिया, पुष्फिया, फलिया, हरियेरिज्जमाणा सिरीए अईवं अतीव उवसोमेमाणा चिट्ठंति, मंणुण्णा वज्जेणं ४
जाव मणुक्का फासेणं मणुक्का छायाए, तं जो णं देवानुप्पिया ! तेसिं नंदिफलाणं रुक्खाणं मूलाणि वा कंद०
तय० पत्त० पुष्फ० फल० वीयाणि वा हरियाणि वा आहारेति छायाए वा वीसमति, तस्स णं आवाए भइए
भवति, ततो पच्छा परिणममाणा२, अकाले चैव जीवियातो ववरोवेत्ति, तं मा णं देवानुप्पिया ! केइ तेसिं
नंदिफलाणं मूलाणि वा जाव छायाए वा वीसमउ, मा णं सेऽवि अकाले चैव जीवियातो ववरोविज्जिस्सति;
तुब्भे णं देवानु० ! अन्नेसिं रुक्खाणं मूलाणि य जाव हरियाणि य आहारेण छायासु वीसमहत्ति घोसणं
घोसेह जाव पचप्पिणंति, तते णं घण्णे सत्थवाहे सगडीसागडं जोएति२, जेणेव नंदिफला रुक्खा तेणेव
उवागच्छति२, तेसिं नंदिफलाणं अदूरसामेंत सत्थणिवेसं करेति२, दोचंपि कौंडुवियपुरिसे सद्दा
वेति२, एवं व०-तुब्भे णं देवानु० ! मम सत्थनिवेससि महत्ता सघेणं उग्घोसेमाणा२, एवं वयह-एए णं
देवानु० ! ते णंदिफला किण्हा जाव मणुक्का छायाए तं जो णं देवानु० ! एएसिं णंदिफलाणं रुक्खाणं
मूलाणि वा कंद० पुष्फ० तय० फल० जाव अकाले चैव जीवियाओ ववरोवेत्ति, तं मा णं तुब्भे जाव दूरं
दूरेणं परिहरमाणा वीसमह, मा णं अकाले जीवितातो ववरोविस्संति, अन्नेसिं रुक्खाणं मूलाणि य जाव

वीसमहं त्वि कटु घोसणं पचस्विपणंति, तत्थ णं अत्येगइया पुरिसा धणस्स सत्थवाहरस्स एयमट्ठं सदहंति जाव रोयंति, एयमट्ठं सदहमाणा तेसिं नंदिफलाणं दूरं दूरेण परिहरमाणा२, अत्रेभिं रुक्खाणं मूलाणि य जाव वीसमंति, तेसिं णं आवाए नो भद्दए भवति, ततो पच्छा परिणममाणा२, सुहरूवताए ५ भुज्जो२, परिणमंति; एवामेव समणाउसो ! जो अम्हं निगंगथो वा२ जाव पंचसु कामगुणेषु नो मज्जेति, नो रज्जेति; से णं इह भवे वेव बहूणं समणाणं ४ अचणिज्जे परलोए नो आगच्छति जाव वीतीयतिस्सति; तत्थ णं जे से अप्पेगतिया पुरिसा धणस्स एयमट्ठं नो सदहंति३, धणस्स एतमट्ठं असदहमाणा३, जेणेव ते नंदिफला तेणेव उवागच्छंति२, तेसिं नंदिफलाणं मूलाणि य जाव वीसमंति, तेसिं णं आवाए भद्दए भवति, ततो पच्छा परिणममाणा जाव ववरोवेंति, एवामेव समणाउसो ! जो अम्हं निगंगथो वा निगंगथी वा पव्वतिए पंचसु कामगुणेषु सज्जेति३ जाव अनुपरियट्ठिस्सति जहा व ते पुरिसा, तते णं से धणो सगडीसागडं जोया-वेति२ जेणेव अहिच्छत्ता नगरी तेणेव उवागच्छति२, अहिच्छत्ताए गयरीए वहिया अगुज्जाणे सत्थनिवेसं करेति२, सगडीसागडं मोयावेइ; तए णं से धणो सत्थवाहे महत्थं३, रायरिहं पाहुडं गेणहइ२, बहुपुरिसेहिं सद्धिं संपरिवुडे अहिच्छत्तं नयरं मज्झमज्जेणं अनुप्पविसइ, जेणेव कणगकेऊ राया तेणेव उवागच्छति, करयल जाव वद्धावेइ, तं महत्थं३, पाहुडं उवणेइ; तए णं से कणगकेऊ राया हट्टुट्ठं धणस्स सत्थवा-हस्स तं महत्थं३, जाव पडिच्छइ२, धणं सत्थवाहं सकारेइ, सम्मणेइ२, उरसुक्कं वियरति२, पडिविसं-

ज्वेह; भंडविणिमयं करेइर, पडिभंडं गेण्हतिर, सुहंसुहेणं जेणेव' चंपानयरी तेणेव उवागच्छतिर, मित्त-
 नाति० अभिसमन्नागते विपुलाइं माणुस्सगाइं जाव विहरति; तेणं 'कालेणं २ घेरागमणं' धण्णे धम्मं
 सोचा, जेठपुत्तं कुडुंवे ठावेत्ता पव्वइए एक्कारस सामाइयाति अंगतिं घट्टणि वासाणि जाव मासियाए सं०
 अन्नतरेसु देयलोएसु देवत्ताए उववन्ने, महाविदेहे चासे सिज्झिहिति जाव अंतं करेति । एवं खल्ल जंबू !,
 समणेणं भगवया महावीरेणं पन्नरसस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते त्ति वेमि ॥ सूत्रम्-१११ ॥
 पन्नरसमं नायज्झयणं समत्तं ।

ममं सुगमं नवरं 'चरए वे' त्यादि, तत्र चरको-घाटिभिक्षाचरः, चीरिको-स्थ्यापतितचीवरपरिधानः, चीरोपकरण
 इत्यन्ये; चर्मस्वण्डकः-चर्मपरिधानः, चर्मोपकरण इति चान्ये; भिक्षाण्डो-भिक्षामोजी सुगतशासनस्थ इत्यन्ये, पाण्डुरागः-शैवः;
 गौतमः-लघुतराधमालाचर्चितविविचित्रपादपतनादिशिक्षाकलापवद्बुधकोपायतः कणभिक्षाग्राही गोत्रतिकः-गोश्वर्यानुकारी,
 उक्तं च-"गोवीहिं समं निगमपवेसठानामणाइ पकरेंति भुंजति । जहा गावी तिरिक्खवासं विभावेंता ॥१॥ गृहिधर्मा-गृहस्थ-
 धर्म एव श्रेयानित्यभिसन्धाय तद्यथोक्तकारी धर्ममचिन्तको-धर्मसंहितापरिज्ञानवान् ममासदः अविरुद्धो-वैनयिकः, उक्तं च-
 "अविरुद्धो त्रिणयकारी देगाइणं पराए भचीए । जह वेसियायणसुओ एवं अब्बेवि नापवा ॥ २ ॥" विरुद्धो-अक्रियावादी

सा० १ गोत्रि. समे प्रवेरानिगमस्थानासनादि प्रबुर्वन्ति । भुञ्जन्ति यथा गावस्तिर्यग्मासं विभावयन्तः ॥ १ ॥

२ अविरुद्धो विनयकारी देवदोनां परया भक्त्त्या । यथा वैद्ययनसुत एवमन्येऽपि ज्ञातव्याः ॥ २ ॥

परलोकानम्युपगमात् सर्ववादिभ्यो विरुद्धः, एवं बृद्धः-तापम प्रथममुत्पन्नत्वात् प्रायो बृद्धकाले च दीक्षाप्रतिपत्तेः श्रावको-
ब्राह्मणः, अन्ये तु बृद्धभावक इति व्याचक्षते, स च ब्राह्मण एव, रक्तपटः-परिवाजको निर्यन्थः-माधु प्रभृतिग्रहणात् कापि-
लादिपरिग्रह इति, 'पत्थयणे'ति पथ्यदनं-शुम्बलं 'पक्खिवं' ति अर्द्धपथे द्रुटितशुम्बलस्य शुम्बलपूर्णं द्रव्यं प्रक्षेपकः,
'पडियस्स' ति बाहनात्पतितस्य रोगे वा पतितस्य, 'भग्गरुगरस्स' ति बाहनात् स्खलनाद्वा पतने भग्नस्य रुणस्य
च जीर्णतां गतस्येत्यर्थः, 'हंदि'ति-आयन्त्रयोः, 'नाइचिगिट्टिहि अट्टाणेहि' ति-नातिविप्रकृष्टेषु-नातिदीर्घव्यञ्जसु-
प्रयाणकर्मार्गेषु वसन् शुभेननुकूलैः 'वसतिमातरासौः'-आवागमस्थानैः प्रातर्मोजनकालैश्चेत्यर्थः, 'देस्सग्गं'ति-देशान्तं ।
इहोपनयः सुत्रामिहित एव, विशेषतः पुनरेवं तं प्रतिपादयन्ति-“ चंपा इव मणुयगंती धणोव भयव ज्जिणो दण्कस्सो ।
अदिछत्तानयारिममं इह निब्धानं सुणेयव्वं ॥ १ ॥ घोसणया इव तित्थंकरस्स सिवममदेमणमहग्गं । चरंगाड्ढोव इत्थं सिव-
सुहकामा जिया बहवे ॥ २ ॥ नंदिफलाइ न्न इहं सिवपहडिण्णमाण विसया उ । तन्नमक्खणाओ मरणं जह तह विमएहि
संसारो ॥ ३ ॥ तन्नवज्जणेण जह इट्ठपुरगमो विमयवज्जणेण तहा । परमानंदनिबंध्यणसिचपुरगमणं सुणेयव्वं ॥ ४ ॥
समाप्तमिदं पञ्चदशाज्ञातविवरणम् ॥ १५ ॥

सा० धर्म्येव मनुष्यगतिर्धन इव भगवान् विनो दयैकतः अदिछत्तानयारीसमभिह निर्वाणं ज्ञातव्य ॥ १ ॥ घोषणमिव तीर्थंकरस्य शिवभागदेशन-
मलभे । चरकादिवदत्र शिवसुखकामा जीवा बहवः ॥ २ ॥ नन्दीफलानीदेह शिवपथप्रतिपत्तानां विषयाः । तद्वज्जणेन मरणं यथा तथैव विषयैः संसारः
॥ ३ ॥ तद्वज्जनेनेत्युरगमो यथा विषयवज्जनेन तहा । परमानन्दनिबन्ध्यमसिचपुरगमिने ज्ञातव्यं ॥ ४ ॥

॥ १६-श्रीअपरकङ्कार्ख्यं ज्ञाताद्ययनम् ॥

अथ षोडशं व्याख्यायते, अस्य च पूर्वेण सहायममिमन्बन्धः-पूर्वत्र विषयाभिष्वङ्गस्यानर्थफलतोक्ता, इह तु तद्विषय-
निदानस्य सोप्यते इत्येवंसम्बन्धमिदम्-

जति णं भंते ! स० भ० म० पत्तरसमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे प० सोलसमस्स णं णायज्झयणस्स
णं सम० भग० महा० के अट्ठे पणसे !, एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ चंपा नाम नयरी होत्था, तीसे णं
चंपाए नयरीए यहिया उत्तरपुरच्छिमे दिसिभाए सुभूमिभागे उज्जाणे होत्था, तत्थ णं चंपाए नयरीए तओ
माहणा मातरो परिवसंति, तंजहा-सोमे, सोमवत्ते, सोमभूती; अट्ठा जाव रिउंवेव ४ जाव सुपरिनिट्ठिया,
तेसि णं माहणाणं तओ भारियातो होत्था, तं०-नागसिरी, भूयसिरी, जक्खसिरी; सुकुमाल जाव तेसि णं
माहणाणं इट्ठाओ विपुले माणुस्सए जाव विहरंति । तते णं तेसि माहणाणं अन्नयो कयाई एगयओ
समुवागयाणं जाव इमेयारूवे मिहो कहासमुल्लोवे समुत्पल्लित्था, एवं खलु देवानुट्ठिया ! अम्हं इमे विपुले
घणे जाव सावतेल्ले अलाहि जाव आसत्तमाओ कुलवंसाओ पकामं दाउं पकामं भोत्तुं पकामं परिभाए०
तं सेयं खलु अम्हं देवानु० अन्नमन्नस्स गिहेसु कल्लकल्लि विपुलं असणं ४ उवक्खेउं २ परिमुंजमाणं
विहरित्तए, अन्नमन्नस्स एयमट्ठं पडिसुणंति, कल्लकल्लि अन्नमन्नस्स गिहेसु विपुलं असणं ४ उवक्खेउं २

२ परिसुंजमाणा विहरन्ति, तते णं तीसे नागसिरिए माहणीए अन्नदा भोयणचारए जाते यावि होत्था, तते णं सा नागसिरी विपुलं असणं ४, उवक्खडेति २; एणं मद्दं सालतियं तित्तालाउअं बहुसंभारसंजुत्तं णेहाव-
गाढं उवक्खड्ढावेति, एणं विंदुयं करयलंसि आसाएइ तं म्बारं कटुयं अक्खड्ढं अभोज्जं विसम्भूयं जाणित्ता
एवं व०-धिरत्थु णं मम नागसिरीए अहन्नाए अपुत्ताए दूमगाए दूमगसत्ताए दूमगणियोलियाए जीए णं
मए सालइए बहुसंभारसंभिए नेहावगाढे उवक्खण्डिए सुयहुदन्वक्खण्णं, नेहक्खए य कए, तं जति णं
ममं जाउयाओ जाणित्संति, तो णं मम खिसिस्संति, तं जाव ताव ममं जाउयाओ ण जाणंति ताव मम
मेयं एयं सालतियं तित्तालाउ बहुसंभारणेहकयं एगंते गोवेत्तए, अन्नं सालइयं महुरालाउयं जाव
नेहावगाढं उवक्खडेत्तए, एवं संपेहेति २ तं सालतियं जाव गोवेइ, अन्नं सालतियं महुरालाउयं उव-
क्खडेइ, तेसि माहणाणं ण्हायाणं जाव सुहामणवरगयाणं तं विपुलं असणं ४, परिवेसेति; तते णं
ते माहणा ज्जिमित्तुत्तरागया समाणा आयंता चोक्खा परमसुहभूया सकम्मसंपत्ता जाया यावि
होत्था, तते णं ताओ माहणीओ ण्हायाओ जाव विभूसियाओ तं विपुलं असणं ४, आहारंति २;
जेणेव सयाइं २ गेहाइं तेणेव उवा० २ सकम्मसंपत्तातो जायातो सूत्रम्-११२ ॥ तेणं कालेणं २,
धम्मघोसा नाम थेरा जाव बहुपरिवारा, जेणेव चंपा नामं नगरी, जेणेव सुमूमिभागे उज्जाणे, तेणेव
उवा० २ अहापडिरूवं जाव विहरंति, परिसा निगया, धम्मो कहिओ, परिसा पडिगया; तए णं

तेसिं घम्मघोसाणं थेराणं अंतेवासी घम्मरूई नाम अणगारे ओराले जाव तेउलेस्से मासं मासेणं खम-
 माणे विहरति, तते णं से घम्मरूई अणगारे मासखमणपारणगंसि पढमाए पोरिसीए सज्झायं करेइ,
 २ वीपाए पोरिसीए एवं जहा गोययसामी तहेव उगगाहेति २ तहेव घम्मघोसं थेरं आपुच्छइ जाव चंपाए
 नयरीए उच्चनीयमज्झिमकुलाइं जाव अडमाणे, जेणेव नागसिरीए माहणीए गिहे तेणेव अणुपविडे; तते णं
 सा नागसिरी माहणी घम्मरूई एज्जमाणं पासति २ ता, तस्स सालइयस्स तित्तकडुयस्स थहु० णेहा०
 निसिरणट्टयाए हट्टुडा उट्टेति २ जेणेव भत्तघरे तेणेव उवा० २ तं सालतियं तित्तकडुयं च वहुनेहं घम्म-
 रूइस्स अणगारस्स पडिगहंसि सव्वमेव निसिरइ, तते णं से घम्मरूई अणगारे अहापज्जत्तमिति कडु
 णागसिरीए माहणीए गिहातो पडिनिक्खमति २ चंपाए नगरीए मज्झिमज्जेणं पडिनिक्खमति २, जेणेव
 सुभूमिभागे उज्जाणे तंणेव उवागच्छति २ घम्मघोसस्स अदूरसायंते अन्नपाणं पडिदंसेइ २, अन्नपाणं
 करयलंसि पडिदंसेति; तते णं ते घम्मघोसा थेरा तस्स सालइतस्स नेहावगाढस्स गंधेणं अभिभूया
 समाना, ततो सालइयानो नेहावगाढाओ एणं विंदुगं गहाय करयलंसि आसादेति तित्तगं खारं कडुयं
 अखज्जं अभोज्जं विसमूयं जाणिता घम्मरूई अणगारं एवं वदासी-जति णं तुमं देवाणु० ! एयं सालइयं
 जाव नेहावगाढं आहारंसि तो णं तुमं अकाले चेव जीवितातो ववरोविज्जसि, तं मा णं तुमं देवाणु० ! इमं
 सालतियं जाव आहारंसि, मा णं तुमं अकाले चेव जीविताओ ववरोविज्जसि, तं गच्छ णं तुमं देवाणु० !

इमं सालतिथं एतन्मणाद्याए अबित्ते थंडिले परिद्वेहि २, अन्नं फासुयं एसणिज्जं असणा ४, पडिगाहेत्तां
आहारं आहारेहि; तत्ते णं से धम्मरूई अणगारे धम्मघोसेणं थेरेणं एवं युत्ते समाणे धम्मघोसरस्स थेरस्स
अंतियाओ पडिनिक्खमति २, सुभूमिभागउज्जाणाओ अदूरसामंते थंडिल्लं पडिलेहेति २; ततो सालइयातो
एणं थिदुगं गहेइ २, थंडिलंसि निसिरति; तत्ते णं तस्स सालतियस्स तित्तकडुयस्स बहुनेहावगादस्स
गंघेणं बहुणि पिपीलिगासहस्साणि पाउ० जा अहा य णं पिपीलिको आहारेति सा तथा अकाले चैव
जीवितातो ववरोविज्जति, तत्ते णं तस्स धम्मरूइस्स अणगारस्स इमेयारूवे अन्मत्तिथए ५-अह ताव इमस्स
सालतियस्स जाव एगंमि विंदुगंमि पक्खत्तंमि अणेगातिं पिपीलिकासहस्साइं ववरोविज्जंति, तं जति णं
अहं एयं सालइयं थंडिल्लंसि सन्वं निसिरामि, तत्ते णं बहुणं पाणाणं ४ वहकरणं भवित्सति; तं सेयं खल्लु
ममेयं सालइयं जाव गाढं सयमेव आहारेत्तए, मम चैव एणं सरिरेणं जिज्जाउ त्तिकडु एवं संपेहेति २,
सुहपेत्तिथं २, पडिलेहेति २, ससीसोवरियं कायं पमज्जेति २, तं सालइयं तित्तकडुयं बहुनेहावगाढं बिल-
मिब पक्काभूतेणं अप्पणेणं सन्वं सरिरकोट्टंसि पक्खवति; तत्ते णं तस्स धम्मरूइस्स तं सालइयं जाव
नेहावगाढं आहारियस्स समाणस्स सुहुत्तंत्तरेणं परिणममाणंसि सरिरगंसि कैवणा पाउ०भूतां उज्जलां जाव
दुरहिपासा, तत्ते णं से धम्मरूक्खी अणगारे अथामे अबले अबीरिए अपुरिसेकारपरक्कमे आधारणिज्जमि-
त्तिकडु आयारभंडगं एणं ते ठवेइ २ थंडिल्लं पडिलेहेति २ धन्मसंधारणं लोचोरेइ २ धन्मसंधारणं बुद्धरुत्ति २

पुरत्थाभिमुहे संपलियंकनिसन्ने करयलपरिगगहिं एवं व०-नमोऽय्यु णं अरहंताणं जाव संपत्ताणं, णमो-
 ऽय्यु णं धम्मघोसाणं थेराणं मम धम्मायरियाणं धम्मोवएसगाणं, पुण्विपि णं मए धम्मघोसाणं थेराणं
 अंतिए सव्वे पाणातिवाए पच्चक्खामि जाव परिगहं पच्चक्खामि जावजीवाए, जहा खंदओ जाव चरिमेहि
 अंतियं सव्वं पाणाति० पच्चक्खामि जाव परिगहं पच्चक्खामि जावजीवाए, जहा खंदओ जाव चरिमेहि
 उस्सासेहि वोसिरामित्तिकहु आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते कालगए, तत्ते णं ते धम्मघोसा थेरा धम्मरुइ
 अणगारं चिरं गयं जाणित्ता समणे निगंथे सदावेत्ति२ एवं व०, एवं खलु देवाणु० ! धम्मरुइस्स अणगारस्स
 मासखमणपारणगंसि सालइयस्स जाव गाढस्स णिसिरणट्टयाए बहिया निगंते चिराति तं गच्छह णं तुब्भे
 देवाणु० ! धम्मरुइस्स अणगारस्स सव्वतो समंता मगगणगवेसणं करेह, तत्ते णं ते समणा निगंथा जाव
 पडिसुणेंति२ धम्मघोसाणं थेराणं अंतियाओ पडिनिक्खमंति२, धम्मरुइस्स अणगारस्स सव्वओ समंता
 मगगणगवेसणं करेमाणा जेणेव थंडिल्लं तेणेव उवागच्छंति२, धम्मरुइस्स अणगारस्स । सरीरं निप्पाणं
 निच्छेदं जीवविप्पजडं पासंति२, हा हा अहो अक्कममित्तिकहु धम्मरुइस्स अणगारस्स परिनिब्बाणवत्तिंयं
 काउस्सगं करेति, धम्मरुइस्स आयारभंडगं गेणहंति२, जेणेव धम्मघोसा थेरा तेणेव उवागच्छंति२,
 गमणागमणं पडिक्कमंति२, एवं व०-एवं खलु अम्हे तुब्भं अंतियाओ पडिनिक्खमामो२ सुभूमिभागस्स
 उ० परिपेरंतेणं धम्मरुइस्स अणगारस्स सव्वं जाव करेमाणे जेणेव थंडिल्ले तेणेव उवा०२ जाव इहं

हृवमागया, -तं कालगएणं भंते ! धम्मरुई अणगारे इमे से आगारभंडए, ततेणं ते धम्मघोसा थेरा पुव्वगए उवओगं गच्छंति२, समणे निगंये निगंधीओ य सदावेति२ एवं व०-एवं खलु अज्जो ! मम अंतेवासी धम्मरुची नाम अणगारे पगइमइए जाव विणीए मासमासेणं अणिविखत्तेणं तवोकम्मणे जाव नागसिरीए माहणीए गिहे अणुपविट्ठे, तएणं सा नागसिरी माहणी जाव निसिरइ, तएणं से धम्मरुई अणगारे अहापज्जत्तमितिकट्टु जाव कालं अणवकंखेमाणे विहरति, सेणं धम्मरुई अणगारे यट्ठणि वासाणि सामन्नपरियागं पाउणित्ता आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे कालं किंवा उट्ठु सोहम्म । जाव सब्वट्ठसिंहे महाविमाणे देवत्ताए उववन्ने, तत्थ णं अजहणमणुकोसेणं तेत्तीसं सागरोव माइं ठिती पन्नत्ता, तत्थ धम्मरुइस्सवि देवस्स तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिती पणत्ता, से णं धम्मरुई देवे ताओ देवलोगओ जाव महाविदेहे वासे सिद्धिहिति ॥ सूत्रम्-११३ ॥ तं धिरत्थु णं अज्जो ! नागसिरीए माहणीए अधन्नाए अपुन्नाए जाव णियोलियाए जाएणं तहारूवे साहू धम्मरुई अणगारे मासखमण पारणगंसि सालइएणं जाव गाढेणं अकाले चेवे जीवितातो ववरोविए, तते णं ते समणा निगंधा धम्मघोमाणं थेराणं अंतिए एतमट्ठं सोचा णिसम्म चंपाए सिंघाडगतिगजाव बहुजणस्स एवमातिक्खंति- धिरत्थु णं देवा० ! नागसिरीए माहणीए जाव णियोलियाए जाएणं तहारूवे साहू सालतिएणं जीविपाओ ववरोवेइ, तएणं तेत्तिं समणाणं अंतिए एयमट्ठं सोचा णिसम्म बहुजणो अन्नमन्नरस्स एवमा-

तिव्रवति एवं भासति-धिरत्यु नं नागसिरीए माहणीए जाव जीवियाओ वचरोविते, तते नं ते माहणा
 चंपाए नयरीए बहुजणस्स अंतिए एतमटं सोचा निसम्म आसुरुत्ता जाव मिसिमिसेमाणा 'जेणेव नाग-
 सिरी माहणी तेणेव उवागच्छंति२, नागसिरी माहणी एवं वदासी-हं भो ! नागसिरी ! अपत्तिथयपत्थिए
 दुरंतपंतलकखणे हीणपुण्णचाउइसे धिरत्यु नं तव अधन्नाए अपुन्नाए जाव णिबोलियाते जाए नं तुमे तहा-
 लूवे साहु साहुरूवे मासवमणपारणंगंसि सालतिएणं जाव वचरोविते, उचावएहिं अक्रोसणाहिं अक्रोसंति,
 उचावयाहिं उद्धंसणाहिं उद्धंसंति, उचावयाहिं णिम्भत्थणाहिं णिम्भत्थंति उचावयाहिं णिच्छोडणाहिं
 निच्छोडंति तल्लंति तल्लंति तल्लंति तल्लंति तल्लंति तल्लंति तल्लंति तल्लंति तल्लंति तल्लंति तल्लंति तल्लंति
 गिहातो निच्छूदा समाणी चंपाए नगरीए सिंघाडगतिचउक्कचरचउम्मुह० बहुजणेणं हील्लिज्जमाणी
 खिसिज्जमाणी निदिज्जमाणी गरहिज्जमाणी तज्जिज्जमाणी पव्वहिज्जमाणी धिक्कारिज्जमाणी युक्कारिज्जमाणी
 कत्थइ ठाणं वा निलगं वा अलभमाणी २ दंडीखंडनिवसणा खंडमल्लयखंडघडगहत्थगया फुट्टहडाहडसीसा
 मच्छिआचहगरेणं अज्जिमाणमग्गा गेहंगेहेणं देहंबलियाए चित्ति कत्थेमाणी विहरति, तते नं तीसे नाग-
 सिरीए माहणीए तव्वं वंसि चेव मोलस रोयायंका पाउम्भूया, तंजहा-"मासे कासे जोणिसूले जाव कोटे,"
 तए नं सा नागसिरी माहणी सोलसहिं रोयायंकेहिं अभिभूता समाणी अद्दुहद्वमदा कालमासे कालं
 किद्या, छट्टीए पुदवीए उक्कोसेणं यावीससागरोवमद्वितीएमु नरएसु नेरइयत्ताते उववन्ना; सा नं तओज्जं-

तरंसि उन्वदित्ता मच्छेसु उववन्ना, तत्थ णं सत्थवज्झा दाहवक्कंतिए कालमासे कालं किच्चा अहेसत्तमीए पुढवीए उक्कोसाए तित्तीसंसागरोवमद्वितीएसु नेरइएसु उववन्ना, सा णं ततोऽणंतरं उन्वदित्ता दोब्बंप्पि मच्छेसु उववज्जति, तत्थविय णं सत्थवज्झा दाहवक्कंतीए दोब्बंप्पि अहे सत्तमीए पुढवीए उक्कोसं तेत्तीस- सागरोवमद्वितीएसु नेरइएसु उववज्जति, सा णं तओहिंतो जाव उन्वदित्ता तंबंप्पि मच्छेसु उववन्ना, तत्थविय णं सत्थवज्झा जाव कालं किच्चा दोब्बंप्पि छट्ठीए पुढवीए उक्कोसेणं० तओऽणंतरं उन्वदित्ता नरएसु एवं जहा गोसाले तहा नेयव्वं जाव रयणप्पभाए सत्तसु उववन्ना, ततो उन्वदित्ता जाव इमाइं खहयरविहाणाइं जाव अदुत्तरं च णं खरयायरपुढविकाइयत्ताते तेसु अणेगसतसहस्स खुत्तो ॥सूत्रम्-११४॥

सर्वं सुगमं, नवरं 'सालइयं'ति-शारदिकं सारेण वा-रसेन चितं-युक्तं सारचितं, 'तित्तालाउयं'ति-कदुकतुम्बकं 'बहुसंभारसंजुत्तं'-बहुभिः सम्भारद्रव्यैः-उपरि प्रक्षेपद्रव्यैस्त्वगेलाप्रभृतिभिः संयुक्तं यत्तथा 'स्नेहावगाढं'-स्नेहव्याप्तं 'दूमगसत्ताए'ति-दुर्मगः सन्धः-प्राणी यस्याः सा तथा, 'दूमगनिबोलियाए'चि-निम्बगुलिकेव-निम्बफलमिव अत्य-नादेयत्वसाधर्म्यात् दुर्मगाणां मध्ये निम्बगुलिका दुर्मगनिम्बगुलिका, अथवा-दुर्मगानां मध्ये निबोलिता-निमज्जिता-दुर्म-गनिबोलिता, 'जाउयाउ'ति-देवराणां जाया भार्या इत्यर्थः; 'चिलमिबे'त्यादि, बिले इव-रन्ध्रे इव पन्नगभूतेन-सर्पकल्पेन आत्मना करणभूतेन सर्वं तदलाबु शरीरकोष्ठके प्रक्षिपति, यथा किल बिले सर्प आत्मानं प्रक्षिपति पार्श्वान् असंस्पृशन् एवममौ वदनकन्दरपार्श्वान् असंस्पृशन् आहारेण तदसञ्चारणतस्तदलाबु जठरविले प्रवेशितवानिति भाव 'गमणागमणाए

पङ्क्तिमंति'चि-गमनागमनं-ईर्यापिधिकी, 'उच्चावयाहि'ति-असमञ्जसाभिः, 'अक्कोसणाहि'ति-मृताडसि त्वमित्यादिभि-
 र्वचनैः, 'उद्धंसणार्हि'ति-दुःकुलीनेत्यादिभिः कुलाद्यभिमानपातनार्थैः, 'निच्छुहणाहि'ति-निःसरास्मद्गेहादित्यादिभिः,
 'निच्छोडणाहि'ति-त्यजास्मदीयं वस्त्रादीत्यादिभिः, 'तज्जेति'चि-ज्ञास्यसि पापे ! इत्यादिमणनतः, 'ताल्लिति'चि-
 चपेटादिभिः, हील्यमाना-आस्याद्युद्धवृत्तेन, स्विस्वमाना-परोक्षकुत्सनेन, निन्द्यमाना-मनसा जनेन, गर्ह्यमाणा-तत्समक्षमेव
 तर्ज्यमाना-अङ्गुलीचालनेन क्षास्यसि पापे इत्यादिमणनतः प्रव्यथ्यमाना-यथ्यादिताडनेन धिक्क्रियमाणा-धिक्शब्दविषयी-
 क्रियमाणा, एवं धूत्क्रियमाणा, दण्डी-कृतसन्धानं जीर्णवस्त्रं तस्य खण्डं निवसनं-परिधानं यस्याः सा तथा, खण्डमल्लकं-
 खण्डशरावं भिक्षामाजनं खण्डघटकश्च-पानीयमाजनं ते हस्तयोगते यस्याः सा तथा, 'कुट्टं'ति-स्फुटितया स्फुटितकेश-
 सञ्चयत्वेन विकीर्णकेशं, 'हड्डाहड्डं'ति अत्यर्थं-'शीर्षं' शिरो यस्याः सा तथा, मधिकाचटकरेण-मक्षिकाममुदायेन अन्वीय-
 मानमार्गा-अनुगम्यमानमार्गा मलाविलं हि वस्तु मधिकाभिर्वेष्ट्यते एवेति, देहं बलिमित्येतस्याख्यानं देहबलिका तथा,
 अनुस्वारो नैपातिकः, 'सत्थवज्झ'त्ति-शस्त्रवध्या जातेति गम्यते, 'दाहवक्केति'चि-दाहव्युत्क्रान्त्या-दाहोत्पत्त्या
 'स्वहपरविहाणाइं जाय अदुत्तरं चे'त्यत्र गोशालकाध्ययनममानं घृष्टं तत एव हृद्यं, बहुत्वात्तु न लिखितं ॥११४॥

सा णं तओऽणंतरं उव्वट्ठित्ता इहेव जंघुदीवे कीवे भारहे वासे चंपाए नयरीए सागरदत्तस्स सत्थवा-
 हस्स भद्दाए भारियाए कुञ्छिसि दारियत्ताए पचायाया, तत्ते णं सा भद्दा सत्थवाही णवणहं मासाणं
 दारियं पयाया सुकुमालकोमलियं गयताल्लयसमाणं तीसे दारियाए निव्वत्ते दारमाहियाए अम्मापियरो

इमं एतारूयं गोत्रगुणनिष्कलं नामधेजं करेति-जम्हा णं अम्हं एसा दारिया सुकुमाला गयतालुयसमाणा तं होउ णं अम्हं इमीसे दारियाए नामधेजं सुकुमालिया, तते णं तीसे दारियाए अम्मापितरो नामधेजं करेति सूमालियत्ति, तए णं सा सूमालिया दा० पंचघाईपरिगहिया तंजहा-न्वीरघाईए जाव गिरिकंदर-मल्लीणा इव चंपकलया निब्बाए निब्बाघायंसि जाव परिवट्ठइ, तते णं सा सूमालिया दारिया उम्मुक्कबाल-भावा जाव रूवेण य जोडवणेण य लावणेण य उक्किट्टा उक्किट्टसरीरा जाता यावि होत्था ॥ सूत्रम्-११५ ॥

तत्थ णं चंपाए नयरीए जिणदत्ते नाम सत्थवाहे-अट्टे०, तस्स णं जिणदत्तस्स भद्दा भारिया सूमाला इट्टा जाव माणुस्सए कामभोए पचणुभवमाणा विहरति, तस्स णं जिणदत्तस्स पुत्ते भद्दाए भारियाए अत्ताए सागरए नामं दारए सुकुमाले जाव सुरूवे, तते णं से जिणदत्ते सत्थवाहे अन्नदा-कदाई सातो गिहातो पडिनिक्खमतिर, सागरदत्तस्स गिहस्स अदूरसामंतेणं वीतीवयइ इमं च णं सूमालिया दारिया पहाया चेडियासंघपरिवुडा उट्ठि आगासतलगंसि कणगतेदूसएणं कीलमाणीर विहरति, तते णं से जिणदत्ते सत्थवाहे सूमालियं दारियं पासतिर, सूमालियाए दारियाए रूवे य र जायविम्हए कोडुंविपुसिसे सदा वेतिर, एवं व०-एस णं देवा० ! कस्स दारिया?, किं वा णामधेजं से?, तते णं ते कोडुंविपुसिसा जिण-दत्तेण सत्थवाहेणं एवं वुत्ता समाणा इट्ट करयल जाव एवं वयासी-एस णं देवाणु० ! सागरदत्तस्स सत्थ-वाइस्स धूया, भद्दाए अत्तया, सूमालिया नाम दारिया, सुकुमालपाणिपाया जाव उक्किट्टा; तते णं से जिण-

दत्ते सत्थवाहे तेसि कोडुधियाणं अंतिए एयमट्टं सोचा जेणेव सए गिहे तेणेव उवा० २ णहाए जाव मित्त-
 नाइपरिवुडे चंपाए जेणेव सागरदत्तस्स गिहे तेणेव उवागच्छइ, तए णं सागरदत्ते सत्थवाहे जिणदत्तं सत्थ-
 वाहे एज्जमाणं पासइ, एज्जमाणं पासइत्ता, आसणाओ अब्भुट्ठइ २ ता, आसणेणं उवणिमंतेति २, आसत्थं
 वीसत्थं सुहासणवरगयं एवं वयासी-भण देवानुत्पिया ! किमागमणपओयणं !, तते णं से जिणदत्ते
 सत्थवाहे सागरदत्तं सत्थवाहे एवं वयासी-एवं ब्वलु अहं देवा० !, तव धूयं, भद्दाए अत्तियं, सूमालियं,
 सागरस्स भारियत्ताए वरेमि, जति णं जाणाह देवा० ! जुत्तं वा पत्तं वा सलाहणिज्जं वा सरिसो वा
 संजोगो ता दिज्जउ णं सूमालिया सागरस्स, तते णं देवा० ! किं दलयामो सुकं सूमालियाए !, तए णं से
 सागरदत्ते तं जिणदत्तं एवं वयासी-एवं ब्वलु देवा० ! सूमालिया दारिया मम एगा एगजाया इडा जाव
 किमंग पुण पासण्याए तं नो ब्वलु अहं इच्छामि सूमालियाए दारियाए ब्वणमबि विष्पओगं, तं जति णं
 देवानुत्पिया ! सागरदारए मम घरजामाउए भवति, तो णं अहं सागरस्स दारगस्स सूमालियं दलयामि;
 तते णं से जिणदत्ते सत्थवाहे सागरदत्तेणं सत्थवाहेणं एवं वुत्ते समाणे जेणेव सए गिहे तेणेव उवाग-
 च्छइ २ सागरदारगं सद्दावेति २ एवं व०-एवं ब्वलु पुत्ता ! सागरदत्ते स० मम एवं वयासी-एवं ब्वलु देवा० !
 सूमालिया दारिया इडा तं चेव तं जति णं सागरदारए मम घरजामाउए भवइ, ता दलयामि; तते णं से
 सागरए दारए जिणदत्तेणं सत्थवाहेणं एवं वुत्ते समाणे तुसिणीए, तते णं जिणदत्ते स० अन्नदा कदाइ

सोहर्णसि तिहिकरणे विउलं असण ४ उवक्खडावेति २, मित्तणाई आमंतेइ जाव सम्माणित्ता सागरं दारगं
ण्हायं जाव सव्वालंकारविभूसियं करेइ २ पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं दुरुहावेति २, मित्तणाइ जाव संप-
रिखुडे सन्विदीए सातो गिहाओ निगच्छति २ चंपानयर्णि मज्झमज्जेणं जेणेव सागरदत्तस्स गिहे तेणेव
उवागच्छति २, सीयाओ पच्चोरुहति २, सागरगं दारगं सागरदत्तस्स सत्थं उवणेति; तते णं सागरदत्ते
सत्थवाहे विपुलं असण ४ उवक्खडावेइ २ जाव सम्माणित्ता सागरगं दारगं सूमालियाए दारियाए सद्धिं
पट्ठयं दुरुहावेइ २ सेयापीतएहिं कलसेहिं मज्जावेति २, होमं करावेति २, सागरं दारयं सूमालियाए दारियाए
पाणिं नेण्हावेति ॥ सूत्रम् ११६ ॥ तते णं सागरदारए सूमालियाए दारि० इमं एयारूवं पाणिफासं पडि-
संवेदेति से जहा नाम ए असिपत्ते इ वा जाव मुम्मुरे इ वा इतो अणिट्ठराए चेव पाणिफासं पडि-
संवेदेति, तते णं से सागरए अकामए अवसव्वसे तं मुहुत्तमित्तं संचिद्धति, तते णं से सागरदत्ते
सत्थवाहे सागरस्स दारगस्स अम्मापियरो मित्तणाइ विउलं असण ४ पुष्फवत्थ जाव सम्माणित्ता
पडिविसज्जति, तते णं सागरए दारए सूमालियाए सद्धिं जेणेव वासघरे तेणेव उवा० २ सूमालियाए
दारियाए सद्धिं तलिगंसि निवज्जइ, तते णं ते सागरए दा० सूमालियाए दा० इमं एयारूवं अंगफासं
पडिसंवेदेति, से जहा नामए असिपत्तेइ वा जाव अमणामयरागं चेव अंगफासं पच्चणुअववमाणे
विहरति, तते णं से सागरए अंगफासं असहमाणे अवसव्वसे मुहुत्तमित्तं संचिद्धति, तते णं से

सागरदारए सूमालियं दारियं सुहपसुत्तं जाणित्ता सूमालियाए दारियाए पासाउ उट्टेति२, जेणेव सए सय-
 णिज्जे तेणेव उवा० २ सयणीयंसि निवज्जइ, तते णं सूमालिया दारिया तओ सुहुत्तंतरस्स पडिबुद्धा
 समाणी पत्तिवया पइमणुरत्ता पत्तिं पासे अपस्समाणी तलिमाउ उट्टेति२ जेणेव से सयणिज्जे तेणेव
 उवागच्छति२ सागरस्स पासे णुवज्जइ, तते णं से सागरदारए सूमालियाए दारि० दुच्चं पि इमं एयारूवं
 अंगफासं पडिसंवेदति जाव अकामए अवसब्बसे सुहुत्तमिच्चं संचिद्धति, तते णं से सागरदारए सूमालियं
 दारियं सुहपसुत्तं जाणित्ता सयणिज्जाओ उट्टेइ२ वासघरस्स दारं विहादेति२ मारासुक्के विव काए जामेव
 विसिं पाउन्नुए तामेव विसिं पडिगए ॥ सूत्रम्-११७॥ तते णं सूमालिया दारिया ततो सुहुत्तंतरस्स पडिबुद्धा
 पत्तिवया जाव अपासमाणी सयणिज्जाओ उट्टेति सागरस्स दा० सव्वतो समंता मग्गणगवेसणं करेमाणी
 २ वासघरस्स दारं विहाडियं पासइ २ एवं व०-गए से सागरे त्तिक्कु ओहयमसंकप्पा जाव झियायइ, तते
 णं सा भद्दा सत्थयाही कल्लं पाउ० दासचेडियं सदावेति २ एवं व०-गच्छह णं तुमं देवाणुप्पिए ! चहुव-
 रस्स सुहसोहणियं उयणेहि, तते णं सा दासचेडी भद्दाए एवं बुत्ता समाणी एयमट्ठं तहत्ति पडिसुणंति,
 सुहधोवणियं गेण्हति २ जेणेव वासघरे तेणेव उवागच्छति २ सूमालियं दारियं जाव झियायमाणि
 पासति २ एवं व०-किन्नं तुमं देवाणु० ! ओहयमणसंकप्पा जाव झियाहिसि !, तते णं सा सूमालिया दारिया
 तं दासचेडियं एवं व० एवं खलु देवा० ! सागरए दारए मम सुहपसुत्तं जाणित्ता मम पासाओ उट्टेति २

वासधरदुवारं अवगुण्डति जाव पडिगए, तते णं ततो अहं मुहुत्तंतरस्स जाव विहाडियं पासामि, गंए णं से
सागरए त्तिकट्ट ओहयमण जाव क्षियायामि, तते णं सा दासचेडी सूमालियाए दारि० एयमट्टं सोच्चा जेणेव
सागरदत्ते तेणेव उवागच्छइ २ सा सागरदत्तस्स एयमट्टं निवेणइ, तते मं से सागरदत्ते दासचेडीए अंतिए
एयमट्टं सोच्चा निसम्म आसुरुत्ते जेणेव जिणदत्तसत्थवाहगिहे तेणेव उवा० २ जिणद० एवं व०-किण्णं
देवाणुस्सिया ! एवं जुत्तं वा, पत्तं वा, कुलाणुरूवं वा, कुलसरिसं वा, जन्नं सागरदारए सूमालियं दारियं
अदिट्ठदोसं पइवयं विप्पजहाय इहमागंओ बहहिं विज्जणियाहि य कंटणियाहि य उवालभति, तए णं जिण-
दत्ते सागरदत्तस्स एयमट्टं सोच्चा जेणेव सागरए दारए तेणेव उवा० २ सागरयं दारयं एवं व०-दुडु णं पुत्ता !
तुमे कयं सागरदत्तस्स गिहाओ इहं हवमागते, तेणं तं गच्छह णं तुमं पुत्ता ! एवमवि गते सागरदत्तस्स
गिहे, तते णं से सागरए जिणदत्तं एवं व०-अवि यान्ति अहं ताओ ! गिरिपडणं वा, तरुपडणं वा, मरुप्पवायं
वा, जलप्पवेसं वा, विसमक्खणं वा, वेहाणसं वा, सत्थोवाडणं वा, गिद्धापिडं वा, पठवज्जं वा, विदेसगमणं वा,
अ० सुवगच्छिज्जामि नो खलु अहं सागरदत्तस्स गिहं गच्छिज्जा, तते णं से सागरदत्ते सत्थवाहे कुइतरिए
सागरस्स एयमट्टं निसामति २ लज्जिए विलीए विडु जिणदत्तस्स गिहातो पडिनिक्खमइ जेणेव सए गिहे
तेणेव उवा० २ सुकुमालियं दारियं सदावेइ २, अंके निवेसेइ २, एवं व०-किण्णं तव पुत्ता ! सागरएणं

दारपणं मुक्ताः, अहं नं तुमं तस्स दाहामि जस्स नं तुमं इट्ठा जाव मणामा भविस्ससिस्ति सुमालियं दारियं
 ताहि इट्ठाहि वग्गहि समासासेह २ पडिविस्सजेह । तएणं से सागरदत्ते सत्थं अत्रया उट्ठि आगासत-
 लंगंसि सुहनिसण्णे । रायमग्गं ओलोएमाणे २ चिट्ठति, ततेणं से सागरदत्ते एगं महं दमगपुरिसं पासइ
 दंडिखंडनिवसणं खंडगमल्लगघडगहत्थगयं मच्छियासहस्सेहि जाव अत्रिज्जमाणमग्गं ततेणं से सागरदत्ते
 कोडुंयियपुरिसे सदावेत्ति २ एवं व०-तुम्हे णं देवा० ! एयं दमगपुरिसं चिउलेणं असण ४ पलोभेहि २, गिहं
 अणुप्पवेसेह २, खंडगमल्लगं खंडघडगं ते एगंते एहेह २, अलंकारियकम्मं कारेह २, एहायं कयवलि० जाव
 सत्वालंकारविभूसियं करेह २ मणुणं असण ४ भोयावेह २ ममा अंतियं उवणेह; तएणं कोडुंयियपुरिसा
 जाव, पडिसुणेंति २ जेणेव से दमगपुरिसे तेणेव उवा० २. ता तं दमगं असणं उवप्पलोभेत्ति २ ता सयं
 गिहं अणुपवेत्ति २ तं खंडगमल्लगं खंडगघडगं च तस्स दमगपुरिस्सस्स एगंते एडंति, ततेणं से दमगे तं
 खंडमल्लगंसि खंडघडगंसि य एगंते एडिज्जमाणंसि महया २ सवेणं आरसति, तएणं से सागरदत्ते तस्स
 दमगपुरिस्सस्स तं महया २ आरसियसदं सोचा निसम्म कोडुंयियपुरिसे एवं व०-किणं देवाणु० ! एस
 दमगपुरिसे महया २ सवेणं आरसति, ततेणं ते कोडुंयियपुरिसा एवं व०-एस णं सामी ! तंसि खंडमल्ल-
 गंसि खंडघडगंसि एगंते एडिज्जमाणंसि महया २ सवेणं आरसइ, ततेणं से सागरदत्ते सत्थं ते कोडुं-
 यियपुरिसे एवं व०-मा णं तुम्हे देवा० ! एयस्स दमगस्स तं खंड जाव एहेह पासे ठवेह जहा णं पत्तियं

भवति, तेवि तदेव ठविति; तए णं ते कोडुंघियपुरिसा तस्स दमगस्स अलंकारियकम्मं करेति २ सयपा-
गसहस्सपगेहि तिच्छेहि अन्भंगेति अन्भंगिए समाने सुरभिगंधुव्वद्वणेणं गायं उव्वद्विति २ उस्सिणो-
दगंगंधोदएणं सीतोदगेणं पहाणेति, पम्हलसुकुमालगंधकासाईए गायाई ल्हंति २ हंसलक्खणं पट्टसाडणं
परिहंति २, सन्वालंकारविभूसियं करेति २, विउलं अमण ४ भोयावेति २ सागरदत्तस्स उवणेनित्त, तए
णं सागरदत्ते सूमालियं दारियं पहायं जाव सन्वालंकारभूसियं करित्ता तं दमगपुरिसं एवं व०-एस णं
देवा० मम धूया इट्ठा एयं णं अहं तव भारियत्ताए दलामि भवियाए भवतो भविज्जासि, तते णं से वम-
गपुरिसे सागरदत्तस्स एयमट्ठं पडिसुणेति २ सूमालियाए दारियाए सद्धिं वासघरं अणुपविससि सूमा-
लियाए दा० सद्धिं तलिंगंसि निवब्बह, तते णं से वमगपुरिसे सूमालियाए इमं एयारूवं अंगफासं पडि-
संवेदेति, सेसं जहा सागरस्स जाव सयणिज्जाओ अन्मुद्वेति २ वासघराओ निगगच्छति २, खंडमल्लगं
खंडयट्ठं च गहाय मारासुक्के विव काए जामेव दिसं पाउन्नुए तामेव दिसं पडिगए, तते णं सा सूमा-
लिया जाव गए णं से वमगपुरिसे त्तिकट्टु ओहयमण जाव म्रियायति ॥सूत्रम्-११८॥ तते णं सा भवा कल्लं
पाउ० दासचेडिं सदावेति २ एवं वयासी जाव सागरदत्तस्स एयमट्ठं निवेदेति, तते णं से सागरदत्ते तदेव
संभते समाने जेणेव वासहरे तेणेव उवा० २सूमालियं दारियं अंके निवेसेति २ एवं च-अहो णं तुमं पुत्ता!

पुरापोराणेणं जाव पचणुभवमाणी विहरसि तं मा णं तुमं पुत्ता ! ओहयमण जाव झियाहि तुमं णं पुत्ता,
 मम महाणसंसि चिपुलं असणं ४ जहा पुट्टिला जाव परिभाएमाणी विहराहि; तते णं सा सूमालिया
 दारिया एयमट्टं पडिसुणेति २ महाणसंसि विपुलं असण जाव दलमाणी विहरइ । तेणं कालेणं २ गोवा-
 लियाओ अज्जाओ बहुसुयाओ एवं जहेव तेयलिणाए सुव्वयाओ तहेव समोसट्ठाओ तहेव संघाडओ
 जाव अनुपविट्ठे तहेव जाव सूमालिया पडिलाभित्ता एवं वदासी-एवं खलु अज्जाओ ! अहं सागरस्स
 अणिट्ठा जाव अमणामा नेच्छइ णं सागरए मम नामं वा जाव परिभोगं वा, जस्स २ विय णं दिज्जामि
 तस्स २ विय णं अणिट्ठा जाव अमणामा भवामि, तुम्भे य णं अज्जाओ ! बहुनायाओ एवं जहा पुट्टिला
 जाव उवलद्धे जे णं अहं सागरस्स दार० इट्ठा कंता जाव भवेज्जामि, अज्जाओ तहेव भणंति तहेव साविया
 जाया तहेव चित्ता तहेव सागरदत्तं सत्थवाहं आपुच्छति जाव गोवालियाणं अंतिए पव्वइया तते, णं सा
 सूमालिया अज्जा जाया ईरियासमिया जावं बंभयारिणी बहूहि चउत्थछट्ठम जाव विहरति, तते णं सा
 सूमालिया अज्जा अन्नया कयाइ जेणेव गोवालियाओ अज्जाओ तेणेव उवा० २ वंदति नमंसति २ एवं
 व०-इच्छामि णं अज्जाओ ! तुम्भेहि अन्नणुन्नाया समाणी चंपाओ बाहिं सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स
 अदूरसामंते छट्ठं छट्ठेणं अणिकिखत्तेणं तवोकम्ममेणं सूरामिसुही आयावेमाणी विहरित्तए, तते णं ताओ

गोवालियाओ अज्जाओ सूमालियं एवं व०-अम्हे णं अज्जे ! समणीओ निगंणीओ ईरियासमियाओ जाव
गुत्तवंभचारिणीओ नो खलु अम्हे कप्पति वहिया गामस्स जाव सण्णिवेसस्स वा छट्ठं २ जाव बिहरि-
त्तए, कप्पति णं अम्हे अंतो उवस्सयस्स वतिपरिक्खित्तस्स संघाडिबद्धियाए णं समतलपतियाए आया-
चित्तए, तते णं सा सूमालिया गोवालिया एयमट्ठं नो सद्धति, नो पत्तियइ, नो रोएति, एयमट्ठं अ० ३
सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स अवूरसामंते छट्ठं छट्ठेणं जाव बिहरति ॥ सुत्रम्-११९ ॥

सुकुमालकमलिकां-अत्यर्थं सुकुमारां, गजतालुसमानां, गजतालुं हास्यर्थं सुकुमालं मगतीति, 'जुत्तं वा' इत्यादि
युक्तं-मङ्गलं, 'पत्तं'ति प्राप्तं प्राप्तकालं पात्रं वा गुणानामेव पुत्रः, श्लाघनीयं वा महशो वा संयोगो त्रिगुणयोरिति,
'से जहा नामए अस्सिपत्तेइ वा' इत्यत्र यात्रकारणादिदं द्रष्टव्यं । 'करपत्तेइ वा, खुरपत्तेइ वा, कलंघचीरिगापत्तेइ वा,
सच्चिअग्गेति वा, कोतग्गेति वा, तोमरग्गेति वा, भिडिमालग्गेइ वा, खचिकलावएति वा, पिण्डुयइं केइ वा, कविकच्छइ वा, इमा-
लेइति वा, सुम्भुरेति वा, अचीइ वा, जालेइ वा, अलाएति वा, सुद्धागणीइ वा; भवेतारूवे ? नो इण्णेइ ममहे, एत्तो अणिट्ठ-
तराए चेय, अकंततराए चेय, अप्पियतराए चेय, अमणुअतराए चेय, अमणामतराए चेय'ति; तत्रासिपत्रं-खड्गः, करपत्रं-ककचं,
खुरपत्रं-खुरः, कदम्बचीरिकादीनि लोकलब्धाऽवसेयानि, वृश्चिकटङ्कः-वृश्चिककण्टकः, कपिकच्छु-खज्जुकारी वनस्पतिविशेषः,
अङ्गारो-पिज्वालोलोऽग्निनक्कणः, सुम्भुरः-अग्निनक्कणमिश्रं मस्म, अर्चिः-इन्धनप्रतिबद्धा ज्वाला तु-इन्धनच्छिन्ना अलातं-
उत्प्लुक्तं, सुद्धाग्निः-अयस्सिण्डान्तर्गतोऽग्निरिति 'अकामए'ति अकामको-निरभिलाषः, 'अवस्सवसे'ति अपस्ववद्वा;

अपरागतमतन्त्रत्व इत्यर्थः, 'तलियंसि निवज्जइ' चि तल्ये-श्रयनीये निपद्यते-शेते 'पइंवय' चि पति-मत्तारिं व्रत-
 यति-तेमेवाभिगच्छामीत्येवं नियमं करोतीति पतिव्रता, पतिमनुरक्ता-मर्चरिं प्रति रागवतीति, 'मारासुकेचिव काण' चि
 मार्यन्ते प्राणिनो यस्यां शालायां सा मारा-श्रुता तस्या मुक्तो-यः स माराश्रुको माराद्वा-मरणान्मारकपुरुषाद्वा मुक्तो-
 विच्छुटितः काको-वायसः, 'बहुवरस्स' चि बधूथ वरथ बधूवरं तस्य, 'कुलाणुरूवं' ति कुलोचितं वणिजां वाणिज्य-
 मिव 'कुलस्सरिसं' ति श्रीमद्वाणिजां रत्नवाणिज्यमिव 'अदिट्ठोसवडियं' ति न हटे-उपलभ्यस्वरूपे दोये-दूषणे
 पतिता-समापक्वा अहट्ठोसवतिता तां, 'त्विज्जणियाहिं' ति खेदक्रियाभिः कण्ठनकादिभिः-रुदितक्रियाभिः, 'मरुप्प-
 वायं व' ति निर्जलदेयप्रपातं 'सत्थोवाडणं' ति शस्त्रेणावपाटनं-विदारणमात्मन इत्यर्थः, 'गिद्धपट्ठं' ति शुभ्रस्पृष्ट-
 गृध्रैः स्पर्शनं कडेवराणां मध्ये निपत्य शुभ्रैरात्मनो भक्षणमित्यर्थः, 'अन्मुवेज्जामि' चि अम्युपैमि, 'पुरा पोरानाण'
 मित्यत्र यावत्करणादेवं द्रष्टव्यं 'दुब्बिण्णाणं दुप्परकंताणं कडाणं पावाणं कम्माणं पावणं फलविचिचिसेसं' ति अयमर्थः-
 'पुरा पोरानाण' मित्यत्र यावत्करणादेवं द्रष्टव्यं 'दुब्बिण्णाणं दुप्परकंताणं कडाणं पावाणं कम्माणं पावणं फलविचिचिसेसं' ति
 अयमर्थः-पुरा-पूर्वमवेषु, पुराणानां-अतीतकालभाविनां तथा दुधीणं-दुधरितं मृषावादनपारदार्यादि तद्वेतुकानि कर्मण्यपि
 दुधीर्णानि व्यपदिश्यन्ते अतस्तेषामेव दुष्पराक्रान्तानां नवरं दुष्पराक्रान्तं-प्राणिघातादत्तापहारादिकृतानां प्रकृत्यादिभेदेन,
 पुराशब्दस्येह सम्बन्धः, पापानां-अपुण्यरूपाणां, 'कर्मणां' ज्ञानावरणादीनां, पापकं-अशुभं 'फलवृत्तिविशेषं' उदय-
 वर्त्तनमेतदं, 'प्रत्यनुभवन्ती'-वेदयन्ती, 'विहरसि'-वर्त्तसे, 'कप्पइ णं अम्हं' इत्यादि 'अम्हं' ति अस्माकं मते

प्रव्रजिताया इति गम्यते, अन्तः-मध्ये 'उपाश्रयस्य' व्रमतेर्धृतिपरिधिस्तस्य परेषामनालोकवत इत्यर्थः, 'संघाटी' निर्ग्रन्थि-
काप्रच्छदविशेषः सा वद्धा-निवेष्टिता काये इति गम्यते यया सा संघाटीबद्धिका तस्याः, णमित्यलङ्कारे समतले द्वयोरपि
भुवि विन्यस्तत्वात् पदे-पादौ यस्याः सा समतलपदिका तस्याः 'आतापयितुं' आतापनां कर्तुं कल्पते इति योगः ॥११९॥

तत्थ णं चंपाए ललिया नाम गोद्वी परिवसति, नरवइदिण्णवि(प)यारा अम्मापिहनिययनिप्पिवासा
वेसविहारकयनिकेया नाणाविहअविणयप्पहाणा अट्टा जाव अपरिभूया, तत्थ णं चंपाए देवदत्ता नामं
गणिया होत्था, सुकुमाला जहा अंडणाए; तते णं तीसे ललियाए गोद्वीए अन्नया पंच गोद्विल्लगपुरिसा देव-
दत्ताए गणियाए सद्धिं सुभूमिभागस्स उज्जाणस्सिरे पच्चणुभवमाणा विहरंति, तत्थ णं एगे
गोद्विल्लगपुरिसे देवदत्तं गणियं उच्छंगे घरति, एगे पिट्ठओ आयवत्तं घरेइ, एगे पुष्फपूरयं रएइ, एगे पाए
रएइ, एगे चामरुखेवं करेइ; तते णं सा सूमालिया अज्जा देवदत्तं गणियं तेहिं पंचहिं गोद्विल्लपुरिसेहिं सद्धिं
उरालाइं माणुस्सगाइं भोगभोगाइं मुंजमाणीं पासति २ इमेयारूवे संकप्पे समुप्पज्जित्था-अहो णं इमा
इत्थिया पुरा पोरणाणं कम्माणं जाव विहरइ, तं जति णं केइ इमस्स सुचरियस्स तव नियमवं भवेरवास-
स्स कल्लाणे फलवित्ति विसेसे अत्थि तो णं अहमवि आगमिस्सेणं भवगगहेणं इमेयारूवाइं उरालाइं जाव
विहरिज्जामि त्तिकट्ठु नियणं करेति २ आयावणभूमिओ पचोरुहति ॥ सूत्रम्-१२० ॥ तते णं सा सूमालिया
अज्जा सरीरवउसा जाया यावि होत्था, अभिक्खणं २ हत्थे घोवेइ, पाए घोवेइ, सीसं घोवेइ, सुहं घोवेइ, थणं-

तराईं घोवेइ, कखंतराईं घोवेइ, गोडक्षंतराईं घोवेइ; जतथ णं ठाणं वा सेज्जं वा निसीहिं वा चेएति तत्थवि
य णं पुनवामेव उदएणं अब्भुक्खइत्ता ततो पच्छा ठाणं वा ३ चेएति, तते णं तातो गोवालियाओ अज्जाओ
सूमालियं अज्जं एवं व०-एवं खलु देवा० ! अज्जे अम्हे समणीओ निगंग्थीओ ईरियासमियाओ जाव वंभ-
चेरधारिणीओ, नो खलु कप्पति अम्हं सरीरवाउसियाए होत्तए, तुमं च णं अज्जे ! सरीरवाउसिया अभि-
क्खणं २ हत्थे घोयसि जाव चेदेसि, तं तुमं णं देवाणुप्पिए ! तस्स ठाणस्स आलोएहि जाव पड्विज्जाहि,
तते णं सूमालिया गोवालियाणं अज्जाणं एयमहं नो आढाइनो परिजाणति अणाढायमाणी अपरिजाणमाणी
चिहरति, तए णं ताओ अज्जाओ सूमालियं अज्जं अभिक्खणं २ अभिहीलंति जाव परिभवंति, अभि-
क्खणं २ एयमहं निवारंति, तते णं तीए सूमालियाए समणीहि निगंग्थीहि हीलिज्जमाणीए जाव चारिज्ज-
माणीए इमेयारूवे अब्भत्थिए जाव समुप्पज्जित्था, जया णं अहं अगारवासमज्झे वसामि तया णं अहं
अप्पवसा, जया णं अहं मुंहे भवित्ता पव्वइया तया णं अहं परवसा, पुट्ठिं व च णं ममं समणीओ आढा-
यंति २ इयाणि नो आहंति २ तं सेयं खलु मम कल्लं पाउ० गोवालियाणं अंतियाओ पडिनिक्खमित्ता
पाडिएकं उवस्सगं उवसंपज्जित्ताणं चिहरित्तए त्तिकट्टु, एवं संपेहेति २ कल्लं पा० गोवालियाणं अज्जाणं अंति-
याओ पडिनिक्खमति २ ता पाडिएकं उवस्सगं उवसंपज्जित्ता णं चिहरति, तते णं सा सूमालिया अज्जा
अणोहट्ठिया अनिचारिया सच्छंदमई अभिक्खणं २, हत्थे घोवेइ जाव चेएति; तत्थविय णं पासत्था पास-

तथविहारी, ओसण्णा ओसण्णविहारी, कुसीला २ संसत्ता २ बहूणि चासामिणि सामणणपरियागं पाउणत्ति अद्धमासियाए संलेहणाए तस्स ठाणस्स अणालोहय अपडिक्कता कालमासे कालं किच्चा ईसणे कप्पे अण्ण-यरंसि विमाणंसि देवगणियत्ताए उववण्णा, तत्थेगसियाणं देवीणं नव पल्लिओवमाइं ठिती पणत्ता, तत्थ णं सुमालियाए देवीए नव पल्लिओवमाइं ठिती पन्नत्ता ॥ सूत्रम्-१२१ ॥

‘ललिय’त्ति क्रीडाप्रधाना, ‘गोट्टि’त्ति जनमद्वादयविशेषः, ‘नरवइद्धिन्नपयार’त्ति-नुपानुज्ञातकामचारा ‘अस्मा-पिइनिघगनिप्पयास’त्ति मात्रादिनिषेधा ‘वेसविहारकयनिकेय’त्ति वेदयाविहारेषु-वेदयामन्दिरेषु कृतो निकेतो-निवामो यया मा तथा, ‘नाणाविहअचिणयप्पहाणा’ कण्ठयं ‘पुप्फपूरयं रपइ’त्ति पुष्पशेखरं करोति, ‘पाए रपइ’ पादावलक्तादिना रञ्जयति, पाठान्तरे-‘रावेइ’त्ति घृतजलाम्यामार्द्रयति, ‘सरीरवाउस्सियं’त्ति वक्त्रशः-श्चलचरित्रः म च गुरीरत उपकरणतथेत्युक्तं शरीरवक्त्रा-तद्विभूषानुवर्तिनीति, ‘ठाण’त्ति कायोत्सर्गस्थानं निपदनस्थानं वा ‘घाटय्य’-त्स्ववर्त्तनं, ‘नैपेधिकी’-स्वाध्यायभूमिं चेतयति-करोति, ‘आलोणहि जावे’त्यत्र यावत्करणत् ‘निन्दहि गरिहाहि पडिक्कमाहि चिउ-इहाहि विसोहेहि अक्कणयाए अण्णुहेहि अहारिहं तवोक्कमं पायन्निष्ठं पडिक्कमाहि’त्ति हृदयमिति, तत्रालोचनं-गुरोर्निवेदनं निन्दनं-पश्चात्तापो गर्हणं-गुरुसमक्षं निन्दनमेव प्रतिक्रमणं-मिथ्यादुष्कृतदानलक्षणं अकृत्यान्निवर्त्तनं वा वित्रोटनं-अनुबन्ध-च्छेदनं विशेषधनं-व्रतानां पुनर्नवीकरणं शेषं कण्ठमिति, ‘पडिक्कं’त्ति-पृथक्, ‘अणोहट्टिय’त्ति-अविद्यमानोऽपघट्टको-

यदृच्छया प्रवर्त्तमानायाः हस्तग्राहादिना निवर्त्तको यस्या ॥ तथा, तथा नास्ति निवारको-मैवं कार्पोरित्येवं निषेधको

यस्याः सा तथा ॥ १२०-१२१ ॥

तेषां कालेनं २ इहेव जंबुद्वीपे भारहे वासे पंचालेसु जणवएसु कंपिछपुरे नामं नगरे होत्था, वन्नओ, तत्थ णं दुवए नामं राया होत्था, वन्नओ; तस्स णं चुलणी देवी घट्टज्जुणे कुमारे जुवराया, तए णं सा सूमालिया देवी ताओ देयलोयाओ आउक्खएणं जाव चइत्ता इहेव जंबुद्वीपे २ भारहे वासे पंचालेसु जणवएसु कंपिछपुरे नगरे दुवयस्स रण्णो चुलणीए देवीए कुञ्चिसि दारियत्ताए पचायाया, तत्ते णं सा चुलणी देवी नवण्हं मासाणं जाव दारियं पयाया, तत्ते णं तीसे दारियाए निव्वत्तधारसाहियाए इमं एया-रूयं नामं जम्हा णं एस दारिया दुवयस्स रण्णो धूया चुलणीए देवीए अत्तिया तं होउ णं अम्मं इमीसे दारियाए नामधिज्जे दोवई, तए णं तीसे अम्मापियरो इमं एयारूयं गुणं गुणनिष्फन्नं नामधेज्जं करिति दोवती, तत्ते णं सा दोवई दारिया पंचघाइपरिगहिया जाव गिरिकंदरमल्लीण इव चंपगलया निवायनि द्याघायंसि सुहंसुहेणं परिबुद्ध ॥ तत्ते णं सा दोवई रायवरकन्ना उम्मुक्खालभावा जाव उक्खित्सरीरा जाया यायि होत्था, तत्ते णं तं दोवति रायवरकन्नं अण्णया कयाई अंतोरियाओ गहायं जाव बिम्मसियं करेति २ दुवयस्स रण्णो पायवंदिउं पेसंति, तत्ते णं सा दोवती राय० जेणेव दुवए राया तेणेव उवाग-च्छइ २ दुवयस्स रण्णो पायग्गहणं करेति, तए णं से दुवए राया दोवति दारियं अंके निवेसेइ २ दोवईए

रायवरकङ्काए रूवेण य जोव्वणेण य लावण्णेण य जायविग्गए दोवहं रायवरकङ्कं एवं च०-जस्स णं अहं पुत्ता ! रायस्स वा जुवरायस्स वा भारियत्ताए सयमेव दलइस्सामि, तत्थ णं तुमं सुहिया वा दुक्खिया वा भयिज्जासि, तत्ते णं ममं जावजीवाए हिययडाहे भविस्सइ, तं णं अहं तव पुत्ता ! अज्जयाए सयंवरं विरयामि, अज्जयाए णं तुमं विण्णं सयंवरा जेणं तुमं सयमेव रायं वा जुवरायं वा वरेहिसि से णं तव भत्तारे भविस्सइ त्तिक्कु ताहि इट्ठाहि जाव आसासेइ २ पड्डिविसज्जेइ ॥ सूत्रम्-१२२ ॥ तत्ते णं से दुवए राया दूयं सहावेति २ एवं च०-गच्छइ णं तुमं देवा० ! चारवइ नगरिं तत्थ णं तुमं कण्हं वसुदेवं समुद्ध- विजयपामोकत्वे दस दसारे, चलदेवपामुकत्वे पंच महावीरं, उगगसेणपामोकत्वे सोलस रायसद्वस्से, पञ्जुण- पामुकत्वाओ अट्टुट्ठाओ कुमारकोडीओ, संबपामोकत्वाओ सट्ठि दुहंतसाहस्सीओ, वीरसेणपामुकत्वाओ इक्खीसं वीरपुरिससाहस्सीओ, महसेणपामोकत्वाओ छप्पन्नं चलवगसाहस्सीओ, अन्ने य बह्वे राईसरतल- वरमाबंधियकोडुवियइ० भसिट्ठिसेणावइसत्थवाहपभइओ करयलपरिगगहिंयं दसनहं सिरसावत्तं अंजलिं मत्थए कट्ठु जएणं विजएणं वद्धावेहि २ एवं वयाहि-एवं खलु देवाणुरिपया ! कंपिछपुरे नयरे दुवयस्स रण्णो धूयाए चुल्लणीए देवीए अत्तथाए चट्टज्जुणकुमारस्स भगिणीए दोवईए रायवरकङ्काए सयंवरं भवि- स्सइ, तं णं तुम्मे देवा० ! दुवयं रायं अणुगिण्हेमाणा अकालपरिहीणं चेव कंपिछपुरे नयरे समोसरह; तए णं से दूए करयल जाव कट्ठु दुवयस्स रण्णो एयमट्ठं पड्डिसुणेंति २ जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छइ २

कोडुबियपुरिसे सदावेइ २ एवं व०-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! चाउग्घंटं आसरहं जुत्तामेवं उवट्टेवहे
जाव उवट्टेवति, तए णं से दूए ण्हते जाव अलंकार० सरीरे चाउग्घंटं आसरहं दुरुहइ २, बट्टहिं पुरिसेहिं
सन्नद्ध जाव गहियाऽऽउहपरणेहिं सिद्धिं संपरिवुढे कंप्पिल्लपुरं नगरं मज्झमज्जेणं निगगच्छति, पंचाल-
जणवयस्स मज्झमज्जेणं जेणेव देसप्पंते तेणेव उवागच्छइ, सुरट्टाजणवयस्स मज्झमज्जेणं जेणेव बार-
वती नगरी तेणेव उवागच्छइ २, यारवइं नगरिं मज्झमज्जेणं अणुपविसइ २, जेणेव कण्हस्स वासुदेवस्स
वाहिरिया उवट्टाणसाला तेणेव उवागच्छइ २ त्ता, चाउग्घंटं आसरहं ठवेइ २, रहाओ पचोरुहति २, मणुस्स-
वग्गुरापरिक्खित्ते पायचारविहारचारेणं जेणेव कण्हे वासुदेवे तेणेव उवा० २, कण्हं वासुदेवं समुद्धविजय-
पामुक्खे य दस दसारे जाव बलवगसाहस्सीओ करयल तं चेव जाव समोसरह । तते णं से कण्हे वासु-
देवे तस्स दूयस्स अंतिए एयमट्ठं सोचा निसम्म हट्ठ जाव हियए तं दूयं सक्कारेइ सम्माणेइ २ पडिविस-
जेइ । तए णं से कण्हे वासुदेवे कोडुबियपुरिसें सदावेइ एवं व०-गच्छह णं तुमं देवाणुप्पिया ! सभाए
सुहम्माए सामुदाइयं भेरिं तालेहि, तए णं से कोडुबियपुरिसे करयल जाव कण्हस्स वासुदेवस्स एयमट्ठं
पडिसुणेंति २, जेणेव सभाए सुहम्माए सामुदाइया भेरी तेणेव उवागच्छइ २, सामुदाइयं भेरिं महया २,
सरेणं तालेइ; तए णं ताए सामुदाइयाए भेरीए तालियाए समाणीए समुद्धविजयपामोक्खा दस दसारा
जाव महसेणपामुक्खाओ छप्पणं बलवगसाहस्सीओ ण्हाया जाव विभूसिया जहा विभवइड्डिसक्कार-

समुदणं अप्पेगइया जाव पायचिहारचारेणं जेणेव कण्हे वासुदेवे तेणेव उवागच्छंति २ करयल जाव कण्हं वासुदेवं जणं चिजणं वढावेंति, तए णं से कण्हे वासुदेवे कोइबियपुरिसे सहावेति २ एवं व०-स्वित्पामेव भो ! देवाणुत्पिया ! अभिसेखं हत्थिरयणं पडिकप्पेह हयगय जाव पच्चप्पिणंति, तते णं से कण्हे वासुदेवे जेणेव मज्जणघरे तेणेव उवाग० २ समुत्तजालाकुलाभिरामे जाव अंजणगिरिकूडसन्निभं गयवइं नरवईं वुल्ले, तते णं से कण्हे वासुदेवे समुद्विजयपामुक्खेहिं वसहिं दसारेहिं जाव अणंगसेणा-पामुक्खेहिं, अणेगाहिं गणियासाहस्सीहिं सद्धिं संपुरिवुडे सन्निव्वीए जाव रवेणं बारवइनयरिं मज्झं-मज्झेणं निगगच्छइ २ सुरङ्गाजणवयस्स मज्झंमज्झेणं जेणेव देसपंते तेणेव उवागच्छइ २, पंचालजण-वयस्स मज्झंमज्झेणं जेणेव कंप्पिपुरे नयरे तेणेव प्हारेत्थगमणाए । तए णं से वुवए राया दोचं दूयं सहावेइ २ एवं व०-गच्छ णं तुमं देवाणुत्पिया ! हत्थिणाउरं नगरं तत्थ णं तुमं पंडुरायं सपुत्तयं जुहि-ट्टिलं, भीमसेणं, अज्जुणं, नउलं, सहदेवं, वुल्लोहणं भाइसयसमगं गंगेयं विहुरं दोणं जयइहं सदण्णीं कीवं आसत्थामं करयल जाव कहु तहेव समोसरह, तए णं से दूए एवं व०-जहा वासुदेवे नवरं भेरी नत्थि जाव जेणेव कंप्पिपुरे नयरे तेणेव प्हारेत्थ गमणाए २ । एणेव कमेणं तचं दूयं चंपानयरिं तत्थ णं तुमं कण्हं अंगरायं सेल्लं नंदिरायं करयल तहेव जाव समोसरह । चउत्थं दूयं सुत्तिमइं नयरिं तत्थ णं तुमं सिमुपालं दमयोससुयं पंचभाइसयसंपरिवुडं करयल तहेव जाव समोसरह । पंचमगं दूयं हत्थीसीसनयरं

तत्थ णं तुमं दमदंतं रायं करयल तहेव जाव समोसरह । छट्ठं दूयं महुरं नयरिं तत्थ णं तुमं धरं रायं
करयल जाव समोसरह । सत्तमं दूयं रायगिहं नगरं तत्थ णं तुमं सहदेवं जरासिधुसुयं करयल जाव
समोसरह । अट्ठमं दूयं कोटिणं नयरं तत्थ णं तुमं रुप्पि भेसगसुयं करयल तहेव जाव समोसरह ।
नवमं दूयं चिराडनयरं तत्थ णं तुमं कियगं भाउसयसमगं करयल जाव समोसरह । दसमं दूयं अयसे-
सेसु य गामागरनगरेसु अणेगाइं रायसहस्साइं जाव समोसरह । तए णं से दूए तहेव निगगच्छइ जेणेव
गामागर जाव समोसरह । तए णं ताइं अणेगाइं रायसहस्साइं तस्स दूयस्स अंतिए एयमडुं सोचा निसम्म
हट्ठं तं दूयं सक्कारेति २, सम्माणेति २, पडिविसज्जिति; तए णं ते वासुदेवपासुक्खा बह्वे रायसहस्सा
पत्तेयं २ णहाया सन्नद्धहत्थिन्वंचरगया हयगयरहं महया भडचडगररहपहकरं सएहिं २ नगरेहिंतो
अभिनिगगच्छंति २ जेणेव पंचाले जणवए तेणेव पहरेतथ गमणाए ॥ सूत्रम्-१२३ ॥ तए णं से दुवए राया
कोडुंबियपुरिसे सदावेइ २ एवं व०-गच्छह णं तुमं देवाणु० ! कंषिछपुरे नयरे बहिया गंगाए महानदीए
अदूरसामंते एगं महं सयंवरमंडवं करेह अणेगखंभसयसन्निविट्ठं लीलट्टियसालभंजिआगं जाव पच्चप्पिणंति,
तए णं से दुवए राया कोडुंबियपुरिसे सदावेइ २ एवं वयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! वासुदेव-
पासुक्खाणं घट्टणं रायसहस्साणं आवासे करेह, तेवि करेत्ता पच्चप्पिणंति; तए णं दुवए वासुदेवपासु
क्खाणं घट्टणं रायसहस्साणं आगमं जाणेत्ता पत्तेयं २ हत्थिखंधजावपरिबुद्धे अगधं च पज्जं च गहाय

सन्विष्टि ए कं पिष्टपुराओ निगच्छइ २ जेणेव ते वासुदेवपासुक्खा बह्वे रायसहस्सा तेणेव उवागंचछइ २, ताडं वासुदेवपासुक्खाइं अग्घेण य पत्तेण य सकारेति सम्माणेइ २ तेसि वासुदेवपासुक्खाणं पत्तेयं २, आवासे विहरति, तए णं ते वासुदेवपासुक्खा जेणेव सया २ आवासा तेणेव उवा० २ हत्थिखंधाहिंतो पथोरुहंति २ पत्तेयं खंधावारनिवेसं करेति २ सए २ आवासे अणुपविसंति २, सएसु २, आवासेसु आसणेसु य सयणेसु य सत्तिसद्धा य संतुपद्धा य यद्दुहिं गंधन्वेहि य नाडएहि य उवगिज्जमाणा य उवणज्जिमाणा य विहरंति, तते णं से दुवए राया कं पिष्टपुरं नगरं अणुपविसति २ विउलं असण ४ उवक्खडावेइ २ कोडुं विपपुरिसे सद्धावेइ २ एवं व०-गच्छह णं तुभे देवाणुप्पिया । विउलं असणं ४ सुरं च मज्जं च भंसं सीधुं च पसणं च सुयहुणुक्खत्थगंधमल्लालंकारं च वासुदेवपासुक्खाणं रायसहस्साणं आवासेसु साहरह, तेवि साहरंति, तते णं ते वासुदेवपासुक्खा तं विपुलं असणं ४ जाव पसन्नं च-आसाएमाणा ४ विहरंति, जिमियसुत्तरागयाविय णं समाणा आयंता जाव सुहासणवरगया बद्दुहिं गंधन्वेहि जाव विहरंति, तते णं से दुवए राया पुब्बावरणहकालसभयंसि कोडुं विपपुरिसे सद्धावेइ २ ता, एवं व०-गच्छह णं तुभे देवाणुप्पिया ! कं पिष्टपुरं संघाडग जाव पेहे वासुदेवपासुक्खाण य रायसहस्साणं आवासेसु हत्थिखंधवरगया महया २, संघेणं जाव उग्घोसेमाणा २, एवं वदह-एवं खल्ल देवाणु० कल्लं पाउ० दुवयस्स रण्णो घूयाए चुलणीए देवीए अत्तयाए घट्टज्जुणस्स भगिणीए दोवईए रायवरकण्णाए सयंबरे भविस्सइ,

तं तुभे नं देवा० ! दुवयं रायाणं अणुगिणहेमाणा ण्हाया जाव विभूसिया हत्थिखंधवरगया सकोरंट०
सेयवरचामर० हयगयरह० महया भडवरगरेणं जाव परिक्खित्ता जेणेव सयंवरमंडवे तेणेव उवा० २
पत्तेयं नामंकेसु आसणेसु निसीयह २ दोवइं रायकणं पडिवालेमाणा २ चिद्धह, घोसणं घोसेह २ मम
एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह, तए नं ते कोडुविया तंहेव जाव पच्चप्पिणंति, तए नं से दुवए राया कोडुविय-
पुरिसे सदा० २ एवं व०-गच्छह नं तुभे देवाणु० ! सयंवरमंडपं आसियसंमज्जिओवलित्तं सुगंधवरगंधियं
पंचवणपुष्पजुओवयारकलियं कालागरुपवरकुंदुरुक्तुक्रजाव गंधवट्टिभूयं मंचाहमंचकलियं करेह २
वासुदेवपासुक्खाणं बहूणं रायसहस्साणं पत्तेयं २ नामंकाइं आसणाइं अत्थुयपच्चत्थुयाइं एएह २ एयमाण-
त्तियं पच्चप्पिणह, तेवि जाव पच्चप्पिणंति, तते नं ते वासुदेवपासुक्खा बहवे रायसहस्सा कल्लं पाउ०
ण्हाया जाव विभूसिया हत्थिखंधवरगया सकोरंट० सेयवरचामराहिं हयगय जाव परिबुडा सन्धिबुडीए
जाव रवेणं जेणेव सयंवरे तेणेव उवा० २ अणुपविसंति २ पत्तेयं २ नामंकेसु निसीयंति दोवइं रायवर-
कणं पडिवालेमाणा चिद्धंति, तए नं से पंडुए राया कल्लं ण्हाए जाव विभूसिए हत्थिखंधवरगए सकोरंट०
हयगय० कंप्पिणपुरं मज्झमज्जेणं निगगच्छंति जेणेव सयंवरामंडवे जेणेव वासुदेवपासुक्खा बहवे राय-
सहस्सा तेणेव उवा० २ तेसि वासुदेवपासुक्खाणं करयल० बद्धावेत्ता कणहस्स वासुदेवस्स सेयवरचामरं
गहाय उववीयमाणे चिद्धति ॥ सुत्रम्-१२४ ॥ तए नं सा दोवइं रायवरकत्ता जेणेव मज्जणघरे तेणेव उवा-

गच्छइ २ पहाया कययलिकम्मा कयकोउयमंगलपायच्छित्ता सुद्धण्णवेसाइं मंगलाइं वत्थाइं पघर परिहिया मज्जनघराओ पडिनिम्बमइ २ जेणेव जिणघरे तेणेव उवागच्छइ २ जिणघरं अणुपविसइ २ जिणपडिमाणं आलोए पमाणं करेइ २ लोमहत्थयं परामुसइ एवं जहा सूरियाओ अच्चेइ २ तेहेव भाणियच्चं जाव धूयं डहइ २ वामं जाणुं अच्चेति दाहिणं जाणुं घरणियलंसि णिवेसेति २ तिक्खुत्तो मुद्धानं घरणियलंसि नमेइ २ ईसि पच्चुण्णमति करयल जाव कट्टु एवं वयासी-नमोऽत्थुणं अरिहंताणं भगयंताणं जाव संपत्ताणं वंदइ नमंसइ २ जिणघराओ पडिनिक्खमति २ जेणेव अंतेउरे तेणेव उवागच्छइ ॥ सूत्रम्-१२५ ॥

‘अज्जयाए’ति अद्यप्रमृति, ‘अगंघं च’ति अर्घं पुष्पादीनि पूजाद्रव्याणि, ‘पज्जं च’ति पादहितं पाद्यं-पादप्रक्षालन-स्नेहोद्वर्तनादि, मयमीधुप्रसन्नारुयाः सुरामेदा एव, ‘जिणपडिमाणं अचणं करेइ’ति एकस्यां वाचनायामेतावदेव दृश्यते, वाचनान्तरे तु ‘णहाया जाय मग्गालंकारविभूसिया मज्जनघराओ पडिनिक्खमइ २ जेणामेय जिणघरे तेणामेव उवागच्छति २ जिणघर अणुपविसइ २ जिणपडिमाणं आलोए पमाणं करेइ २ लोमहत्थयं परामुसइ २ एवं जहा सूरियाओ जिणपडिमाओ अच्चेति तेहेव भाणियच्चं जाव धूयं डहइ’ति इह यावत्करणात् अर्थत् इदं दृश्य-लोमहस्तकेन जिनप्रतिमाः प्रमाणि सुरभिजा गन्धोदकेन स्त्रपयति गोशीर्षचन्द्रेनानुलिम्पति वस्त्राणि निवासयति, ततः पुष्पाणां मालयानां-प्रयिताना-मित्यर्थः, गन्धानां चूर्णानां वस्त्राणामामरणानां चारोपणं करोति स्म, मालाकलापानलम्बनं पुष्पप्रकरं तन्दुर्लभं पणायट्टमङ्ग-

लालेखनं च करोति, 'चामं जाणुं अञ्चेह'ति उत्तिष्ठपतीत्यर्थः, दाहिणं जाणुं घरणीतलमि निहट्टु-निहत्य स्थापयित्वेत्यर्थः, 'तिक्खुत्तो सुट्ठाणं घरणीतलंसि निवेसेइ-निवेशयतीत्यर्थः, 'ईसि पञ्चुन्नमति २ कस्तलपरिगगहियं अंजलिं मत्थए कट्टु एवं वयासी-नमोत्थु णं अरहंताणं जाव संपत्ताणं वंदति नमंसति २ जिणघराओ पडि-निकरगमइ'ति तत्र वन्दते चैत्यवन्दनविधिना प्रसिद्धेन नमस्यति पश्चात् प्रणिधानादियोगेनेति बुद्धाः, न च द्रौपद्याः प्रणिपातदण्डरुमात्रं चैत्यवन्दनमभिहितं सूत्रे इति सूत्रमात्रप्रामाण्यादन्यस्यापि श्रावकादेस्तावदेव तदिति मन्तव्यं, चरितानुवादरूपत्वादस्य, न च चरितानुवादगचनानि विधिनिषेधावकानि भवन्ति, अन्यथा स्वरिकामादिदेवकृत्यतायां बहूनां गृह्णादिवस्तूनामर्चनं श्रूयते इति तदपि विधेयं स्यात्, किञ्च-अविस्तानां प्रणिपातदण्डरुमात्रमपि चैत्यवन्दनं सम्भाव्यते, यतो वन्दते नमस्पतीति पदद्वयस्य बुद्धान्तरव्याख्यानमेवमुपदर्शितं जीवाभिगमवृत्तिकृता-“विरतिमतामेव प्रसिद्ध-चैत्यवन्दनविधिर्भवति, अन्येषां तथाऽभ्युपगमपुरस्सरकायोत्सर्गासिद्धेः, ततो वन्दते सामान्येन नमस्करोति आशयबुद्धेः प्रीत्युत्थानरूपनमस्कारेणे'ति किञ्च-“ममणेण भावएण य अवस्स कायवयं इवइ जम्हा । अंतो अहो निसिस्स य तम्हा आयस्सयं नाम ॥ १ ॥” तथा “जण्णं ममणो वा समणी वा सायजो ना सायिआ वा तच्चित्ते तल्लेसे तम्मणे उमजो कालं आवस्सए विट्ठति तन्न लोउत्तरिए भावावस्सए” [श्रमणेन भावकेण चावश्यं कर्तव्यं भवति यस्मात् । अन्तरहो निशायाश्च तस्मादावश्यकं नाम ॥ १ ॥ यत् श्रमणो वा श्रमणी वा श्रावको वा श्राविको वा तच्चित्तः तन्मनाः तल्लेश्यः उमयस्मिन् काले आनश्यकाय तिष्ठति तत् लोकोच्चरिकं भावावश्यकं] इत्यादेरनुयोगद्वारवचनात्, तथा 'मम्यग्दर्शन-

मम्पन्नः प्रवचनमक्तिमान् पद्मिधावदयकनिरतः पदस्थानयुक्तश्च आवको भवती 'त्युमास्वातिवाचकवचनाच्च आवकस्य पद्मिधावदयकस्य सिद्धावावदयकान्तर्गतं प्रसिद्धं चैत्यवन्दनं मिद्धमेव भवतीति ॥ १२५ ॥

तते णं से दोवइं रायवरकन्नं अंतेउरियाओ सन्वालंकारविभूसियं करेति किं ते ? वरपायपत्तणेउरा जाव चेडियाचक्कवालमयहरगविदपरिखित्ता अंतेउराओ पडिणिकखमति २ जेणेव दाहिरिया उवट्ठाण-साला जेणेव चाउगंधे आसरहे तेणेव उवा० २ किङ्कावियाए लेहियाए सद्धि चाउगंधं आसरहं दूरुहति, तते णं से घट्टज्जुणे कुमारे दोवतीए कण्णाए सारत्थं करेति, तते णं सा दोवती रायवरकण्णा कंप्पिल्लपुरं नयरं मज्झमज्झेणं जेणेव संयंवरमंडवे तेणेव उवा० २ रहं ठवेति रहाओ पचोरुहति २ किङ्कावियाए लेहियाए य सद्धि संयंवरं मंडपं अनुपविसति करयल तेसिं वासुदेवपामुक्खाणं बहूणं रायवरसहस्साणं पणामं करेति, तते णं सा दोवती रायवर० एणं महं सिरिदामगंडं किं ते ? पाडलमल्लियचंपय जाव सत्त-च्छयार्हिहिं गंधद्वणिं सुयंतं परमसुहमासं दरिसणिज्जं गिणहति, तते णं सा किङ्काविया जाव सुरूवा जाव वामहत्थेणं चिछलगदप्पणं गहेज्ज सललियं दप्पणसंकंतविंबं संदंसिए य से दाहिणेणं हत्थेणं दरिसिए पवरारायसीहे फुडविसयचिसुद्धरिभियगंभीरमहुरभणिया सा तेसिं सन्वेसिं पत्थिवाणं अम्मापिऊणं वंस-सत्तसामत्थगोत्तविकंतिंकंतिवहुविहआगममाहप्परुवजोव्वणगुणलावणकुलसीलजाणिया कित्तणं करेह, पढमं ताव वणिहुंगवाणं दसदसारवीरपुरिसाणं तेलोकवलवगाणं सत्तुसयसहस्समाणभावमद्गाणं भव-

सिद्धिपवरपुंडरीयाणं चिह्नलगाणं यलवीरियरूवजोन्वणगुणलावन्नकित्तिया कित्तणं करेति, ततो पुणो
 उगगसेणमार्हणं जायवाणं, भणति य-सोहगगरूवकलि ए वरेहि वरपुरिसंगंधहत्थीणं । जो हु ते होइ
 हिययदइओ, तते णं सा दोवई रायवरकक्रगा बहूणं रायवरसहस्साणं मज्झमज्जेणं समतिच्छमाणी २
 पुब्बकयणियाणेणं चोइज्जमाणी २ जेणेच पंच पंडवा तेणेव उवा० २ ते पंचपंडवे तेणं दसद्धवणणेणं
 कुसुमदाणेणं आवेदियपरिवेदियं करेति २ ता एवं वयासी-एए णं मए पंच पंडवा वरिया, तते णं तेसिं
 वासुदेवपामोक्खाणं बहूणि रायसहस्साणि महया २ संधेणं उग्घोसेमाणा २ एवं वयंति-सुवरियं खल्ल
 भो ! दोवइए रायवरकक्राए २ त्तिकहु सयंवरमंडवाओ पडित्तिकलमंति २, जेणेव सया २ आवासा तेणेव
 उवा०, तते णं धट्टज्जुण्णे कुमारे पंच पंडवे दोवति रायवरकणं चाउग्घंटं आसरहं दूरूहति २ ता
 कं पिह्लपुरं मज्झमज्जेणं जाव सयं भवणं अनुपविसति, तते णं दुवए राया पंच पंडवे दोवइं रायवरकणं
 पट्टयं दुरूहेति २ सेयापीएहि कलसेहिं मज्जावेति २ अग्निहोमं कारवेति पंचण्हं पंडवाणं दोवतीए य
 पाणिगहणं करावेइ, तते णं से दुवए राया दोवतीए रायवरकणयाए इमं एयारूवं पीत्तिदाणं दलयती,
 तंजहा-अट्ट हिरणकोडीओ जाव अट्ट पेसणकारीओ दासचेडीओ, अणं च विपुलं घणकणग जाव
 दलयति तते णं से दुवए राया ताइं वासुदेवपामोक्खाइं विपुलेणं असण ४ वत्थगंध जाव पडिविसज्जेति
 ॥सूत्रम्-१२६॥ तते णं से पंडू राया तेसिं वासुदेवपामोक्खाणं बहूणं रा० करयल एवं व०-एवं खल्ल देवा० !

हत्थिणाउरे नयरे पंचणहं पंडवाणं दोवतीए य देवीए कछाणकरे भविस्समति तं तुम्मे णं देवा० । ममं
अणुगिण्हमाणा अकालपरिहीणं समोसरह, तते णं वासुदेवपामोक्खा पत्तेयं २ जाव पद्मंरत्थ गमणाए ।
तते णं से पंडुराया कोडुवियपुरिसे सदा० एवं व०-गच्छह णं तुम्मे देवा० । हत्थिणाउरे पंचणहं पंडवाणं
पंच पासायवडिसे करेह अनुगयमसिय वणओ जाव पडिरूवे, तते णं ते कोडुवियपुरिसा पडि-
सुणेंति जाव करावेंति^१, तते णं से पंडुए पंचहिं पंडवेहिं दोवईए देवीए सद्धि ह्यगयसंपरियुडे कंषिह्ल-
पुराओ पडिनिक्खमह २ जेणेव हत्थिणाउरे तेणेव उवागए, तते णं से पंडुराया तेमि वासुदेवपामो-
क्खाणं आगमणं जाणिता कोडुवि० सदावेह २ एवं व०-गच्छह णं तुम्मे देवाणुप्पिया ! हत्थिणाउरस्स
नयरस्स बहिया वासुदेवपामोक्खाणं बहणं रायसहस्साणं आवासे कारेह अणेगत्वंमसय तहेव जाव
पच्चप्पिणंति, तते णं ते वासुदेवपामोक्खा यहवे रायसहस्सा जेणेव हत्थिणाउरे तेणेव उवागच्छति, तते
णं से पंडुराया तेमि वासुदेवपामोक्खाणं आगमणं जाणिता इहत्तुडे णहाए कयवलि० जहा दुपए जाव
जहारिहं आवासे दलयति, तते णं ते वासुदेवपा० यहवे रायसहस्सा जेणेव सपाइं २ आवासाइं तेणेव
उवा० तहेव जाव विहरंति, तते णं से पंडुराया हत्थिणाउरं णयरं अणुपविसति २ कोडुविय० सदावेति २
एवं व०-तुम्मे णं देवा० ! विउलं असण ४ तहेव जाव उवणेंति, तते णं ते वासुदेवपामोक्खा यहवे राया

(^१) ^१ एतदन्तर्गतं पाठ. अ प्रती मयति । १ उवा० २, - ता तु० अ ।

पहाया कथयलिक्रमा तं विपुलं असणं ४ तदेव जाव विहरति, तते णं से। पंडुराया पंच पंडवे दोवति च
 देवि पटयं-बुरुहेति २ सीयापीएहि कलसेहि ण्हावेति २ कल्लाणकारं करेति २ ते वासुदेवपामोक्खे बह्वे
 रायसहस्से विपुलेणं असण ४ पुक्कवत्थेणं सक्करेति सम्माणेति जाव पडिविसज्जेति, तते णं ताइं वासु-
 देवपामोक्खाइं बडुहि जाव पडिगयाति ॥ सूत्रम्-१२७ ॥ तते णं ते पंच पंडवा दोवतीए देवीए सद्धि अंतो
 अंतेउरपरियाल सद्धि कल्लाकल्लि वारंवारेणं ओरालाति भोगभोगाइं जाव विहरति. तते णं से पंडू राया
 अग्नया कयाइं पंचहि पंडवेहि कौतीए देवीए दोवतीए देवीए य सद्धि अंतो अंतेउरपरियाल सद्धि संपरि-
 बुरुहे सीहासणवरगते यावि विहरति, इमं च णं कच्छुल्लणारए दंसणेणं अइमद्दए विणीए अंतो २ य कल्ल-
 सहियए मज्झत्थोवत्थिए य अल्लीणसोमपियदंसणे सुरूवे अमइलसगलपरिहिए कालमियचम्मउत्तरासंग-
 रइययत्थे वण्डकमण्डलुहत्थे जडामउडदित्तसिए जम्भोवइयगणेत्तियमुंजमेहलवागलधरे हत्थकयकच्छ-
 भीए पियगंधन्वे धरणिगोयरप्पहाणे संवरणावरणओवयणउत्पयणिलेसणीसु य संकामणिअभिओग-
 पणत्तिगमणीयं भणीसु य बहुसु विज्जाहरीसु विज्जासु - विस्सुयजसे इट्ठे रामस्स य केसवस्स य पज्जुन्न-
 पईवसंबअनिरुद्धणिसडउम्मुयसारणगयसुसुहदुम्मुहातीण जायवाणं अट्टुट्ठाण कुमारकोडीणं हिययदहए
 संधवए कलहजुद्धकोलाहलपिए भंडणाभिलासी बहुसु य समरसयसंपराएसु दंसणरए समंतओ कलह-
 मदक्खिणं अणुगवेसमाणे असमाहिकरे दसारवरवीरपुरिसतिलोकवलघगाणं आमंतेऊण तं भगवतीं एक-

मणि गगणगमणदच्छं उपपद्यते गगणमभिलष्यन्तो गामागनगरखेडकवडमडंबदोणमुहपट्टणसंवाहसह-
स्समंदिंयं धिमियमेइणीतलं वसुहं ओलोहंतो रम्मं हत्थिणाउरं उवागए पंडुरायभवणंसि अइवेगेण समो
वइए, तते णं से पंडुराया कच्छुल्लनारयं एल्लमाणं यासति २ पंचहिं पंडवेहिं कुंतीए य देवीए सद्धि आस-
णातो अब्भुट्ठेति २ कच्छुल्लनारयं सत्तट्ठपयाइं पच्छुगच्छइ २ तिकवुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेति २
यंदति णमंसति महरिहेणं आसणेणं उवणिमंतेति, तते णं से कच्छुल्लनारए उवगपरिफोसियाए ववभोवरि-
पच्चयुयाए भिसियाए णिसीयति २ पंडुरायं रल्ले जाव अंतरे य कुसलोदंतं पुच्छइ, तते णं से पंडुराया
कौंतीदेवी पंच य पंडवा कच्छुल्लनारयं आहति जाव पच्छुवासंति, तए णं सा दोवई कच्छुल्लनारयं अस्सं-
जयं अविरयं अपडिहयपच्चक्कायपावकम्मंतिकहु नो आहति नो परियाणइ नो अब्भुट्ठेति नो पच्छु-
वासति ॥ सूत्रम्-१२८ ॥ तते णं तस्स कच्छुल्लनारयस्स इमेयारूवे अब्भत्थिए चित्थिए पत्थिए मणोगए
संकप्पे समुत्पल्लित्था अहो णं दोवती देवी रूवेणं जाव लावणेण य पंचहिं पंडवेहिं अनुबद्धा समाणी
ममं णो आहति जाव नो पच्छुवासइ तं सेयं खल्लु मम दोवतीए देवीए धित्थियं करित्तएत्तिकहु एवं
संपेहेति २ पंडुरायं आपुच्छइ २ उत्पयणिं विज्जं आवाहेति २ नाए उक्किट्ठाए जाव विज्जाहरगईए लवण-
समुहं मज्झमज्जेणं पुरत्थाभिमुहे वीइवत्तिउं पयत्ते यावि होत्था । तेणं कालेणं तेणं समएणं धायइसंडे
दीवे पुरत्थिमद्वदाहिणहुभरहवासं अवरकंका णाम रायहाणी होत्था, तते णं अमरकंकाए रायहाणीए पउ-

मणामे णामं राया होत्था महया हिमवंतं० यणजो, तस्स णं पउमनाभस्स रत्तो सत्त देवीसयाति
ओरोहे होत्था, तस्स णं पउमनाभस्स रणो सुनामे नामं पुत्ते जुवरायायावि होत्था, तते णं से पउम-
णामे राया अंतो अंतोरसि ओरोहसंपरिवुडे सिंहासणवरगए विहरति, तए णं से कच्छुल्लणारए जेणेव
अमरकंका रायहाणी जेणेव पउमनाहस्स भवणे तेणेव उवागच्छति २ पउमनाभस्य रत्तो भवणंसि झत्ति
वेणेणं समोयइए, तते णं से पउमनामे राया कच्छुल्लनारयं एल्लमाणं पासति २ आसणातो अञ्जुद्धति २
अग्वेणं जाव आसणेणं उवणिमंतेति, तए णं से कच्छुल्लनारए उदयपरिफोसियाए दन्भोवरिपचत्थुयाते
भिसियाए निसीयइ जाव कुसलोदंतं आपुच्छइ, तते णं से पउमनामे राया णिअगओरोहे जायविग्गए
कच्छुल्लणारयं एवं य०-तुम्भं देवाणुप्पिया ! यद्दणि गामाणि जाव गेहति अणुपचिससि, तं अत्थि-
याइं तं कहिचि देवाणुप्पिया ! एरिसए ओरोहे दिट्ठपुब्बे जारिसए णं मम ओरोहे !, तते णं से कच्छु-
ल्लनारए पउमनामेणं रत्ता एवं पुत्ते समाणे ईसिं विहसियं करेइ २ एवं य०-सरिसे णं तुम्भं पउम-
णाभा ! तस्स अगडदहुरस्स, के णं देवाणुप्पिया से अगडदहुरे !, एवं जहा मल्लिणाए एवं खल्ल देवा० !
जंबूदीवे २ भारहे वासे हत्थिणाउरे दुपयस्स रणो धूया चूलणीए देवीए अत्तया पंडुस्स सुण्हा पंचणहं
पंडवाणं भारिया वोवती देवी रूवेण य जाव उक्खिदसरीरा दोवईए णं देवीए छिन्नस्सवि पायंगुट्टयस्स अयं
तव ओरोहे सतिमंप्पि कलं ण अगघतित्तिकहु, पउमणाभं आपुच्छति २ जाव पडिगए २, तते णं से पउम-

नामै राया कच्छुल्लनारयस्स अंतिए एयमट्ठं सोचा णिसम्म दोवतीए-देवीए सूवे य ३ मुच्छिए ४ दोवईए
 अज्झोववत्ते जेणेव पोसहसाला तेणेव उव० २ पोसहसालं जाव पुव्वसंगतियं देवं एवं व०-एवं ग्वल्लु
 देवा० ! जंबुद्वीचे २ भारहे वासे हत्थिणाउरे जाव सरीरा तं इच्छामि णं देवा० ! दोवतीं देवीं इहमाणियं,
 तते णं पुव्वसंगतिए-देवे पडमनामं एवं व०-नो खल्ल देवा० ! एयं भूयं वा भवस्सं वा
 जणं दोवती देवी पंच पंडवे मोत्तूण अत्तेणं पुरिसेणं सद्धि ओरालातिं जाव विहरिस्सति, तहाविय णं
 अहं तवः पियट्ठतयाए दोवतीं देवि इहं हव्वमाणेमि त्तिकट्ठु पडमणाभं आपुच्छइ २ ताए उक्किट्ठाए जाव
 लयणस्समुद्धं मज्झमउद्देणं जेणेव हत्थिणाउरे णयेर तेणेव पहरेतथ गमणाए । तेणं कालेणं २ हत्थिणाउरे
 जुहिट्ठिल्ले राया दोवतीए सद्धि उप्पि आगासतलंसि-सुहपसुत्ते यावि होत्था, तए णं से पुव्वसंगतिए देवे
 जेणेव जुहिट्ठिल्ले राया जेणेव दोवती देवी तेणेव उवाग० २ दोवतीए-देवीए ओसोवणियं-दलयइ २
 दोवतिं देविं णिणहइ २ ताए उक्किट्ठाए जाव जेणेव अमरकंका जेणेव पडमणाभस्स भवणे तेणेव उवा० २
 पडमणाभस्स भवणंसि असोगवणियाए दोवतिं देवीं ठावेड २ ओसोवणिं अवहरति २ जेणेव पडमणाभे
 तेणेव उ० २ एवं व०-एस णं देवा० ! मए हत्थिणाउराओ दोवती इह हव्वमाणीया तव असोगवणियाए
 चिट्ठति, अतो परं तुमं जाणसि त्तिकट्ठु जामेव दिसि पाउंभूए तामेव दिसि पडिगए । तते णं सा दोवई
 देवी ततो मुहुत्तंतरस्स पडिबुद्धा समानी तं भवणं असोगवणियं च अपच्चभिजाणमाणी एवं व०-जो

खलु अमहं एसे सए भवणे णो खलु एसा अमहं सगा असोगवणिग्या, तं ण णज्जति णं अहं केणई देवेण
 वा दाणवेण वा किंपुरिसेण वा किन्नरेण वा महोरगेण वा गंधवेण वा अन्नस्स रण्णो असोगवणिग्यं साह-
 रिप त्तिकहु ओहयमणसंकप्पा जाव झियायति, तते णं से पउमणाभे राया पहाए जाव सव्वालंकारभूसिए
 अंतेउरपरियालसंपरिवुडे जेणेव असोगवणिग्या जेणेव दोवती देवी तेणेव उया० २ दोवती देवी ओहय०
 जाव झियायमाणी यासति २ सा एवं व०-क्रिणं तुमं देवा० ! ओहय जाव झियाहि १, एवं खलु तुमं
 देवा० ! मम पुब्बसंगतिएणं देवेणं जंघुडीवाओ २ भारहाओ वासाओ हत्थिणापुराओ नयराओ जुहि-
 ण्डिल्लस्स रण्णो भवणाओ साहरिया तं मा णं तुमं देवा० ! ओहय० जाव झियाहि, तुमं मए सद्धि विपु-
 लाइ भोगभोगाइ जाव विहराहि, तते णं सा दोवती देवी पउमणाभं एवं व०-एवं खलु देवा० ! जंबूदीवे
 २ भारहे वासे-धारवतिए णयरीए कण्हे, णामं वासुदेवे ममप्पियभाउए परिवसति, तं जति णं से छण्हं
 मासाणं ममं क्वं नो हमागच्छइ तते णं अहं देवा० ! जं तुमं वदसि तस्स आणाओवायवयणणिहेसे
 चिट्ठिस्सामि, तते णं से पउमे दोवतीए एयमट्ठं पडिसुणेत्ता २ दोवतिं देविं कण्णंतेउरे ठवेति, तते णं सा
 दोवती देवी छट्ठंछट्ठेणं अनिस्सत्तेणं आयंविज्जपरिगगहिणं तवोक्कमेणं अप्पाणं भावेमाणी विहरति
 ॥सूत्रम्-१२९॥ तते णं से जुहुट्टिल्ले राया तओ सुहुत्तंतरस्स पडिवुद्धे समाणे दोवतिं देविं पासे अपासमाणो
 समयणिज्जाओ उट्टेइ २ सा दोवतीए देवीए सव्वओ समंता मगगणवेसणं करेइ २-त्ता-दोवतीए देवीए

कथए सुहं वा खुहं वा पवति वा अलभमाणे जेणेव पंडुराया तेणेव उवा० २ ता पंडुरायं एवं व०-एवं
 खलु ताओ ! ममं आगासतलगंसि पसुत्तस्स पासातो दोवती देवी ण गज्जति केणइ देवेण वा दाणवेण
 वा किन्नरेण वा महोरगेण वा गंधवेण वा हिया वा नीया वा अवक्खित्ता वा !, इच्छामि णं ताओ !
 दोवतीए देवीए सव्यतो समंता मग्गणगवेसणं कयं, तते णं से पंडुराया कोडुबियपुरिसे सदावेइ २ एवं व०-
 गच्छह णं तुभ्भे देवा० ! हत्थिणाउरे नयरे सिंघाडगतियचउक्कच्चरमहापहहेसु महया २ सधेणं उग्घोसे-
 माणा २ एवं व०-एवं खलु देवा० ! जुहिट्टिल्लस्स रण्णो आगासतलगंसि सुहपसुत्तस्स पासातो दोवती देवी
 ण गज्जति केणइ देवेण वा दाणवेण वा किंपुरिसेण वा किन्नरेण वा महोरगेण वा गंधवेण वा हिया वा
 नीया वा अवक्खित्ता वा, तं जो णं देवाणुत्पिया ! दोवतीए देवीए सुति वा जाव पविति वा परिकहेति
 तस्स णं पंडुराया विडलं अत्थसंपयाणं दाणं दलयति त्तिक्कु घोसणं घोसावेइ २ एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह,
 तते णं ते कोडुबियपुरिसा जाव पच्चप्पिणंति तते णं से पंडू राया दोवतीए देवीए कत्थति सुहं वा जाव
 अलभमाणे कोती देवीं सदावेति २ एवं व०-गच्छह णं तुमं देवाणु० ! बारवति णयरि कणस्स वासुदेवस्स
 णयमट्ठं णिवेवेहि, कण्हे णं परं वासुदेवे दोवतीए मग्गणगवेसेणं करेज्जा, अन्नहा न नज्जइ दोवतीए देवीए
 सुतीं वा खुतीं वा पवतीं वा उवलमेज्जा, तते णं सा कोती देवी पंडुरणा एवं वुत्ता समाणी जाव
 पविसुणेइ २ पहाया कयबलिकम्मा हत्थिखंघवरगया हत्थिणाउरं मज्झमज्जेणं णिगगच्छइ २ कु-

जणवयं मज्झिमज्जेणं जेणेव सुरदुजणवए, जेणेव वारवतीणयरी, जेणेव अग्गुज्जाणे, तेणेव उवा० २ हत्थि-
 खंघाओ पचोरुहति २ कोडुवियपुरिसं सद्वा० २ एवं व०-गच्छह णं तुब्भे देवा० ! जेणेव वारवई णयरिं
 वारवति णयरिं अणुपविसह२, कण्हं वासुदेवं करयल एवं वयह-एवं खलु सामी ! तुब्भं पिउच्छा कौती
 देवी हत्थिणाउराओ नयराओ इह हवमागया तुब्भं दंसणं कंखति, तते णं ते कोडुवियपुरिसा जाव
 कहेति, तते णं कणहे वासुदेवे कोडुवियपुरिसाणं अंतिए सोचा णिसम्मं हत्थिखंघवरगए हयगय वार-
 वतीए य मज्झिमज्जेणं जेणेव कौती देवी तेणेव उ० २, हत्थिखंघातो पचोरुहति २, कौतीए देवीए पाय-
 गगहणं करेति २, कौतीए देवीए सद्धि हत्थिखंघं दुरुहति २, वारवतीए णयरीए मज्झिमज्जेणं जेणेव सए
 निहे तेणेव उवा० २, सयं निहं अणुपविसति । तते णं से कणहे वासुदेवे कौती देविं पहायं कयबलिकम्मं
 जिम्मियसुत्तरागयं जाव सुहासणवरगयं एवं व०-संदिसउ णं पिउच्छा ! किमागमणपओयणं ?, तते णं
 सा कौती देवी कण्हं वासुदेवं एवं व०-एवं खलु पुत्ता ! हत्थिणाउरं णयरे जुहिद्विहस्स आगासतले सुह-
 पसुत्तस्स दोवती देवी पासाओ ण गळति केणइ अवहिया जाव अवयिखत्ता वा, तं इच्छामि णं पुत्ता !
 दोवतीए देवीए मग्गणगवेसणं कयं, तते णं से कणहे वासुदेवे कौती पिउच्छि एवं व०-जं णवरं पिउच्छा !
 दोवतीए देवीए कथइ सुइं वा जाव लभामि तो णं अहं पायालाओ वा भवणाओ वा अद्धभरहाओ वा

समंतओ दोवति साहतिथ उवणेमि तिकट्टु कौती पिउत्थि सकारेति सम्माणेति जाव पडिविसज्जेति, तते
णं सा कौती देवी कण्हेणं वासुदेवेणं पडिविसज्जिया समाणी जामेव दिसि पाउ० तामेव दिसि पडि० ।
तते णं से कण्हे वासुदेवे कोडुवियपुरिसे सदा० २ एवं व०-गच्छह णं तुभे देवा० ! बारवति एवं जहा
पंडू तहा घोसणं घोसावेति जाव पचप्पिणंति, पंडुस्स जहा, तते णं से कण्हे वासुदेवे अन्नया अंतो अंते-
उरगए ओरोहे जाव विहरति, इमं च णं कच्छुल्लए जाव समोवहए जाव णिसीइत्ता कण्हं वासुदेवं
कुसलोदंतं पुच्छह, तते णं से कण्हे वासुदेवे कच्छुल्लं एवं व०-तुमं णं देवा० ! बहूणि गामा जाव अणु-
पचिससि, तं अत्थि याइं ते कहिंवि दोवतीए देवीए सुती वा जाव उवलद्धा !, तते णं से कच्छुल्ले कण्हं
वासुदेवं एवं व०-एवं खलु देवा० ! अन्नया घायतीसंहे दीवे पुरत्थिमद्धं दाहिणट्टु भरहवासं अवरकंकाराय-
हाणि गए, तत्थ णं मए पउमनाभस्स रन्नो भवणंसि दोवती देवी जारिसिया दिट्ठपुब्बा यावि होत्था,
तते णं कण्हे वासुदेवे कच्छुल्लं एवं व०-तुभं चैव णं देवाणु० ! एवं पुब्बकम्मं, तते णं से कच्छुल्लनारए
कण्हेणं वासुदेवेणं एवं युत्ते समाणे उप्पयणि विज्जं आवाहेति २, जामेव दिसि पाउअए तामेव दिसि
पडिगए, तते णं से कण्हे वासुदेवे दूयं सदावेइ २, एवं व०-गच्छह णं तुमं देवा० ! हत्थिणाउरं पंडुस्स
रन्नो एयमट्ठं निवेदेहि-एवं खलु देवाणु० ! घायइसंहे दीवे पुरच्छिमद्धे अवरकंकारे रायहाणीए पउमणाभ-
भवणंसि दोवतीए देवीए पउत्ती उवलद्धा, तं गच्छंतु पंच पंडवा चाउरंगिणीए सेणाए सद्धिं संपुरिखुडा

पुरत्थिमवेयालीए ममं पडिवालेमाणा चिट्ठेतु, तते णं से दूए जाव भणति, पडिवालेमाणा चिट्ठह, तेवि
 जाव चिट्ठति, तते णं से कणहे वासुदेवे कोइं वियपुरिसे सद्दावेइ २ ता, एवं व०-गच्छह णं तुब्भे देवा० !
 सद्दाहियं मेरिं ताडेह, तेवि तालेंति, तते णं तीसे सण्णाहियाए नेरीए संहं सोचा समुहविजयपामोक्खा
 दसदसारा जाव छप्पणं पलवयसाहसीओ सन्नद्धयद्ध जाव गहियाउहपहरणा अप्पेगतिया हयगया
 गयगया जाव वगुरापरिक्खत्ता जेणेव सभा सुधम्मा जेणेव कणहे वासुदेवं तेणेवं २, करयल जाव
 यद्धावेंति, तते णं कणहे वासुदेवे हत्थित्थं वरगए सकोरेंदमल्लदामेणं छत्तेणं० सेयवर० हयगय० महया
 भडचडगरपहकरेणं पारवती गयरी मज्झमज्झेणं गिगच्छति, जेणेव पुरत्थिमवेयाली तेणेव उवा० २,
 पंचहिं पंडवेहिं सद्धि एगयओ मिलइ २, खंधावारणिवेसं करेति २, पोसहसालं अनुपविसति २, सुट्ठियं
 देवं मणसि करेमाणे २, चिट्ठति, तते णं कणहस्स वासुदेवस्स अट्टमभत्तंसि परिणममाणंसि सुट्ठिओ
 आगतो, भण देवा० ! जं मए कायव्वं, तते णं से कणहे वासुदेवे सुट्ठियं एवं व०-एवं खलु देवा० ! दोवती
 देवी जाव पउमनाभस्स भवणंसि साहरिया तणं तुमं देवा० ! मम पंचहिं पंडवेहिं सद्धि अप्पच्छस्स
 छण्हं रहाणं लवणसमुधे मगं वियरेहि, जणं अहं अमरकंकारायहाणीं दोवतीए कूवं गच्छामि, तते णं
 से सुट्ठिए देवे कण्हं वासुदेवं एवं वयासी-किण्हं देवा० ! जहा चेव पउमणाभस्स रत्तो पुव्वसंगतिएणं

देवेणं दोवती जाव संहरिया तथा चेव दोवति देविं घायतीसंढाओ दीवाओ भारहाओ जाव हृत्थिणापुरं
साहरामि, उदाहु पउमणांमं रायं सपुरवल्वाहणं लवणसमुदे पक्खिवामि !, तते णं कणहे वासुदेवे
सुट्ठियं देवं एवं व०-मा णं तुमं देवा० ! जाव साहराहि तुमं णं देवा० ! लवणसमुदे अप्पच्छट्टस्स छण्हं
रहाणं मगं वियराहि, सयमेव णं अहं दोवतीए कूवं गच्छामि, तए णं से सुट्ठिए देवे कण्हं वासुदेवं एवं
वयासी-एवं होउ, पंचहि पंडवेहिं सद्धि अप्पच्छट्टस्स छण्हं रहाणं लवणसमुदे मगं वितरति, तते णं से
कणहे वासुदेवे चाउरंगिणीसेणं पडविसज्जेति २, पंचहि पंडवेहिं सद्धि अप्पच्छट्टे छहिं रहेहिं लवणसमुदे
मज्झंमज्जेणं वीतीवयति २, जेणेव अमरकंका रायहाणी जेणेव अमरकंकाए अग्गुल्लाणे तेणेव उवागच्छइ २,
रहं ठवेइ २, दारुयं सारहिं सदावेति एवं व०-गच्छह णं तुमं देवा० ! अमरकंकारायहाणीं अणुपविसाहि २,
पउमणा मस्स रणो वोमंणं पाएणं पायपीढं अक्कमित्ता कुंतगेणं लेहं पणामेहि तिवलियं भिउडिं णिडाले
साहट्ट आसुरुते रुद्धे कुद्धे कुविए चंडिकिए एवं व०-हं भो पउमणाहा ! अपत्थियपत्थिया दुरंतपंतलक्खणा
हीणपुत्तचाउइत्ता सिरीहिरिघीपरिवज्जिया अल्ल ण भवसि कित्तं तुमं ण याणासि कण्हस्स वासुदेवस्स
भगिणिं दोवति देविं इहं हव्वं आणमाणे, तं एयमवि गए पच्चप्पिणाहिं णं तुमं दोवति देविं कण्हस्स वासु-
देवस्स अहव णं जुद्धसज्जे णिगगच्छाहि, एस णं कणहे वासुदेवे पंचहि पंडवेहिं अप्पच्छट्टे दोवतीदेवीए कूवं
हव्वमागए, तते णं से दारुए सारही कणहेणं वासुदेवेणं एवं वुत्ते समणे हट्टतुट्टे जाव पडिसुणेइ २, अमरकंका-

रायहाणि अणुपचिसन्ति २, जेणेव पउमनाहे तेणेव उवा० २, करयल जाव बद्धावेत्ता एवं व०-एस णं सामी !
 मम चिणयपद्धिचिती इमा अत्ता मम सामिस्स समुहाणत्ति त्तिकहु आसुरुत्ते वामपाएणं पायपीढं अणुक्कममति
 २, कोत्तगेणं लेहं पणामति २ त्ता, जाव कूवं हव्वमागए, तते णं से पउमणाभे दारुणेणं सारहिणा एवं
 युत्ते समाणे आगुरुत्ते तिबलिं भिडडिं निडाले साहट्टु एवं व०-णो अप्पिणामि णं अहं देवा० ! कण्हस्स
 घासुदेवस्स दोयत्ति, एस णं अहं समयमेव जुज्झसल्लो निग्गच्छामि त्तिकहु दारुयं सारहिं एवं व०-केवलं
 भो ! रायसत्तेसु दूये अयज्जे त्तिकहु असक्कारिय असम्माणिय अवदारेणं निच्छुभावेत्ति, तते णं से दारुए
 सारही पउमणाभेणं असक्कारिय जाव निच्छूढे समाणे जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेव उ० २, करयल० कणहं
 जाव एयं व०-एयं खल्लु अहं सामी ! तुढं वयणेणं जाव निच्छुभावेत्ति, तते णं से पउमणाभे चलवाउयं
 सद्दावेत्ति २ एवं व०-खिप्पामेव भो देवाणु० ! आभिसेक्कं हत्थिरयणं पडिकप्पेह, तयाणंतरं च णं छया-
 यरियउयंदेसमइयिकप्पणाविगप्पेहिं जाव उवणेत्ति, तते णं से पउमनाहे सन्नद्ध० अभिसेयं० दूरुहति २,
 हयगय जेणेव कणहे वासुदेवं तेणेव पहारेत्थ गमणाए, तते णं से कणहे वासुदेवे पउमणाभं रायाणं
 एल्लमाणं पासति २, ते पंच पंडवे एयं व०-हं भो दारगा ! किञ्चं तुढं पउमनाभेणं सद्धिं जुज्झहिह
 उयाहु पेच्छहिह ? , तते णं ते पंच पंडवा कणहं वासुदेवं एवं व०-अम्हे णं सामी ! जुज्झामो तुढं
 पेच्छह, तते णं पंच पंडवे सण्णद्ध जाव पहरणा रहे दूरुहंति २ जेणेव पउमनाभे राया तेणेव उ० २, एवं

व०-अम्हे पउमणाभे चा राय त्तिकहु पउमनाभेणं सद्धि संपलग्गा यावि होत्था, तते णं से पउमनाभे राया ते पंच पंडवे त्विप्यामेव हयमहियपवरविबडियचिन्धद्वयपडागा जाव दिसोदिस्सि पडिसेहेतित्ति, तते णं ते पंच पंडवा पउमनाभेणं रत्ता हयमहियपवरविबडिय जाव पडिसेहिया समाणा अत्थामा जाव अथारणिज्जत्तिरुहु जेणेव कण्हे वासुदेवे तेणेव उवा०, तते णं से कण्हे वासुदेवे ते पंच पंडवे एवं व०-कहणं तुंमे देवानु० ! पउमणाभेण रत्ता सद्धि संपलग्गा !, तते णं ते पंच पंडवा कण्हे वासुदेवं एवं व०-एवं खलु देवा० ! अम्हे तुंमेहि अंभणुत्थाया समाणा सन्नद्ध० रहे दुरुहामो २, जेणेव पउमनाभे जाव पडिसेहेति, तते णं से कण्हे वासुदेवे तं पंच पंडवे एवं व०-जति णं तुंमे देवा० ! एवं वयंता अम्हे णो पउमनाभे राय त्तिकहु पउमनाभेणं सद्धि संपलग्गता तो णं तुंमे णो पउमणाहे हयमहियपवर जाव पडिसेहते, तं पेच्छह णं तुंमे देवा० ! अहं नो पउमणाभे राय त्तिकहु पउमनाभेणं रत्ता सद्धि जुज्झामि रहं दुरुहति २ जेणेव पउमनाभे राया तेणेव उवाग० २ सेयं गोखीरहारधवलं तणसोल्लियसिबुवारकुंदं दुसन्निगासं निययवलस्स हरिसजणं रिउसेणविणासकरं पंचवणं संखं परामुसति २, मुहवायपूरियं करेति; तते णं तस्स पउमणाहस्स तेणं संखसंघेणं बलतिभाए हते जाव पडिसेहिए, तते णं से कण्हे वासुदेवे घणुं परामुसति वेढो घणुं पूरेति २, घणुसंघं करेति; तते णं तस्स पउमनाभस्स दोबे बलतिभाए तेणं घणुसंघेणं हयमहिय जाव पडिसेहिए, तते णं से पउमणाभे राया तिभागबलावसेसे अत्थामे अबले

अवीरिए अपुरिसकारपरक्कम्मे अधारणिज्ज चिकहु सिग्घं तुरियं जेणेव अमरकंका तेणेव उ० २, अमरकंका
 रायहाणिं अणुपचिससि २, दाराति पिहेति २, रोहसज्जे चिट्ठति; तते णं से कण्हे वासुदेवे जेणेव अमरकंका
 तेणेव उ० २ रहं ठवेति २, रहातो पचोरूहति २, वेउब्बियसमुग्घाएणं समोहणति; एणं महं णरसीहरूवं
 थिउब्बति २, महया २, सधेणं पाददहरियं करेति; तते णं से कण्हेणं वासुदेवेणं महया २, सधेणं पाददह-
 राणं कएणं समाणेणं अमरकंका रायहाणीं संमग्गपागारगोपुराट्ठालयचरियतोरणपल्हत्थियपवरभयण-
 सिरिघरा सरस्सरस्स धरणिपले सन्निवइया, तते णं से पउमणाभे राया अमरकंका रायहाणिं संमग्ग
 जाव पासित्ता भीए दोवतिं देविं सरणं उवेति, तते णं सा दोवइं देवी पउमनाभं रायं एवं व०-किण्णं
 तुमं देवा० ! न जाणसि कण्हस्स वासुदेवस्स उत्तमपुरिसस्स विप्पियं करेमाणे ममं इह हव्वमाणेसि, तं
 एवमवि गए गच्छह णं तुमं देवा० ! एहाए उल्लपडसाडए अवचूलगवत्थणियत्थे अंतेउरपरियालसंपरिवुडे
 अग्गाइं बराइं रयणाइं गहाय ममं पुरतो काउं कण्हं वासुदेवं करयलपायपडिए सरणं उवेहि, पणिवइय-
 वच्छला णं देवाणुप्पिया ! उत्तमपुरिसा, तते णं से पउमनाभे दोवतीए देवीए एयमट्ठं पडिसुणेति २, एहाए
 जाव सरणं उवेति २, करयल० एवं व०-दिट्ठा णं देवाणुप्पियाणं इट्ठी जाव परक्कमे तं खामेमि णं देवाणु-
 प्पिया ! जाव खमंतु णं जाव णाहं सुज्जो २ एवंकरणयाए त्तिकहु पंजलियुडे पायवडिए कण्हस्स वासुदेवस्स
 दोवतिं देविं साहत्थि उवणेति, तते णं से कण्हे वासुदेवे पउमणाभं एवं व०-हं भो पउमणाभा !

अप्पत्थियपत्थिया ४ किण्णं तुमं ण जाणसि मम भगिणि दोवतीं देवीं इह हव्वमाणमाणे तं एवमवि
गए णत्थि ते ममाहिंती इयाणि मयमत्थि च्चिकट्टु पउमणाभं पडिविसज्जेति, दोवतिं देविं गिण्हति २, रहं
दुस्सहेति २, जेणेय पंच पंडवे तेणेव उवा० २, पंचणहं पंडवाणं दोवतिं देविं साहत्थि उवणेति; तते णं से
कणेहे पंचहिं पंडवेहिं सद्धिं अप्पच्छे छहिं रेहेहिं लवणससुहं मज्झमज्जेणं जेणेव जंयुदीवे २, जेणेव
भारहे वासे तेणेव पहारेत्थ गमणाए ॥ सूत्रम्-१३० ॥

‘सारत्थं’ति मारुथं मारधिकर्म, ‘तए णं सा किट्टाचिए’त्यादौ यावत्करणादेवं दृश्यं-‘साभावियहंसा चोदहजणस्म
उत्सुयकरं विचित्तमणिरयणवद्धच्छरुहं’ति, तत्र क्रीडापिका-क्रीडनवात्री ‘साभावियहंसा’ति साङ्गाविकः-अकैतवकृतो घर्पो-
घर्पणं यस्य म तथा तं दर्पणमिति योगः, ‘चोदहजणस्स उत्सुयकरे’ति तरुणलोकस्य औत्सुक्यकरं-प्रेक्षणलम्पटत्वकरं
‘विचित्तमणिरयणवद्धच्छरुहं’ति विचित्रमणिरत्नेर्बद्धः छरुको-मुष्टिग्रहणस्थानं यस्य म तथा तं ‘चिह्नं’-दीप्यमानं
दर्पम्-आदर्शम्, ‘दर्पणसंस्कृतयिचसंदंसिए य से’ति-दर्पणे सङ्क्रान्तानि यानि राज्ञां बिम्बानि-प्रतिबिम्बानि तैः संद-
र्शिताः-उपलम्बिता ये ते तथा तांय से-तस्या दक्षिणहस्तेन दर्शयति स्म द्रोपद्या इति प्रक्रमः प्रवरराजसिंहान्, स्फुटमर्थतो
विग्रहं वर्णतः विशुद्धं शब्दार्थदोषरहितं रिभितं-स्वरघोलनाप्रकारोपेतं गम्भीरं-मेघशब्दवत् मधुरं-कर्णसुखकरं भणितं-भाषितं
यस्याः क्रीडापिकायाः मा तथा तां, मातापितरौ वंशं-हरिवंशादिकं सुत्वं-आपत्स्वैक्यवत्करमध्यवसानकरं च मामर्थं-बलं,
गोत्रं-गौतमगोत्रादि, विक्रान्ति-विक्रमं, कान्ति-प्रभां, पाठान्तरेण कीर्त्तिं वा-प्रख्यातिं बहुविधाभगं-नानाविधशास्त्रवि-

शारदमित्यर्थः; माहात्म्यं-महानुभावतां, कुलं-वंशस्यावान्तरभेदं शीलं च-स्वभावं जानाति या सा तथा कीर्त्तनं करोति स्मेति,
 दृष्टिपुङ्गवानां-यदुद्गृह्यवानां यदुग्रधानानां दशाराणां-मधुद्रविजयादीनां दशारस्य वा-वासुदेवस्य ये वरा वीराश्च पुरुषास्ते
 तथा ते च ते त्रैलोक्येऽपि बलवन्त्येति विग्रहस्तत्स्वेषां, शत्रुशतसहस्राणां-रिपुलक्षाणां मानमवमृद्नन्ति ये ते तथा तेषां
 तथा मधिष्यतीति मवा-भाविनी सा सिद्धिर्येषां ते भवसिद्धिकास्तेषां मध्ये वरपुण्डरीकाणीव वरपुण्डरीकाणि ये ते तथा तेषां
 'चिह्नगाणं'ति-दीप्यमानानां तेजसा तथा बलं-शरीरं, वीर्यं-जीवप्रभवं, रूपं-शरीरसौन्दर्यं, यौवनं-तारुण्यं, गुणान्-सौन्दर्या-
 दीन्, लावण्यं च-स्पृहणीयतां कीर्त्तयति या सा तथा, क्रीडापिका कीर्त्तनं करोति स्म, पूर्वोक्तमपि किञ्चिद्विशेषाभिधाना-
 याभिहितमिति न दुष्टं, 'समश्च्छमाणी'ति समतिक्रामन्ती, 'दसद्ववण्णेणं'तीह श्रीदामगण्डेन पूर्वगृहीतेनेति सम्बन्धनीयं
 'कल्लाणकारे'ति-कल्याणकरणं मङ्गलकरणमित्यर्थः; 'इमं च णं'ति इत्थं 'कण्ठुल्लानारए'ति-एतन्नामा तापसः, इह
 क्वचिवावत्करणादिदं दृश्यं, 'दंसणेणं अइ भइए' भद्रदर्शनेन इत्यर्थः, 'विणीए अंतो अंतो य कलुमहिए' अन्तरान्तरा
 दुष्टचित्तः केलीप्रियत्वादित्यर्थः, 'मज्झत्यउचत्थिए य' माध्यस्थ्यं-समतामभ्युपगतो ब्रतग्रहणत इति भावः, 'अल्लीण-
 सोमपियदंसणे सुरूवे' आलीनानां-आश्रितानां सौम्यं-अरौद्रं प्रियं च दर्शनं यस्य स तथा 'अमइलसगलपरिहिए'
 अमलिनं सकलं-अखण्डं शकलं वा खण्डं बलकवास इति गम्यते परिहितं-निवसितं येन स तथा, 'कालमियचम्मउत्तरा-
 संगरइयवत्थे' कालमृगचर्म उत्तरासङ्गेन रचितं वक्षसि येन स तथा 'दंडकमंडलुहत्थे' जडामण्डलित्तसिरए
 जन्त्रोवइयगणेत्तियमुंजमेहलावागलधरे' गणत्रिका-रुद्राक्षकृतं कलाचिकामरणं युञ्जमेखला-युञ्जमयः कटीदवरकः

चलकलं-तल्लवकं, 'हृत्यक्रयकच्छभीए'-कच्छपिका तदुपकरणविशेषः, 'पियंगंधवे'-गीतप्रियाः, 'घरणिगोयरप्पहाणे'-
 आकाशगामित्वात्, 'संचरणावरणउवयणिलेसणीसु य संकामणिअभियोगपणत्तिगमणीयंमणीसु य वहसु विज्जाहरीसु विज्जासु
 विस्सुयजसे' इह मञ्जरण्यादिविधानामर्थः शब्दानुसारतो वाच्यः, 'विज्जाहरिसु'त्ति-विद्याघरसम्बन्धिनीषु विश्रुतयशाः-
 ख्यातकीर्तिः, 'इट्टे रामस्स केसवस्स य पज्जुअपर्देवसंयअनिरुद्धनिसडउम्मुयसारणगयसुसुहहुम्मुहार्हणं
 जाययाणं अट्टट्ठाणं कुमारकोडीणं हिययवइए' बहुम इत्यर्थः, 'संयवे' एतेषां संस्तावकः, 'कलहज्जुद्धकोलाह-
 लप्पि' कलहो-वाग्पुदं युद्धं तु-आयुधयुद्धं कोलाहलो-बहुजनमहाध्वनिः, 'मंडणाभिलासी'-भंडनं पिष्टतकादिभिः
 'पहुसु य समरसंपराएसु'-समरसङ्ग्रामेभित्त्यर्थः, 'वंसणए समंतओ कलहं सदक्खिणं' सदानमित्यर्थः,
 'अणुगवेसमाणे असमाहिक्के दसारवरवीरपुरिसतेलोकवलवगाणं आमंतेऊणं तं भगवति एक्कमणिं
 गमणत्थं उप्पइओ गगणतलमभिलंघयंतो गामागरनगरखेडरूवडमंडंबदोणमुहपट्टणसंधाहसहस्समंडियं
 थिमियमेइणीयं णिभरजनपदं वसुहं ओलोयंतो रम्मं हत्थिणपुरं उवागए' 'असंजयअचिरयअप्पड्हिय-
 पचक्खायपावकम्मैत्तिकट्टु' असंयतः संयमरहितत्वात् अविरतो विशेषतस्तपस्यस्तत्वात् न प्रतिहतानि-न प्रतिषेधितानि
 अतीतकालकृतानि निन्दनतः न प्रत्याख्यातानि च भविष्यत्कालभावीनि पापकर्मणि-प्राणातिपातादिक्रिया येन अथवा
 न प्रतिहतानि सागरोपमकोटीकोट्यन्तःप्रवेशनेन मम्यक्त्वलामतः न च प्रत्याख्यातानि सागरोपमकोटीकोट्याः सङ्ख्यात-
 सागरोपमेन्यूनताकरणेन सर्वविरतिलामतः पापकर्मणि-ज्ञानानुपपत्त्यादीनि येन न तथेति पदत्रयस्य कर्मधारयः, 'कूबं' ति-

कूजकं व्यावर्तकचलमिति भावः, 'सुहं च 'चित्-श्रूयते इति श्रुतिः-शब्दः तां, 'सुति च 'चित् क्षुतिः छीत्कारादि-
 शब्दविशेष एव तां प्रयुक्ति-वार्ता, वार्त्तापर्यायाश्चेते इति, 'हिया च 'चित्-हृता प्रदेशान्तरे स्थापिता, 'नीता' नेत्रा
 स्वस्थानं प्रापिता 'आक्षिपिता' आकृष्टेवेति, 'इमा अण्णे'त्यादि, इयमन्या अपरा मदीयस्वामिनः सम्बन्धिनी
 विनयप्रतिपत्तिरिति वर्त्तते, 'समुद्गाणस्ति त्तिकहु' स्वमुखेन स्वकीयवदनेन भणिता आह्वसिः-आदेशः स्वमुखान्नसि-
 रितिकृत्वा-एवमभिधाय, 'आसुरुत्ते 'चित् क्रुद्धः, 'चलचाउए 'चित्-चलव्यापृतः सैन्यव्यापारवान्, 'अभिसेक्क 'न्ति-
 अभिपेकमर्हतीत्याभिपेक्यं मूर्द्धाभिपिक्तमित्यर्थः, 'छेयायरियउवएसमइविगप्पणाविगप्पेहि' 'ति-छेको-निपुणो य
 आचार्यः-कलाचार्यः तस्योपदेशात्-तत्पूर्विकाया मतेः-बुद्ध्याः कल्पनाः-विकल्पाः क्लृप्तिमेदास्ते तथा तैरिति,
 इह यावत्करणादिदं दृश्यं 'सुनिउणेहि' 'ति-सुनिपुणेनैः, 'उज्जलनेवत्तयह्वपरिवच्छियं'ति उज्जलनेपथ्येन-
 निर्मलत्वेण 'हव्व'न्ति-शीघ्रं परिधिप्तः-परिगृहीतः परिब्रूतो यः स तथा तं 'सुसज्जं'-सुष्ठु प्रगुणं, 'वम्मिय-
 सन्नद्धयद्धकवचियउप्पीलियकच्छवच्छयद्धगेवज्जगलयवरभूसणचिरायंतं'-वर्मणि निपुक्ता वार्त्तिकास्तैः मन्त्रद्वः-
 कृतसन्नाहो यः स वार्त्तिकसन्नद्धः बद्धं कवचं-सन्नाहविशेषो यस्य स बद्धकवचः, स एव बद्धकवचिकः, अथवा वर्मितः
 सन्नद्धः बद्धस्त्वक्प्राणबन्धनात् कवचित्तथ यः स तथा, भेदश्चेतेषां लोकतोऽवसेयः, एकार्थाश्चेते शुब्दाः सन्नद्धता-
 प्रकर्षाभिधानायोक्ता इति, तथा उत्पीडिता-गाढीकृता कथा-दृढयज्जुर्वक्षसि यस्य स तथा ग्रैवेयकं-ग्रीवाभरणं चद्धं गले-
 कण्ठे यस्य स तथा वरभूषणैर्विराजमानो यः स तथा, ततो वर्मितोऽदिपदानां कर्मधारयोऽतस्तं, 'अहियतेयजुत्तं सललि-

तवररुणपूरविराजितं पलचंओचूलमधुरकयंघगारं' प्रलम्बानि अवचूलानि-करक(ट)न्यस्ताऽधोमुखकूर्चकाः यस्य सः प्रलम्बावचूलः मधुकैरः-अमरैर्मदजलगन्धाकूटैः कृतमन्धकारं येन स तथा, ततः कर्मधारयोऽवस्तं, चित्तपरिच्छेय-पच्छदं' चित्रो-विचित्रः परिच्छेको-लघुः प्रच्छदो-वस्त्रविशेषो यस्य स तथा तं, 'प्रहरणावरभरियजुद्धसज्जं' प्रहरणानां-कुन्तादीनामावरणानां च-कङ्कटानां भृतो यः स तथा स च युद्धसज्जश्चेति कर्मधारयः अतस्तं 'सच्छत्तं सज्जयं सघटं पंचामेलयपरिमंडिययाभिरामं' पञ्चभिरापीढैः-शेखरैः परिमण्डितोऽव एवाभिरामश्च-रम्यो यः, 'ओसारियजमल-जुयलघटं'-अवसारित-अवलम्बितं यमलं-समं युगलं-द्वयं घण्टोर्योयत्र स तथा तं, 'विज्जुत्पणिद्धं च कालमेहं' घण्टा प्रहरणादीनामुज्ज्वलत्वेन विद्युत्कल्पत्वात् हस्तिदेहस्य कालत्वेन महत्त्वेन वा मेघकल्पत्वादिति, 'उत्पाइयपठवयं च चंकमंतं' चङ्क्रममाणमिधौत्पातिकपर्वतं, पाठान्तरेण ओत्पातिकं पर्वतमिव, 'सक्खं'ति साक्षात्, 'मत्तं'ति-मदवन्तं 'गुलु २ गुलंतं' 'मणपवणजइणवेगं' मनःपवनजयी वेगो यस्य स तथा तं, 'भीमं संगामियजोत्तंगं' साङ्घामिक आयोगः मरिक्करो यस्य स तथा तं, 'अभिसेक्कं हत्थिरयणं पडिकप्पंति २ उवर्गेति'त्ति 'हयमहियपवरच्चिवडियच्चिधधयप ड्ढागे' हतमथिता-अत्यर्थं हताः अथवा हताः प्रहस्तो मथिताः मानमथनात् हतमथिताः तथा प्रवरा विपतिताच्चिन्हड्डज्जा-दयः पताकाश्च तदन्या येषां ते तथा ततः कर्मधारयोऽवस्तान्, यावत्करणात् 'किञ्छोवगयप्पाणे'ति दृश्यं कष्टगतबीवित-वयानित्यर्थः, 'अम्हे वा पठमनाभे वा राय त्तिकहु' इति अस्माकं पद्मनामस्य च बलवत्त्वादिह सङ्घामे वयं वा मवामः पद्मनामो वा, नोमयेयामपीह संयुगे त्राणमस्तीतिकृत्वा-इति निश्चयं विषाय सम्प्रलम्बाः योद्धमिति शेषः, 'अम्हे नो

पउमनाभे राय त्तिर्कट्टं' वयमेवेह रणे जयामो न पद्मनाभो राजेति, यदि स्वविषये विजयनिश्चयं कृत्वा पद्मनामेन सार्द्धं
 योद्धुं सम्प्रालग्न्यथ ततो न पराजयं प्राप्स्यथ, निश्चयसारत्वात् फलप्राप्तेः, आह च-"शुभाशुभानि सर्वाणि, निमित्तानि
 स्युरेकतः । एकतस्तु मनो याति, तद्विशुद्धं जयावहम् ॥ १ ॥ तथा-स्यान्निश्चयैरुनिष्ठानां, कार्यसिद्धिः परा नृणाम् । संश-
 यक्षुण्णविचारानां, कार्ये संशीतिरेव हि ॥ २ ॥" शङ्खविशेषणानि क्वचिद् दृश्यन्ते-'सेयं गोखीरहरारधवलं तणसोह्लिय-
 सिदुवारकुंवेदुसन्निगासं' 'तणसोह्लिय'न्ति मल्लिका सिदुवारो-निर्गुण्डिः, 'निययस्स बलस्स हरिसज्जणं
 रिउसेणविणासकरं पंचजण'न्ति-पाञ्चजन्याभिधानं, 'वेढो'चि-वेष्टकः एरुवस्तुविषया पदपद्धतिः, स चेह धनुर्विषयो
 जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तिप्रसिद्धोऽध्येतव्यः, तद्यथा-'अहरुमायबालचंदइंदधणुसन्निकासं' अचिशोद्रतो यो बालचन्द्रः-शुक्लपक्षद्वि-
 तीयाचन्द्रः तेनेन्द्रघनुपा च वक्रतया सन्निकाशं-सदृशं यत्तथा 'वरमहिसदरियदप्पियददधणसिगभगरइयसारं' वरमहिपस्य
 हस्तदर्वितस्य-सञ्जातदप्पर्पितिशयस्य यानि दृढानि घनानि च शूद्राग्राणि तै रचितं सारं यत्तथा, 'उरगवरपवरगवलपवर
 परहुयभमरकुलनीलधंतघोयपट्टं' उरगवरो-नागवरः प्रमरगवलं-वरमहिपशृङ्गं प्रमरपशृङ्गो-वरकोकिलो भ्रमरकुलं-मधुकरनिकरो
 नीली-गुलिका एतानीव स्निग्धं कालकान्तिमत् स्मातं च-तेजसा ज्वलत् धौतमिव धौतं च-निर्मलं पृष्ठं यस्य
 तत्तथा, 'निउणोवियमिसिमिसितमणिरयणधंटियाजालपरिक्खत्तं' निपुणेन शिल्पिना ओषितानां-उज्ज्वलितानां मणिरत्न-
 घण्टिकानां यज्जालं तेन परिश्लिप्तं-वेष्टितं यत्तथा 'तडितरुणकिरणतवणिज्जवद्धिचिं' तडिदिव-विद्युदित्र तरुणाः-

प्रत्यग्राः किरणाः यस्य तत्तथा तस्य तपनीयस्य सम्बन्धीनि बद्धानि चिन्धानि-लाञ्छनानि यत्र तत्तथा 'दर्हरमलयगिरिसि-
हरकेमरचामरवालपद्वचंदर्बिन्' दर्हरमलयामिधानो यो गिरी तयोर्पानि शिखराणि तत्सम्बन्धिनो ये केसरचामरवालाः-
सिहस्कन्धचमरपुच्छकेशाः अर्द्धचन्द्राश्च तल्लक्षणाणि चिह्नानि यत्र तत्तथा, 'कालहरियरचपीयसुक्लिष्टचहुण्डहारुणिसंपिनद्धजीयं'
कालादिवर्णाः या स्नायवः-शरीरान्तर्वर्धोस्तायिः सम्पिनद्धा-बद्धा जीवा-प्रत्यश्चा यस्य तत्तथा 'जीवियान्तकरं'ति शत्रूणा-
मिति गम्यते, 'संभ्रमे'त्यादि, सम्भ्रमानि प्राकारो गोपुराणि च-प्रतीत्ययः अट्टालकाश्च-प्राकारोपरिस्थानविद्येयाः चरिका
च-नगरप्राकारान्तरेऽष्टहस्तो मार्गः तोरणानि च यस्यां सा तथा, पर्यस्तिक्तानि-पर्यस्तीकृतानि सर्वतः क्षिप्रानि इत्यर्थः प्रवर-
मवनानि श्रीगृहाणि च-भाण्डागाराणि यस्यां सा तथा, ततः पदद्वयस्य कर्मधारयः, 'सरसरस्स'चि-अनुकरणशब्दोऽयमिति,
'उल्लपडसाढप'चि सद्यः क्षानेन आर्द्रा-पट्टशट्को उत्तरीयपरिधाने यस्य स तथा, 'अवचूलगवत्थनियत्थे'चि अव-
चूलं-अधोमुखचूलं मुत्कलाञ्चलं यथा भवतीत्येवं वस्त्रं निवसितं येन स तथा, 'तं एवमवि गए नत्थि ते ममाहितो
इयाणि भयमस्तिथि'चि तत-तस्मादित्यमपि गते अस्मिन् कार्ये नास्ति अयं पक्षो यदुत ते-तत्र मत्तो भयमस्ति-भवति ।

तेन कालेनं २ धायतिसंखे दीवे पुरच्छिमद्वे भारहे वासे चंपा णामं जयरी होत्था, पुण्णभदे चेत्तिए,
तत्थ णं चंपाए नयरीए कविले णामं वासुदेवे राया होत्था, महया हिमवंतं चण्णओ; तेनं कालेनं २
मुणिसुन्वए अरहा चंपाए पुण्णभदे समोसंखे, कपिले वासुदेवे धम्मं सुणेत्ति, तते णं मे कविले वासुदेवे
मुणिसुन्वयस्स अरहतो धम्मं सुणेमाणे ऋणहस्स वासुदेवस्स संखसंखं सुणेत्ति, तते णं तस्स कविलस्स

वासुदेवस्स इमेयारूवे अब्भत्थिए ससुप्पज्जित्था-किं मण्णे घायइसंडे दीवे भारहे वासे दोच्चे वासुदेवे
समुत्पण्णे ? जस्स णं अयं संखसहे ममंपिव मुहवायपूरिते वियंभति, कविले वासु० सदातिं सुणेइ,
मुणिसुब्बए अरहा कविलं वासुदेवं एवं व०-से णूणं ते कविला वासुदेवा ! मम अंतिए घम्मं णिसामे-
माणस्स संखसहं आरुणित्ता इमेयारूवे अब्भत्थिए-किं मन्ने जाव वियंभइ, से णूणं कविला वासुदेवा !
अयमट्ठे समट्ठे ?, हंता ! अत्थि, नो खलु कविला ! एवं भूयं वा ३ जन्नं एगे खेत्ते एगे जुगे एगे समए बुवे
अरहंता वा चक्खवट्ठी वा बलदेवा वा वासुदेवा वा उत्पज्जित्ति उत्पज्जित्ति वा, एवं खलु
वासुदेवा ! जंबुदीवाओ भारहाओ वासाओ हत्थिणाउरणयाओ पंडुस्स रण्णो सुण्हा पंचण्हं पंडवाणं
भारिया दोवती देवी तव पउमनाभस्स रण्णो पुब्बसंगतिण्णं देवेणं अमरकंकाणयरिं साहरिया, तत्ते णं
से कण्हे वासुदेवे पंचहिं पंडवेहिं सद्धिं अप्पछट्ठे छहिं रेहिंहिं अमरकंकां रायहाणि दोवतीए देवीए कुंवं
हव्वमागए, तत्ते णं तस्स कण्हस्स वासुदेवस्स पउमणाभेणं रण्णा सद्धिं संगामं, संगामेमाणस्स अयं
संखसहे तव मुहवाया० इव इट्ठे कंते इहेव वियंभति, तए णं से कविले वासुदेवे मुणिसुब्बयं बंदति २
एवं व०-गच्छामि णं अहं भंते ! कण्हं वासुदेवं उत्तमपुरिसं सरिस्सपुरिसं पासामि, तए णं मुणिसुब्बए
अरहा कविलं वासुदेवं एवं व०-नो खलु देवा० ! एवं भूयं वा ३ जण्णं अरहंता वा अरहंतं पासंति, चक्खवट्ठी
वा चक्खवट्ठिं पासंति, बलदेवा वा बलदेवं पासंति, वासुदेवा वा वासुदेवं पासंति; तहवियं णं तुमं कण्हस्स

वासुदेवस्स लवणसमुद्गं मज्झमज्जेणं वीतिवयमाणस्स सेयापीयाइं घयग्गातिं पासिहिस्सि, तते णं से कविले
 चासुदेवे सुणिसुब्बयं वंदति २, हत्थिबधं दुरुहति २, सिग्धं २, जेणेव वेलाउले तेणेव उ० २, कणहस्स
 घासुदेवस्स लवणसमुद्गं मज्झमज्जेणं वीतिवयमाणस्स सेयापियाहिं घयग्गातिं पासति २, एवं वयइ-एस
 णं मम सरिसपुरिसे उत्तमपुरिसे कणहे चासुदेवे लवणसमुद्गं मज्झमज्जेणं वीतीवयति त्तिकहु पंचयन्नं संखं
 परासुसति सुहयायपूरियं करेति, तते णं से कणहे चासुदेवे कविलस्स चासुदेवस्स संखसद्धं आयझेति २,
 पंचयन्नं जाव पूरियं करेति, तते णं दोवि चासुदेवा संखसद्धसामायारिं करेति, तते णं से कविले चासुदेवे
 जेणेव अमरकंका तेणेव उ० २ अमरकंकां रायहाणिं संभगत्तोरणं जाव पासति २, पउणणाभं एवं व०-
 किन्नं देवाणुप्पिया ! एसा अमरकंका संभग जाव सन्निवइया !, तते णं से पउमणाहे कविलं चासुदेवं एवं
 व०-एवं त्वलु सामी ! जंबुदीवाओ दीवाओ भारहाओ वासाओ इहं हव्वमागम्म कणहेणं चासुदेवेणं
 तुब्भे परिभूय अमरकंका जाव सन्निवाडिया, तते णं से कविले चासुदेवे पउमणाहस्म अंतिए एयमहं
 सोचा पउमणाहं एवं व०-हं भो ! पउमणाभा ! अपत्थियपत्थिया किन्नं तुमं न जाणसि मम सरिस-
 पुरिसस्स कणहस्स चासुदेवस्स विप्पियं करेमाणे !, आसुरुत्ते जाव पउमणाहं णिन्विस्सयं आणवेति,
 पउमणाहस्स पुत्तं अमरकंकारायहाणीए सहया २ रायाभिसेएणं अभिसिचति जाव पडिगते ॥ सूत्रम्-
 १३१ ॥ तते णं से कणहे चासुदेवे लवणसमुद्गं मज्झमज्जेणं वीतिवयति, ते पंच पडवे एवं व०-गच्छह णं

तुम्हे देवा० ! गंगामहानदि उत्तरह जाव ताव अहं सुट्टियं लवणाहिचइं पासामि, तते णं ते पंच पंडवा
कण्हेणं वासुदेवेणं एवं बुत्ता समाणा जेणेव गंगामहानदी तेणेव उ० २ एगट्टियाए णावाए मग्गणगवेसणं
करेति २ एगट्टियाए नावाए गंगामहानदि उत्तरंति २ अणमणं एवं वयन्ति-पह्णं देवा० ! कण्हे
वासुदेवे गंगामहानदि याहाहिं उत्तरित्तए उदाहु णो पम्भू उत्तरित्तए त्तिक्कट्टु एगट्टियाओ नावाओ णमंति
२ कण्हे वासुदेवं पडियालेमाणा २ चिट्ठंति, तते णं से कण्हे वासुदेवे सुट्टियं लवणाहिचइं पासति २ जेणेव
गंगा महाणदी तेणेव उ० २, एगट्टियाए सब्बओ ममंता मग्गणगवेसणं करेति २, एगट्टियं अपासमाणे
एगाए याहाए रहं सत्तुरगं ससारहिं गेण्हइ एगाए याहाए गंगं महाणदिं वासट्ठिं जोयणातिं अट्टजोयणं च
विच्छिन्नं उत्तरिउं पयस्से याचि होत्था, तते णं से कण्हे वासुदेवे गंगामहाणदीए बहुमज्झदेसभागं संपत्ते
समाणे संते तंते परितंते यद्धमेए जाए याचि होत्था, तते णं कण्हस्स वासुदेवस्स इमे एयारूवे अब्भत्थिए
जाव समुत्पज्जित्था-अहो णं पंच पंडवा महायलवगा जेहिं गंगामहाणदी वासट्ठिं जोयणाइं अट्टजोयणं
च विच्छिण्णा याहाहिं उत्तिण्णा, इच्छंतएहिं णं पंचहिं पंडवेहि पउमणाभे राया जाव णो पडिसेहिए,
तते णं गंगादेवी कण्हस्स वासुदेवस्स इमं एयारूवं अब्भत्थियं जाव जाणित्ता थाहं वितरति, तते णं से
कण्हे वासुदेवे सुहुत्तंरं समासासति २, गंगामहानदिं वावट्ठिं जाव उत्तरति २, जेणेव पंच पंडवा तेणेव
उवा० पंच पंडवे एवं व०-अहो णं तुम्हे देवा० ! महायलवगा जेणं तुम्हेहि गंगामहाणदी वासट्ठिं जाव

उत्तिष्णन्, इच्छन्तर्पहिं तुभेहिं पउम जाव णो पडिसेहिए, तते णं ते पंच पंडवा कण्हेणं वासुदेवेणं एवं
वुत्ता समाणा कण्हं वासुदेवं एवं व०-एवं खलु देवा० ! अम्हे तुभेहिं विसज्जिया समाणा जेणेव गंगा
महाणदी तेणेव उवा० २ एगट्टियाए मगगणवेसणं तं चेव जाव णमेमो तुभे पडिवालमाणा चिट्ठामो,
तते णं से कण्हे वासुदेवे तेसिं पंचण्हं पांडवाणं एयमट्ठं सोचा णिसम्म आसुरुत्ते जाव तिवलियं एवं व०-
अहो णं जया मए लवणसमुदं दुवे जोयणसयसहस्सा विच्छिण्णं वीतीवहत्ता पउमणाभं हयमहिय जाव
पडिसेहित्ता अमरकंका संभग० दोवती साहत्थि उवणीया तथा णं तुभेहिं मम माह्वं ण विण्णायं
इयाणि जाणिससहं सिकहु लोहवडं परासुसति, पंचण्हं पंडवाणं रहे चूरेति २, णिव्विस्सए आणवेति २, तस्य
णं रहमइणे णामं कोहु णिविद्धे, तते णं से कण्हे वासुदेवे जेणेव वा सए खंधावारे तेणेव उवागच्छइ २, सएणं
खंधावारेणं सद्धिं अभिसमन्नागए यावि होत्था, तते णं से कण्हे वासुदेवे जेणेव बारवई णयरी तेणेव उवा०
२ अणुपविसति ॥ सूत्रम्-१३२ ॥ तते णं से पंच पंडवा जेणेव हत्थिणाउरे तेणेव उवागच्छन्ति २ जेणेव पंडू
तेणेव उ० २ करयल एवं व०-एवं खलु ताओ ! अम्हे कण्हेणं णिव्विस्सया आणत्ता, तते णं पंडुराया ते पंच
पंडवे एवं व०-कहणं पुत्ता ! तुभे कण्हेणं वासुदेवेणं णिव्विस्सया आणत्ता, तते णं ते पंच पंडवा पंडुरायं
एवं व०-एवं खलु ताओ ! अम्हे अमरकंकातो पडिणियत्ता लवणसमुदं दोन्नि जोयणसयसहस्साहं वीति-
वत्तित्ता(स्था) तए णं से कण्हे अम्हे एवं वयामि-गच्छहं तुभे देवा० ! गंगामहाणदि उत्तरह जाव चिट्ठह

ताव अहं एवं तदेव जाव चिद्रामो, तते नं से कण्हे वासुदेवे सुष्टियं लवणाहिवइं ददृण तं चेव सव्वं
 नवरं कण्हस्स चिंता ण जुज्झ (बुच्च)ति जाव अम्हे णिव्विस्सए आपणवेति, तए नं मे पंडुराया ते पंच पंडवे
 एयं व०-बुद्धुं नं पुत्ता ! कयं कण्हस्स वासुदेवस्स विष्पियं करेमाणेहि, तते नं से पंडू राया कौंति देवि
 सदायेति २ एयं व०-गच्छ नं तुमं देवा० ! यारवति कण्हस्स वासु० णिवेदेहि-एवं खलु देवा० ! तुम्हे
 पंच पंडवा णिव्विस्सया आणत्ता तुमं व नं देवा० ! दाहिणद्वभरहस्स सामी तं संदिसंतु नं देवा० ! ते
 पंच पंडवा कयरं दिसि वा चिदिसं या गच्छंतु !, तते नं सा कौंती पंडुणा एवं पुत्ता समाणी हत्थिखंधं
 पुरुहति २ जहा हेट्ठा जाव संदिसंतु नं पिउत्था ! किमागमणपओयणं !, तते नं सा कौंती कण्हं वासु-
 देवं एयं व०-एवं खलु पुत्ता ! तुमे पंच पंडवा णिव्विस्सया आणत्ता तुमं व नं दाहिणद्वभरह जाव वि-
 दिसं वा० गच्छंतु !, तत नं से कण्हे वासुदेवे कौंति देवि एवं व०-अपूर्इयणा नं पिउत्था ! उत्तमपुरिसा
 वासुदेवा बलदेवा चकवदी तं गच्छंतु नं देवाणु० ! पंच पंडवा दाहिणिछं येयालिं तत्थ पंडुमहुरं णियेसंतु
 ममं अदिद्वुसेयगा भवंतु त्तिक्कु कौंति देवि सक्कारेति सम्माणेति जाव पडिचिसज्जेति; तते नं सा कौंती
 देवी जाव पंडुस्स एयमट्ठं णिवेदेति, तते नं पंडू पंच पंडवे सदावेति २ एयं व०-गच्छह नं तुम्भे पुत्ता !
 दाहिणिछं येयालिं तत्थ नं तुम्भे पंडुमहुरं णिवेसेह, तते नं पंच पंडवा पंडुस्स रणो जाव तहत्ति पडि-
 सुणेति सवलवाहणा हयगय० हत्थिणाउराओ पडिणिक्खमंति २, जेणेव दक्खिणिछे येयाली तेणेव

उवा० २ पंडुमहुरं नगरिं निवेसेति २ तत्थ णं ते विपुलभोगसमितिसमणागया यावि होत्था ॥ सूत्रम्-
१३३ ॥ तते णं सा दोवई देवी अन्नया कयाइं आवणसत्ता जाया यावि होत्था, तते णं सा दोवती देवी
णवणहं मासाणं जाव सुखं दारगं पयाया सूमालं णिवत्तवारसाहस्स इमं एयारूवं जम्हा णं अम्हं
एस दारए पंचणहं पंडवाणं पुत्ते दोवतीए अत्तए तं होउ अम्हं इमस्स दारगस्स णामधेज्जं पंडुसेणे, तते णं
तरस्स दारगस्स अममापियरो णामधेज्जं करइ पंडुसेणत्ति, यावत्तरिं कलाओ जाव भोगसमत्थे जाए
जुवराया जाव विहरति, थेरा समोसहा परिसा निग्गया पंडवा निग्गया धम्मं सोचा एवं व०-जं णवरं
देवा० ! दोवतिं देविं आपुच्छामो पंडुसेणं च कुमारं रज्जे ठावेमो ततो पच्छा देवा० ! अंतिए सुंडे भविता
जाय पव्वयामो, अहासुहं देवा० !, तते णं ते पंच पंडवा जेणेव सए गिहे तेणेव उवा० २ दोवतिं देविं
सद्दावेति २ एवं व०-एवं खलु देवा० ! अम्हेहिं थेराणं अंतिए धम्मं णिसंते जाव पव्वयामो तुमं देवाणु-
त्थिए ! किं करेसि !, तते णं सा दोवती देवी ते पंच पंडवे एवं व०-जति णं तुम्हे देवा० ! संसारभउ-
ब्बिग्गा पव्वयह ममं के अण्णे आलंभे वा जाव भविस्सति !, अहंपि य णं संसारभउब्बिग्गा देवाणु-
त्थिएहिं सद्धिं पव्वतिस्सामि, तते णं ते पंच पंडवा पंडुसेणस्स अभिसेओ जाव राया जाए जाव रज्जं
पसाहेमाणे विहरति, तते णं ते पंच पंडवा दोवती य देवी अन्नया कयाइं पंडुसेणं रायाणं आपुच्छंति
तते णं से पंडुसेणे राया कोइंचियपुरिसे सद्दावेति २ एवं वयासी-खिप्पामेव भो ! देवाणु० ! निक्ख-

मणाभिसेयं जाव उचट्वेह पुरिससहस्सवाहणीओ सिधियाओ उचट्वेह जाव पचोरुहंति जेणेव थेरा
तेणेव० आलित्ते णं जाव समणा जाया चोदस्स पुब्बाहं अहिज्जंति २ बहूणि वासाणि छट्ठमदसमदु-
वालसेहिं मासद्वमासवमणेहिं अप्पाणं भावेमाणा विहरंति ॥ सूत्रम्-१३४ ॥ तते णं सा दोवती देवी
सीयातो पचोरुहति जाव पव्यतिया सुवयाए अज्जाए सिस्सणीयत्ताए दलयति, इक्कारस्स अंगाहं
अहिज्जइ बहूणि वासाणि छट्ठमदसमदुवालसेहिं जाव विहरति ॥ सूत्रम्-१३५ ॥ तते णं थेरा भगवंतो
अन्नया कयाइ पंडुमहुरातो णयरीतो सहसंयवणाओ उज्जाणाओ पडिणिक्खमंति २, यद्विया जणवय-
विहारं विहरंति, तेणं कालेणं २, अरिहा अरिट्ठनेमी जेणेव सुरट्ठाजणवए तेणेव उया० २, सुरट्ठाजणवयंसि
संजमेणं तयसा अप्पाणं भावेमाणे विहरति तते णं बहुजणो अन्नमन्नस्स एवमातिक्खइ०-एयं खलु
देवाणुप्पिया ! अरिहा अरिट्ठनेमी सुरट्ठाजणवए जाव वि०, तते णं से जुहिद्विष्णुपामोक्खा पंच अणगारा
यहुजणस्स अंतिए एयमट्ठं सोचा अन्नमन्नं सहावेति २, एवं व०-एवं खलु देवाणु० ! अरहा अरिट्ठनेमी
पुब्बाणु० जाव विहरइ, तं सेयं खलु अम्हं थेरा आपुच्छित्ता अरहं अरिट्ठनेमिं वंदणाए गमित्तए, अन्न-
मन्नस्स एयमट्ठं पडिसुणंति २ जेणेव थेरा भगवंतो तेणेव उया० २, थेरे भगवंते घंदंति णमंसंति २ स्ता,
एवं व०-इच्छामो णं तुब्भेहिं अन्नमणुद्धाया समाणा अरहं अरिट्ठनेमिं जाव गमित्तए, अहासुहं देवा० !,
तते णं ते जुहिद्विष्णुपामोक्खा पंच अणगारा थेरेहिं अन्नमणुद्धाया समाणा थेरे भगवंते घंदंति णमंसंति २

धेराणं अंतियाओ पडिणिक्खमंति मासंमासेणं अणिविक्खत्तेणं तवोक्कमेणं गामाणुगामं दूईज्जमाणा जाव जेणेव हत्थरूपे नयरे तेणेव उवा० हत्थकप्पस्स बहिया सहसंबवणे उज्जाणे जाव विहरंति, तते णं ते जुहिद्विह्वज्जा चत्तारि अणगारा मासखमणपारणए पढमाए पोस्सीए सज्झायं करेति वीयाए एवं जहा गोयमसामी णवरं जुहिद्विह्वं आपुच्छंति जाव अडमाणा बहुजणसदं णिसामेति, एवं खलु देवा० ! अरहा अरिदुनेमी उज्झितसेलस्सिहरे मासिएणं भत्तेणं अपाणएणं पंचहिं छत्तीसेहिं अणगारसएहिं सद्धि कालगए जाव पहीणे, तते णं ते जुहिद्विह्वज्जा चत्तारि अणगारा बहुजणस्स अंतिए एयमदं सोचा हत्थ- कप्पाओ पडिणिक्खमंति २, जेणेव सहसंबवणे उज्जाणे जेणेव जुहिद्विह्वे अणगारे तेणेव उवा० २, भत्त- पाणं पच्छुवेक्खंति २, गमणागमणस्स पडिक्कमंति २, एसणमणेसणं आलोएंति २, भत्तपाणं पडिदंसेति २, एवं व०-एयं खलु देवाणुत्पिया ! जाव कालगए तं सेयं खलु अम्हं देवाणुत्पिया ! इमं पुब्बगहियं भत्तपाणं परिद्वेत्ता सेत्तुञ्जं पन्वयं सणियं सणियं दुरुहत्ताए संलेहणाए झूसणा सियाणं कालं अणवकं- खमाणाणं विहरित्तएत्तिकदुअणमणस्स एयमदं पडिसुणंति २, तं पुब्बगहियं भत्तपाणं एगंते परिद्वेत्ति २, जेणेव सेत्तुञ्जे पन्वए तेणेव उवागच्छइ २ ता, सेत्तुञ्जं पन्वयं दुरुहंति २, जाव कालं अणवकंखमाणा विहरंति । तते णं ते जुहिद्विह्वपामोक्खा पंच अणगारा सामाइयमातिपातिं चोइस्स पुब्बाहं बहूणि वासाणि दोमासियाए संलेहणाए अत्ताणं झोसित्ता जस्सट्ठाए कीरति णग्गभावे जाव तमदुमाराहेति २

अणंते जाय केवलवरणाणंदसणे समुत्पन्ने जाय सिद्धा ॥ सूत्रम्-१३६ ॥ तत्ते णं सा दोवती अत्ता
सुव्ययाणं अज्जियाणं अंतिणं सामाहयमाहयाइं एक्कारस अंगारिं अहिज्जति २ यद्धणि चासाणि मासियाए
संलेहणाए० आलोइयपच्चिक्कंता कालमासे कालं किंचा धंमलोए उववत्ता, तत्थ णं अत्थेगतिपाणं देवाणं
दम सागरोवमाइं ठिती प० तत्थ णं दुयतिस्स देवस्स दस सागरोवमाइं ठिती पत्तसा, से णं भंते !
दुयए देवे ततो जाय महाविदेहे वासे जाय अंतं काहिंति । एवं खलु जंबू ! समणेणं सोलमस्स अयमट्ठे
पणत्ते तिथेयि ॥ सूत्रम्-१३७ ॥ सोलसमं नायज्झयणं समत्तं ॥ १३ ॥

‘एगट्ठिय’ति नोः ‘नूमेत्ति’ति-गोपयन्ति, श्रान्तः-खिन्नः-तरकाण्डकाह्वावान् जातः परितान्तः-सर्वथा
खिन्नः एकार्थिका वैतै, ‘इच्छंतएहि’ति इच्छया क्रयाचिदित्यर्थः, ‘वेयालीए’ति वेलातटे इति । इहापि सूत्रे उपनयो न
इदपत्ते, एवं चासौ द्रष्टव्यः-“सुयदुं पि तयक्किलेसो नियाणदोसेण दूसिओ संतो । न सिवाय दोवतिए जइ किल सुक्कमालि-
याजम्मे ॥१॥” अथवा-“अमणुसममचीए पत्ते दाणं मवे अणत्थाय । जइ कइयतुं वदाणं नागसिरिमंमि दोयइए ॥२॥”
ति [सुयदुरपि तपःकुञ्जो निदानदोयेण दूपितः सन् । न सिवाय द्रोपद्या यथा सुक्कमारिक्काजन्मनि ॥ १ ॥ अमनोञ्जममकया
पात्रे दानं भवेदनर्थाय । यथा कटुतुम्बदानं नागधीपवे द्रोपद्या अपि ॥२॥] समाप्तं षोडशश्रुतावाच्यपनधिरणम् ॥ १६ ॥

१७-श्रीअश्वत्थं ज्ञाताध्ययनम् ।

अथ सप्तदशाध्ययनविवरणम् ॥ १७ ॥

अथ सप्तदशं व्याख्यायते, अस्य च पूर्वेण सहायमभिमन्त्र्यः-इहानन्तराध्ययने निदानात् कुतिसत्त्वदानाद्वा अनर्थ उक्त इह त्विन्द्रियेभ्योऽनियन्त्रितेभ्यः स उच्यते, इत्येवंमन्त्रमिदम्—

जति नं भंते ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव संपतेणं सोलसमस्स णायज्झयणस्स अयमट्ठे पणस्से सत्तरसमस्स नं णायज्झयणस्स के अट्ठे पसस्से १, एवं खलु जंजू ! तेणं कालेणं २ हत्थिस्सीसे नयरे होत्था, वण्णओ, तत्थ नं कण्णकेज्ज णामं राया होत्था, वण्णओ; तत्थ नं हत्थिस्सीसे णयरे बह्वे संजुत्ताणावावाणियगा परिवसंति अट्ठा जाव बहूजणस्स अपरिभूया यावि होत्था, तते नं तेसि संजुत्ता- णावावाणियगाणं अन्नया एगयओ जहा अरहणओ जाव लवणसमुदं अणेगाइं जोयणसयाइं ओगाढा यावि होत्था, तते नं तेसि जाव बहूणि उप्पातियसयातिं जहा मार्गेदियदारगाणं जाव कालियवाए य तत्थ समुत्थिए तते नं सा णावा तेणं कालियवाएणं आधोलिज्जमाणी २, संचालिज्जमाणी २, संखोलिज्ज- माणी २, तत्थेव परिममति; तते नं से णिज्जामए णट्ठमुत्तीते णट्ठसण्णे मूढदिसाभाए जाए

याचि होत्था, ण जाणइ कयरं देसं वा, दिसं वा, विदिसं वा; पोयवहणे अवहित त्तिकहु ओहयमणसंकप्पे
जाच क्षियायति, तत्ते णं ते बह्वे कुच्छिधारा य, कणधारारा य, गग्गिभल्लुगा य, संजुत्ताणावावाणियगा य;
जेणेय से णिज्जामए तेणेय उवा० २, एवं व०-किं तुमं देवा० ! ओहयमणसंकप्पा जाव क्षियायह ?,
तत्ते णं से णिज्जामए ते बह्वे कुच्छिधारा ॥ ४, एवं व०-एवं खलु देवा० ! णट्टमतीति जाय अवहिए त्तिकहु
ततो ओहयमणसंकप्पे जाव क्षियामि, तत्ते णं ते कणधारारा, तस्स णिज्जामयस्स अंतिए एयमइं सोचा
णिम्मम्म भीया ५, एहाया कयवलिकम्मा करयल बहूणं इंदाण य खंधाण य जहा मल्लिनाए जाव उवाय-
माणा २, चिट्ठंति, तत्ते णं से णिज्जामए ततो सुहुत्तंतरस्स लद्धमतीति ३, अमूढदिसाभाए जाए याचि
होत्था, तत्ते णं से णिज्जामए ते बह्वे कुच्छिधारा य ४, एवं व०-एवं खलु अहं देवा० ! लद्धमतीए जाव
अमूढदिसाभाए जाए, अम्हे णं देवा० ! कालियदीवंतेणं संबूढा, एस णं कालियदीवे आलोकति, तत्ते णं ते
कुच्छिधारा य ४ तस्स णिज्जामस्स अंतिए सोचा इट्ठतुढा पयचिखणाणुकुल्लेणं वाएणं जेणेव कालीयदीवे
तेणेव उवागच्छंति २ पोयवहणं लंयेति २ एगट्ठियाहिं कालियदीवं उत्तरंति, तत्थ णं बह्वे हिरण्णागरे य
सुवण्णागरे य रयणागरे य चइरागरे ॥ बह्वे तत्थ आसे पासंति, किं ते ?, हरिरेणुसोणिसुत्तगा आईण-
चेढो, तत्ते णं ते आसा ते वाणियए पासंति तेसिं गंधं अग्घायंति २, भीया तत्था उच्चिरगा, उच्चिरगमणा;
ततो अणेगाइं जोइणातिं उब्भमंति, ते णं तत्थ पउरगोयरा पउरतणपाणिया निब्भया निरुच्चिरगा

सुहं सुहेणं विहरंति, तए णं संजुत्तानावावाणियगा अण्णमण्णं एवं व०-किण्हं अम्हे देवा० ! आसेहिं ?
इमे णं बह्वे हिरण्णागरा य, सुवण्णागरा य, रयणागरा य, बहरागरा य; तं सेयं खलु अम्हं हिरणस्स य,
सुवण्णस्स य, रयणस्स य, बहरस्स य, पोयवहणं भरित्तए च्चिकट्टु अन्नमन्नस्स एयमट्ठं पडिसुणेंति २,
हिरण्णस्स य, सुवण्णस्स य, रयणस्स य, बहरस्स य, तणस्स य, अण्णस्स य, कट्टस्स य, पाणियस्स य
पोयवहणं भेरेंति २, पयक्खिण्णाणुकूलेणं वाएणं जेणेव गंभीरपोयवहणपट्टणे तेणेव उ० २, पोयवहणं लंबेंति
२, सगळीसागडं सज्जेति २, तं हिरण्णं जाव बहरं च एगट्ठियाहिं पोयवहणाओ संचारेंति २, सगळीसागडं
संजोहंति २, जेणेव हत्थिसीसए नयरे तेणेव उवा० २, हत्थिसीसयस्स नयरस्स बहिया अगुज्जाणे सत्थ-
णिवेसं करेंति २, सगळीसागडं मोएंति २; महत्थं जाव पाहुडं गेणहंति २, हत्थिसीसं च नगरं अणुपचिसंति
२, जेणेव कणगकेऊ तेणेव उ० २, जाव उव्वणेंति, तते णं से कणगकेऊ तेसि संजुत्तानावावाणियगाणं तं
महत्थं जाव पडिच्छति ॥ सूत्रम्-१३८ ॥ ते संजुत्तानावावाणियगा एवं व०-तुब्भे णं देवा० ! गामागर जाव
आहिंढह लवणसमुदं च अभिक्खणं २, पोयवहणेणं ओगाहह तं अत्थि याइं केह भे कहिचि अच्छेरए
दिट्ठपुब्बे ? तते णं ते संजुत्तानावावाणियगा कणगकेउं एवं व०-एवं खलु अम्हे देवा० ! इहेव हत्थिसीसे
नयरे परिवसामो तं चेव जाव कालियदीवंतेणं संबूढा, तत्थ णं बह्वे हिरण्णागरा य जाव बह्वे तत्थ आसे,
किं ते ? हरिरेणु जाव अणेगाइं जोगणाइं उब्भमंति, तते णं सामी ! अम्हेहिं कालियदीवे ते आसा अच्छेरए

दिदृषुन्वे, तते णं से कणगकेऊ तेसि संजत्तगाणं अंतिए एयमढं सोचा ते संजुत्तए एवं व०-गच्छह णं
 तुम्भे देवा० ! मम कोडुवियपुरिसेहिं सद्धिं कालियदीवाओ ते आसे आणेह, तते णं से संजुत्ता० कणग-
 केउं एवं व०-एवं सामि त्तिक्कु आणाए विणएणं वयणं पडिसुणंति, तते णं कणगकेऊ कोडुवियपुरिसे
 सद्दावेति २ एवं व०-गच्छह णं तुम्भे देवा० ! संजुत्तएहिं सद्धिं कालियदीवाओ मम आसे आणेह, तेवि
 पडिसुणंति, तते णं ते कोडुविय० सगडीसागडं सज्जेति २, तत्थ णं बहूणं वीणाण य, बल्लकीण य, भाम-
 रीण य, कच्छभीण य, भंभाण य, छम्भामरीण य, विचित्तवीणाण य; अन्नेसिं च बहूणं सोत्तिदियपाउग्गाणं
 दन्वाणं सगडीसागडं भरेति २, बहूणं किण्हाण य जाव सुक्किलाण य कट्टकम्माण य ४, गंधिमाण य ४,
 जाव संघाइमाण य अन्नेसिं च बहूणं चक्खिदियपाउग्गाणं दन्वाणं सगडीसागडं भरेति २, बहूणं कोट्ट-
 पुडाण य केयइपुडाण य जाव अन्नेसिं च बहूणं घाणिदियपाउग्गाणं दन्वाणं सगडीसागडं भरेति २,
 बहूस्स खंडस्स य, गुलस्स य, सक्कराए य, मच्छंडियाए य, पुक्कुत्तरपउमुत्तर० अन्नेसिं च जिहिंमदियपाउग्गाणं
 दन्वाणं भरेति २, बहूणं कोयवयाण य, कंथलाण य, पावरणाण य, नवतयाण य, मलयाण य, मत्सूराण य,
 सिलावट्टाण जाव हंसगम्भाण य अन्नेसिं च फासिदियपाउग्गाणं दन्वाणं जाव भरेति २, सगडीसागडं
 जोएंति २, जेणेव गंभीरए पोयट्टाणे तेणेव य उवा० २, सगडीसागडं मोएंति २, पोयवहणं सज्जेति २,
 तेसिं उक्किट्ठाणं सब्बफरिसरसरूवंगंधाणं कट्टस्स य, तणस्स य, पाणियस्स य, तंदुलाण य, समियस्स य,

गोरमस्स य जाव अन्नसिं च बहूणं पोयवहणपाउग्गणं पोयवहणं भरेति २, दक्खिणाणुकूलेणं वाएणं जेणेव कालियदीवे तेणेव उवा० २, पोयवहणं लवेति २, ताइं उक्किट्ठाइं सद्धफरिसरसरुवगंघाइं एगट्ठि-
याहिं कालियदीवं उत्तारेति २, जहिं २, च णं ते आसा आसयंति वा, सुयंति वा, चिट्ठंति वा, तुयट्ठंति
वा; तहिं २ च णं ते कोटुंयियपुरिसा ताओ वीणाओ य जाव विचित्तवीणातो य अन्नाणि बहूणि सोइ-
वियपाउग्गणि य दब्बाणि समुद्धरेमाणा चिट्ठंति, तेसिं परियेरेतेणं पासए ठवेति २, णिच्चला णिप्फंदा
तुसिणीया चिट्ठंति, जत्थ २ ते आसा आसयंति वा जाव तुयट्ठंति वा तत्थ तत्थ णं ते कोटुंयिय० बहूणि
किण्हाणि य ५ कट्टकम्मणि य जाव संघाइमाणि य अन्नाणि य बहूणि चक्खिदियपाउग्गणि य दब्बाणि
ठवेति तेसिं परियेरेतेणं पासए ठवेति २, णिच्चला णिप्फंदा० चिट्ठंति जत्थ २, ते आसा आसयंति ४, तत्थ
२, णं तेसिं बहूणं कोट्टयुडाण य अन्नसिं च घाणिदियपाउग्गणं दब्बाणं पुंजे य णियरे य करेति २, तेसिं
परियेरेते जाव चिट्ठंति जत्थ २, णं ते आसा आसयंति ४, तत्थ २, गुलस्स जाव अन्नसिं च बहूणं जिहिंभ-
वियपाउग्गणं दब्बाणं पुंजे य निकरे य करेति २, वियए ल्वयंति २, गुलपाणगस्स ल्वडपाणगस्स पार-
पाणगस्स अन्नसिं च बहूणि पाणगणं वियरे भरेति २, तेसिं परियेरेतेणं पासए ठवेति जाव चिट्ठंति; जहिं
२, च णं ते आसा आस० तहिं २, च ते बहवे कोयवया य जाव सिलावट्टया अण्णाणि य फासिंदिया-
पाउगाइं अत्थुयपच्चत्थुयाइं ठवेति २, तेसिं परियेरेतेणं जाव चिट्ठंति; तते णं आसा जेणेव एते उक्किट्ठा

सदफरिसरसखगंधा तेनेव उवा० २, तत्थ नं अत्थेगतिया आसा अपुन्वा नं इमे सदफरिसरसखगंधा
इतिकहु तेसु उक्किटसु सदफरिसरसखगंधेसु अमुच्छिया ४, तेसि उक्किटानं सद जाव गंधाणं दूरंदूरेणं
अवन्नमंति, ते नं तत्थ पउरगोयरा पउरतणपाणिया पिन्भया गिरुन्विगगा सुहंसुहेणं विहरंति, एवामेव
समणाउसो ! जो अमंहं निगगंधो वा २, सदफरिसरसखगंधा नो सज्जति से नं इहलोए चेव बहूणं सम-
णाणं ४ अचणिजे जाव वीनिययति ॥ सूत्रम्-१३० ॥ तत्थ नं अत्थेगतिया आसा जेनेव उक्किटसदफरिसरस-
खगंधा तेनेव उवा० २ तेसु उक्किटसु सदफरिस ५, मुच्छिया जाव अज्झोववण्णा आसेविउं पयत्ते
यायि होत्था, तते नं ते आसा एए उक्किटे सद ५, आसेयमाणा तेहि बहूहि कूहेहि य पासंहि य गलएसु
य यज्झंति, तते नं ते फोडुयिया एए आसे गिण्हंति २ एगट्टियाहि पोयवहणे संचारंति २, तणस्स कट्ठस्स
जाव भरंति, तते नं ते संजुत्ता दक्खिणाणुकूलणं वाएणं जेनेव गंभीरपोयपट्टणे तेनेव उवा० २, पोयवहणं
लंघंति २, ते आसे उत्तारंति २, जेनेव हत्थिसीसे जयरे जेनेव कणगकेज राया तेनेव उवागच्छन्ति
२ ता करपल जाव बद्धावेंति २, ते आसे उवणंति; तते नं से तेसि संजुत्तायाणियगाणं उस्सुधं वितरति
२ सफारंति संमाणेति २ ता, पडिविसज्जेति, तते नं से कणगकेज कोडुवियपुरिसे सदावेइ २, सफारंति०
पडिविसज्जेति, तते नं से कणगकेज आसमदए सदावेति २ एवं व०-तुन्भे नं वेचा० ! मम आसे
विणएह, तते नं ते आसमदगा तहसि पडिसुणंति २, ते आसे बहूहि सुहबंघेहि य कणबंघेहि य

पासाबंधेहि य वालबंधेहि य सुरबंधेहि य कडगबंधेहि य खलिगबंधेहि य अहिलाणेहि य पडियाणेहि य अंकणाहि य वेलप्पहारेहि य चित्तप्पहारेहि य लयप्पहारेहि य कसप्पहारेहि य छिवप्पहारेहि य विण-
पंति २, कणगकेउस्स रत्तो उवणंति २; तते णं से कणगकेऊ ते आसमदए सक्कारेति २, पडिविसज्जेति, तते
णं ते आसा चह्हहिं सुहबंधेहि य जाव छिवप्पहारेहि य चह्हणि सारीरमाणसाणि दुक्खानि पावेंति,
एवमेव समणाउसो ! जो अमहं णिगंगंथो वा २, पब्बदए समणे इहेसु सदफरिस जाव गंधेसु य सज्जंति
रज्जंति गिज्जंति सुज्जंति अज्झोववज्जंति से णं इहलोए चेव यह्णं समणाण य जाव सावियाण य हील-
णिज्जे जाव अणुपरियट्टिस्सति ॥ सूत्रम्-१४० ॥

मयं सुगमं, नवरं नट्टमतीएत्ति-चक्षुर्ज्ञानस्य विषयानिधायकत्वात् नष्टयुतिको-निर्यामकत्वात् दिगादिविवेचनस्य
करणे अशक्तत्वात्, नष्टसंज्ञो मनसो भ्रान्तत्वात्, किमुक्तं भवति १-मूढः-अविनिधितो दिक्षां भागो-विभागो यस्य स
मूढदिग्भागः, कुक्षिधारादयो यानपात्रव्यापारविशेषनियोगिनः, 'हिरण्णागरे'त्यादि, हिरण्याकरांश्च सुवर्णां करोश्च रत्नाकरांश्च
वैराकरांश्च तदुत्पत्तिभूमिरित्यर्थः, बह्व्यात्राश्चान्-घोटकान् पश्यन्ति स्म, 'किंते'ति किंप्रतान् १ अत्रोच्यते-'हरी'त्यादि,
'आइन्नवेदो'ति-आकीर्णा-आत्याः अश्वाः तेषां 'वेदो'ति-वर्णनार्था वाक्यपद्धतिराकीर्णवेष्टकः, स चायं-"हरिरेणुमोणिमुचय
सकविलमञ्जारपायकुक्कडवोडसमुगयसामवन्ना । गोह्रुमगोरंगगोरीपाडलगोरा पवालवण्णा य धूमवण्णा य केह ॥१॥ तलपव-
रिट्ठवण्णा सालोबन्ना य भासवन्ना य । केहं जंपियतिलकीडणा य सोलोयरिट्ठगा य पुंढयइया य कणययट्ठा य केह ॥२॥

चक्रागपिट्टवण्णा सारसवण्णा य हेमवण्णा य केई । केइत्थ अन्भवन्ना पकतलमेहवन्ना य बहुवन्ना य केई ॥३॥ संज्ञापुराग-
 सरिमा सुयमुहगुञ्जदरागमरिसत्थ केई । एलापाहलगोरा सामलयागवलसामला पुणो केई ॥४॥ वहवे अन्ने अणिदमा
 सामाकासीमरत्तपीया अचंतविमुद्धाविय णं आइणजाइकुलविणीयगयमन्ठरा हयवरा जहोवएमकमवाहिणोऽविय णं सिक्खा-
 विणीयविणया लेंघणवगणवावणधोरणत्तिवईजईणसिक्खियगइ, किं ते ? मणसावि उविइत्ताइं अणेगाइं आससयाइं पासंति”
 चि तत्र हरिद्रेणवथ-नीलवर्णपांसवः श्रोणिद्वत्रकं च-बालकानां वर्मादिद्वरकरूपं कटीद्वत्रं, तद्वि प्रायः कालं भवति, सह
 कपिलेन-पक्षिविशेषेण यो मार्जारो-विडालः स च तथा पादकुट्टः-कुक्कुटविशेषः स च तथा शोडं-कर्पासीफलं तस्य समुद्-
 गकं-सम्पुटमभिन्नावस्थं कर्पासीफलमित्यर्थः, तच्चेति द्वन्द्वस्तत एवामिव त्रयामो वर्णो येषां ते तथा, इह च सर्वत्र द्वितीयार्थे
 प्रथमा, अतस्तानिति, तथा गोधूमो-धान्यविशेषः तद्वद् गौरमङ्गं येषां ते तथा गौरी या पाटला-पुष्पजातिविशेषस्तद्वद्ये गो-
 रास्ते तथा ततः पदद्वयस्य कर्मधारयः, गोधूमगौराङ्गगौरपाटलागौरास्तान्, तथा प्रवालवर्णाश्च-विदुमवर्णान् अभिनवपल्ल-
 ववर्णान् वा रक्तानित्यर्थः, धूमवर्णाश्च-धूमवर्णान् पाण्डुरानित्यर्थः, ‘केइ’त्ति-‘काञ्चिन्न सर्वानित्यर्थः, इदं च हरीत्यत आर-
 म्य बोण्डशब्दे कस्मिन्तार्द्धरूपकं भवति । १ । तलपत्राणि-तालाभिधानधृशपर्णानि रिष्ठा च-मदिरा तद्वद्वर्णो येषां ते तलपत्र-
 रिष्ठावर्णास्तान्, तथा शालिवर्णाश्च शुक्लानित्यर्थः, ‘मासवण्णा य’त्ति-भस्मवर्णाश्च भापो वा पक्षिविशेषस्तद्वर्णाश्च काञ्चि-
 दित्यर्थः, ‘जंपियतिलकीडगाय’त्ति यापिताः-कालान्तरप्रापिता ये तिलाः-धान्यविशेषास्तेषां ये कीटकाः-जीवविशेषास्त-
 द्बद् ये वर्णसाधर्म्यात् ते तथा तांथ यापितविलकीटकांथ ‘सोलोयरिडगा य’त्ति-सावलोकं-सोद्योतं यद्विष्टकं-रत्नविशेष-

स्तद्वद्ये वर्णमाधर्म्यात् ते साबलोकस्मिस्तांश्च 'पुण्डपइया च' चि-पुण्डानि-बलानि पदानि-यादा येषां ते तथा ते एव पुण्ड-
पदिकास्तांश्च, तथा कनकशृङ्गान् कांश्चिदितिरूपकं । २ । 'चक्रागपिट्टवर्ण' चि-चक्राकः-पश्चिद्विशेषस्तत्पुष्टस्येव वर्णो येषां
ते तथा तान् मारसवर्णांश्च हंमवर्णान् कांश्चिद् इति पदार्थः, 'केतित्य अन्मवर्णो' ति कांश्चिदत्राप्रवर्णान् 'पङ्क्तलमेह-
वर्णा य' चि-पङ्क्तपत्रो यस्तलः-तालवृक्षः स च भेषधेति विग्रहस्तस्येव वर्णो येषां ते तथा तान्, 'पचिरलमेहवर्ण' चि
कचिरपाठः, तथा 'बहुवर्णा केइ' चि-बहुवर्णा कांश्चिद्विपन्नानित्यर्थः, बाहुवर्णानिति कचिव् दृश्यते, रूपकमिदं ३ । तथा
'संज्ञानुरागसरिस' चि-सन्ध्यानुरागेण महशान् वर्णत इत्यर्थः, 'सुयसुहृगुजद्वरागसरिसत्थ केइ' चि-शुकमुखस्य
गुह्यार्थस्य च प्रतीतस्य रागेण-सदृशो रागो येषां ते तथा तान्, अत्र-इह कांश्चिदित्यर्थः, 'पलापल्लगोर' चि पलापल-
ला-पाटलाविशेषोऽथवा पला च पाटला च तद्वत् गौरा ये ते तथा तान्, 'सामलयागवलसामला पुणो केइ' चि-श्या-
मलता-प्रियङ्गुलता गवलं च -महिषगृहं तद्वत् श्यामलान्-श्यामान् पुनः कांश्चिदिति रूपकं । ४ । 'यहवे अन्ने य निरेस्' चि
एकवर्णेनाव्यपदेश्यानित्यर्थः, अत एवाह 'सामाकासीसरत्तपिय' चि-श्यामकाश्च काशीसं-रागद्रव्यं तद्वद्ये ते कासीमा-
स्तै च रक्ताश्च पीताश्च ये ते तथा तान् शबलानित्यर्थः, 'अंबंतचिसुद्धाचिय णं' ति-निर्दोषांश्चत्यर्थः णमित्यलङ्कारे 'आह-
णज्जाइकुलचिणीयगयमच्छर' चि-आकीर्णानां-त्रयादिगुणयुक्तानां सम्बन्धिनो जातिकुले येषां ते तथा ते च ते विनी-
ताश्च गतमत्सराश्च-परस्परामहनवर्जिता निर्भयका वेति तथा तान्, 'हयबर' चि-हयानां-अश्वानां मध्ये वरान् प्रधानानि-
त्यर्थः, 'जहोबदेसकमवाहिणोऽविय णं' ति-ययोपदेशक्रममित्र-उपदिष्टपरिपाठ्यनतिक्रमेणैव बोद्धुंशीलं येषां ते तथा ता-

१७ श्री-
अश्वाल्य-
घ्रातास्य०
चक्रवाका-
दिपदानां-
व्याख्या-
नम् ।

नपि च णमित्यलङ्कारे, 'सिक्खविणीयविणय'चि-शिष्येव-अश्वदमकपुण्यशिधाकरणादिव विनीतः-अत्राप्तः विनयो
येस्ते तथा तान्, 'लंघणवगणघाघणघोरणतिवर्द्धजइणसिक्खियगइ'चि-सहस्रं गत्तादीनां बलानं-ऊर्ध्वं घायनं-
वेगयद् गमनं घोरणं-चतुरत्वं गतिविषयं त्रिपदी-मल्लस्येव रङ्गभूम्यां गतिविशेषः एतद्रूपा जविनी-वेगवती शिषितेव शि-
षिता गतिर्येस्ते तथा तान्, किं ते इति किमपरं, 'मणसावि उब्धिहंताइ'ति-मनसाऽपि-चेतसाऽपि न केवलं बहुषु
'उब्धिहंताइ'ति उत्पतन्ति, 'अणेगाइ आससयाइ'ति न केवलमश्वानेकैकजः अपि तु अश्वशतानि पश्यन्ति स्मेति,
गमनिकामाग्रमेतदस्य वर्णकस्य भावार्थस्तु बहुश्रुतबोध्य इति । 'पउरगोयर'सि-प्रचुरचरणक्षेत्राः, 'वीप्पाण ये'त्यादि,
वीणादीनां तन्त्रीसदृशादिकृतो विशेषः, भंभा-इमा 'कोट्टपुडे'त्यादि, कोष्ठपटे ये पच्यन्ते ते कोष्ठपटाः-वासविशेषाः तेषां
य, इह यावररुणादिदं दृश्यं--'पत्तपुडाण य'-पत्राणि तमालपत्रादीनि 'चोयपुडाण य'; 'बोय'सि-त्वक्पटं-पत्रादिमयं
तद्भोजनं 'नगरपुडाण य एलापुडाण य हरियेरपुडाण य चंदणपुडाण य कुंकुमपुडाण य ओसीरपुडाण य
बंपणपुडाण य मरुअगपुडाण य वमणगपुडाण य ज्जातिपुडाण य जूहियापुडाण य मल्लियापुडाण य
नोमालियापुडाण य वासंतिपापुडाण य केयहपुडाण य कप्पूरुपुडाण य पाडलपुडाण य'ति, इह तगरादीनि
गन्धद्रव्याणि गान्धकप्रसिद्धानि, विसिरे-वालकः उत्सीरं-वेरणीमूलं, केचित्तु पुण्यजातिविशेषाः लोकप्रसिद्धाः, पुण्यजातपत्र
प्रायो यद्यपि बहुदिनक्षमा न भवन्ति तथाऽप्युपायतः कतिपयदिनक्षमाः सम्भाव्यन्ते, न च शुक्लतायामपि तामां सर्वथा
सुगन्धामाव इति तद्ग्रहणमिहादृष्टमिति, तथा 'घहुस्स'चि-बहोः तण्डादेः पुण्योत्तरा पयोत्तरा च दुर्कताभेदावेव, 'कोय-

वगाण य'त्ति-रूतपूरितपटानां प्राचाराः-प्रावरणविशेषा नवतानि-जीनानि मलयानि मष्टरकाणि चासनविशेषाः, अथवा मलयानि-मलयदेशोत्पन्नाः वस्त्रविशेषाः, पाठान्तरेण 'मसगाण य'त्ति मशकाः-कृत्तिमण्डिताः वस्त्रविशेषाः शिलापट्टाः-मसुणशिलाः, 'समियस्स'त्ति-कणिकायाः, 'खल्लिणबंधेहि य'त्ति-खल्लिनैः-कविकैः. 'उवीलणेहि य'त्ति-अवपीडना-भिर्बन्धनविशेषैः, पाठान्तरे 'अहिलानेहि' -मूलबन्धनविशेषैः 'पडियाणएहि य'त्ति-पटतानकं पर्याणस्याधो यद्दीयते इति शेषं प्रायः प्रसिद्धं । अथेन्द्रियासंज्ञानां स्वरूपस्येन्द्रियासंज्ञास्य चाभिधायकं गायिकादम्बकं वाचनान्तरेऽधिकमुपलभ्यते, तत्र—

कलरिभियमहुरंतंतीतलतालवंसकडहाभिरामेसु । सधेसु रत्तमाणा रमंती सोइंदियवसद्धा ॥ १ ॥
सोइंदियदुइन्तत्तणस्स अह एत्तिओ हवति दोसो । दीविगरुपमसंहतो वहबंधं तित्तिरो पत्तो ॥ २ ॥
थणजहणवयणकररणयणगव्वियविलासियगतीसु । रुवेसु रत्तमाणा रमंति चक्खिदियवसद्धा ॥ ३ ॥
चक्खिदियदुइन्तत्तणस्स अह एत्तिओ भवति दोसो । जं जलणंमि जलंते पडति पयंगो अबुद्धीओ ॥ ४ ॥
अगुरुवरपवरधूवणउडयमल्लाणुलेवणाविहीसु । गंधेसु रत्तमाणा रमंति घाणिंदियवसद्धा ॥ ५ ॥ घाणि-
दियदुइन्तत्तणस्स अह एत्तिओ हवह दोसो । जं ओसहिगंधेणं विलाओ निद्धावती उरगो ॥ ६ ॥ तित्त-
कडुयं कसायंभ महुं बहुत्तल्लपेज्जलेज्जेसु । आसायंमि ठ गिद्धा रमंति जिहिंभदियवसद्धा ॥ ७ ॥ जिहिंभ-
दियदुइन्तत्तणस्स अह एत्तिओ हवह दोसो । जं गललगुक्खित्तो फुरइ थलविरह्छिओ मच्छे ॥ ८ ॥ उउ-

भयमाणसुहेहि य सचिभयद्वियगमणिबुद्धकरेसु । फासेसु रज्जमाणा रमंति फासिदियवसदा ॥ ९ ॥
 फासिदियदुद्धंततणस्स अह पत्तिओ हवइ दोसो । जं म्बणइ मत्थयं कुंजरस्स लोहं कुसो तिक्खो ॥ १० ॥
 कलरिभिपमदुद्धरंतीतलतालवंसकउहाभिरामेसु । सवेसु जे न गिद्धा वसदुमरणं न ते मरए ॥ ११ ॥
 धणजइणवयणकरचरणयणगब्बियविलासियगतीसु । रूवेसु जे न रत्ता वसदुमरणं न ते मरए ॥ १२ ॥
 अगकरपवरधूयणउउयमद्धानुलेयणविहीसु । गंधेसु जे न गिद्धा वसदुमरणं न ते मरए ॥ १३ ॥ तित्त-
 कदुयं कसायंप महुरं चहुवज्जपेज्जलेज्जेसु । आसाये जे न गिद्धा वसदुमरणं न ते मरए ॥ १४ ॥ उउभ-
 यमाणसुहेसु य सचिभयद्वियगमणिबुद्धकरेसु । फासेसु जे न गिद्धा वसदुमरणं न ते मरए ॥ १५ ॥
 सवेसु य भइयपायएसु सोपविसयं उयगएसु । तुट्टेण व रुट्टेण व समणेण सया ण होयब्बं ॥ १६ ॥ रूवेसु य
 य भइगपायएसु चक्रदुविसयं उयगएसु । तुट्टेण व रुट्टेण व समणेण सया ण होयब्बं ॥ १७ ॥ गंधेसु य
 भइयपायएसु घाणयिसयं उयगएसु । तुट्टेण व रुट्टेण व समणेण सया ण होयब्बं ॥ १८ ॥ रसेसु य भइ-
 यपायएसु जिम्भयिसयं उयगएसु । तुट्टेण व रुट्टेण व समणेण सया ण होयब्बं ॥ १९ ॥ फासेसु य भइ-
 यपायएसु कायविसयं उयगएसु । तुट्टेण व रुट्टेण व समणेण सया ण होयब्बं ॥ २० ॥ एवं ब्वल्लु जंजू ।
 ममणेणं भगवया महावीरेणं जाव संपत्तेणं सत्तरसमस्सणायज्झयणस्म अपमट्ठे पन्नत्ते त्तिपेमि ॥ सूत्रम्-
 १४१ ॥ सत्तरसमं नागज्झयणं समत्तं ॥ १७ ॥

‘कलरिभियमदुरतंति तलतालवंसकुह्याभिरामेसु’चि-कलाः-अत्यन्तश्रवणहृदयहराः अन्यक्तृष्वनिरूपा अथवा कलावन्तः-परिणामवन्त इत्यर्थः रिमिताः-स्पर्शोलनाप्रकारवन्तः मधुरा-श्रवणसुखकरा ये तन्त्रीतलतालवंशाः ते तथा, तत्र तन्त्री-वीणा तलतालाः-हस्ततालाः अथवा तलाः-हस्ताः तालाः-कंसिकाः वंशाः-वेणवः, इह च तन्त्यादयः कला-दिभिः शब्दधर्मविशेषिताः शब्दकारणत्वात् च ते ककुदाः-प्रधानाः स्वरूपेणाभिरामाथ-मनोद्या इति कर्मधारयोऽस्तस्तेषु, रमन्ति-रति कुर्वन्तीति इति योगः, ‘सर्वेसु रज्जमाणा रमन्ति सोऽद्वयवसद्वा’चि-शब्देषु-मनोहृष्यनिषु श्रोतोविषयेषु रज्यमाना-रागवन्तः श्रोत्रेन्द्रियस्य वशेन-बलेन ऋताः-पीडिता इति विग्रहः, ये शब्देषु रज्यन्ते-तत्कारणेषु तन्त्यादिषु श्रोत्रेन्द्रियवशाद्रमन्ते इति वाक्यार्थः, अनेन च कार्यतः श्रोत्रेन्द्रियस्वरूपमुक्तं ॥ ‘सोऽद्वयवदुदृतत्तणरस अह पत्तिओ-हवइ दोसो । द्विविपरुयमसहंतो वहमंघं तित्तिरो पत्तो’ ॥ २ ॥ कण्ठ्या, नवरं शाकुनिकपुरुषसम्बन्धी पञ्जरस्य-तित्तिरो द्वीपिका उच्यते तस्य यो रवस्तमसहमान, स्वनिलयाभिर्गतो वधं-मरणं वन्धं च-पञ्जरबन्धनं प्राप्त इत्यर्थः । ‘यणजघणवयणकरस्वरणनयणगन्धिवयविलासियगईसु’चि-स्वनादिषु तथा रागितानां-सौभाग्यमानवतीनां स्त्रीणां या विलसिता-जातविलासाः सविकारा गतयस्तासु घेत्यर्थः । ‘रूवेसु रज्जमाणा रमन्ति चर्क्खिदियवसद्वा’ प्रतीतमेव, ‘चर्क्खिदियदुदृतत्तणरस अह पत्तिओ हवइ दोसो । जं जलणंमि जलंते पढइ पयंगो अबुद्धीओ ॥ ४ ॥’ कण्ठ्या, अगुरुवर-पवरधूतणउडयमच्छाणुलेवणविहीसु । गंधेषु रज्जमाणा रमन्ति घाणिदियवसद्वा ॥ ५ ॥’ कण्ठ्याः, नवरं अगुरुवर-कण्ठ्यागुरुः प्रवरधूपनानि-गन्धयुक्तपुष्पदेवविरचिता धूपविशेषाः, ‘उडय’चि-ऋतौ २ घात्युपचितानि तानि आर्चयानि मादयानि-

जात्यादिकुसुमानि अनुलेपनानि च-श्रीखण्डकुङ्कुमादीनि विधयः-एतत्प्रकारा इति ॥ 'घर्णिदियदुहन्तत्तर्णस' अहं
 एतिओ भवति दोसो । जं ओसहिगंधेणं विलाओ निद्धावई उलगो' ॥६॥ कण्ठ्या; तित्तकडुअं कसायंबमहुरं
 बहुखज्जपेज्जलेज्जेसु । आसायंमि उ गिद्धा रमंति जिण्णिमदियवसद्धा' ॥७॥ पूर्ववत्, नवरं तित्तानि-निम्बकडु-
 कादीनि फडुक्कानि-शृङ्गवेरादीनि कपायाणि-सुदुगादीनि अम्लानि-तक्रादिसंस्कृतानि मधुगणि-खण्डादीनि खाद्यानि-
 कूरमोदकादीनि पेयानि-जलमद्यदुग्धादीनि लेह्यानि-मधुशिवरिणीप्रमृतीनि आस्वादे-रसे ॥ 'जिण्णिमदियदुहन्तत्तर्णस्य अहं
 एत्तिओ भवई दोसो । जं गललगुक्खित्तो फुरइ थलविरेल्लिओ मच्छो ॥८॥ कण्ठ्या, नवरं गलं-विडियं तत्र लग्नः कण्ठे
 विदुत्वात् उल्लिखो-जलादुद्धृतस्ततः कर्मधारयः, स्फुरति-स्पन्दते स्थले-भूतले 'विरेल्लिओ'ति प्रसारितः क्षिप्त इत्यर्थः
 यः स तथा ॥ 'उडभयमाणसुहेसु य सविभवहिययमाणनिवुइकरेसु फासेसु रज्जमाणा रमंति फासिदिय
 वसद्धा' ॥ ९ ॥ कण्ठ्या, नवरं ऋतुपु-हेमन्तादिषु मज्जमानानि-सेव्यमानानि सुखानि-सुखकराणि तानि तथा तेषु;
 मविमवानि-समृद्धियुक्तानि महाधनानीत्यर्थः, हितकानि-प्रकृत्यनुकूलानि सविमवानां वा-भीमतां हितकानि यानि तानि
 तथा मनसो निर्वृतिकराणि यानि तानि तथा ततः पदत्रयस्य तद्वयस्य वा कर्मधारयोऽस्तेषु, सक्खन्दनाङ्गनावसनं
 तत्स्यादिषु ब्रव्येति गम्यते, 'फासिदियदुहन्तत्तर्णस्य अहं एत्तिओ' इवई दोसो । जं खण्ड मत्थयं कुंजरस्स लोहं कुमो
 तिवत्सो ॥ १० ॥ भावना प्रतीतिव, अयेन्द्रियाणां संवरे गुणमाह-'कलरिभियमहुरततींतलतालवंमककुहाभिरामेसु' । सदेसु
 जे न गिद्धा वसद्धमणां न ते मरण' ॥११॥ पूर्ववत्, नवरमिह तन्त्यादयः शुब्दकारणत्वेनोपचारान्छब्दा एव विवक्षिता

अतः शुब्देष्वित्येतस्य विशेषणतया व्याख्येयाः, तथा वशेन-इन्द्रियपारतन्त्र्येण क्रताः-पीडिता वशात्तः वशं वा-विषय-
पारतन्त्र्यं क्रताः-प्राप्ता वशात्तः, तेषां मरणं वशात्चमरणं वशचर्मरणं वा न ते 'मरण' इति त्रियन्ते छान्दसन्मादेकवचन-
प्रयोगेऽपि बहुवचनं व्याख्यातमिति, 'यणजघनवयणकरचरणनयणगधियविलासियगईसु । रुवेसु जे न रत्ता वसट्टमणं न ते
मरण ॥ १२ ॥' एवमन्यास्तिस्रो भाषाः पूर्वोक्तार्था व्याख्याः, उपदेशमिन्द्रियाश्रितमाह-'सदेसु य महयपावणसु सोयविसयं
उवगणसु । तुहेण व रुहेण व समणेण सया न होयवं ॥ १६ ॥' कण्ठ्या, नवरं मद्रकेषु-मनोक्षेपु पापकेषु-अमनोक्षेपु क्रमेण
तुष्टेन-रागवता रुष्टेन-रोषवतेति, एवमन्या अपि चतस्रोऽप्येतन्न्या इति । इह विशेषोपनयमेवमाचक्षते-'अह सो कालियदीनो
अणुवमसोक्खो तहेव जइधम्मो । जह आसा तह साहू वणियवडणुकूलकारिजणा ॥ १ ॥ जह सदाइअगिद्धा पत्ता नो पास-
बंधणं आसा । तह विसएसु अगिद्धा बज्झंति न कम्मणा माहू ॥ २ ॥ जह सच्छंदविहारो आमाणं तह य इह वरसुणीणं ।
जरमरणाइं विवज्जिय संपत्ताणंदनिवाणं ॥ ३ ॥ जह सदाइसु गिद्धा बद्धा आसा तहेव विसयरया । पावेंति कम्मबंधं परमा-
सुहकारणं घोर ॥ ४ ॥ जह ते कालियदीना पीया अनत्थ दुहगणं पत्ता । तह घम्मपरिन्मट्टा अधम्मपत्ता इहं जीवा ॥ ५ ॥
पावेंति कम्मनरवइवसया संसारवाहयालीए । आसप्पमहएहि व नेरइयाइहि दुक्खाइं ॥ ६ ॥' [यथा स कालिकदीपोऽनुपम-
सौख्यस्तथा यतिधर्मः । यथाऽध्यास्तथा साधवः वणिज इवानुकूलकारिणो जनाः ॥ १ ॥ यथा शब्दाद्येषु अगृद्धाः प्राप्ता न
पाशबन्धनं अश्वाः । तथा विषयेषु अगृद्धा बध्यन्ते न कर्मणा साधवः ॥ २ ॥ यथा स्वच्छन्दविहारोऽश्वानां तथाचेह वर-
मुनीनां । जरामरणानि निवर्ज्य संप्राप्ताऽनन्दं निर्वाणं ॥ ३ ॥ यथा शब्दादिषु गृद्धा बद्धा अश्वास्तथैव विषयरताः ।

प्राप्नुवन्ति कर्मबन्धं परमासुखकारणं घोरम् ॥ ४ ॥ यथा ते कालकद्धीपात् नीता अन्यत्र दुःखगणं प्राप्ताः । तथा धर्मपरिभ्रष्टाः
अधर्मप्राप्ता इह जीवाः ॥ ५ ॥ प्राप्नुवन्ति कर्मनरपतिवशगताः संसारबाह्यालौ अक्षप्रमदकैरिव नैरयिकादिभिर्दुःखानि ॥ ६ ॥
इति सप्तदशं ज्ञातं विवरणतः समाप्तम् ॥ १७ ॥

१८-श्रीसुसुमाख्यं ज्ञाताध्ययनम् ।

अथाष्टादशमारभ्यते, अस्य चायं पूर्वेण सहायमभिमम्बन्धः-पूर्वस्मिन्निद्रयवशवर्चिनामितरेषां चानर्थेतरावुक्ताविह तु
लोभवशवर्चिनामितरेषां च तावेवोच्येते इत्येवंसम्बद्धमिदम्—

अति नं भन्ते ! समणेणं० सत्तरसमस्त अयमष्टे पणने अट्टारसमस्य के अष्टे पन्नत्ते !, एवं खलु जंबू !
तेणं कालेणं २ रायगिहे णामं नयरे होत्था, वण्णओ, तत्थ णं धण्णे सत्थवाहे भद्दा भारिया, तस्स णं
धण्णस्स सत्थवाहस्स पुत्ता भद्दाए अत्तया पंच सत्थवाहदारगा होत्था, तं०-धणे धणपाले धणदेवे धणगेवे
धणरक्खिए, तस्स णं धणस्स सत्थवाहस्स धूया भद्दाए अत्तया पंचण्हं पुत्ताणं अणुमग्गजातीया सुंसुं-
माणामं दारिया होत्था सूमालपाणिपाया, तस्स णं धणस्स सत्थवाहस्स च्छिए नामं दासचेडे होत्था
अहीणपंचिदियसरीरे मंसोवचिए घालकीलावणकुसले यावि होत्था, तते णं से दासचेडे सुंसुमाए दारियाए
घालग्गाहे जाए यावि होत्था, सुंसुमं दारियं कडीए गिण्हति २, बह्वहिं दारएहि य दारियाहि य डिभ-

एहि य डिभियाहि य कुमारएहि य कुमारियाहि य सद्धि अभिरममाणे २ विहरति, तते णं से चिलाए दासचेडे तेसि बहूणं दारियाण य ६ अप्पेगतियाणं खल्लए अवहरति, एवं वट्टए आडोलियांतो तेदुसए पोतुल्लए साडोल्लए अप्पेगतियाणं आभरणमल्लालंकारं अवहरति अप्पेगतिया आउससति एवं अवहसइ निच्छोडेति निम्भच्छेति तज्जेति अप्पे० तालेति, तते णं ते बहवे दारगा य ६, रोयमाणा ण ५, साणं २, अम्मापिऊणं णिवेदंति; तते णं तेसि बहूणं दारगाण य ६, अम्मापियरो जेणेव घण्णे सत्थवाहे तेणेव उवा० घण्णं सत्थवाहं बहूहि खेज्जणाहि य रूटणाहि य उचलंभणाहि य खेज्जमाणा य रूटमाणा य उचलं-
भेमाणा य घण्णस्स एयमट्टं णिवेदंति, तते णं घण्णे सत्थवाहे चिलायं दासचेडं एयमट्टं सुज्जो २, णिवारंति णो चैव णं चिलाए दासचेडे उवरमति, ततेणं से चिलाए दामचेडे तेसि बहूणं दारगाण य ६, अप्पेगति-
याणं खुल्लए अवहरति जाव तालेति, तते णं ते बहवे दारगा य ६, रोयमाणा य जाव अम्मापिऊणं णिवे-
दंति, तते णं ते आसुरुत्ता ५ जेणेव घण्णे सत्थवाहे तेणेव उवा० २ तां, बहूहि खिज्ज जाव एयमट्टं णिवे-
दंति, तते णं से घण्णे सत्थवाहे बहूणं दारगाणं ६, अम्मापिऊणं अंतिए एयमट्टं सोचा आसुरुत्ते चिलायं दासचेडं उचावयाहि आउसणाहि आउसति उद्धंसति णिम्भच्छेति निच्छोडेति तज्जेति उचावयाहि ताल-
णाहि तालेति सातो गिहातो णिच्छुभति ॥ सूत्रम्-१४२ ॥ तते णं से चिलाए दासचेडे सातो गिहातो निच्छेदे समाणे रायगिहे नयेर सिघाडए जाव पहेसु देवकुलेसु य सभासु य पवांसु य जूयल्लएसु य

वेसाघरसु य पाणघरसु य सुहंसुहेणं परिवहति, तते णं से चिलाए दासचेडे अणोहट्टिए अणिवारिए
सच्छंदमई सहरप्पयारी मज्जपसंगी चोच्चपसंगी मंसपसंगी जूयप्पसंगी वेसापसंगी परदारप्पसंगी जाए
यावि होत्था, तते णं रायगिहस्स नगरस्स अदूरसामंते दाहिणपुरत्थिमे दिसिभाए सीहगुहा नामं चोर-
पल्ली होत्था विसमगिरिकडगकोडंयसंनिचिट्ठा वंसीकलंकपागारपरिक्खित्ता छिण्णसेलविसमप्पवायफरि-
होचगूढा एगवुवारा अपोगवंधी चिदित्तजणणिगमपवेसा अडिभतरपाणिया सुदुल्लभजलपेरंता सुबहुस्सवि-
कूवियबलस्स आगयस्स दुग्गहंसा यावि होत्था, तत्थ णं सीहगुहाए चोरपल्लीए विजए णामं चोरसेणावती
परिवसति अहम्मिए जाव अधम्मे केऊ समुट्टिए बहुणगरणिगयजसे सूरे दढप्पहारी साहसीए सहंवही,
से णं तत्थ सीहगुहाए चोरपल्लीए पंचणहं चोरसयाणं आहेवचं जाव विहरति, तते णं से विजए तक्करे
चोरसेणावती बहूणं चोराण य पारदारियाण य गंठिभेयगाण य संधिच्छेयगाण य खसंखणगाण य राया-
वगारीण य अणधारगाण य बालघायगाण य वीसंभघायगाण य जूयकाराण य खंडरक्खाण य अन्नसिंख
बहूणं छिन्नभिन्नयहिराहयाणं कुडंगे यावि होत्था, तते णं से विजए तक्करे चोरसेणावती रायगिहस्स
दाहिणपुरच्छिमं जणवयं बहूहि गामघाएहि य नगरघाएहि य गोगगहणेहि य वंदिगहणेहि य पंथ-
कुट्टणेहि य खत्तखणणेहि य उवीलिमाणं २, चिद्धंसेमाणं २, णित्थाणं णिट्ठणं करमाणे विहरति; तते णं से
चिलाए दासचेडे रायगिहे बहूहि अत्थाभिसंकीहि य चोच्चाभिसंकीहि य दाराभिसंकीहि य धणिएहि य

जहकरेहि य परभवमाणे २ रायगिहाओ नगरीओ गिगच्छति २ जेणेव सीहगुफा चोरपल्ली तेणेव उवा०
२ विजयं चोरसेणावतीं उचसंपलित्ताणं विहरति, तते णं से चिलाए दासचेडे विजयरस चोरसेणावहरस
अंगे असिलदुग्गाहे जाए यावि होत्था, जाहेविय णं से विजए चोरसेणावती गामघायं वा जाव पंधकोटिं
वा काउं वचति ताहेविय णं से चिलाए दासचेडे सुयहुं पि दु कूविययलं हयविमहिं जाव पडिसेहिंति,
पुणरचि लद्धे कयकले अणहसमंगे सीहगुहं चोरपल्लि हवमागच्छति, तते णं से विजए चोरसेणावती
चिलायं तकरं बहूओ चोरचिजाओ य चोरमते य चोरमायाओ चोरनिगडीओ य सिक्खावेइं, तते णं से
विजए चोरसेणावई अन्नया कयाइं कालधम्मणा संजुते यावि होत्था, तते णं ताइं पंचचोरसयातिं विजयरस
चोरसेणावहरस महुया २, इहीसकारसमुदणं णीहरणं करेति २, बहूहं लोइयातिं मयकिचाइं करेइ २, जाव
विगयसोया जाया यावि होत्था, तते णं ताइं पंच चोरसयातिं अन्नमन्नं सदावेति २ एवं व०-एवं खलु
अम्हं देवा० ! विजए चोरसेणावई कालधम्मणा संजुते अयं च णं चिलाए तकरे विजएणं चोरसेणावहणा
बहूहओ चोरचिजाओ य जाव सिक्खाविणं तं सेयं खलु अम्हं देवाणुत्पिया ! चिलायं तकरं सीहगुहाए
चोरपल्लीए चोरसेणावहत्ताए अभिसिचित्तए त्ति कट्टु अन्नमन्नस एयमट्ठं पडिसुणेंति २, चिलायं तीए सीह-
गुहाए चोरसेणावहत्ताए अभिमिंचति, तते णं से चिलाए चोरसेणावती जाए अहम्मिण जाव विहरति,

तए नं से चिलाए चोरसेणावती चोरणायगे जाव कुडंगे यावि होत्था, से नं तत्थ सीहगुहाए चोरपल्लीए
पंचणहं चोरसयाण य एवं जहा विजओ तहेव सब्वं जाव रायगिहस्स दाहिणपुरच्छिमिल्लं जणवयं जाव
णित्थानं निद्वणं करेमाणे विहरति ॥ सूत्रम्-१४३॥ तते नं से चिलाए चोरसेणावती अन्नया कयाइं विपुलं
असण ४, उचक्खडावेत्ता पंच चोरसए आमंतेह तओ पच्छा एहाए कययलिकम्मे भोयणमंडवंसि तेहि
पंचहिं चोरसएहिं सद्धि विपुलं असणं ४ सुरं च जाव पसणं च आसाएमाणे ४, विहरति; ज्जिमिय-
मुत्तारागए ते पंच चोरसए विपुलेणं धूवपुष्पगंधमल्लालंकारेणं सक्कारेति सम्माणेति २, एवं व०-एवं ग्वल्लु
देवा० ! रायगिहे नयेर धण्णे णामं सत्थयाहे अहे, तरस नं धूया भद्दाए अत्तया पंचणहं पुत्ताणं
अणुमगजातिया सुंसुमाणामं दारिया यावि होत्था अहीणा जाव सुरूवा, तं गच्छामो नं देवा० !
धणस्स सत्थयाहस्स गिहं चिलुंणामो तुभं विपुले घणकणग जाव सिलप्पवाले ममं सुंसुमा दारिया,
तते नं ते पंच चोरसया चिलायस्स० पडिसुणेति, तते नं से चिलाए चोरसेणावती तेहिं पंचहिं
चोरसएहिं सद्धि अल्लनम्मं वुरूहति २, पुब्बावरणहकालसमयंसि पंचहिं चोरसएहिं सद्धि सण्णद्ध जाव
गहियाउहपहरणा माइयगोमुदिएहिं फलएहिं णिकद्धाहिं असिलट्टीहिं असगएहिं तोणेहिं सजीवेहिं
घणहिं समुक्खित्तेहिं सेरेहिं समुल्लालियाहिं दीहाहिं ओसारियाहिं उरुंधियाहिं छिप्पत्तूरेहिं चज्जमाणेहिं
महया २ उक्किट्टसीहणायचोरकलकलवं जाव सहरवभूयं करेमाणा सीहगुहातो चोरपल्लीओ पडिनि-

कथमिति २, जेणेव रायगिहे नगरे तेणेव उवा० २, रायगिहस्स अदूरसामंते एगं महं गहणं अणुपविससि
२, दिवसं खवेमाणा चिद्वति, तते णं से चिलाए चोरसेणावई अदूरत्तकालसमयंसि निसंतपडिनिसंतंसि
पंचहिं चोरसएहिं सद्धि माइयगोमुहिहेहिं फलएहिं जाव मूइआहिं उरुवंटियाहिं जेणेव रायगिहे
पुरत्थिमिल्ले हुचारे तेणेव उवा० २, उदगवत्थि परासुसति आयंते ३ तालुगघाडणिचिज्जं आवाहेइ २,
रायगिहस्स दुयारकवाडे उदएणं अच्छोडेति कवाडं विहाडेति २, रायगिहं अणुपविससि २, महया २,
सईणं उगयोसमाणे २, एवं व०-एवं तल्लु अहं देवा० ! चिलाए णामं चोरसेणावई पंचहिं चोरसएहिं
सद्धि सीहगुहातो चोरपल्लीओ इह हव्यमागए धणस्स सत्थवाहस्स गिहं घाउकामे तं जो णं
णचियाए माउयाए दुद्धं पाउकामे से णं निगच्छउ त्ति कट्टु जेणेव धणस्स सत्थवाहस्स गिहे तेणेव उवा०
२, धणस्स गिहं विहाडेति, तते णं से धणो चिलाएणं चोरसेणावतिणा पंचहिं चोरसएहिं सद्धि गिहं
घाइज्जमाणं पासति २, भीते तत्थे ४, पंचहिं पुत्तेहिं सद्धि एगंतं अवक्कमति, तते णं से चिलाए चोरसे-
णावती धणस्स सत्थवाहस्स गिहं घाएति २ सुबहुं धणकणग जाव सावएज्जं सुंसुमं च दारियं गेणहति
२ ता रायगिहाओ पडिणिक्कमति २ जेणेव सीहगुहा तेणेव पहारत्थ गमणाए ॥ सूत्रम्-१४४ ॥

मयं सुगमं नवरं 'खुल्लए'ति-कर्पदकविशेषान् 'वर्त्तकान्'-जत्वादिमयगोलकान् 'आडोलियाउ'ति-रुद्धा उन्नय्या
इति वा योन्यते, 'तंदूसए'ति-कन्दुकान्, 'पोत्तुल्लए'ति-वस्त्रमयपुत्रिका अर्था परिधानवस्त्राणि, 'साडोल्लए'ति-

उत्तरीयचस्त्राणि, 'खेज्जण्याहि य' 'चि-खेदनाभिः-खेदसंखचिकाभिः चाग्निः, रुदनादिभिः-रुदितप्रायाधिरुपालम्भनभिः-
 युक्तमेतद्भवाद्यमित्यादिभिरिति 'अणोहृष्टए' 'चि-अकार्ये प्रवर्त्तमानं तं हस्ते शुहीत्वा योऽपहरति-व्याधत्तयति तदमावा-
 दनपहर्तृकः अनपघट्टको वा वाचा निवारयितुरमावादनिवारकः, अत एव स्वच्छन्दमतिः-निरर्गलबुद्धिरत एव स्वैरप्रचारी-
 स्वच्छन्दविहारी, 'चोज्जपसंगे' 'चि-चोर्यप्रसक्तः, अथवा 'चोज्ज' 'चि-आश्चर्येषु कुहेटकेषु प्रसक्त इत्यर्थः, 'विसमगिरिकङ्क-
 कोलंबसन्निविट्ट' 'चि-विषमो योऽसौ गिरिकटकस्य-पर्वतनिर्गमस्य कोलम्बः-प्रान्तस्तत्र सन्निविष्टा-निवेशिता या सा तथा,
 कोलम्बो हि लोकेऽवनतं वृक्षशाखाग्रमुच्यते इह चोपचारतः कटकाग्रं कोलम्बो व्याख्यातः, 'वंसीकलंकपागारपरि-
 क्लिप्त' 'चि वंशीकलङ्का-वंशजालीमयी वृत्तिः सैव प्राकारस्तेन परिक्षिप्ता-वेष्टिता या सा तथा, पाठान्तरे तु वंशीकृत-
 प्राकारेति, 'छिन्नसेलचिसम्पवायपरिहोवगूढ' 'चि-छिन्नो-विभक्तोऽयवान्तरापेक्षया यः शैलस्तस्य सम्बन्धिनो ये
 विषमाः प्रयाता-गर्त्ताः त एव परित्वा तयोपगूढा-वेष्टिता या सा तथा, एकद्वारा-एकप्रवेशनिर्गममार्गा, 'अणेगखंडि' 'चि-
 अनेकनश्यकरनिर्गमपद्वारा विदितानामेव-त्रतीतानां जनानां निर्गमप्रवेशौ यस्यां द्वेरिकादिययात् सा तथा, अभ्यन्तरे पानीयं
 यस्याः ॥ तथा, सुदुर्लभं जलं पर्यन्तेषु-बहिःपार्श्वेषु यस्याः सा तथा, सुबहोरपि 'कूचियबलस्स' 'चि-मोषव्याधर्वकसैन्य-
 स्यागतस्य दुष्टप्रध्वंस्या, वाचनान्तरे पुनरेवं पठ्यते- 'जत्थ चउरंगबलनिउत्तावि कूचियबला हयमहियपवरवीर-
 घाइयनिवडियचिन्धयवडया कीरंति' 'चि-अत्र चतुर्णामिद्वानां हस्त्यश्चरथपदातिलक्षणानां यद्गलं-सामर्थ्यं तेन
 निघुक्तानि-नितरां मद्गतानि यानि तानि तथा, 'कूचियबल' 'चि-निर्वर्त्तकसैन्यानीति, 'अघम्मिण' 'चि-अधर्मेण चरतीत्य-

धार्मिकः, यावत्करणात् 'अधर्मिणोऽतिशयेन निर्दम्मा निस्तृणकर्मकारित्वात्, 'अधर्ममकुर्वार्ह'—अधर्ममा-
ख्यातुं शीलं यस्य स तथा, 'अधर्ममाणुष'—अधर्मं कर्तव्येऽनुज्ञा—अनुमोदनं यस्य सोऽधर्मानुज्ञः अधर्मानुगो वा
'अधर्ममपलोह' अधर्ममेव प्रलोकयितुं शीलं यस्यामाधर्मप्रलोकी 'अधर्ममपलज्जणे'—अधर्मप्रायेषु कर्मसु प्रक्षेपण
रज्यते इत्यधर्मप्रजनः, रत्नयोरैक्यमितिकृत्वा रस्य स्याने लकारः, 'अधर्मसीलसमुदायार'—अधर्म एव शीलं—स्वभावः
समुदाचारश्च यतिकञ्चनानुष्ठानं यस्य स तथा, 'अधर्मेण चैव चित्ति कल्पेमाणे विहरति'—अधर्मेण—पापेन सावधान-
नुष्ठानेनैव दहनाङ्कननिर्लाञ्छनादिना कर्मणा वृत्ति—वर्तनं कल्पयन्—कुत्राणो विहरति—आस्ते स्म 'हृणच्छिदभिदवियत्तए'—
हन—विनाशय छिन्द—विधा कुरु भिद—कुंठादिना भेदं विधेहीत्येवं परानपि प्रेरयन् प्राणिनो विहन्ततीति हनच्छिन्दमिन्द-
विकर्त्तकः, हनेत्यादयः शब्दाः संस्कृतेऽपि न विरुद्धाः, अनुकरणरूपत्वादेया, 'लोहियपाणि'—प्राणविकर्त्तनो (नतो)
लोहितो रक्तरक्ततया पाणी—हस्तौ यस्य स तथा, 'चंटे'—चण्डः उरुदरोपत्वात्, 'रुहे'—रौद्रो निस्तृणत्वात्, क्षुद्रः
क्षुद्रकर्मकारित्वात्, साहसिकः—अप्रमीक्षितकारित्वात्, 'उकंचणवंचणमायानियडिकवडकूडसाहसंपओगायहुले',
उरकञ्चनमुत्कोचा, सुगंधं प्रति तत्प्रतिरूपदानादिकममवव्यवहारं कर्तुं प्रवृत्तस्त पार्श्ववर्त्तिचिचक्षणभयात् क्षणं यत्तदकरणं
तदुत्कञ्चनमित्यन्ये, वञ्चनं—प्रतारणं माया—परवञ्चनबुद्धिः निष्कृतिः—वक्तव्यया कुंकुटादिकरणं अधिकोपचारकरणेन परच्छलन-
मित्यन्ये मायाप्रच्छादनार्थं मायान्तरकरणमित्यन्ये कपटं—वेपादिविपर्ययकरणं कूटं कार्यापणतुलाव्यवस्थापपादीनामन्यथा-
करणं 'साह'—अविश्रम्भः, एषां सत्ययोगः—प्रवर्त्तनं तेन बहुलः स वा बहुलो यस्य च तथा, 'निरसीळे'—अपगतशुभ-

स्वभावः 'निष्प' - अणुवतरहितः, 'निर्गुणो' - गुणवतरहितः, 'निष्पञ्चकम्बाणपोसहोववासे' - अविद्यमानपौरुष्यादि-
 प्रत्याख्यानोऽमत्पर्वद्रिणोपवामधेत्यर्थः, 'नहुणं द्रुपयचउप्ययमियपसुपखिखसिरीमत्राणं घायाए वहाए उञ्छायणयाए अघम्म-
 केऊमहुट्टिए' चि प्रतीठं नवरं घातः - प्रहारो वधो - हिमा न्यत्ययो वा उञ्छादना - जातेरपि व्यञ्छेदने तदर्थं 'अघम्मकेतुः'
 पापप्रधानः केतुः - प्रहविद्येयः स इव यः स तथा, द्विपदादिमन्त्रानां हि क्षयाय यथा केतुर्ग्रहः मधुद्रञ्छति तथाऽयं मसुत्थित
 इति भावना, बहुनगरेषु निर्गतं - जनमुखाग्निःसुतं यज्ञः - रुपातिर्यस्य स तथा, मूसे - विक्रमी दृढप्रहारी - गाढप्रहारः, शुब्दं
 लक्ष्मीकृत्य विष्यति यः सः शुब्दवेधी, चौरादीन्येकादशपदानि प्रतीतानि, नवरं ग्रन्थिमेदकाः - न्यामकान्ययाकारिणः
 धुर्युरकादिना वा ये ग्रन्थीन् छिन्दन्ति, सन्धिञ्छेदका ये गृहमिचिमन्धीन् विदारयन्ति, छात्रत्वानका ये सन्धानवर्जितभित्तिः
 काणयन्ति, 'अणधारयं' ति ऋणं - व्यवहरकंदंयं द्रव्यं तद्ये तेषां धारयन्ति, खंडरथा - दण्डपाशिकाः, तथा छिन्ना - हस्तादिषु
 मित्रा नासिकादौ बाह्याः देशात् आहता - दण्डादिभिः ततो हन्तः, कुंडगं - वंशादिगहनं तद्वद्यो दुर्गमत्वेन रक्षार्थमाश्रयणीय-
 त्वमाधम्यति म तथा, 'नित्थारणं' ति - स्यानभ्रष्टं, 'अग्गअसिलट्टिगाहि' चि - पुरस्तात् खड्गयष्टिग्राहः अथवा अडयः - प्रधानः,
 'अल्लचम्मं वुरुहत्ति' चि आर्द्रं चम्मरीरोहति माङ्गल्यार्थमिति, 'माहय' चि - रुक्कारस्य स्मार्थिकत्वात्, 'माइ' चि - रुक्षादिवाल-
 युक्तत्वात् पक्ष्मलानि तानि च तानि 'गोमुहीअ' चि - गोमुखवदुरः प्रञ्छादकत्वेन कृतानि गोमुलितानि चेति कर्मधारय-
 त्वतस्तैः फलकैः - स्फुरकैः, अत्रार्थे वाचनान्तराण्यपि भवन्ति तानि च विमर्शनीयानीति, गमनिक्कैयं, निरुट्टाभिः - क्रोशा-
 द्वादिच्छताभिरसियष्टिभिः असह्यैः - रक्तावावस्थितैस्तूणैः - शरमस्त्रादिभिः सजीवैः - कोट्यारोपितप्रत्यञ्चैर्दनुर्भिः समुत्थितैः -

निसर्गार्थमाकृतैः शरदैः सकाशाच्छरैः चणैः 'समुल्लासियाहि'ति-प्रहरणविशेषाः, 'ओसारियाहि'ति-प्रलम्बीकृताभिः ऊरुधंटाभिः जङ्घाघण्टाभिः 'छिप्पत्तुरेणं'ति-क्षिप्ततुर्येण, द्रुतं वाद्यमानेन तुर्येणेत्यर्थः, प्रतिनिःक्रामन्ति, इह बहुवचनं चौरव्यक्त्यपेक्षया अन्यथा चौरसेनापतिप्रक्रमादेकवचनमेव स्यादिति ।

तते णं से घण्णे सत्थवाहे जेणेव सए गिहे तेणेव उवा० २, सुबहुं घणकणं सुंसुमं च दारियं अवहरियं जाणित्ता महत्तयं ३, पाहुडं गहाय जेणेव णगरगुत्तिया तेणेव उवा० २, तं महत्तयं पाहुडं जाव उवणेति २ एवं व०-एवं खलु देवा० ! चिलाए चोरसेणावती सीहगुहातो चोरपल्लीओ इहं हव्वमागम्म पंचहि चोरसएहि सद्धि मम गिहं घाएत्ता सुबहुं घणकणं सुंसुमं च दारियं गहाय जाव पडिगाए, तं इच्छामो णं देवा० ! सुंसुमादारियाए कूवं गमित्तए, तुब्भे णं देवाणुत्पिया ! से विपुले घणकणगे ममं सुंसुमा दारिया, तते णं ते णयरगुत्तिया घणस्स एयमट्टं पडिसुणेति २, सन्नद्ध जाव गहियाउहपहरणा महया २, उक्किट्ठ० जाव समुद्धरवम्यपिव करेमाणा रायगिहाओ णिग्गच्छंति २, जेणेव चिलाए चोर तेणेव उवा० २, चिलाएणं चोरसेणावतिणा सद्धि संपलग्गा थावि होत्था, तते णं णगरगुत्तिया चिलायं चोरसेणावति हयमहिया जाव पडिसेहति, तते णं ते पंच चोरसया णगरगोत्तिएहि हयमहिय जाव पडिसेहिया समाणा तं विपुलं घणकणं विच्छेदुमाणा य विप्पकिरेमाणा य सन्नवतो समंसा विप्पलाहत्था, तते णं ते णयरगुत्तिया तं विपुलं घणकणं गेण्हंति २ जेणेव रायगिहे तेणेव उवा०, तते णं से चिलाए तं चोरसेणं

तेहि णयरगुत्तिएहि हयमहिय जाव भीते तत्ये सुंसुमं दारियं गहाय एगं महं अगामियं दीहमद्धं अडवि
 अनुपचिट्ठे, तते णं घणणे सत्थवाहे सुंसुमं दारियं चिलाएणं अडवीमुट्ठिं अबहीरमाणिं पासित्ताणं पंचहिं
 पुत्तेहिं सद्धिं अप्पच्छेत्ते सन्नद्धयद्धं चिलायस्स पदमग्गविहिं अभिगच्छति, अनुगल्लेमाणे हकारेमाणे
 पुक्कारेमाणे अभितल्लेमाणे अभितासेमाणे पिट्ठओ अनुगच्छति, तते णं से चिलाए तं घणं सत्थवाहं
 पंचहिं पुत्तेहिं अप्पच्छंत्ते सन्नद्धयद्धं समणुगच्छमाणं पासति २, अत्थामे ४, जाहे णो संचापति सुंसुमं
 दारयं णिञ्चयादित्थए ताहे संते तंते परिसंते नीलुप्पलं अस्सि परामुसति २ सुंसुमाए दारियाए उत्तमंगं
 छिदति २ तं गहाय तं अगामियं अडवि अनुपचिट्ठे, तते णं चिलाए तीसे अगामियाए अडवीए तण्हाते
 अभिमूते समाणे पम्भुट्ठदिसाभाए सीहगुहं चोरपल्लि असंपत्ते अंतरा चेव कालगए । एवामेव समणा
 उत्तो ! जाव पट्ठयतिए समाणे इमस्स ओरालियसरीस्स वंतासवस्स जाव विट्ठसणधम्मस्स वण्णहेउं
 जाय आहारं आहारंति से णं इहलोए चेव वट्ठणं समणाणं ४, हीलणिज्जे जाव अनुपरिघट्टिसति जहा
 य से चिलाए तक्करे । तते णं से घणणे सत्थवाहे पंचहिं पुत्तेहिं अप्पच्छंत्ते चिलायं परिघाडेमाणे २,
 तण्हाए छुहाए य संते तंते परितंते नो संचाहए चिलातं चोरसेणावतिं साहत्थिं गिण्हत्तए, से णं तओ
 पडिनिम्यत्तह २, जेणेव सा सुंसुमा दारिया चिलाएणं जीवियाओ ववरोविद्धिया तेणंतेणेव उवागच्छति २,
 सुंसुमं दारियं चिलाएणं जीवियाओ ववरोविपं पासह २, परसुनिगंतेव चंपगमायवे, तते णं से घणणे

सत्पथाहे अप्यच्छेदे आसत्ये कूयमाणे कंदमाणे विलवमाणे महया २, सदेनं कुह २, सुपरुद्धे सुचिरं कालं
वाहमोक्त्वं करोति, तते नं से घण्णे पंचहिं पुत्तेहिं अप्यच्छेदे चिलायं तीसे अगामियाए सव्वतो समंता
परिघाडेमाणा तण्हाए छुहाए य परिभं(रद्धं)ते समाणे तीसे आगामियाए अडवीए सव्वतो समंता उद-
गस्स मग्गणगवेसणं करोति २, संते तंते परितंते णिव्विद्धे तीसे आगामियाए अडवीए उदगस्स मग्गण-
गवेसणं करोमाणे नो चेव नं उदगं आसादेति, तते नं उदगं अणासाएमाणे जेनेव सुंसमा जीवियातो
ववरोएल्लिया तेनेव उवा० २, जेद्धं पुत्तं घण्णे सद्धवेह २ एवं वयासी-एवं खल्ल पुत्ता ! सुंसुमाए दारियाए
अट्ठाए चिलायं तक्करं सव्वतो समंता परिघाडेमाणा तण्हाए छुहाए य अभिभूया समाणा इमीसे आगा-
मियाए अडवीए उदगस्स मग्गणगवेसणं करोमाणा णो चेव नं उदगं आसादेमो, तते नं उदगं अणा-
साएमाणा णो संचाएमो रायगिहं संपावित्तए, तण्णं तुब्भं ममं देवा० ! जीवियाओ ववरोवेह मंसं च
सोणियं च आहारेह २ तेणं आहारेणं अवहिद्धा समाणा ततो पच्छा इमं आगामियं अडविं नित्थरि-
हिह रायगिहं च संपाविहिह मित्तणाइय अभिसमागच्छिहिह अत्थस्स य धम्मस्स य पुण्णस्स य
आभागी भविस्सह, तते नं से जेद्धपुत्ते घण्णेणं एवं बुत्ते समाणे घण्णं सत्थवाहं एवं व०-तुब्भे नं ताओ !
अम्मं पिया गुरुजणया देवयभूया ठावक्का पत्तिट्ठावक्का संरक्खागा संगोवगा तं कहण्णं अम्महे तातो ! तुब्भे
जीवियाओ ववरोवेमो तुब्भं नं मंसं च सोणियं च आहारेमो ? तं तुब्भे नं तातो ! ममं जीविय

ववरोवेह मंसं च सोणियं च आहारेह आगामियं अडविं गित्थरह तं चेव सव्वं भणइ जाव
 अत्थस्स जाव पुणस्स आभागी भविस्सह, तत्ते णं घणं सत्थं दोवे पुत्ते एवं व०-मा णं
 ताओ ! अम्हे जेट्ठं भायरं गुहं देवयं जीवियाओ ववरोवेमो तुम्भे णं ताओ ! मम जीवि-
 याओ ववरोवेह जाव आभागी भविस्सह, एवं जाव पंचमे पुत्ते, तत्ते णं से घणं सत्थवाहे
 पंच पुत्ताणं हियइच्छियं जाणित्ता ते पंच पुत्ते एवं व०-मा णं अम्हे पुत्ता ! एगमवि जीवियाओ
 ववरोवेमो एस णं सुंसुमाए दारियाए सरीरए णिप्पणे जाव जीवविप्पजडे तं सेयं खलु पुत्ता ! अम्हं
 सुंसुमाए दारियाए मंसं च सोणियं च आहारेत्तए, तत्ते णं अम्हे तेणं आहारेणं अवत्थद्धा समाणा राय-
 गिहं संपाडणिस्सामो, तत्ते णं ते पंच पुत्ता घणं सत्थवाहेणं एवं पुत्ता समाणा एयमट्ठं पडिसुजेति,
 तत्ते णं घणं सत्थं पंचहिं पुत्तेहिं सद्धिं अरणिं करेति २, सरणं च करेति २, सरणं अरणिं महेति २,
 अग्गि पाडेति २, अग्गि संधुक्खेति २, दाक्याति परिकखेति २, अग्गि पज्जालेति २, सुंसुमाए दारियाए
 मंसं च सोणियं च आहारेति, तेणं आहारेणं अवत्थद्धा समाणा रायगिहं नयरिं संपत्ता मित्तणार्हअभि-
 समण्णागया तस्स य विउलस्स घणकणगरयण जाव आभागी जायाविहोत्था, तत्ते णं से घणं सत्थ-
 वाहे सुंसुमाए दारियाए घट्ठं लोहयाति जाव विगयसोए जाए यावि होत्था ॥ सूत्रम्-१४५ ॥ तेणं कालेण
 २, समणे भगवं महावीरे गुणसिलए चेहए समोसढे; से णं घणं सत्थवाहे संपत्ते घम्मं सोचा पव्वतिए

एकारसंगवी मासियाए संलेहणाए सोहंमे उववण्णो महाचिवेहे वासे सिद्धिहिति, जहाविय णं जंय !
धणणेणं सत्थवाहेणं णो वण्णहेउं वा नो रुवहेउं वा नो वलहेउं वा नो विसयहेउं वा सुंसुमाए वारियाए
मंससोपिणिए आहारिए नन्नत्थ एगाए रायगिहं संपावणट्टयाए, एवामेव समणाउसो ! जो अमहं निगंगंथो
वा २ इमस्स ओरालियसरीरस्स वंतासवस्स पित्तासवस्स सुक्कासवस्स सोणियासवस्स जाव अवस्सं
विपपजहियन्वरस वा, नो वण्णहेउं वा, नो रुवहेउं वा, नो यल० विसयहेउं वा, आहारं आहारंति नन्नत्थ
एगाए सिद्धिगमणसंपावणट्टयाए; से णं इहभवे चेव चट्ठणं समणाणं २ चट्ठणं सावयाणं चट्ठणं साविगणं
अवणिल्ले जाव दीतीवतीरसति, एवं खल्लु जंय ! समणेणं भगवया अट्टारसमस्स अयमेट्ठे पणत्ते त्तिवेमि
॥ सूत्रम्-१४६ ॥ अट्टारसमं णायज्झयणं समत्तं ॥ १८ ॥

‘मूहयाहिं’ ति-मूकीकृतमिनिःशब्दीकृताभिरित्यर्थः, ‘उदगवत्थि’ ति-जलभृतदृतिः जलाधारचर्ममयमाजन-
मित्यर्थः, ‘जो णं णवियाए’ त्यादि, यो हि नविकायाः-अत्रेतन्नमभाविन्याः मातुर्दुग्धं पातुकामः स निर्गच्छतु, यो
मुमूर्षुरित्यर्थः, ‘आगामियं’ ति अग्रामिकं ‘दीहमद्धं’ ति दीर्घमागं, ‘पद्यमग्गविहिं’ ति-पदमार्गप्रचार, ‘पम्हुट्ठ-
दिसाभाए’ ति-विस्मृतदिग्भागः, ‘अंतरा चेव कालगाए’ ति-इह एतावदुपयोगीति आचश्यकादिप्रसिद्धं तदीयं
शेषचरितं साधुदर्शनोपशमाद्युपदेशेन सम्यक्त्वपरिभाववज्जुत्तुलकीटिकाप्रक्षणदेवलोकगमनलक्षण नोक्तमिति न विरोधः
सम्भावनीयः, उपनयग्रन्थः, पूर्ववत्; ‘वाहपामोक्खं’ ति-अश्रुविमोचनं; ‘पिया’ इत्यादौ, पितोपचारतो लोकेऽ-

न्योऽपि रूढो, यदाह—“ जनेता चोपनेता च, यस्तु विधां प्रयच्छति । अन्नदाता मयम्राता, पञ्चते पितरः स्मृताः ॥ १ ॥ ” इति जनकप्रहणं स्थापकाः—गृहस्थधर्मे दारादिमद्वहणात् प्रतिष्ठापकाः—राजादिसमर्थं स्वपदनिवेशनेन संरक्षकाः—
 नानाव्यमनेभ्यः सङ्क्षोपकाः—यदृच्छाचारितायां संवरणात्, ‘अरणि’ति-अरणिश्रेः उत्पादनार्थं निर्मध्यते यद्दत्तं ‘सरगं
 करेह’ति-शरको निर्मध्यते तद्येनेति, ‘नो वदन्नेहेतु’मित्यादि, अनेन च किमुक्तं भवति ?—‘नन्नत्थ’चि एकस्याः सिद्धि-
 गमनप्रापणार्थतया अन्यत्र नाहारमादायति, तां वर्जयित्वा कारणान्तरेण नाहारयतीत्यर्थः, तत्र सिद्धिगमनस्य-सिद्धि-
 गतेर्यः प्राणलक्षणोऽर्थः प्राप्तिरित्यर्थः तस्य भावस्तथा तस्या इति, इह चैवं विशेषोपनयः—“ जह सो चिलाहपुत्तो सुंसुम-
 गिद्धो अकञ्जपडिवद्धो । धणपारद्धो पत्तो महाडवि वसणसयकलियं ॥ १ ॥ तह जीवो विसयसुहे लुद्धो काळण पावकिरियाओ ।
 कम्मचरोणं पायइ मवाडरीए महादुक्खं ॥ २ ॥ धणसेट्ठीविन गुरुणो पुत्ता इव साहवो मवो अडवी । सुयमंसमिवाहारो रायनिहं
 सिवं नेयं ॥ ३ ॥ जह अडविनयरनिरथरणपावणत्थं तएहिं सुयमंसं । भुत्तं तहेह साहू गुरुण आणाए आहारं ॥ ४ ॥
 मवलंयणसितपावणहेउं भुज्जंति ण उण मेहीए । वण्णयलरूवेउं च भावियप्पा महासत्ता ॥ ५ ॥ अज्झयणं सम्मत्तं ॥ १८ ॥

[सा० यथा स चिलातिपुत्रः सुसुमाण्डोऽक्षर्यप्रतिषदः धन्येन प्रारब्धः प्राप्तो महाटवी व्यसनशतकलिताम् ॥ १ ॥ तथा जीवो विषयमुद्धे लुब्धः
 कृत्वा पापक्रियाः । कर्मवशेन प्राप्नोति भवाटम्भो महादुःखम् ॥ २ ॥ धनवेष्टीव गुरुवः पुत्रा इव सत्त्वो मवोऽटवी । सुतामांसमिवाहारो राजगृहं इह
 शिव सेयम् ॥ ३ ॥ यथाऽटवीनिरतरणनगरप्रापणार्थं तेः मुतामांसं । भुक्तं तथेह साधवो गुरुणमाशयाऽऽहार ॥ ४ ॥ भवलक्ष्मणदिवप्रापणहेतोर्भुज्जन्ति न
 पुनर्गृह्या । वर्णवलरूपहेतोश्च भावितात्मानो महासत्त्वाः ॥ ५ ॥] अष्टादश शतविवरणं समाप्तम् ॥ १८ ॥

१९-श्री पुण्डरीकाख्यं ज्ञाताध्ययनम् ।

अथैकौनविंशतितमं व्याख्यायते, अस्य च पूर्वेण महायमभिमन्वन्धः-पूर्वत्रासंवृताश्रवस्येतरस्य चानर्थेतरावुक्ताविह तु चिरं संवृताश्रवो भूत्वाऽपि यः पश्चादन्यथा स्यात्तस्य अल्पकालं संवृताश्रवस्य च तावुन्येते इत्येवंस्मद्वमिदम्—

जतिं नं भंते समनेणं भग० म० जाव संपत्तेणं अट्टारसमस्स नायजझयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते एगूण-
वीसइमस्स नायजझयणस्स के अट्ठे पन्नत्ते !, एवं खल्लु जंबू ! समनेणं भगवया महावीरेणं तेणं कालेणं
२ इहेव जंबूदीवे दीवे पुब्बविदेहे सीयाए महाणदीए उत्तरिल्ले कूले नीलवंतस्स दाहिणेणं उत्तरिल्लस्स
सीतामुह्वणसंडस्स पच्छिमेणं एगसेलगस्स वक्खारपव्वयस्स पुरत्थिमेणं एत्थ णं पुक्खलावई णामं बिजए
पन्नत्ते, तत्थ णं पुंडरिणिगी णामं रायहाणी पन्नत्ता णवजोयणविच्छिण्णा दुवालसजोयणायामा जाव
पच्चक्खं देवलोयभूया पासातीया ४ । तीसे णं पुंडरिणिगीए णयरीए उत्तरपुरच्छिमे दिसिभाए जल्लिणि-
बणे णामं उज्जाणे, तत्थ णं पुंडरिणिगीए रायहाणीए महापउमे णामं राया होत्था, तस्स णं पउमावती
णामं देवी होत्था, तस्स णं महापउमस्स रत्तो पुत्ता पउमावतीए देवीए अत्थया दुवे कुमारा होत्था, तं-
पुंडरीए य कंडरीए य सुकुमालपाणिपाया०, पुंडरीयए जुवराया तेणं कालेणं २, थेरागमणं महापउमे
राया णिग्गए घम्मं सोच्चा पौंडरीयं रज्जे ठवेत्ता पव्वत्तिए, पौंडरीए राया जाए, कंडरीए जुवराया, महापउमे

१९ श्री-
पुण्डरी-
काख्य-
ज्ञाताध्य०
अध्ययन-
स्य
पूर्वापर-
संबन्धादि-
वर्णन-
सूत्रम् ।

॥ २४९ ॥

अणगारे घोइसपुव्वाइं अहिज्जइ, तते णं थेरा घहिया जणवयविहारं विहरति, तते णं से महापउमे, बहूणि
 चासाणि जाव सिद्धे ॥ सूत्रम्-१४७ ॥ तते णं थेरा अन्नया कयाइं पुणरवि पुंडरीगिणीए रायहाणीए णलिणवणे
 उज्जाणे समोसदा, पुंडरीए राया णिगए, कंडरीए महाजणसदं सोचा जहा महवलो जाव पज्जुवासति,
 थेरा घम्मे परिकहेति, पुंडरीए समणोवासए जाए जाव पडिगते, तते णं कंडरीए उट्ठाए उट्ठेति उट्ठाए उट्ठेत्ता
 जाव से जहेयं तुभे वदइ जं णवरं पुंडरीयं रायं आपुच्छामि तए णं जाव पववयामि, अहासुहं देवाणु-
 रिपया !, तए णं से कंडरीए जाव थेरे वंदइ नमंसइ०, अंतियाओ पडिनिक्खमइ तमेव चाउघंठं आसरहं
 दुरुइति जाय पचोरुइ जेणेव पुण्डरीए राया तेणेव उवागच्छति करयल जाव पुंडरीयं एवं वयासी-एवं
 खलु देवा० ! मए थेराणं अंतिए जाव घम्मे निसंते से घम्मे अक्खिए तए णं देवा० ! जाव पववइत्तए, तए
 णं से पुंडरीए कंडरीयं एवं वयासी-मा णं तुमं देवाणुप्पिया ! इदाणिं मुंडे जाव पवयाहि अहं णं तुमं महया
 २ रायाभिसेएणं अभिसिचयामि, तए णं से कंडरीए पुंडरीयस्स रण्णो एयमदं णो आढाति जाव तुसिणीए
 संचिद्धति, तते णं पुंडरीए राया कंडरीयं दोचंपि तचंपि एवं व०-जाव तुसिणीए संचिद्धति, तते णं पुंडरीए
 कंडरीयं कुमारं जाहे नो संचाएति यहुहिं आघवणाहि य ४, ताहे अकामए चेव एयमदं अणु-
 मन्नित्या जाव णिक्खमणाभिसेएणं अभिसिचति जाव थेराणं सीसभिव्वं दलयति, पवतिए अणगारे जाए
 एकारसंगविऊ, तते णं थेरा भगवंतो अन्नया कयाइं पुंडरीगिणीओ नयरीओ णलिणीवणाओ उज्जाणाओ

पडिणिक्खमंति घहिपा जणवयविहारं विहरति ॥ सूत्रम्-१४८ ॥ तत्ते णं तस्स कंडरीयस्स अणगारस्स तेहिं
अंतेहि य पंतेहि य जहा सेलगस्स जाव दाहवक्कंतीए यावि विहरति, तत्ते णं थेरा अन्नया कयाइ जेणेव
पोंडरिगिणी तेणेव उवागच्छइ २ नल्लिणिवणे समोसदा, पोंडरीए णिगए घम्मं सुणेति, तए णं पोंडरीए
राया धम्मं सोच्चा जेणेव कंडरीए अणगारे तेणेव उवा० कंडरीयं वंदति णमंसति २, कंडरीयस्स अणगारस्स
सरीरगं सञ्चाबाहं सरीयं पासति २, जेणेव थेरा भगवंतो तेणेव उवा० २, थेरे भगवंते वंदति णमंसइ २
त्ता एयं व०-अहणं भंते ! कंडरीयस्स अणगारस्स अहापवत्तेहिं ओसदभेसज्जेहिं जाव तेइच्छं आउट्टामि
तं तुब्भे णं भंते ! मम जाणसालासु समोसरह, तत्ते णं थेरा भगवंतो पुंडरीयस्स पडिसुणेंति २, जाव
उयसंपज्जित्ताणं विहरंति, तत्ते णं पुंडरीए राया जहा मंडुए सेलगस्स जाव वल्लियसरीरे जाए, तत्ते णं थेरा
भगवंतो पोंडरीयं रायं पुच्छंति २, घहिया जणवयविहारं विहरंति, तत्ते णं से कंडरीए ताओ रोयायंकाओ
विण्णमुक्के समणे तंसि मणुणंसि असणपाणत्वाइमसाइमंसि सुच्छिण गिद्धे गदिए अज्झोववण्णे णो संचाएइ
पोंडरीयं आपुच्छित्ता घहिया अब्भुज्जएणं जणवयविहारं विहरित्तए, तत्थेव ओसण्णे जाए, तत्ते णं से
पोंडरीए इमीसे कहाए लद्धट्ठे समाणे णहाए अंतेउरपरियालसंपरिवुढे जेणेव कंडरीए अणगारे तेणेव उवा०
२ कंडरियं तिकपुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ २ वंदति णमंसति २ एवं व०-घेत्तेसि णं तुमं देवा० ! कयत्थे
कयपुत्ते कयलक्खणे सुलद्धे णं देवा० ! तव माणुस्सए जम्मजीवियफले जे णं तुमं रज्जं च जाव अंतेउरं

च छद्मदत्ता विगोवहता जाव पन्वति, अहं नं अहणं अकपुत्ते रज्ज्वा जाव अंतेउरे य माणुस्सएसु य
 कामभोगेसु मुच्छिण्ण जाव अज्झोववत्ते नो संचाएमि जाव पन्वति, तं घट्टेऽसि नं तुमं देवा० ! जाव
 जीविपफले, तते नं से कंडरीए अगारं पुंडरीयस्स एयमट्ठं णो आढाति जाव संचिद्धति, तते नं कंडरीए
 पोंडरीएणं दोचंपि तबंपि एवं बुत्ते समणे अकामए अवस्सवसे लज्जाए गारवेण य पोंडरीयं रायं आपु-
 न्छति २ धेरंहिं सद्धिं दहिया जणवयविहारं चिहरति, तते नं से कंडरीए धेरंहिं सद्धिं किंचि कालं उग्गं-
 उग्गेणं चिहरति, ततो पच्छा समणत्तणपरितंते समणत्तणणिविणे समणत्तणणिभत्थिए समणगुणमु-
 क्कजोगी धेराणं अंतियाओ सणियं २, पवोसकति २, जेणेय पुंडरिणिणी णयरी जेणेव पुंडरीयस्स भवणे
 तेणेव उवा० असं. वणियाए असोगवरपायवस्स अहे पुढविसिलापट्ठंगंसि णिसीयति २, ओहयमण-
 संकल्पे जाव क्षियायमाणे संचिद्धति, तते नं तस्स पुंडरीयस्स अम्मधाती जेणेव असोगवणिया तेणेव
 उवा० २, कंडरीयं अणगारं असोगवरपायवस्स अहे पुढविसिलावद्वयसि ओहयमणसंकल्पं जाव क्षियाय-
 माणं पासति २, जे०. व पोंडरीए राया तेणेव उवा० २, पोंडरीयं रायं एवं व०-एवं त्वल्लु देवा० ! तव पिउ-
 मा० २ कंडरीए अणगारे असोगवणियाए असोगवरपायवस्स अहे पुढविसिलावहे ओहयमणसंकल्पे
 जाव क्षियायति, तते नं पोंडरीए अम्मधाइए एयमट्ठं सोचा णिसम्म तेहेव संभंते समणे उट्टाए
 उट्टेति २, अंतेउरपरियालसंपरिवुडे जेणेव असोगवणिया जाव कंडरीयं तिकवुत्तो० एवं व०-धण्णेसि

णं तुमं देवा० ! जाव पव्वत्तिए, अहणं अघणं ३ जाव पव्वहत्तए, तं घन्नेडसि णं तुमं देवा० ! जाव जीवियफले, तते णं कंडरीए पुंडरीएणं एवं बुत्ते समाणे तुसिणीए संचिद्धति दोबंपि तवंपि जाव चिद्धति, तते णं पुंडरीए कंडरीयं एवं घ०-अट्टो भंते ! भोगेहिं !, हंता ! अट्टो, तते णं से पोंडरीए राया कोडुचियपुरिसे सद्दोवेइ २, एवं घ०-खिप्पामेव भो देवा० ! कंडरीयस्स महत्थं जाव रायाभिसेअं उवट्टेवेह जाव रायाभिसेअणं अभिसिंचति ॥ सूत्रम्-१४९ ॥ तते णं पुंडरीए सयमेव पंचसुट्ठियं लोयं करेति सयमेव चाउल्लामं धम्मं पडिवज्जति २, कंडरीयस्स संतियं आयारभंडयं गेण्हति २, इमं एयारूवं अभिगहं अभिनिण्हइ-कप्पति मे धेरे वंदित्ता णमंसित्ता धेराणं अंतिए चाउल्लामं धम्मं उवसंपज्जित्ता णं ततो पच्छा आहारं आहारित्ताए त्तिकहु, इमं च एयारूवं अभिगहं अभिगिण्हत्ता णं पोंडरिगिणीए पडिनिक्खमति २ पुब्बाणुपुब्बि चरमाणे गमाणुगामं दूइल्लमाणे थेरा भगवंतो तेणेव पहारेत्थ गमणाए ॥ सूत्रम्-१५० ॥ तते णं तस्स कंडरीयस्स रण्णो तं पणीयं पाणभोयणं आहारियस्स समाणस्स अतिजागरिण य अइभोयणप्पसंगेण य से आहारं णो सम्मं परिणमइ, तते णं तस्स कंडरीयस्स रण्णो तंसि आहारंसि अपरिणममाणंसि पुब्बरत्तावरत्तकालसमयंसि सरीरंसि वेयणा पाउब्भूया उज्जला विउला पगाढा जाव दुरहिपासा पित्तज्वरपरिगयसरीरे दाहवकंतीए यावि विहरति । तते णं से कंडरीए राया रत्ते य रट्ठे य अंतेउरे य जाव अज्झोववन्ने अट्टदुहट्टवसट्ठे अकामते अवस्सवसे कालमासे कालं किंचा अहे सत्तमाए पुट्टवीए उक्कोस-

कालद्वितीयं नरयंसि नेरह्यत्ताए उववण्णे । एवामेव समणाउसो ! जाव पव्वतिए समाणे पुणरवि
 माणुस्सए कामभोगे आसाइए जाव अणुपरियद्विस्सति जहा व से कंडरीए राया (सूत्रम्-१५१) तते णं से
 पोडरीए अणगारे जेणेव थेरा भगवंतो तेणेव उवा० २, थेरे भगवंते वंदति नमंसति २ थेराणं अंतिए दोचंपि
 चाउज्जामं घम्मं पडियज्जति, छट्ठमणपारणगंसि पढमाए पोरिस्सीए सज्झायं करेति २ जाव अडमाणे सीय-
 लुक्कं पाणभोगं पडिगाहेति २, अहापल्लत्तमि तिकहु पडिणियत्तति, जेणेव थेरा भगवंतो तेणेव उवा० २,
 भत्तपाणं पडिदंसेति २, थेरेहि भगवंतेहि अब्भणुद्वाए समाणे अमुच्छित्ते ४, विलमिव पण्णगभूएणं अट्ठपाणेणं
 तं फारुएसणिज्जं असण ४, सरीरकोट्ठगंसि पक्खिवति, तते णं तस्स पुंडरीयस्स अणगारस्स तं कालाहकं
 अरसं विरसं सीयलुक्कं पाणभोगं आहारियस्स समाणस्स पुण्वरत्तावरत्तकालसमयंसि घम्मजागरियं
 जागरमाणस्स से आहारे णो सम्मं परिणमति, तते णं तस्स पुंडरीयस्स अणगारस्स सरीरगंसि वेयणा
 पाउब्भूया उज्जला जाव दुरहियासा पित्तज्वरपरिगयसरीरे दाहवक्कंतीए विहरति, तते णं से पुंडरीए अण-
 गारे अत्थामे अवले अवीरिए अपुरिसकारपरक्कमे करयल जाव एवं व०-णमोऽत्थु णं अरिहंताणं जाव
 संपत्ताणं णमोऽत्थु णं थेराणं भगवंताणं मम घम्मायरियाणं घम्मोवएसयाणं पुट्ठिवि य णं मए थेराणं
 अंतिए सव्वे पाणातिवाए पच्चक्खाए जाव भिच्छादंसणसल्ले णं पच्चक्खाए जाव आलोहयपडिक्कंते काल-
 मासे कालं किंचा सव्वद्वसिद्धे उववन्ने । ततो अणंतरं उव्वट्ठिता महाविदेहे वासे सिज्झिहिति जाव

सन्बदुक्त्वाणमंतं काहिति । एवामेव समणाउसो । आव, पव्वतिए समाणे माणुस्सएहि कामभोनेहि-
णो सज्जति नो रज्जति जाव, नो विप्पड्ढियायमावज्जति से णं इहमवे चेव बहूणं समणाणं बहूणं समणीणं,
बहूणं सावयाणं बहूणं साविगाणं, अचणिज्जे चंदयिज्जे धूयणिज्जे, सक्कारणिज्जे सम्माणणिज्जे कट्ठाणं, मंगलं
देवयं चेइयं पज्जुवासणिज्जे चि-कट्टु परलोएडचिय, णं णो, आगच्छति बहूणि, दंडुणाणि य, तज्ज-
णाणि य ताडणाणि य जाव चाउरंतं संसारकंतासं जाव बीतीधइस्सति, जूहा-व से, पोंडरीए अणगारे, । एवं,
लल्लु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं आद्रिगरेणं, तित्थगरेणं जाव सिद्धिगइणामवेज्जं ठाणं संपत्तेणं,
एगूणवीसइमस्स नायज्झयणस्स, अयमट्ठे पन्नत्ते । एवं, खल्लु जंत्तु ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव सिद्धि-
गइणामवेज्जं ठाणं संपत्तेणं छट्ठस्स अंगस्स पढमस्स सुयक्खंधस्स, अयमट्ठे-पणत्ते तिवेमि, ॥ सूत्रम्-१५२ ॥
तस्स णं सुयक्खंधस्स एगूणवीसं अज्झयणाणि एकस्सरगाणि एगूणवीसाए दिवसेसु समप्पंति ॥ सूत्रम्-
१५३ ॥ एगूणवीसं, अज्झयणं सम्मत्तं ॥ पढमो, सुयक्खंधो समत्तो ॥

सवं सुगम, नवर उपनयविशेषोऽयम्-“वाससहस्संणि बई, काऊणं संबमं सुविउंलिपि । अंते किलिट्टुमावो न विमुज्झइ कंड-
रीउव ॥१॥ तथा-अप्पेणवि कालेणं केइ जहागदियसीलसामण्णा । साहिति निययकज्ज, पुंडरीयमदारिसिब, जहा ॥२॥” [वर्षसहस्र-
मपि यतिः, कृत्वा संयमं सुविपुलमपि । अन्ते क्लिष्टमावो न विमुष्यति कण्ठरीक इव ॥१॥ अल्पेनापि कालेन केचित् यथागृहीत-
शीलसमुक्ताः । साध्यन्ति निजकार्यं यथैव पुण्डरीकमहयिः ॥२॥] इत्येकोनविंशतितमं ज्ञातं विवरणतः प्रथमं श्रुतस्कन्धः समाप्तः ॥

२. श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गे-द्वितीयश्रुतस्कन्धविवरणम् ।

अथ द्वितीयो व्याख्यायते, अस्य च पूर्वोक्तसहायमभिमन्बन्धः-पूर्वत्राप्तोपालम्भमादिभिर्ज्ञातिर्धर्मार्थ उपनीयते, इह तु स एव साक्षात्कथाभिरभिधीयते इत्येवंसम्बन्धोऽयम्—

तेन कालेन २ रायगिहे नाम नयरे होत्था, वण्णओ, तस्स णं रायगिहस्स बहिया उत्तरपुरच्छिमे विसिभाए तत्थ णं गुणसीलए, णामं चेहए होत्था, वण्णओ, तेणं कालेनं २ समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतेवासी अज्जसुहम्ममा णामं धेरा, भगवंतो जातिसंपन्ना कुलसंपन्ना जाव चउहसपुब्बा चउणाणोवगया पंचहिं अणगारस्सएहिं सद्धिं संपरिवुढा पुढवाणुण्वि चरमाणा गामाणुगामं, दुइज्जमाणा, सुहंसुहेणं विहरमाणा जेणेव रायगिहे नयरे जेणेव गुणसीलए चेहए जाव संजमेणं तवसा अस्पाणं भावेमाणा, विहरंति, परिसा निगगया, धम्मो कहिओ, परिसा जामेव विसं पाउभूया तामेव विसिं पडिगया, तेणं कालेनं २ अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स अंतेवासी अज्जजंबू, णामं अणगारे जाव, पज्जुवासमाणे एवं व०-जति णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं, छट्ठस्स अंगस्स पढमसुयक्खंघस्स णायसुयाणं अयमंठे पन्नत्ते दोचस्स णं भंते ! सुयक्खंघस्स धम्मकहाणं समणेणं जाव संपत्तेणं के अठ्ठे पन्नत्ते ? एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव

संपत्तेणं धम्मकहाणं दस वग्गा पं०, तं०-चमरस्स अगमहिंसीणं पढमे- वग्गे १ बलिस्स वहरोयणिदस्स वहरोयणरत्तो अगमहिंसीणं बीए वग्गे २ असुरिदवज्जाणं दाहिणिह्माणं इंदाणं अगमहिंसीणं तइए वग्गे ३ उत्तरिह्माणं असुरिदवज्जियाणं भवणवासिइंदाणं अगमहिंसीणं चउत्थे वग्गे ४ दाहिणिह्माणं चाणमंतराणं इंदाणं अगमहिंसीणं पंचमे वग्गे ५ उत्तरिह्माणं चाणमंतराणं इंदाणं अगमहिंसीणं छट्ठे वग्गे ६ चंदस्स अगमहिंसीणं सत्तमे वग्गे ७ सूरस्स अगमहिंसीणं अट्ठमे वग्गे ८ सक्कस्स अगमहिंसीणं नवमे वग्गे ९ ईसाणस्स अगमहिंसीणं दसमे वग्गे १०। जति णं भंते! समणेणं जाव संपत्तेणं धम्मकहाणं दस वग्गा पं० पढमस्स णं भंते! वग्गस्स समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पद्धत्ते १, एवं खल्लु जंबू! समणेणं जाव संपत्तेणं पढमस्स वग्गस्स पंच अज्झयणा पं० तं०-काली राई रयणी विज्जू मेहा, जइ णं भंते! समणेणं जाव संपत्तेणं पढमस्स वग्गस्स पंच अज्झयणा पं० पढमस्स णं भंते! अज्झयणस्स समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पं० १, एवं खल्लु जंबू! तेणं कालेणं २ रायगिहे णयरे गुणसीलए चेइए सेणिए राया चेलणा देवी सामी समोसरिए परिसा णिगया जाव परिसा पज्जु- वासति, तेणं कालेणं २ काली नामं देवी चमरचंचाए रायहाणीए कालवडिसगभवणे कालंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं चउहिं मयहरियाहिं सपरिवाराहिं तिहिं परिसाहिं सत्तहिं अणिएहिं सत्तहिं अणियाहिवतीहिं सोलसहिं आयरक्खदेवसाहस्सीहिं अण्णेहिं बहुएहिं य कालवडिसयभवण-

वासिहि असुरकुमारेहि देवीहि देवेहि य सद्धि संपरिबुडा महयाहय जाव विहरइ, इमं न नं केवलकल्पं जंबुद्वीवं २ विउलेणं ओहिणा आभोएमाणी २ पासइ, तत्थ समणं भगवं महावीरं जंबुद्वीवे २ भारहे वासे रायनिहे नगरं गुणसिलए चेइए अहापडिरुवं उगगहं उगिणिहत्ता संजमेणं तवसा अप्पाणं भावे-माणं पासति २ त्ता इद्धतुट्ठचित्तमाणंदिया पीतिमणा जाव हयहिया सीहासणाओ अवमुट्ठेति २ पायपीढाओ पद्योक्कहति २ पाउया ओमुयति २ तित्थगराभिमुही सत्तट्ठ पयाइं अणुगच्छति २ वामं जाणु अंबेति २ दाहिणं जाणुं घरणियलंसि निहइ तिकखुत्तो सुद्धाणं घरणियलंसि निवेसेति २ ईसिं पच्छुण्ण-मइ २ कडयतुडियथंभियातो मुयातो साहरति २ करयल जाव कट्ठ एवं व०-णमोऽत्थु णं अरहंताणं जाव संपत्ताणं णमोऽत्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव संपाविकामस्स वंदामि णं भगवंतं तत्थ-गयं इह गए पासउ मे समणे भगवं महावीरे तत्थ गए इह गयंति कट्ठ वंदति २ नमंसति २ सीहासण-वरंसि पुरत्थाभिमुहा निसण्णा, तते णं तीसे कालीए देवीए इमेयारूवे जाव समुत्पज्जित्था-सेयं खलु मे समणं भगवं महावीरं वंदित्ता जाव पज्जुवासित्ताए तिकट्ठ एवं संपेहेति २ आभिओगिए देवे सहावेति २ एवं व०-एवं खलु देवा० ! समणे भगवं महावीरे एवं जहा सुरियाभो तहेव आणस्सियं देइ जाव दिव्वं सुरवराभिगमणजोगं करेइ २ जाव पच्चप्पिणह, तेवि तहेव करेत्ता जाव पच्चप्पिणंति, णवरं जोयणसह-स्सविच्छिण्णं जाणं सेसं तहेव तहेव णामगोयं साहेइ तहेव नट्ठविहि उवदंसेइ जाव पडिगया । भंतेति

भगवं गोयमे समयं भगवं महावीरं वंदति नमंसति २ एवं च०-कालिए नं भंते ! देवीए सा दिव्वा देविट्ठी ३ कहिं गया० कूडागारसालादिट्ठतो, अहो नं भंते ! काली देवी महिद्धिया, कालिए नं भंते ! देवीए सा दिव्वा देविट्ठी ३ किण्णा लद्धा किण्णा पत्ता किण्णा अभिसमणणागया !, एवं जहा सूरियाभरस जाव एवं खलु गोयमा ! तेणं कालेणं २ इहेव जंबुदीवे २ भारहे चासे आमलकप्पा नाम नयरी होत्था वण्णओ अंयसालवणे चेहए जियसत्तू राया, तत्थ नं आमलकप्पाए, नयरीए काले नामं गाहावती होत्था अहे जाव अपरिभूए, तस्स नं कालस्स गाहावहस्स कालसिरी नामं भारिया होत्था, सुकुमाल जाव सुरूवा, तस्स नं कालगस्स गाहावतिस्स धूया कालसिरीए भारियाए अत्तया काली नामं दारिया होत्था, वड्डा वड्डुकुमारी जुण्णा जुण्णकुमारी पडिययुत्थणी निव्विन्नवरा घरपरिवज्जियावि होत्था, तेणं कालेणं २ पासे अरहा पुरिसावाणीए आइगरे जहा वद्धमाणसामी नवरं नवहत्युस्सेहे सोलसहिं समणसाहस्सीहिं अट्टत्तीसाए अज्जियासाहस्सीहिं, सद्धिं संपरिवुडे जाव अंय-सालवणे समोसहे परिसा नि० जाव पज्जुवासति, तते नं सा काली दारिया इमीसे कहाए लद्धा समाणी हट्ट जाव हियया जेणेव अम्मापियरो तेणेव उवा० २ करयल जाव एवं च०-एवं खलु अम्मयाओ ! पासे अरहा पुरिसादाणीए आइगरे जाव विहरति, तं इच्छामि. नं अम्मयाओ ! तुम्हेहिं अम्भणुन्नाया समाणी पासस्स अरहओ पुरिसादाणीयस्स पायवंधिया गमिच्चए !, अहासुहं बेवा० ! मा पडिबंधं करेहि, तते नं

सा कालिया दारिया अम्मापिर्दिहि अन्मणुन्नाया समाणी हट्ट जाव हियया पहाया कयबलिकम्मा कय-
कोउयमंगलपायच्छित्ता सुद्धप्पवेसाहं मंगल्लानि वत्थानि पवर परिहिया अप्पमहग्घाभरणालंक्रियसरीरा जेणेव
वेडियाचक्कवालपरिकिण्णा सातो गिह्वातो पडिणिक्खमति २ जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव जाण-
घम्मिण जाणप्पवर तेणेव उवा० २ घम्मियं जाणप्परं दुरुद्धा, तते णं सा काली दारिया घम्मियं जाण-
प्परं एवं जहा दोवती जाव पज्जुवासति, तते णं पासे अरहा पुरिसादाणीए कालीए दारिया तीस य
महत्तिमहालयाए परिसाए घम्मं कहेह, तते णं सा काली दारिया पासस्स अरहओ पुरिसादाणीयस्स
अंतिए घम्मं सोचा णिसम्म हट्ट जाव हियया पासं अरहं पुरिसादाणीयं तिक्खुत्तो वंदति नमंसति
२ एवं घ०-सहहामि णं मंते ! णिग्गंथ पाचयणं जाव से जहेयं तुम्हे वयह, जं णवरं देवा० ! तते णं
अम्मापियरो आपुच्छामि, तते णं अहं देवानुत्पियाणं अंतिए जाव पव्वयामि, अहासुहं देवा० !, तते णं
सा काली दारिया पासेणं अरहया पुरिसादाणीएणं एवं दुत्ता समाणी हट्ट जाव हियया पासं अरहं वंदति
२ तमेव घम्मियं जाणप्पवरं दुरुद्धति २ पासस्स अरहओ पुरिसादाणीयस्स अंतियातो अंचसालयणाओ
वेइयाओ पडिणिक्खमति २ जेणेव आमलक्कप्पा नयरी तेणेव उवा० २ आमलक्कप्पं णयरिं मज्झमज्झेणं
जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला तेणेव उवा० २ घम्मियं जाणप्परं ठवेति २ घम्मियाओ जाणप्पवराओ
पचोरुहति २ जेणेव अम्मापियरा तेणेव उवा० २ करयल एवं व०-एवं खल्ल अम्मयाओ ! मए पासस्स

अरह १ अंति ए घम्मे णिसंते सेडविय घम्मे हच्छि ए पडिच्छि ए अभिरुत्ति ए, त ए णं अहं अम्मयाओ ! संसार भउच्चिग्गा भीया जम्मणमरणाणं इच्छामि णं तुन्मेहिं अब्भणुन्नाया समाणी पासस्स अरहतो अंति ए सुंडा भवित्ता आगारातो अणगारियं पव्वत्ति त ए, अहासुहं देवा० ! मा पडिवंधं क०, त ते णं से काले गाहावई चिपुलं असणं ४ उवक्खडावेति २ मित्तणाहणियगसयणसंयंधिपरियणं आमंतेति २ ततो पच्छा पहाए जाव विपुलेणं पुफ्फवत्थंगमल्लालंकारेणं सक्कारेत्ता सम्माणेत्ता तस्सेव मित्तणातिणियगसयणसंयंधिपरियणस्स पुरतो कालियं दारियं सेयापीएहिं कलसेहिं पहावेति २ सुब्बालंकारविभूसियं करेति २ पुरिससहस्सवाहिणीयं सीयं दुरुहेति २ मित्तणाहणियगसयण-संयंधिपरियणेणं सद्धिं संपरिवुडा सच्चिद्दीए जाव रवेणं आमलकप्पं नयरिं मज्झमज्जेणं णिगगच्छति २ जेणेव अंयसालवणे चेइए तेणेव उवा० २ छत्ताइए तित्थगराइसए पासति २ सीयं ठवेइ २ कालियं दारियं अम्मापियरो पुरओ काउं जेणेव पासे अरहा पुरिसा० तेणेव उवा० २ वंदइ नमंसइ २ त्ता एयं व०-एयं त्वल्ल देवा० ! काली दारिया अमहं धूया इट्ठा कंता जाव किमंग पुण पासणयाए !, एस णं देवा० ! संसार भउच्चिग्गा इच्छइ देवाणुप्पियाणं अंति ए सुंडा भवित्ताणं जाव पव्वइत्तए, तं एयं णं देवाणुप्पियाणं सिस्सिणिभिवत्तं दलयामो पडिच्छंतु णं देवाणुप्पिया ! सिस्सिणिभिवत्तं, अहासुहं

देवानुष्पिया ! मा पडियंघं, तते णं काली कुमारी पासं अरहं वंदति २ उत्तरपुरच्छिमं दिसिभागं अवक-
मति २ समयमेव आभरणमल्लालंकारं ओमुयति २ समयमेव लोयं करेति २ जेणेव पासे अरहा पुरिसादाणीए
तेणेव उवा० २ पासं अरहं तिवखुत्तो वंदति २ एवं व०-आलिच्छे णं भंते ! लोए एवं जहा देवाणंदा
जाव समयमेव पन्वायिउं, तते णं पासे अरहा पुरिसादाणीए कालिं समयमेव पुष्कचूलाए अज्जाए सिरिसणि-
यत्ताए दलयति, तते णं सा पुष्कचूला अज्जा कालिं कुमारिं समयमेव पन्वावेति, जाव उवसंपज्जित्ताणं
विहरति, तते णं सा काली अज्जा जाया ईरियासमिया जाव गुत्तवंभयारिणी, तते णं सा काली अज्जा
पुष्कचूलाअज्जाए अंतिए सामाइयमाइयाति एक्कारस अंगाइं अहिज्जइ बह्वहिं चउत्थ जाव विहरति, तते
णं सा काली अज्जा अन्नया कयातिं सरीरवाउसिया जाया यावि होत्था, अभिक्खणं २ हत्थे धोवइ पाए
धोवइ सीसं धोवइ मुहं धोवइ थणंतराइं धोवइ कक्खंतराणि धोवति गुज्झंतराइं धोवइ जत्थ २ विय णं
ठाणं घा सेज्जं या णिसीहियं वा चेतेइ तं पुन्वामेव अन्मुक्खेत्ता ततो पच्छा आसयति वा सयइ वा, तते
णं सा पुष्कचूला अज्जा कालिं अज्जं एवं व०-नो खलु कप्पति देवा० ! समणीणं णिगंगंथीणं सरीरवाउ-
सियाणं होत्तए तुमं च णं देवानुष्पिया ! सरीरवाउसिया जाया अभिक्खणं २ हत्थे धोवसि जाव
आसयाहि वा सयाहि वा तं तुमं देवानुष्पिए ! एयस्स ठाणस्स आलोएहि जाव पायच्छित्तं पडियज्जाहि,
तते णं सा काली अज्जा पुष्कचूलाए अज्जाए एयमढं नो आदाति जाव तुसिणीया संचिट्ठति,

तते नं ताओ पुष्कचूलाओ अज्जाओ कालिं अज्जं अभिक्खणं २ हीलेंति णिंदंति खिसंति गरिहंति
अवमणंति अभिक्खणं २ एयमट्ठं निवारेंति, तते नं तीसे कालीए अज्जाए समणीहिं णिगंग्गीहिं
अभिक्खणं २ हीलिज्जमाणीए जाव चारिज्जमाणीए इमेयारूवे अब्भत्थिए जाव समुप्पज्जित्थाजया णं
अहं आगारवासं मज्जे वसित्था तया णं अहं संयवसा जप्पिभिइं च णं अहं मुंढे भवित्ता आगाराओ
अणगारियं पव्वत्तिया तप्पिभिइं च णं अहं परवसा जाया, तं सेयं खलु मम कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए
जाव जलंते पाडिक्खियं उवस्सयं उवसंपज्जित्ता णं विहरित्तए त्ति कट्ठु एवं संपेहेति २ कल्लं जाव जलंते पाडि-
एकं उवस्सयं णिणहति, तत्थ णं अणिवारिया अणोहट्ठिया सच्छंदमती अभिक्खणं २ हत्थे धोवेति जाव
आसयइ वा सयइ वा, तए णं सा काली अज्जा पासत्थविहारी ओसण्णा ओसण्णाविहारी
कुसीला २ अहाछंदा २ संसत्ता २ वहूणि वासाणि सामन्नपरियागं पाउणइ २ अद्धमासियाए संखेहणाए
अत्ताणं झूसेंति २ तीसं भत्ताइं अणसणाए छेएइ २ तस्स ठाणस्स अणालोइय अपडिक्कंता कालमासे कालं
किच्चा चमरचंचाए रायहाणीए कालवडिंसए भवणे उववायसभाए देवसयणिज्जंसि देवदूसंतरिया अंशुलस्स
असंखेज्जाइभागमेत्ताए ओगाहणाए कालीदेवीत्ताए उववण्णा, तते णं सा काली देवी अहुणोववण्णा
समाणी पंचविहाए पज्जत्तीए जहा सूरियाभो जाव भासामणपज्जत्तीए, तते णं सा काली देवी चउण्हं
सामाणियसाहस्सीणं जाव अण्णेसिं च बहूणं कालवडेंसगभवणवासीणं असुरकुमाराणं देवाण य देवीण य

आहेचं जाव विहरति, एवं खलु गो० । कालीए देवीए सा दिव्वा देविद्दी ३ लद्धा पत्ता अभिसमण्णागया,
कालीए णं भंते ! देवीए केचित्तिं कालं ठिती पन्नत्ता ? गो० ! अट्ठाइज्जाइं पलिओवमाइं ठिई पन्नत्ता,
काली णं भंते ! देवी ताओ देवलोगाओ अणंतरं उववट्ठिता कहिं गच्छिहिति कं उववज्जिहिति ? गो० !
काली णं भंते ! देवी ताओ देवलोगाओ अणंतरं जाव संपत्तेणं पढमवगगस्स पढमज्झयणस्स.
सहाविदेहे वासे सिञ्जिहिति, एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं पढमवगगस्स पढमज्झयणस्स.
अयमेदं पणत्ते त्ति येमि । घम्मकहाणं पढमज्झयणं समत्तं ॥ सूत्रम्-१५४ ॥

सर्वः सुगमः, नवरं 'किण्णा लद्ध'सि प्राकृतत्वात् केन हेतुना लब्धा-भवान्तरे उपाजिता प्राप्ता-देवभवे उपनीता
अभिसमन्यागता-परिमोगताः उपयोगं प्राप्तेषु, 'बहु'सि बृहत्वादपरिणीतत्वाच्च बृहत्कुमारी जीर्णं शरीर-
जरणादुद्देश्यैः सैव जीर्णत्वापरिणत्याभ्यां जीर्णकुमारी जीर्णशरीरत्वादेव पतितपुत्रत्तनी-अवनतिगतनितम्बदेशबलोजा
निर्णिग्नाश्च वराः-परिणितारो यस्याः सा निर्णिग्नावरा अत एव वरपरिवर्जितेति शेषं सूत्रसिद्धम् ॥

जतिः णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं घम्मकहाणं पढमस्स वगगस्स पढमज्झयणस्स अयमेदं प०
यितियस्स णं भंते ! अज्झयणस्स समणेणं भगवया महावीरेणं जाव संपत्तेणं के० अट्ठे पणत्ते ? एवं
खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नगरे गुणसीलप चेइए सामी समोसदे परिसा णिगगया जाव पज्जु-
चासति, तेणं कालेणं २ राई देवी, चमरचंचाए रायदाणीए एवं जहा काली तहेच, आगया णट्ठविहिं
उवदंसेत्ता पडिगया, भंतेत्ति भगवं गो० ! पुणभवपुच्छा, एवं खलु गो० ! तेणं कालेणं २ आमलकप्पा

णयरी अंवसालवणे चेइए जियसत्त राया राई गाहावती राईसिरी भारिया राई दारिया पासस्स समो-
सरणं राई दारिया जहेव काली तहेव निक्खंता तहेव सरीखाउसिया तं चेव सव्वं जाव अंतं काहिति ।
एवं खलु जंबू ! विहयज्झयणस्स निक्खेवओ २ । जति णं भंते ! तहयज्झयणस्स उक्खेवतो, एवं खलु
जंबू ! रायगिहे णयरे गुणसिलए चेइए एवं जहेव राती तहेव रयणीचि, णवरं आमलकप्पा नयरी रयणी
गाहावती रयणसिरी भारिया रयणी दारिया सेसं तहेव जाव अंतं काहिति ३ । एवं विज्जूचि आमल-
कप्पा नयरी विज्जुगाहावती विज्जुसिरीभारिया विज्जुदारिया सेसं तहेव ४ । एवं मेहाचि आमलकप्पाए
नयरीए मेहे गाहावती मेहसिरी भारिया मेहा दारिया सेसं तहेव ५ । एवं खलु जंबू समणेणं जाव संप-
त्तेणं धम्मकहाणं पढमस्स वग्गस्स अयमेदं पणत्ते ॥ सूत्रम्-१५५ ॥ जति णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं
दोच्चस्स वग्गस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं दोच्चस्स वग्गस्स पंच अज्झयणा पं०,
तं०-सुंभा निसुंभा रंभा निरंभा मदणा, जति णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं धम्मकहाणं दोच्चस्स
वग्गस्स पंच अज्झयणा पं०, दोच्चस्स णं भंते ! वग्गस्स पढमज्झयणस्स के० अट्ठे पं० ? एवं खलु जंबू !
तेणं कालेणं २ रायगिहे णयरे गुणसीलए चेइए सामी समोसदो परिसा णिग्गया जाव पज्जुवासति, तेणं
कालेणं २ सुंभा देवी वल्लिंचाए रायहाणीए सुंभवडंसए भवणे सुभंसि सीहासणंसि कालीगमएणं जाव
णट्ठविहिं उवदंसेत्ता जाव पडिगया, पुण्वभवपुच्छा, सावत्थी णयरी कोट्टए चेइए जियसत्त राया सुंभे

गाहावती सुंभसिरी भारिया सुंभा दारिया सेसं जहा कालिया गवरं अद्दुहतिं पलिओवमाइं ठिती,
 एवं खलु जंबू ! निक्खेवओ अज्झयणस्स एवं सेसावि चत्तारि अज्झयणा, सावत्थीए नवरं माया पिया
 सरिसनामया, एवं खलु जंबू ! निक्खेवओ वितीयवग्गस्स २ ॥सूत्रम्-१५६॥ उक्खेवओ तइयवग्गस्स एवं
 खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव संपत्तेणं तइयस्स वग्गस्स चउपणं अज्झयणा पल्लत्ता,
 तं०-पढमे अज्झयणे जाव चउपणत्तिमे अज्झयणे, जति णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं धम्मकहाणं
 तइयस्स वग्गस्स चउपपन्नज्झयणा पं० पढमस्स णं भंते ! अज्झयणस्स समणेणं जाव संपत्तेणं के अहे
 पणस्से १, एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायणिहे गयरे गुणसीलए चेइए सामी समोसंढे परिसा णिग्गया
 जाव पज्जुवासति, तेणं कालेणं २ इला देवी धरणीए रायहाणीए इलावंडसए भवणे इलंसि सीहासणंसि
 एवं कालीगमएणं जाव गट्ठविहिं ठवदंसेत्ता पडिगया, पुब्बभवपुच्छा, वाणारसीए गयरे काममहावणे
 चेइए इले गाहावती इलसिरी भारिया इला दारिया सेसं जहा कालीए गवरं घरणस्स अगमहिंसित्ताए
 उववाओ सातिंगअद्धपलिओवमठिती सेसं तहेव, एवं खलु निक्खेवओ पढमज्झयणस्स, एवं कमा सत्तेरा
 सोयामणी इंदा घणा विज्जुयावि, सन्वाओ एयाओ घरणस्स अगमहिंसीओ एव, एते छ अज्झयणा वेणु-
 देवस्सवि अविसेसिया भाणियन्वा एवं जाव घोसस्सवि एए चेव छ अज्झयणा, एवमेते दाहिणिह्हाणं इंदाणं
 चउपपणं अज्झयणा भवंति, सन्वाओवि वाणारसीए काममहावणे चेइए तइयवग्गस्स निक्खेवओ ॥सूत्रम्-

१५७ ॥ चउत्थस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं धम्मकहाणं चउत्थवग्गस्स चउत्थ-
प्पणं अज्झयणा पं०, तं०-पढमे अज्झयणे जाव चउत्थप्पणहेमे अज्झयणे, पढमस्स अज्झयणस्स उक्खे-
वओ गो० ! एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे समोसरणं जाव परिसा पज्जुवासति, तेणं कालेणं २-
रूया देवी रूयाणंदा रायहाणी रूयगघडिस्सए भवणे रूयगंसि सीहासणंसि जहा कालीए तहा नवरं पुब्ब-
भवे चंपाप पुण्णभहे चेत्तिए रूयगगाद्दवई रूयगसिरी भारिया रूया दारिया सेसं तहेव, णवरं भूयाणंद-
अगमद्विसित्ताए उववाओ देसूणं पलिओवमं ठिई णिक्खेवओ, एवं खलु सुखयाविरूयंसावि रूयगावतीवि
रूयकंतावि रूयप्पभावि, एयाओ चेव उत्तरिल्लाणं इंदाणं भाणियब्बाओ जाव महाघोसस्स, णिक्खेवओ
चउत्थवग्गस्स ॥ सूत्रम्-१५८ ॥ पंचमवग्गस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! जाव वत्तीसं अज्झयणा पं०,
तं-कमला कमलप्पभा चेव, उत्पला य सुदंसणा । रुववती बहुरूवा, सुख्वा सुभगाविय ॥ १ ॥ पुण्णा
यहुप्पुत्तिया चेव, उत्तमा भारियाविय । पउमा वसुमती चेव, कणगा कणगप्पभा ॥ २ ॥ बड्ढेसा केउमती
चेव, बहरसेणा रयिप्पिया । रोहिणी नमिया चेव, हिरी पुप्फवतीतिय ॥ ३ ॥ सुयगा सुयगवती चेव,
महाकच्छाऽपराइया । सुघोसा विमला चेव, सुस्सरा य सरस्सती ॥ ४ ॥ उक्खेवओ पढमज्झयणस्स,
एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे समोसरणं जाव परिसा पज्जुवासति, तेणं कालेणं २ कमला देवी
कमलाए रायहाणीए कमलवड्ढेसए भवणे कमलंसि सीहासणंसि सेसं जहा कालीए तहेव णवरं पुब्बभवे,

नागपुरे नयरे सहसंबवणे उज्जाने कमलस्स गाहावतिस्स कमलसिरीए भारियाए कमला दारया पासस्स
अंतिए निक्खंता कालस्स पिसायकुमारिदस्स अगमहिंसी अद्धपलिओवमं ठिती, एवं सेसावि अज्झ-
यणा दाहिणिह्माणं चाणमंतरिदाणं, भाणियन्वाओ सन्वाओ नागपुरे सहसंबवणे उज्जाने माया पिया
धूया सरिस्सनामया, ठिती अद्धपलिओवमं । पंचमो वगो समत्तो ॥ सूत्रम्-१५९ ॥ छट्ठोवि वगो पंचम-
धूया सरिस्सनामया, उत्तरिह्माणं उत्तरिह्माणं इंदाणं अगमहिंसीओ पुन्वभवे सागेयनयरे उत्तरकु-
वगससिस्सो, गवरं महाकालिदाणं उत्तरिह्माणं समत्तो ॥ सूत्रम्-१६० ॥ सत्तमस्स
उज्जाने माया पिया धूया सरिस्सनामया सेसं तं चेव । छट्ठो वगो समत्तो ॥ सूत्रम्-१६० ॥ अचिमाली
वगसस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! जाव चत्तारि अज्झयणा पं०, तं०-सूरप्पभा आयवा अचिमाली
वगसस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे समोसरणं जाव परिसा
पभंकरा, पढमज्झयणस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे समोसरणं जाव कालीए
पज्जुवासइ, तेणं कालेणं २ सूरप्पभा देवी सूरंसि विमाणंसि सूरप्पभंसि सीहासर्णंसि सेसं जहा कालीए
तहा गवरं पुन्वभवो अरक्खुरीए नयरीए सूरप्पभस्स गाहावइस्स सूरसिरीए भारियाए सूरप्पभा दारिया
सूरस्स अगमहिंसी ठिती अद्धपलिओवमं पंचहिं वाससएहिं अन्भहिंयं सेसं जहा कालीए, एवं सेसा-
ओवि सन्वाओ अरक्खुरीए नयरीए । सत्तमो वगो समत्तो ॥ सूत्रम्-१६१ ॥ अट्ठमस्स उक्खेवओ, एवं
खलु जंबू ! जाव चत्तारि अज्झयणा पं०, तं०-चंदप्पभा दोसिणाभा अचिमाली पभंकरा, पढमस्स
अज्झयणस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे समोसरणं जाव परिसा पज्जुवासति,

तेनं कालेणं २ चंदप्पभा देवी चंदप्पभंसि विमाणंसि चंदप्पभंसि सीहासणंसि सेसं जहा कालीए,
णवरं पुव्वभवे महुराए गयरीए भंडिचडंसए उज्जाणे चंदप्पमे गाहावती चंदसिरी भारिया
चंदप्पभा दारिया चंदस्स अगमहिंसी ठिती अद्धपलिओवमं पणणासाए वाससहस्सेहि अठमहिंयं सेसं
जहा कालीए, एवं सेसाओवि महुराए गयरीए मायापियरोवि धूयासरिसणामा, अट्टमो वग्गो समत्तो ।
॥ सूत्रम्-१६२ ॥ णवमस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! जाव अट्ट अज्झयणा पं०, तं०-पडमा सिवा सती
अंजू रोहिणी णवमिया अबला अच्छरा, पडमज्झयणास्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं रायणिहे
समोसरणं जाव परिसा पज्जुवासह, तेणं कालेणं २ पडमावई देवी सोहम्मे कप्पे पडमवडंसए चिमाणे
सभाए सुहम्माए पडमंसि सीहासणंसि जहा कालीए एवं अट्टवि अज्झयणा कालीगमणं नायव्वा,
णवरं सावत्थीए दो जणीओ हत्थिणाउरे दो जणीओ कंपिछपुरे दो जणीओ सागेयनयरे दो जणीओ
पडमे पियरो विजया मायराओ सव्वाओऽवि पासस्स अंतिए पव्वतियाओ सक्कस्स अगमहिंसीओ ठिई
सत्त पालिओवमाइं महाविदेहे वासे अंतं काहिति । णवमो वग्गो समत्तो ॥ सूत्रम् १६३ ॥ दसमस्स
उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! जाव अट्ट अज्झयणा पं०, तं०-कण्हा य कण्हराती रामा तह रामरत्तिलया
यसू या । वसुगुत्ता वसुमित्ता वसुंधरा चेव ईसाणे ॥ १ ॥ पडमज्झयणास्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू !
तेणं कालेणं तेणं समणं रायणिहे समोसरणं जाव परिसा पज्जुवासति, तेणं कालेणं २ कण्हा देवी

ईमाणे फल्से फण्हचंडसए विमाणे समाए सुहम्माए कण्हंसि सीहासणंसि सेसं जहा कालीए एवं अट्टवि
अज्झयणा कालीगमणं गेयव्या, णवरं पुन्यभवे वाणारसीए नयरीए दो जणीओ रायगिहे नयरे दो
जणीओ सावत्थीए नयरीए दो जणीओ कोसंयीए नयरीए दो जणीओ रामे पिया घम्मा माया सव्याओऽधि
पासस्म अरहओ अंतिण पन्वइयाओ पुण्फूलाए अज्जाए सिस्सणीयत्ताए ईसाणस्स अगमहिंसीओ छिती
णव पल्लिओपमाइं मक्खाचिदेहे यासे सिज्झिहंति बुज्झिहंति मुचिहंति सव्यदुक्खाणं अंतं काहंति । एवं
नरु जंचू ! निक्कमेयओ दम्मवग्गस्स । दसमो वग्गो समत्तो ॥ सूत्रम् १६४ ॥ एवं खलु जंचू ! समणेणं
भगवग्गा मक्खायीरेणं आविगरेणं तित्थगरेणं संयसंबुद्धेणं पुरिसोत्तमेणं जाव संपत्तेणं । घम्मकहा सुपक्खंधो
समत्तो दम्महिं वग्गेहिं नायाघम्मकहाओ समत्ताओ ॥ सूत्रम्-१६५ ॥ समाप्तोऽयं द्वितीयः श्रुतरुक्क्यः ॥

नमः श्रीगौडमानाय, श्रीपार्श्वप्रभवे नमः । नमः श्रीमत्परस्सत्ये, सहयोग्यो नमो नमः ॥ १ ॥ इह हि गमनिरूपं
यन्मया व्यूहयोक्तं, किमपि समयदीनं तदिदोष्यं सुधीभिः । नहि भवति त्रियेया संयाऽस्मिन्नुपेक्षा, दयितजिनमतानां
वागिनां चाद्विगो ॥ २ ॥ परेषां दुर्लभा भवति हि त्रिषथाः स्फुटमिदं, त्रिदोषाद् यद्दानामतुल्यचननानमहसाम् । निरासायाधीभिः
पुनरतिवर्ता मादृजजनैस्ततः आचार्ये मे रचनमनघं दुर्लभमिह ॥ ३ ॥ ततः मिद्वान्तवत्पर्यैः, स्वयम्भूतः प्रयत्नः । न पुनरस्म-
दात्तयाज, एव प्रातो निपोगतः ॥ ४ ॥ तथापि याऽस्तु मे यागं, सहस्रमत्पुत्रीयानाम् । यद्दन्त्यापानुमारित्वाद्विदार्थं न प्रयुचितः
॥ ५ ॥ तथाहि-किमपि स्फुटीकृतमिह स्फुटेऽप्यर्थतः, सकृदमविदंशतो विविचयान्नतोऽपि यत् । ममार्थपदसंश्रयादिगुण-

तेणं कालेणं २ चंदप्पभा देवी चंदप्पमंसि विमाणंसि सीहासणंसि सेसं जहा कालीए,
णवरं पुण्वभवे महुराए णयरीए भंडिवडेंसए उज्जाणे चंदप्पमे गाहावती चंदसिरी भारिया
चंदप्पभा दारिया चंदरस अगमहिंसी ठिती अद्धपलिओचमं पणणासाए वाससहस्सेहिं अन्भहिंयं सेसं
जहा कालीए, एवं सेसाओवि महुराए णयरीए मायापियरोवि धूयासरिसणामा, अट्टमो वग्गो समत्तो ।
॥ सूत्रम्-१६२ ॥ णवमस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! जाव अट्ट अज्झयणा पं०, तं०-पडमा सिवा सती
अंजू रोहिणी णवमिया अवला अच्छरा, पट्टमज्झयणस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं रायगिहे
समोसरणं जाव परिसा पज्जुवासइ, तेणं कालेणं २ पडमावइ देवी सोहम्मे कप्पे पडमवडेंसए विमाणे
सभाए सुहम्माए पडमंसि सीहासणंसि जहा कालीए एवं अट्टवि अज्झयणा कालीगमएणं नायन्वा,
णवरं सावत्थीए दो जणीओ हत्थिणाउरं दो जणीओ कंप्पिछपुरे दो जणीओ सागेयनयरे दो जणीओ
पडमे पियरो विजया मायराओ सव्वाओडवि पासस्स अंतिए पव्वतियाओ सक्खस्स अगमहिंसीओ ठिई
सत्ता पालिओचमाइं महाविंदेहे वासे अंतं काहिंति । णवमो वग्गो समत्तो ॥ सूत्रम् १६३ ॥ दसमस्स
उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! जाव अट्ट अज्झयणा पं०, तं०-कण्हा य कण्हराती रामा तह रामरक्खिया
यसू या । वसुगुत्ता वसुमित्ता वसुंधरा चैव ईसाणे ॥ १ ॥ पट्टमज्झयणस्स उक्खेवओ, एवं खलु जंबू !
तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे समोसरणं जाव परिसा पज्जुवासति, तेणं कालेणं २ कण्हा देवी

ईसाणे कण्पे कण्हवहँसए विमाणे सभाए सुहम्माए कण्हंसि सीहासणांस सस जहा कालाए इय गहा
अज्झयणा कालीगमएणं णेयवा, णवरं पुव्वभवे वाणारसीए नयरीए दो जणीओ रायगिहे नयरे दो
जणीओ सावत्थीए नयरीए दो जणीओ कोसंबीए नयरीए दो जणीओ रामे पिया धम्मा माया सव्वाओऽधि
पासस्स अरहओ अंतिए पव्वइयाओ पुष्फचूलाए अज्जाए सिसिणीयत्ताए ईसाणस्स अगमहिसीओ ठिती
णव पलिओवमाइं महाविदेहे वासे सिञ्झिहंति बुद्धिहंति सुचिहंति सव्वदुक्खाणं अंतं काहंति । एवं
खलु जंबू ! पिक्खेवओ दसमवग्गस्स । दसमो वग्गो समत्तो ॥ सूत्रम् १६४ ॥ एवं खलु जंबू ! समणेणं
भगवया महावीरेणं आदिगरेणं तित्थगरेणं सयंसंबुद्धेणं पुरिसोत्तमेणं जाव संपत्तेणं । धम्मकहा सुययत्त्वंधो
समत्तो दसहिं वग्गेहि नायाधम्मकहाओ समत्ताओ ॥ सूत्रम्-१६५ ॥ समाप्तोऽयं द्वितीयः श्रुतस्कन्धः ॥

नमः श्रीवर्द्धमानाय, श्रीपार्श्वप्रभवे नमः । नमः श्रीमत्सरस्वत्यै, सहायेभ्यो नमो नमः ॥ १ ॥ इह हि गमनिक्कार्थं
यन्मया ब्यूहयोक्तं, किमपि समयदीनं तद्विशेष्यं सुधीभिः । नहि भवति विधेया सर्वथाऽस्मिन्नुपेक्षा, दयितजिनमतानां
तायिनां चाद्रिचर्गे ॥२॥ परेषां दुर्लभा भवति हि विषथाः स्फुटमिदं, विशेषाद् बृद्धानामतुलवचनज्ञानमहसाम् । निराम्नायाधीभिः
पुनरचितरां मादृशजनैस्ततः श्लाघार्थं मे वचनमनघं दुर्लभमिह ॥३॥ ततः सिद्धान्ततत्त्वज्ञैः, स्वयमूह्यः प्रयत्नः । न पुनरस्म-
दाख्यात, एव ब्राह्मो नियोगतः ॥४॥ तथापि माऽस्तु मे पापं, सङ्घमत्पुपजीवनात् । बृद्धन्यायानुमारित्वाद्विद्वत्तार्थं च प्रवृत्तितः
॥ ५ ॥ तथाहि-किमपि स्फुटीकृतमिह स्फुटेऽप्यर्थतः, सकष्टमविदेशतो विविषवाचनातोऽपि यत् । समर्थपदसंश्रयाद्विगुण-

पुस्तकेभ्योऽपि यत्, परात्महितहेतवेऽनभिनिवेशिना चेतसा ॥ ६ ॥ यो जैनाभिमतं प्रमाणमनघं व्युत्पादयाम्नासिवान्,
प्रस्थानैर्विधैर्निरस्य निखिलं बौद्धादि सम्बन्धि तत् । नानावृत्तिकया कथापथमतिक्रान्तं चक्रे तपो, निःसम्बन्धविहारम-
प्रतिहतं शास्त्रानुमारात्तथा ॥ ७ ॥ तस्याचार्यजिनेश्वरस्य मदवद्वादिप्रतिस्पर्द्धिनः, तद्वन्धोरपि बुद्धिसागर इति ख्यातस्य
सुरेभ्युनि । छन्दोबन्धनिवृद्धबन्धुरवचःशब्दादिमल्लक्ष्मणः, श्रीसंविप्रविहारिणः श्रुतनिधेशारित्रचूडामणेः ॥ ८ ॥ शिष्येणामय-
देवाख्यश्रिणा विवृतिः कृता । ज्ञाताधर्मकयाङ्गस्य, श्रुतभक्त्या समागतः ॥ ९ ॥ निर्वृतककुलनमस्तलचन्द्रदोणालयसुरि-
मुख्येन । पण्डितगुणेन गुणवतिप्रयेण संशोधिता चेयम् ॥ १० ॥ प्रत्यक्षं गणनया, प्रत्यमानं विनिश्चितम् । अनुष्टुप्
सहस्राणि, त्रीण्येवाष्टशतानि च ॥ ११ ॥ एकादशसु श्लेषेषु विश्वस्यधिकेषु विक्रमसमानाम् । अणहिलपाटकनगरे
विजयदशम्यां च सिद्धेयम् ॥ १२ ॥ समाप्ता चेयं ज्ञाताधर्मकथाप्रदेशटीकेति ॥

॥ समाप्तमिदं चन्द्रकुलनभस्तलोदुपतिप्रमश्रीमदभयदेवसुरिविवृतविवरणयुतं श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गम् ॥

पुस्तकंभ्योऽपि यत्, परात्महितहेतवेऽनभिनिवेशिना चेतसा ॥ ६ ॥ यो जैनाभिमतं प्रमाणमनघं व्युत्पादयन्मासिवान्,
 प्रस्यानैर्मिथैर्निरम्य नितिलं बौद्धादि सम्बन्धि तत् । नानावृत्तिकथाकथापथमतिक्रान्तं चक्रे तपो, निःसम्बन्धविहारम-
 प्रतिहनं शास्त्रानुमात्तया ॥ ७ ॥ तस्याचार्यजिनेसरस्य मदयद्वादिप्रतिस्पर्द्धिनः, तदन्धोरपि धुदिसागर इति कथातस्य
 घरेरुपि । छन्दोवग्न्यनिबद्धवन्धुरवचःशुब्दादिमल्लङ्घनः, श्रीसंविग्रविहारिणः श्रुतनिधेश्वरिश्चूडामणोः ॥ ८ ॥ शिष्येणाभय-
 देवारूपयूणिना विवृतिः कृता । ब्राताधर्मकयाङ्गस्य, श्रुतमक्त्या समागतः ॥ ९ ॥ निर्वृतककुलनमस्तलचन्द्रदोणारूपश्वरि-
 मुखरेन । पण्डितगुणेन गुणवत्प्रियेण संशोधिता चेपम् ॥ १० ॥ प्रत्यक्षरं गणनया, ग्रन्थमानं विनिश्चितम् । अनुष्टुमां
 महत्सूनि, शीर्षेवाष्टशतानि च ॥ ११ ॥ एकादशसु श्लेषेभ्य विग्रह्येषु विक्रमसमानाम् । अणहिलपाटकनगरे
 विनयदग्भ्यां च सिद्धेयम् ॥ १२ ॥ समाप्ता चेयं ब्राताधर्मकथाप्रदेशटीकेति ॥

॥ समाप्तमिदं चन्द्रकुलनभस्तलौटुपतिमभश्रीमदभयदेवसूत्रिविधृतविवरणयुतं श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गम् ॥

